

Medie- och informationskunnighet i Sverige

En kartläggning av aktörer

Statens medieråd

Förord

I oktober 2011 gav regeringen Statens medieråd i uppdrag att beskriva förekomsten av antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier (Ju2011/6776/D). Fokus var budskap riktade till ungdomar och som uppmanar till våld för en politisk eller ideologisk sak. Målet var att skapa ett bredare kunskapsunderlag kring extremistiska internetmiljöer och hur antidemokratiska budskap och rekryteringsstrategier formuleras och kommuniceras. Allt i syfte att på sikt kunna stärka unga i deras möte med sådana budskap.

Rapporten, som lanserades i juni 2013, är unik i sitt slag och har rönt stor uppmärksamhet både nationellt och internationellt. Den har även citerats extensivt i regeringens departementsskrivelse ”Våldsbejakande extremism i Sverige” (DS2014:4).

Utifrån detta regeringsuppdrag fick Statens medieråd ett följduppdrag att stärka unga i åldern 12–18 år mot antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier (Ju2013/3289/D). Uppdraget inbegriper att ta fram ett digitalt utbildningsmaterial samt att kartlägga vilka aktörer som är verksamma inom området medie- och informationskunnighet (MIK) och därtill inventera det pedagogiska material som finns på området.

Varför medie- och informationskunnighet i kampen mot något så allvarligt som våldsam extremism?

I rapporten *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet* (Statens medieråd, 2013) visar det sig att det finns gott om extremistisk propaganda förklädd till nyheter. Att arbeta förebyggande i syfte att själv kunna genomskåda propaganda har visat sig vara mer effektivt än att någon annan talar om för dig vad som är fel. Då krävs medie- och informationskunnighet, det vill säga förmågorna att kunna finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter. Dessutom är det lättare att förebygga rekrytering (de första kontakterna) än att avbryta en radikaliseringsprocess som redan har satt igång.

Det som ytterligare stärker behovet av en ökad medie- och informationskunnighet på *alla* nivåer i samhället är en av de huvudteser som regeringens Framtidskommission nyligen kommunicerade. Det är den utveckling, och en demokratisk utmaning, som följer med medielandskapets förändringar i form av ökade deltagar- och kunskapsklyftor, allt fler olika men allt färre gemensamma informationskällor, samt en ökad polarisering av åsikter och verklighetsuppfattningar.

Denna kartläggning visar bl.a. att det finns många olika aktiviteter som syftar till att stärka barn som medvetna medieanvändare. Men, det visar sig också att de olika aktörerna på området är dåligt koordinerade och det finns ingen gemensam definition av det man faktiskt gör.

Statens medieråd menar att de olika pedagogiska aktiviteter som riktas mot barns och ungas förmåga att använda medier och information – oavsett om det är IT, IKT, digital kompetens, mediekompetens, digital litteracitet eller mediepedagogik – kan inordnas under samlingsbegreppet medie- och informationskunnighet (MIK). Först när vi börjar tala samma språk kan vi också göra skillnad – även om våra utgångspunkter är radikalt annorlunda har vi alla samma mål för ögonen: barn som är trygga och kompetenta användare i det samtida – och framtida – medielandskapet.

Ewa Thorslund, direktör för Statens medieråd

Innehåll

1 Inledning och utgångspunkter	1
1.1 Uppdraget	1
1.2 MIK-begreppet	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Kartläggningen	3
1.5 Genomförande	5
2 Om MIK-begreppet	6
2.1 UNESCO och MIK	6
2.2 EU och media literacy	10
2.3 MIK och medialisering	11
2.4 MIK och näraliggande begrepp	12
3 Departement och myndigheter	14
3.1 Försvarsdepartementet	15
3.1.1 Myndigheten för samhällskydd och beredskap	15
3.2 Justitiedepartementet	17
3.2.1 Datainspektionen	18
3.2.2 Konsumentverket	20
3.3 Kulturdepartementet	21
3.3.1 Myndigheten för tillgängliga medier	23
3.3.2 Statens kulturråd	25
3.3.3 Statens Medieråd	26
3.3.4 Centrum för lättläst	31
3.3.4 Nordicom	33
3.4 Näringsdepartementet	35
3.4.1 Digitaliseringskommissionen	36
3.4.2 VINNOVA	39
3.5 Socialdepartementet	39
3.5.1 Barnombudsmannen (BO)	40
3.6 Utbildningsdepartementet	40
3.6.1 Barn och elevombudet (BEO)	44
3.6.2 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (f.d. Ungdomsstyrelsen)	45
3.6.3 Skolverket	47
3.6.4 Specialpedagogiska skolmyndigheten	53
3.7 Slutsatser och reflektioner	54
4 Andra allmänoffentliga MIK-aktörer	56

4.1 Bibliotek	57
4.1.1 Folkbibliotek	57
4.1.2 Kungliga biblioteket	58
4.1.3 Skolbibliotek	58
4.1.4 Universitets- och högskolebibliotek	58
4.2 Public service.....	59
4.3. Svenska Filminstitutet	64
4.4 Slutsatser och reflektioner	67
5 Civilsamhälle.....	69
5.1 BRIS	69
5.2 Det digitala skollyftet (Skollyftet).....	70
5.3 Filmcentrum (riks).....	71
5.4 Filmpedagogerna (Folkets Bio).....	73
5.5 Regionala resurscentrum för film (RRC)	75
5.6 FOMP (filmomediepedagogik)	76
5.7 Ifous.....	77
5.8 Friends	78
5.9 Friskolornas riksförbund	80
5.10 Föreningen/Stiftelsen Datorn i Utbildningen (DIU).....	80
5.11 Länkskafferiet.....	82
5.12 Lärarförbundet	83
5.13 Lärarnas Riksförbund	85
5.14 Nätvandrarna (Fryshuset)	86
5.15 Nätvaro (Diskrimineringsbyrån)	87
5.16 SKL.....	89
5.17 Surfa Lugnt.....	92
5.18 Svensk biblioteks förening	94
5.19 Umo.se.....	95
5.20 Stiftelsen för Internetinfrastruktur	96
5.21 Slutsatser och reflektioner	99
6 Privata aktörer	102
6.1 Swedish Film, Film och skola, Cinebox och Filmo	102
6.2 KP-webben	104
6.3 Lektion.se	105
6.4 Learnify	106
6.5 Media Smart	106
6.6 Mediekompass.....	110

6.7 SLI Education	112
6.8 Slutsatser och reflektioner	112
7 Lärarutbildning	115
7.1 Lärarutbildning som aktör	115
7.2 UNESCO:s MIK-modell för lärarutbildning	115
7.3 MIK och styrdokument	117
7.4 Val av utbildningar	117
7.5 Studiens genomförande	118
7.6 Resultat	120
7.6.1 Terminologi	120
7.6.2 Styrdokument och lärandemål	122
7.6.3 Kurslitteratur och examensformer	124
7.6.2 Kompetensfrågor	128
7.6.3 Resurstillgång och framtidsperspektiv	132
7.7 Slutsatser och reflektioner	135
8. Resultat och reflektioner	138
8.1 Centrala aktörer och förbindelser	138
8.2 Centrala teman	142
8.3 Pedagogiska material	144
9 Slutdiskussion och förslag	145
9.1 Gemensamma begrepp och mål	145
9.2 Globala perspektiv saknas	146
9.3 Om skolan och medierna	146
9.4 Koppling till lärarutbildning	148
9.5 Forskningsförankring	149
9.6 Behov av samordning	150
9.7 Förslag för det fortsatta arbetet	151
Referenser	153
Bilaga 1. Informationsbrev, instruktioner och enkät till lärarutbildningarna	157

1 Inledning och utgångspunkter

Här presenteras rapportens utgångspunkter och ramverk, syfte och frågeställningar och grunderna för undersökningens genomförande samt rapportens disposition.

1. 1 Uppdraget

Föreliggande rapport är ett resultat av det uppdrag regeringen gav Statens medieråd att stärka unga i åldern 12–18 år mot antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier (Ju2013/3289/D). Uppdraget består av två huvuddelar. Den första är att “ta fram ett digitalt utbildningsmaterial som syftar till att öka ungas medie- och informationskunnighet och därigenom stärka dem mot antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier som uppmanar till våld och hot för en politisk eller ideologisk sak”. Den andra är att “kartlägga vilka aktörer som är verksamma inom området för medie- och informationskunnighet och inventera det pedagogiska material som finns på området”. Det är den andra delen av uppdraget som redovisas i denna rapport.

Bakgrunden till uppdraget är den kartläggning av våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet som Statens medieråd 2013 avrapporterade som ett led i regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism.¹ I denna rapport slog myndigheten fast att ett sätt att skydda barn och unga mot våldsbejakande och antidemokratiska budskap är att stärka deras förmåga till medveten medieanvändning. Genom att undervisa barn och unga i medie- och informationskunnighet (MIK) ökar man deras möjligheter att själva genomskåda vinklade eller falska påståenden, oavsett om dessa förekommer på internet eller i analoga medier. Statens medieråd konstaterade också att det saknades överblick över vilka aktörer som verkar på området, något som denna kartläggning kan åtgärda.

I den här rapporten presenteras fem delområden som beskriver olika sfärer eller “världar” inom det område man kan kalla MIK, även om detta begrepp ännu inte slagit igenom på bred front. I själva verket är det en mindre del av de aktörer som ingår i denna kartläggning som själva använder MIK-begreppet för att beteckna sin verksamhet. Även om flera av de aktörer som tas upp i denna kartläggning inte själva kallar sina verksamheter för MIK, är det rimligt att deras material och aktiviteter sorteras in under detta begrepp.

¹ *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*
<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Valdsbejakande-och-antidemokratiska-budskap-pa-internet/>. 140520.

1.2 MIK-begreppet

MIK-begreppet förklaras mer ingående i kapitel 2. Det kan dock vara på sin plats att redan nu ge en kortare definition för att kunna motivera hur de aktörer som ingår i denna kartläggning valts ut: *MIK kan förstås som förmågorna att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter.*

Att *finna* information inbegriper att själv kunna eftersöka relevant information i olika medier, databaser eller arkiv. Det handlar om kompetens i informationssökning, men också om tillgång till de olika medieteknologier som gör produktion, spridning och sökning av information möjlig. Detta har blivit en allt viktigare dimension av MIK. Det sker i och med datoriseringen av skolan, den höga datortätheten och spridningen av smarta telefoner. Fortfarande finns det dock digitala klyftor och barn som står utanför denna värld, och som därmed också hamnar i ett negativt läge ur MIK-synpunkt.

Att *analysera* information avser att förstå hur berättelser eller budskap är uppbyggda och vad som är deras sakinnehåll. Också denna förmåga ökar i komplexitet med den samtida medieutvecklingen, där frågan om "innehåll" i medierna blir alltmer komplex i en multimedial miljö med många plattformar och där användare också är producenter av innehåll. Med andra ord innebär förmågan att analysera information också en förmåga att reflektera över egna förhållningssätt och praktiker.

Att *kritiskt värdera* information innebär att kunna avgöra vem som är avsändare, vad som är syftet med informationen och vilket sanningsvärde den har.

Att *skapa information* är att själv kunna formulera sina åsikter och göra sin röst hörd, i detta sammanhang genom bruket av olika medieformer.

För att kunna tala om en medie- och informationskunnighet i bred bemärkelse bör dessa förmågor kunna tillämpas i förhållande till olika *medieformer* (text, ljud, rörliga bilder, multimedier etc.), olika *mediegenrer* (som nyheter, reklam, fiktion men även information av annat slag) och olika *sociala kontexter* (hur information tolkas och används inom ramen för olika sociala sammanhang).

En grundläggande förutsättning för att individen ska kunna bli medie- och informationskunnig är att ha tillgång till medie- och informationsteknologier som datorer, programvaror och internetåtkomst. Således finns det även en teknisk dimension av MIK och här kan det sägas överlappa begrepp som IT och IKT. MIK-begreppet är relativt nytt och det är rymligt vilket också är en av dess fördelar i förhållande till den pågående medieutvecklingen.

I *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011), den UNESCO-skrift där MIK-begreppet lanserades, understryker man vikten av MIK för alla, av det livslånga lärandet och att MIK är en allmän medborgerlig kompetens. I föreliggande rapport används begreppet dock i en snävare mening, det handlar i enlighet med uppdraget endast om MIK-aktiviteter riktade till minderåriga. Detta innebär inte att behovet av medie- och informationskunnighet bland myndiga ska betraktas som tillfredsställt. Det är bara inte ämnet för rapporten.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att kartlägga aktörer från olika sfärer som på olika nivåer är engagerade i MIK-området, med fokus på barn och unga. Studien tar sin utgångspunkt i följande huvudfrågor:

- *Vilka är de centrala aktörerna inom MIK-området i Sverige idag?* Tidsperspektivet i studien är primärt aktörer och aktiviteter som är aktuella 2014. Dock har flera av de aktörer och verksamheter som tas upp en (i vissa fall betydligt) längre historia, men beskrivningarna av dessa har inga vittgående historiserande ambitioner.
- *Vari består aktörernas MIK-verksamhet?* Till MIK-verksamhet räknas 1) att verka direkt mot barn och unga med pedagogisk verksamhet som riktar sig mot MIK-färdigheter, 2) att verka för att pedagogisk verksamhet riktad mot MIK-färdigheter stärks, samt 3) att verka för ökad tillgång till informations- och kommunikationsteknologi för barn och unga i pedagogiskt syfte.
- *Vilka former av pedagogiska MIK-material erbjuder de olika aktörerna?*
- *Vilka teman och perspektiv är de mest framskjutna kring MIK i Sverige för närvarande?*
- *Vilka förbindelser finns det mellan olika aktörer?*
- *Hur kan MIK-området tydliggöras och förstärkas?*

1.4 Kartläggningen

Kartläggningen har delats upp fem delområden enligt följande.

Kapitel 3: Departement och myndigheter

Det första delområdet omfattar departement och myndigheter. Syftet är att visa på att det finns flera politiska beslutsfält som berörs av det alltmer vidsträckta MIK-området. Utifrån detta kan man också ställa frågor om hur samordningen kan förbättras, hur långsiktiga

målbilder kan formuleras och göras gemensamma, vilka system för direktiv, stöd och uppföljning som kan utvecklas, och hur ytterligare kunskap på området kan genereras.

Kapitel 4: Andra offentliga aktörer

Det andra delområdet består av tre aktörer som är offentligt finansierade, men som har en relativt autonom roll gentemot statsmakten.

- Biblioteken kan ses som en medieringsform i sig, det är också en medieinstitution som tillhandahåller böcker och andra medier, och en struktur som ingår i den typ av öppen offentlighet som är en förutsättning för MIK.
- Public service är fortsatt stark i Sverige och har främst genom UR intagit en framskjuten roll i MIK-diskussionerna de senaste åren. Public service anses också vara en av hörnstenarna för demokrati och det livslånga lärandet.
- Svenska Filminstitutet arbetar sedan länge med film i skolan och har varit en viktig grogrund för utvecklingen av MIK-tänkande i Sverige.

Kapitel 5: Civilsamhället

Det tredje delområdet diskuterar aktörer som kan placeras i den sfär mellan stat och marknad som kallas civilsamhället. Det är ideella och intressestyrda organisationer, föreningar, och stiftelser.

Kapitel 6: Privata aktörer

Numera finns det många privata aktörer inom MIK-fältet, som agerar både på egen hand och i samverkan med aktörer ur de andra delområdena. Många är orienterade mot frågor om IT i skolan men det finns också de som engagerar sig för och emot olika beteenden online och innehåll i olika medier.

Kapitel 7: Lärarutbildningarna

Dagligen och stundligen pågår det MIK-aktiviteter inom den svenska skolan. Det handlar om MIK i den bredare betydelse som det här används. Det fanns läsåret 2013/14 närmare 4 887 grundskolor och 1 346 gymnasieskolor i Sverige.² Det bedömdes vara omöjligt att kartlägga de lokala verksamheterna inom skolorna inom ramen för detta uppdrag, varför dessa inte inkluderats. Däremot kartlades en aktör som inte alltid omnämns i dessa sammanhang men som rimligen är viktig i förhållande till MIK: lärarutbildningarna. Dagens

² <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/grundskola/skolor-och-elever>

lärarstudenter är morgondagens lärare. Vad kan de om MIK? Vad får de lära sig på sina utbildningar? Hur beskriver deras lärosäten sina verksamheter i relation till MIK? Detta var frågor för den enkätstudie som utgör grunden för denna del av rapporten. Enkäterna sändes till de universitet och högskolor som erbjuder ämneslärarutbildning med inriktning mot svenska, samhällskunskap, respektive bild, eftersom det är dessa ämnen som har tydligast MIK-koppling i läroplanerna för grundskolan och gymnasiet.

Kartläggningen gör inte anspråk på att vara heltäckande. Förutom de aktörer som ingår i denna kartläggning finns en mängd enskilda bloggare och föreläsare som rör sig på MIK-området. Det kan handla om bloggar om IT-säkerhet eller pedagogisk användning av IT i skolan och föreläsningar om allt från grooming på nätet till vett och etikett i sociala medier. Av utrymmes- och avgränsningsskäl har dessa inte inkluderats i denna översikt. Inte heller de många medieföretag som finns, och hur de på branschnivå förhåller sig till MIK och framtidens medborgare, konsumenter, publiker diskuteras.

1.5 Genomförande

Kartläggningen bygger i första hand på intervjuer med initierade aktörer, styr- och policydokument, rapporter och utvärderingar på området samt webbaserade sökningar. Ambitionen har varit att göra en bred kartläggning av aktörerna på MIK-området och deras verksamheter. Av utrymmes- och avgränsningsskäl har de aktörer som verkar på en nationell nivå prioriterats, men det finns även exempel på lokala och regionala aktörer. I respektive kapitel beskrivs de avgränsningar som gjorts inom de olika aktörsfälten. Enligt uppdraget har samråd skett med Digitaliseringskommissionen, Filmpedagogerna, Nordicom, Myndigheten för tillgängliga medier, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Skolverket, Statens kulturråd, Svenska biblioteksförbundet, Svenska filminstitutet, Stiftelsen för internetinfrastruktur (.SE) samt UR. För upplägget och genomförandet av kartläggningen och dess inramning står Michael Forsman, docent i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola. Arbetet har skett under ledning av Statens medieråds forsknings- och analysansvarige, filosofie doktor Ulf Dalquist. Michael Forsman har tagit fram underlag, gjort bearbetningar och skrivit samtliga delar i rapporten, i kapitel 7 och 9 har Ulf Dalquist varit medförfattare. Medie- och kommunikationsvetenskapstudenterna Dan Wennerholm och Noursin Oussi Malik har hjälp till med materialinsamlingen och kodning av enkäter. Statens medieråds Jan Christofferson har tillsammans med Ulf Dalquist stått för det redaktionella arbetet.

2 Om MIK-begreppet

I detta kapitel utvecklas resonemangen kring MIK-begreppet. Bland annat utreds begreppets bakgrund inom UNESCO och hur det har diskuterats inom EU. Här förs också en diskussion kring begreppet media literacy.

2.1 UNESCO och MIK

MIK-begreppet lanserades i UNESCO-skriften *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011). Där gör man en poäng av att kombinera mediekunnighet med informationskunnighet. MIK-begreppet är relativt nytt men diskussionerna har pågått inom UNESCO sedan 1982. Då beslutade nitton medlemsstater att mediekunskap/medieutbildning med fokus på barn och unga skulle lyftas fram som ett UNESCO-område (*Grünwald Declaration on Media Education*).³ Redan då betonades kopplingarna mellan mediekunskap, medborgarskap, deltagande, yttrandefrihet, skola och lärande. Många av de uppmaningar som då gavs till medlemsstaterna framstår fortfarande som giltiga – och icke förverkligade: “Inför omfattande medieutbildningsprogram på alla nivåer inom skolsystemet. Utveckla kurser i mediekunskap för blivande lärare. Uppmuntra internationella samarbeten och forskning. Skapa utrymmen för samverkan med olika aktörer inom utbildning, mediebransch, politiskt beslutsfattande, organisationer” (Carlsson m.fl. 2008a:57f). En av portalmeningarna i deklARATIONEN klingar mer aktuell än någonsin: “We live in a world where media are omnipresent”.

Onekligen har den medieteknologiska och geopolitiska situationen blivit fundamentalt annorlunda sedan Grünwald-mötet hölls i dåvarande Östtyskland. Fortfarande gäller det dock att skydda barn från mediernas negativa verkningar, att stimulera barns egen medieproduktion, och stödja positiva insatser från en självreglerande bransch. Förbud och restriktioner mot våld, pornografi och reklam har i sammanhanget inte setts som en framkomlig eller önskad väg.

På senare tid har UNESCO länkat MIK till digitalisering och internet och vid ett möte i Sevilla 2002 framhölls betydelsen av kreativitet och kritiskt tänkande. Då angavs också följande fyra områden som särskilt centrala i sammanhanget: forskning; utbildning; samarbeten mellan skolor, medieföretag och olika typer av organisationer (t.ex. public

³ *Grünwald Declaration on Media Education*. http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF.

service); samt befästandet av en gemensam offentlig sfär (Pérez Tornero 2008, Pérez Tornero & Pi 2013).

Tjugofem år efter Grünwald-mötet hölls möten i Paris och Riyadh (2007) där kretsen av länder vidgades och där lärarutbildningens betydelse betonades ytterligare (Carlsson m.fl. 2008b). Med start 2008 påbörjade expertgrupper, med representanter från alla kontinenter, det arbete med kartläggningar, begreppsutredning och policydiskussioner som sedermera ledde fram till *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011). Dokumentet har två delar. Den första kan sägas vara av policykaraktär medan den andra ger mer konkreta förslag på hur man kan arbeta med MIK.

Utifrån UNESCO:s diskussioner kan man tala om ett *integrativt* MIK-begrepp där mediekunnighet och informationskunnighet förenas. UNESCO motiverar sammanslagningen av dessa två traditionellt åtskilda områden med hänvisning till den genomgripande digitaliseringen och den gränslösa mängden information i de globala kommunikationsnätverken. I detta nya medielandskap av mediekonvergens, multimediala plattformar, interaktiva innehåll och sociala medier behövs MIK mer än någonsin. I UNESCO-dokumentet kopplas MIK till FN:s kärnvärden gällande demokrati, fred och deklarationen om mänskliga rättigheter (inte minst till paragraf 19 om yttrandefrihet). MIK handlar om kunskap och upplysning om medier och olika informationskällors betydelse i förhållande till yttrandefrihet, kommunikation och kunskap samt om hur medier kan användas som källor och uttryckskanaler av medborgare i alla åldrar. Särskilt starka är sambanden mellan MIK och FN:s konvention om barnets rättigheter. MIK handlar om barns rätt till information, deltagande och möjlighet att få berätta och uttrycka det som rör det egna livet. Konventionen omfattar 54 artiklar. Av dessa är de följande mest centrala för MIK.⁴

§ 12 Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

§ 13–15 Varje barns rätt till yttrandefrihet, tankefrihet, religionsfrihet och föreningsfrihet ska respekteras.

§ 16 Varje barns rätt till privatliv ska respekteras.

§ 17 Staten ska ta ansvar för massmediers roll när det gäller varje barns tillgång till information.

§ 28 Varje barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara gratis.

⁴ *Barnkonventionen*, <http://unicef.se/barnkonventionen/>. 140410.

§ 29 Undervisningen ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter och respekt för mänskliga rättigheter.

Det är uppenbart att skolan har en nyckelroll i detta framtidsarbete, och att lärare och elever är grupper som kommer i fokus. Det är också lärarnas roll och därigenom även lärarutbildningarnas betydelse som UNESCO betonar i *Media and information literacy curriculum for teachers*. Dokumentet fungerar som ett slags "läroplan för lärarutbildning" som pekar på de principiella dimensionerna och strategierna för att få in MIK i lärarutbildningar och även ger mer konkreta exempel på hur detta kan gå till (detta diskuteras vidare i kapitel 7). En annan poäng i rapporten är den breda beskrivningen av MIK. Det är också denna som bildar utgångspunkten för ett *integrativt* MIK-perspektiv, vilket ligger till grund för denna kartläggning av det samtida läget inom MIK i Sverige, där aktörer, verksamheter och material som har lärare och elever som målgrupper står i fokus.

UNESCO låter således MIK-begreppet förena mediekunnighet och informationskunnighet. Enligt UNESCO omfattar MIK ett antal förmågor, vilket figur 1 visar.

Mediekunnighet

Förstå mediernas roll och funktion i ett demokratiskt samhälle.	Att veta vilka förutsättningar som krävs för att medier ska kunna uppfylla sina funktioner.	Kunna kritiskt värdera medieinnehåll utifrån mediernas funktioner.	Förmåga att använda medier för att kunna uttrycka sig och delta i den demokratiska processen.	Använda färdigheter som krävs för att producera eget medieinnehåll.
---	---	--	---	---

Informationskunnighet

Definiera och beskriva informationsbehov.	Söka och använda information.	Bedöma information.	Sortera information.	Använda information på ett etiskt hållbart sätt.	Förmedla information.	Använda IKT-färdigheter som krävs för att processa information.
---	-------------------------------	---------------------	----------------------	--	-----------------------	---

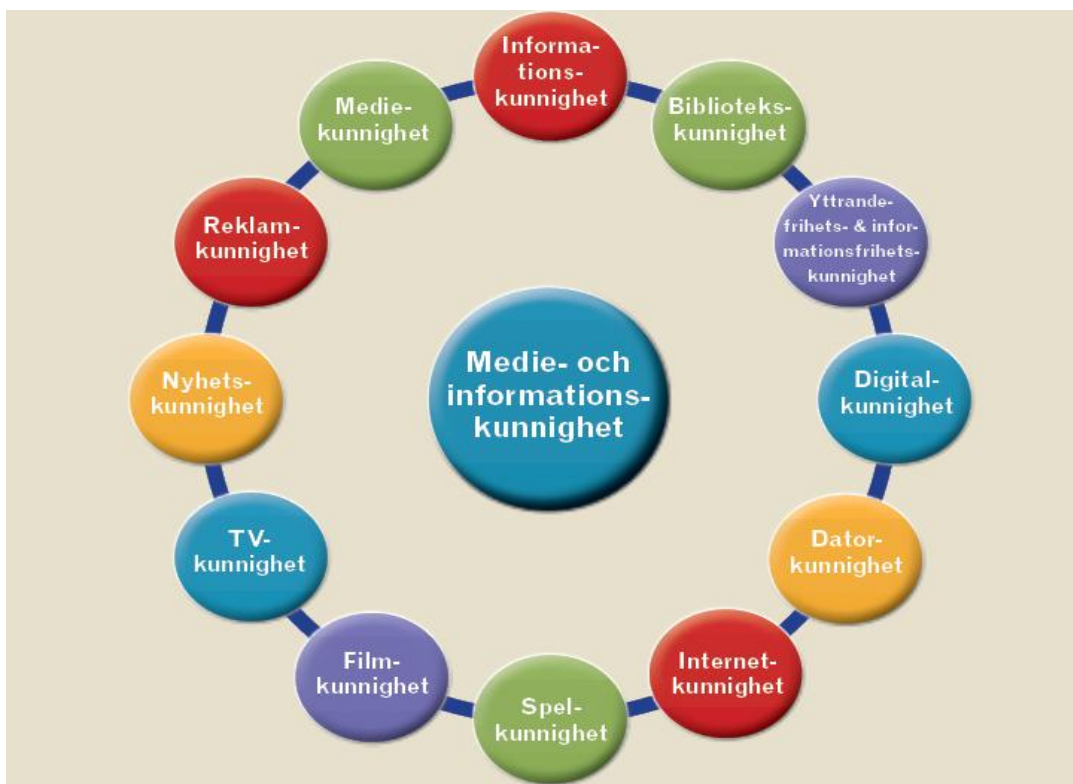
Figur 1. Två dimensioner av MIK (UNESCO 2011: 18)

En del av diskussionen om MIK-begreppet går tillbaka till begreppet litteracitet. Det är en term som i grunden syftar på läs- och skrivförmågor, men som med tiden har överförs till andra medier och uttrycksformer än typografiska tecken, böcker och skriftspråk. En tanke är också att det moderna mediasamhället förutsätter kunskaper, färdigheter och förhållningssätt till många olika medieformer och oöverskådliga mängder av information.

Litteracitet syftar då både på färdigheten att kunna läsa och skriva, vad man kan tillägna sig, utveckla och uppleva genom denna kompetens, och att man kan använda den för att uttrycka

sig, delta och påverka sin omgivning. Det finns också en tanke att det är viktigt att ha historiska och kontextuella kunskaper om de teknologier och kulturella system som används för att samla, lagra, organisera, sprida och kommentera information (Celot & Tornero 2009, Kotilainen 2010, Kupiainen & Sintonen 2010, Oxstrand 2013, Varis 2010).

Numera används begreppet litteracitet i förhållande till snart sagt alla medier, genrer och uttrycksformer. UNESCO:s poäng är att MIK ska inkludera och ersätta de olika medie- och genrespecifika litteraciteter som tidigare har hållits isär av olika aktörer och förutvarande tankemönster. Denna ambition illustreras i den figur UNESCO kallar MIK-ekologin.

Figur 2. MIK-ekologin (Carlsson 2013:25)

Till den engelska begreppsfloran hör också termer som *critical literacy* som fokuserar på maktrelationer och maktanalys i relation till kulturella och mediala texter av olika slag. På svenska används numera oftast begreppet kompetens i stället för litteracitet. Det talas t.ex. om digital kompetens och informationskompetens.

2.2 EU och media literacy

Begrepp, praktiker och ideologier kring MIK har diskuterats länge i flera olika sammanhang, bland annat UNESCO. EU har lyft fram samma frågor, men har främst använt begreppet *media literacy*. Inom EU konstaterade man för några år sedan att “a conclusive universal definition proved unworkable”. Därtill finns det för många olika och delvis konkurrerande traditioner och intressen inom området. I stället försökte EU formulera ett antal indikatorer på medie- och informationskunnighet. Dessa beskrevs dels i termer av individuella förmågor, som ligger i att kunna utöva sin MIK-litteracitet. Den andra dimensionen kallar man “miljöfaktorer” som omfattar tillgång till medier och det sociala sammanhang som medierna förekommer i (Celot & Tornero 2009).

Man kan med Pérez Tornero (2008) konstatera att MIK och medielitteracitet är mångtydiga begrepp. Erstad (2010) menar att de dessutom bör historiseras. Det är inte säkert att det som ansågs vara mediekunnighet för tio år är detsamma som det vi idag anser vara viktigt. Erstad menar vidare att man bör skilja mellan *policybeskrivningar* (vad är detta och varför är det viktigt?), *forskning* (vad vet vi och hur kan vi tänka?) och *pedagogiska praktiker* (hur gör vi och hur vet vi att målen är uppnådda?).

I fråga om pedagogiska praktiker kan man konstatera att det pågår och alltid har pågått mängder av (ofta kortlivade) MIK-projekt. Många gånger drivs dessa av eldsjäljar på skolor i Sverige och i Norden. Det är också värt att nämna att det i de nordiska länderna länge har pågått projekt kring skolbio, arbete med tidningar i skolan och liknande.

Produktionen av policydokument inom MIK-området är omfattande, vilket inte minst en genomgång av olika EU-dokument visar (Pérez Tornero & Pi 2013). I Sverige har historiskt också gjorts många satsningar och stora pengar har lagts på att datorisera skolan och fortbilda lärare, och man har gjort IT-utredningar och varierat skrivningar kring IKT i läroplaner (för en genomgång, se Hylén, 2011).

Forskningsmässigt är MIK-bilden splittrad mellan olika akademiska intressefält. Det görs en hel del avgränsade studier kring medier i förhållande till lärande och skola, men det behövs mer av syntetiseringar, tvärvetenskapliga projekt och grundforskning. Det finns påfallande svaga kopplingar mellan MIK och forskning. En yta som finns för forskare med intresse för MIK är dock skrifterna som Nordicom/Clearinghouse ger ut.⁵

⁵ <http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse/>. 140520.

2.3 MIK och medialisering

Frågorna om mediernas och kommunikationens roll i våra liv är komplexa och föränderliga. I många sammanhang beskrivs medier som “verktyg” och som något som ligger utanför människans kropp och medvetande. Detta perspektiv finns också i synen på medier i förhållande till kunskap, som om kunskap existerar oberoende av hur den medieras och kommuniceras. Man kan dock komplettera eller ersätta sådana synsätt med andra tankebanor, där man ser medier som kulturens och därmed människans kommunikationsverktyg som utgör både förlängningar av och ingångar till vårt medvetande (Säljö 2013).

Inte minst pekar dagens mobila, personliga och mer taktila och “kroppsnära” medier (som smarta telefoner eller pektdatorer) som gör att vi kan vara ständigt uppkopplade och genomsyrade av medier, i den riktningen (Couldry 2012, Forsman 2014, Moores 2012, Turkle 2012). Deuze (2013) talar om att vi inte längre lever med medier utan i och genom medier. Jenkins (2008) lyfter fram att “de nya medierna” gör att vårt sätt att tänka kring medier behöver förändras, i och med att medier konvergerar, smälter samman tekniskt, innehållsligt och i användning. Dessutom förändras publikens roll från att vara mediekonsumenter till att också bli medieproducenter. Sådana tekniska, materiella och kulturella förändringar kan ur ett längre och mer övergripande historiskt perspektiv fångas med begreppet *medialisering*. Det är en term som har lanserats av bland andra den danske medieforskaren Stig Hjarvard (2013). Med medialisering vill man peka på att det som sker i och kring medier är en historisk process som är lika genomgripande och irreversibel som urbanisering eller globalisering. Vi kan inte gå tillbaka till en tid utan medier, utan måste lära oss att hantera en ny och annorlunda situation. Medialiseringen upplevs inte på samma sätt överallt, men har enligt Hjarvard tre generella huvuddrag.

För det första blir medier alltmer närvarande, ofrånkomliga och införlivade i vardagen och i samhällets olika delar. (Tänk bara på den smarta mobilens ständiga närvaro)

En andra aspekt handlar mer om medier som tekniska och ekonomiska system. Här är den historiska tendensen att de har kommit att bli alltmer självständiga. Hjarvard menar att dagens medier inte bara förmedlar vad som sker i andra delar av samhället utan att också t.ex. politik, sport, religion skola anpassas till hur medier fungerar. Till detta ska läggas att det i växande utsträckning är genom medialiserade nätverk som samhällets olika delar förbinds och hålls ihop.

Den tredje aspekten av medialiseringen handlar om mediernas egna logiker för berättande, form, estetik och hur något ska gestaltas liksom värderingar av vad som anses viktigt och intressant (t.ex. nyhetsvärdering). Medielogiken och mediernas former har blivit något som vi inte kan undgå och som vi också använder för att tänka om oss själva och samhället, för självframställning, för att ge form till social gemenskap, för att skilja mellan fakta och fiktion, information och underhållning, och för att urskilja och gestalta olika former av kunskap.

2.4 MIK och näraliggande begrepp

MIK är ett relativt nytt begrepp som betecknar ett område där det florerar en rad andra begrepp t.ex. mediepedagogik, medielitteracitet, digital litteracitet, digital kompetens, mediekunskap, IKT, IT, mediekritik och källkritik. Detta är inte rätt forum att försöka att i grunden reda ut förhållandena mellan dessa olika begrepp, men några påpekanden kan vara på sin plats.

Mediepedagogik har traditionellt varit en blandning av mediekritiska sätt att närma sig medieinnehåll som "texter" som består av "tecken" och "koder" som kan dekonstrueras. Ur detta förhållningssätt har ett spår utvecklats som mer utgår från barnens användning än mediegenerer och koder. Då gäller det att ta barns och ungas egen medieanvändning och deras förhållningssätt till populärkultur som utgångspunkt i pedagogiskt arbete (Buckingham 2003, Drotner 2008, Tuftte 1995, Aulin-Gråhamn m.fl. 2004).

Dessa modeller vill lyfta fram mediernas betydelse för demokrati, identitetsskapande, kreativitet och deltagande och har ofta kopplingar till tankar om skolans betydelse som demokratisk fostrare och någon form av korrektiv till marknaden. Målet är bildning, upplysning, demokratisk fostran, framtida medborgarskap med ett starkt fokus på medieinnehåll snarare än kommunikationshandlingar.

Andra modeller för mediekunnighet och medielitteracitet är mer tillämpade och eftersträvar kunskaper som är möjliga att "mäta" (Potter 2013). Målet är ungefär det samma som ovan men de teoretiska ambitionerna är mer begränsade och de mediekritiska förhållningssätten mindre framträdande.

IT, IKT, digital litteracitet och digital kompetens fokuserar alla på datormedierad kommunikation och skapande, inte sällan koncentrerade på det tekniska handhavandet av olika digitala plattformar. Givetvis ställer den tilltagande digitaliseringen särskilda krav på medieanvändarnas kompetens att hantera teknik och den information som hör därtill, men villkoren för att kunna analysera och kritiskt värdera information är i stora drag desamma

oavsett om denna är digital eller analog. Detsamma gäller källkritik. Även om det krävs särskilda informationstekniska kompetenser för att kunna underkasta information från internet en källkritisk granskning, handlar det i första hand om ett intellektuellt förhållningssätt. Källkritik och mediekritik kan lika väl läras ut på en griffeltavla som på en pekdator.

Medie- och informationskunnighet så som UNESCO definierar det kan och bör alltså ses som ett paraplybegrepp under vilket andra och snävare begrepp som IT, IKT, digital kompetens, och mer specificerade former av litteracitet, mediepedagogik etc. kan sorteras in. Något som skiljer MIK från de flesta av de andra begreppen är den starka betoningen på att de kompetenser som avses är förutsättningar för medborgarligt engagemang, deltagande och en fungerande demokrati.

Erstad (2010), Drotner (2010) och Uusitala (2010) talar om MIK i termer av *civic competences* och avser med det de förmågor som behövs för deltagande och kommunikation i förhållande till samhällliga och gemensamma angelägenheter. Medborgarskap förutsätter tillgång till information och kunskaper om medier. Här kan de aktörer, verksamheter och material som ingår i denna studie ses som olika typer av resurser som kan användas i ett sådant arbete med barn och unga i centrum.

3 Departement och myndigheter

I detta kapitel presenteras sex departement, tolv myndigheter och tre andra verksamheter med departementsanknytning som kan kopplas till MIK-området. Genomgången gäller följande departement: Försvarsdepartementet, Justitiedepartementet, Kulturdepartementet, Näringsdepartementet, Socialdepartementet och Utbildningsdepartementet, och följande myndigheter:

Barnombudsmannen (BO), Barn- och elevombudet (BEO), Datainspektionen, Konsumentverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för samhällsberedskap, Skolverket, Myndigheten för tillgängliga medier, Statens Kulturråd, Statens Medieråd, Specialpedagogiska skolmyndigheten och VINNOVA. Till detta fogas en kommission, Digitaliseringskommissionen, och två verksamheter som inte är myndigheter, men som delfinansieras via stadsbudgeten och sorterar under Kulturdepartementet: stiftelsen Centrum för lättläst och det nordiska kunskapscentret Nordicom.

Departementen är resurstilldelande och ger uppdrag till de myndigheter som är underställda departementet i fråga. MIK-begreppet används än så länge mycket sparsamt inom den nationella politiken, men de frågor och perspektiv som MIK omfattar, i enlighet med hur MIK har beskrivits inledningsvis i denna rapport, berör flera departement. Medieutvecklingen och de frågor som följer med denna i förhållande till barn, unga, skola, lärande, medborgarskap, barns rättigheter, skydd av barn och unga etc. är frågor som delvis är departementsöverskridande och delvis kan knytas till enskilda departement. Kartläggningen av departementen baseras på regleringsbrev, uppgifter på regeringens webbplats och de ansvarsområden som sorterar under respektive departement. De uppdrag, kommittéer, offentliga utredningar etc. och annat som skett på departementets initiativ och som kan kopplas till MIK innehållsligt och tematiskt lyfts också fram. Under de olika departementen bedrivs politik som kan kopplas till MIK. I denna rapport behandlas dessa utifrån följande tre aspekter.

- MIK-anknytning*
- MIK-relevanta myndigheter*
- MIK-relevanta utredningar, kommittéer, kommissioner, skrifter*

Under respektive departement ligger ett antal myndigheter. De statliga myndigheternas uppgift är att se till att riksdagens och regeringens beslut genomförs. Detta sker dels genom uppdrag från departement, dels genom att myndigheten tar egna initiativ inom ramen för den myndighetsinstruktion som styr verksamheten och det regleringsbrev man årligen

tilldelas. Inte heller här har MIK-begreppet slagit igenom på någon bredare front, men det finns flera verksamheter, samarbeten, aktiviteter och material som myndigheter står bakom som är i högsta grad MIK-relaterade. Kartläggningen och beskrivningen av myndigheter som i sina respektive ansvarsområden och verksamheter kan sägas omfatta MIK sker enligt följande.

- MIK-anknytning
- MIK-verksamhet
- MIK-material

3.1 Försvarsdepartementet

Minister: Försvarsminister Karin Enström

Antal myndigheter: 11

MIK-relevanta myndigheter: Myndigheten för samhällsberedskap

MIK-anknytning

Det område där Försvarsdepartementet kan kopplas till MIK gäller barns och ungas säkerhet på nätet, exempelvis i fråga informationssäkerhet, identitetsskydd och källkritik.

3.1.1 Myndigheten för samhällskydd och beredskap

Generaldirektör: Helena Lindberg

E-post: registrator@msb.se

www.msb.se

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har till uppgift att utveckla samhällets förmåga att förebygga och hantera olyckor och kriser. Detta arbete sker tillsammans med kommuner, landsting, myndigheter och organisationer.⁶ MSB erbjuder kostnadsfritt skolmaterial inom området samhällets säkerhet för skolans alla stadier.⁷ Syftet är att lära barn och unga att hantera risker och faror i den egna vardagen. En del av detta är MSB-webben där myndigheten informerar om olika risker och faror i förhållande till unga. MSB arbetar för att stärka säkerheten för barn och unga. Myndigheten har ett sektorsansvar och ett samordningsansvar, vilket betyder att man ska vara samordnande och pådrivande inom området.⁸

⁶ Om MSB. <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/>. 140410.

⁷ Skolmaterial. <https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Skolmaterial/>. 140410.

⁸ Barn och ungas säkerhet. <https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Barns--ungas-sakerhet/>. 140410.

MIK-anknytning

Ett av de områden MSB bevakar är informationssäkerhet, vilket omfattar hela samhället och är en angelägenhet för alla, inte minst för barn och unga, och myndigheten vänder sig här också till både barn och föräldrar.⁹

MIK-verksamhet

MSB har genomfört en undersökning som visar att det finns ett kunskapsbehov hos elever i årskurs fem att lära sig mer om informationshantering, samtidigt som skolledare anser att ämnet är viktigt, och lärare efterfrågar undervisningsmaterial.¹⁰

MIK-material

Att undervisa om informationssäkerhet är en broschyr från 2012 som är avsedd för lärare. Broschyren beskriver vad som ingår i området informationssäkerhet och varför detta område är viktigt.¹¹

Informationssäkerhetsskolan (ISA) är en webbutbildning i informationssäkerhet som i första hand är tänkt för grundskolans årskurs 4 och 5. Den avser uppfylla målen om säker informationshantering enligt Lgr11. Syftet med webbutbildningen ISA är att ”höja elevernas medvetenhet om säker informationshantering och det egna beteendet”. Materialet omfattar filmer, scenarier och en lärarhandledning. Hela utbildningen är indelad i sex avsnitt. Dessa tar upp olika aspekter av informationssäkerhet: viktig information, risker, skydda information, sprida information på internet, vem är vem på internet, och sant och falskt på internet. Tanken är att detta utbildningspaket ska stödja en dialog mellan elever, lärare och andra vuxna. MSB har tagit fram denna webbutbildning i samarbete med Skolverket, Statens Medieråd, Datainspektionen, Post- och telestyrelsen och ett antal grundskoleklasser.¹²

⁹ *Informationssäkerhetsskolan*. <https://www.msb.se/skola/isa/>. 140410.

¹⁰ *Att undervisa om informationssäkerhet*. <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/26345.pdf/>. 140410.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

3.2 Justitiedepartementet

Ministrar: Justitieminister Beatrice Ask, Migrationsminister: Tobias Billström.

Demokrati- och EU-minister Birgitta Ohlsson.

Antal myndigheter: 25

MIK relevanta myndigheter: Datainspektionen, Konsumentverket.

MIK-anknytning

Justitiedepartementet kan sägas ha MIK-anknytning i följande frågor: Demokratifrågor, Integritetsfrågor, Konsumentfrågor, Nätbrott, Offentlighetsprincipen och Upphovsrätt.

Demokratifrågor: Målsättningen med demokratipolitiken är att värna och fördjupa den svenska demokratin. Individens möjligheter till inflytande ska förstärkas och de mänskliga rättigheterna respekteras. Målet är ökad demokratisk medvetenhet och värnandet av demokratin, inte minst i förhållande till våldsbejakande extremism, både online och offline.

I förhållande till detta är tillgången till och värnandet av en pluralistisk mediemiljö av största betydelse. Det handlar om den grundlagsskyddade yttrandefriheten, tillgång till fria medier och etableringsfrihet på medieområdet. Att antidemokratiska grupper använder internet för att sprida våldsbejakande extremistiska budskap och att minderåriga är en potentiell målgrupp för detta har uppmärksammats.

Integritetsfrågor: I och med det nya medielandskapet blir frågor om vad som händer med personliga uppgifter online alltmer betydelsefulla. Personuppgiftslagen (PuL) är en del av detta. I detta ingår bl.a. hur skolor hanterat bilder på och uppgifter om elever i relation till företag som Google och andra som i utbyte mot information tillhandahåller "molntjänster" och liknande.

Konsumentskydd: Ett samtida MIK-begrepp omfattar frågor om konsumenträtt och konsumentskydd i fråga om tillgång till teknik, villkor i mobilabonnemang, näthandel, telefonförsäljning till minderåriga, spelabonnemang, SMS-lån och liknande. Till de "klassiska" MIK-frågorna hör även sådant som gäller reklamens innehåll och budskap, stereotyper, könsroller etc.

Nätbrott: Kränkningar, förtal, mobbning, identitetsstöld, t.ex. via konton på Facebook eller Instagram, har uppmärksammats under de senaste åren. På nätet förekommer också sådant som är olagligt. Barn har rätt till särskilt skydd mot sådana faror.

Offentlighetsprincipen: Tillgången till offentlig information, offentliga handlingar etc. är en central del av principerna för den svenska offentligheten och för journalistikens vedertagna arbetsformer.

Upphovsrätt: Den nya mediemiljön, internet och deltagande kultur öppnar för många frågor om minderåriga och fildelning, olovlig kopiering, upphovsrättsintrång, och annat som kan innebära lagöverträdelser. En annan dimension gäller hur användarna överlåter egenproducerad information till nätföretag genom användaravtal som möjliggör att denna information används i kommersiellt syfte.

MIK-relevanta utredningar

Justitiedepartementet gav 2011 Statens Medieråd i uppdrag att kartlägga förekomsten av våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet (Ju2011/6776/D).¹³

Justitiedepartementet är också beställare av föreliggande rapport (Ju2013/2389/D).¹⁴ För uppdraget avsatte Justitiedepartementet 2.2 mkr för att fortsätta det pågående arbetet med att öka ungas medie- och informationskunnighet och därigenom stärka dem mot antidemokratiska budskap som uppmanar till våld för en politisk eller ideologisk sak på internet och i sociala medier.

3.2.1 Datainspektionen

Generaldirektör: Kristina Svahn Starrsjö
E-post: datainspektionen@datainspektionen.se
www.datainspektionen.se

Datainspektionen är en myndighet som genom sin tillsynsverksamhet ska bidra till att behandlingen av personuppgifter inte leder till otillbörliga intrång i enskilda individers personliga integritet. Datainspektionen utbildar och informerar dem som behandlar personuppgifter, kontrollerar att lagarna följs, ger råd och sprider kunskap.¹⁵

MIK-anknytning

Datainspektionen arbetar bland annat med frågor om personuppgifter för minderåriga i skolsammanhang. Man gör risk- och sårbarhetsanalyser, t.ex. om de molntjänster som skolor använder. Man arbetar även med frågor om kränkningar på nätet, med lärare och elever som en särskild målgrupp.¹⁶

¹³ *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet.*

<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Valdsbejakande-och-antidemokratiska-budskap-pa-internet-/>. 140320.

¹⁴ http://www.statensmedierad.se/upload/_pdf/Uppdrag%20fr%20Justitiedep%202013-2014.pdf/. 140520.

¹⁵ *Om oss.* <http://www.datainspektionen.se/om-oss/>. 140410.

¹⁶ *Skolor.* <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/skolor/>. 140410.

MIK-verksamhet

Kränk.se: Via denna sajt samverkar Datainspektionen med bland annat följande aktörer: Barnombudsmannen, Barn- och elevombudet, BRIS, Friends, Kolla Källan, Polisen, Rädda Barnen, Statens Medieråd, Surfa Lugnt och UMO (se nedan).

Tillsynsverksamhet: Datainspektionen är en tillsynsmyndighet och kontrollerar bland annat skolors användning av molntjänster som t.ex. Google Apps for Education.¹⁷ Härigenom är man kopplad till de MIK-delar som avser skydd av barn och minderåriga. Datainspektionen kan anmoda skolor (och andra) att ingå avtal som lever upp till reglerna i PuL eller att upphöra med personuppgifter i molntjänsten.¹⁸

MIK-material

Broschyrer, rapporter och informationsblad: Datainspektionen erbjuder olika trycksaker, dekaler och skrifter med MIK-anknytning. Ett exempel är Datainspektionens vägledning för ungdomssajter till dem som startar en sådan. Där finns t.ex. information om personuppgiftslagen och hur man hanterar klagomål från användarna.¹⁹

Kränk.se är en webbplats som främst vänder sig till barn och ungdomar, men också till föräldrar.²⁰ Där finns tips och råd på vad man kan göra om man blivit kränkt på internet. Nätkränkningar kan bestå av att någon lägger ut känslig information om en person utan hans medgivande eller att någon har skapat ett konto där man utger sig för att vara en annan person. Det kan också röra sig om s.k. *facerape*, när någon går in på en annans Facebook-konto och skriver nedsättande, elakt eller "roligt" i den personens namn.²¹ Det kan också handla om videoklipp eller bilder som man upplever kränker den personliga integriteten. På Kränkt.se ges råd hur man ska agera i dessa och andra typfall och man får också råd om hur man själv kan agera om man tror sig ha kränkt eller sårat någon på nätet. Vidare berättar Datainspektionen på vilka sätt myndigheten kan hjälpa till i dessa sammanhang.²²

¹⁷ *Skolor.* <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/skolor/>. 140410.

¹⁸ *Skola måste sluta använda molntjänst.* <http://www.datainspektionen.se/press/nyheter/2013/skola-maste-sluta-anvanda-molntjanst/>. 140330.

¹⁹ *Säkra din sajt.* <http://www.datainspektionen.se/ungdomssajt/>. 140410.

²⁰ *Om kränkt.se.* <http://www.kränkt.se/om-kraenktse/>. 140410.

²¹ *Hälften av unga har utsatts för facerape.* <http://www.xn--krnkt-hra.se/mer-information/ungdomsundersokning/>. 140410.

²² *Publicering på internet. Vad får man lägga ut på webben?* <http://www.datainspektionen.se/lagar-och-regler/personuppgiftslagen/publicering-pa-internet/>. 140410.

3.2.2 Konsumentverket

Generaldirektör: Gunnar Larsson
E-post: registraturen@konsumentverket.se
www.konsumentverket.se

Konsumentverkets övergripande mål är “medvetna och säkra konsumenter”, vilket avser att konsumenterna ska ha makt och möjlighet att göra aktiva val. Konsumentverkets arbete syftar till att *stärka* konsumenternas ställning genom att ta fram kunskap om brister på olika marknader, att *stävja* företagens överträdelser med aktiv och effektiv tillsyn samt att *stödja* konsumenterna med information som är oberoende, lättillgänglig och målgruppsanpassad. Man har också information om internetsäkerhet och köp på nätet.²³ Till Konsumentverkets arbetsuppgifter hör också att utöva tillsyn över marknadsföringslagen.²⁴

MIK-anknytning

Flera av de områden som Konsumentverket täcker är MIK-nära. Bland annat ska man granska företagens marknadsföring och reklam så att den inte är vilseledande eller otillbörlig.

MIK-verksamhet

En del av Konsumentverkets verksamhet rör barn, unga och medier. I vissa fall har dessa material tydlig MIK-relevans (se nedan).²⁵

MIK-material

Lektionsbanken vänder sig till lärare med färdiga lektionsförslag och elevuppgifter.²⁶ Lektionsbanken är också kopplad till *Ung Konsument* (se nedan).

Reklamfilmens fantastiska värld 3: Detta är en grundkurs i filmanalys. Materialet består av en DVD och en lärarhandledning som tar upp vad reklamfilm är och ger grundläggande kunskaper i filmberättande och filmanalys.²⁷ Materialet är producerat för Konsumentverket av Filmpedagogerna/Folkets Bio.

²³ *Uppdrag och mål*, <http://www.konsumentverket.se/Om-oss/Uppdrag-och-mal/>. 140410.

²⁴ *Om oss*. <http://www.konsumentverket.se/Om-oss/>. 140330.

²⁵ Tidigare hade Konsumentverket i uppdrag att kartlägga utveckling och omfattning av och även motverka könsdiskriminerande reklam, samt granska “reklamens negativa verkningar”. Man gav då rapporter med tydlig MIK-profil gällande inte minst könsroller, ideal och stereotyper i reklam. I SOU 2008:5 (*Könsdiskriminerande reklam – kränkande utformning av kommersiella meddelanden*) lades ett förslag om lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam. Förslaget antogs inte.

²⁶ *Om lektionsbanken*. <http://www.ungkonsument.se/Om-webbplatsen/Lektionsbanken/>. 140410.

²⁷ *Reklamfilmens fantastiska värld 3*.

<http://publikationer.konsumentverket.se/sv/publikationer/malgrupp/utbildningsmaterial/gymnasiet/reklamfilmens-fantastiska-varld-3.html/>. 140410.

Ung Konsument.se är en webbsida som Konsumentverket tagit fram i samarbete med Konkurrensverket. Här finns information om hur man gör anmälningar till Konsumentverket, men främst en blandning av faktaartiklar, filmer, ungas bloggar, digitala berättelser, självtester och reportage där ungdomar berättar om sina erfarenheter av att vara konsument. Några MIK-nära teman som tas upp i flera avseenden är mobilabonnemang, näthandel och reklam.²⁸

3.3 Kulturdepartementet

Minister: Kultur- och idrottsminister, Lena Adelsohn Liljeroth

Antal myndigheter: 25

MIK-relevanta myndigheter: Myndigheten för tillgängliga medier, Statens Kulturråd, Statens medieråd.

Andra MIK-relevanta aktörer: Centrum för lättläst, Nordicom

MIK-anknytning

Kulturdepartementet har MIK-anknytning genom sitt ansvar för mediepolitiken och biblioteken, men det finns även andra kulturpolitiska områden med MIK-kopplingar.

Biblioteken är en del av kulturpolitiken med särskild närhet till MIK-området.

Bibliotekslagen (2013:801) omfattar "det allmänna biblioteksväsendet". Detta består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av folkbibliotek, skolbibliotek, regional biblioteksverksamhet, högskolebibliotek, lånecentraler och övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet. Här ska påpekas att folkbiblioteken och skolbiblioteken har en särskild roll i förhållande till skolelever och universitets- och högskolebiblioteken har särskilda band till lärarutbildningen (se vidare 4.1).

Kulturpolitiken: Inom kulturpolitiken uppmärksammar regeringen särskilt barns och ungas rätt till kultur. Kulturdepartementets uppgift är att se till att barn och unga får möta och utöva kulturuttryck i olika medieformer. I 2011 års styrdokument fick 26 statliga kulturinstitutioner uppdrag att utforma strategier för sin barn- och ungdomsverksamhet för åren 2012–2014.²⁹

Särskilt MIK-relevanta verksamheter i sammanhanget är Svenska Filminstitutets Film i skolan, Skolbio samt den regeringssatsning som sedan 2008 har gjorts på Skapande skola.³⁰ Målet för Skapande skola är att långsiktigt bidra till att integrera kulturella och konstnärliga

²⁸ *Ungkonsument.se*. <http://www.ungkonsument.se/>. 140410.

²⁹ *Barn och ungdomsstrategier 2012–2014*. <http://www.regeringen.se/sb/d/13164/a/184600/>. 140410. De 26 kulturinstitutionerna utgjordes av de 25 myndigheterna under kulturdepartementet samt stiftelsen Svenska filminstitutet.

³⁰ *Skapande skola. En första utvärdering. Rapport 2013:4*, Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.

uttryck i skolans arbete genom ökad samverkan med kulturlivet. Skapande skolor ter sig i förstone kanske inte som en MIK-satsning, men kan på goda grunder inkluderas då arbete med bild, drama och eget skapande omfattar flera medieformer. Statens Kulturråd ansvarar för Skapande skola.

De kulturpolitiska satsningarna på arbete med barn och unga omfattar olika arenor och former för skapande. För många barn och unga är egen produktion av medieinnehåll online en viktig del av vardagskulturen och ett sätt att uttrycka sig.

Mediepolitiken: Målet för mediepolitiken är “att stödja yttrandefrihet, mångfald, massmediernas oberoende och tillgänglighet samt att motverka skadliga inslag i massmedierna”.³¹ Ett övergripande mål är att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive barnets rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. I förhållande till detta anges medier genom sin genomslagskraft vara av särskilt stor betydelse.

Regeringen arbetar för att skydda barn och unga mot skadlig mediepåverkan. Barn har också rätt till yttrande- och informationsfrihet. Även EU-kommissionens rekommendationer om skydd av minderåriga fungerar som riktlinjer för det svenska arbetet.³²

För olika medier gäller delvis olika regelverk och system för skydd av barn och unga. Detta omfattar både barns förhållande till traditionella massmedier (som tv) och barns och ungas förhållande till interaktiva, sociala online-medier.

På Kulturdepartementets webbplats kan man läsa: “Statens och samhällets insatser för att skydda barn och unga mot skadlig mediepåverkan fokuserar på barns och ungas mediekonsumtion och medievanor i stort, snarare än på tillsyn, granskning av innehåll eller begränsningar av tillgången till information”.³³

I och med att upplysning, information, delaktighet, branschbunden självsanering och internationella överenskommelser är de vägar som har valts, får MIK en särskild betydelse, både som nationellt och som internationellt politiskt projekt. Kulturdepartementet skriver:

³¹ Prop. 2008/09:1 utg.omr. 17, bet. 2008/09:KrU1, rskr. 2008/09:92). Regeringen lade 2014-04-28 propositionen Ändring av målet för mediepolitiken som avser att motverka skadliga inslag i massmedierna (Ku2014/772/MFI). där man skriver “Målet för området medier om att motverka skadliga inslag i massmedierna ska ändras. Målet ska i stället vara att motverka skadlig mediepåverkan.” Propositionen har i skrivande stund inte behandlats.

³² 98/560/EG: Rådets rekommendation av den 24 september 1998 om utvecklingen av konkurrenskraften hos den europeiska industrin för audiovisuella tjänster och informationstjänster genom främjande av nationella system för att uppnå en jämförbar och effektiv skyddsnivå för minderåriga och för den mänskliga värdigheten. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:270:0048:0055:SV:PDF/>. 140520.

³³ *Stärka och skydda barn och unga mot skadlig mediepåverkan*. <http://www.regeringen.se/sb/d/2048/a/147593/>. 140320.

“Genom att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare förbättras deras förmåga att hantera även sådan information som riskerar att vara till skada. Ökad kunskap om medier och mediers funktionssätt, såväl hos barn och unga som hos de vuxna som finns i deras närhet, minskar risken för skadlig mediepåverkan.”³⁴

MIK-relevanta utredningar, skrifter etc.

– SOU 2009:51 *Avskaffande av filmcensuren för vuxna, men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan.*

– *Sverige behöver en ny Kulturvanestatistik. Kulturpolitiska rekommendationer* (2013:1) (Myndigheten för Kulturanalys).

– *Skapande skola. En första utvärdering* (2013:4) (Myndigheten för Kulturanalys).

– *Talande böcker och läsande barn* (2013). Rapporten redovisar en genomförd undersökning bland talboksanvändare under 18 år. Utifrån en fördjupad förståelse för ungas talboksanvändande vill rapporten skapa en grund för svenska bibliotek att vidareutveckla sin service till målgruppen.

– *Ny bibliotekslag* (Prop. 2012/13:147). I den nya bibliotekslagen som trädde i kraft 2014-01-01 betonas bibliotekens betydelse för det demokratiska samhällets utveckling och deras roll för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Man understryker bibliotekens centrala roll för att främja litteraturen och stimulera barns och ungas läsning. Av MIK-betydelse är också att folkbiblioteken ska främja kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

3.3.1 Myndigheten för tillgängliga medier

Generaldirektör: Roland Esaiasson

E-post: info@mtm.se

www.mtm.se/

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har i uppdrag att se till att personer med läsnedsättning får tillgång till litteratur och dagstidningar i de medier som passar dem. Det handlar om talböcker, punktskrift, taktila bilderböcker, e-textböcker samt litteratur på teckenspråk.

³⁴ Ibid.

MIK-anknytning

MTM arbetar med att tillgängliggöra medier för personer med olika funktionsnedsättningar och med att framhålla de medie- och informationskunskaper som krävs i sammanhanget. I samarbete med andra aktörer utvecklar MTM teknik, service och tillgänglighet.³⁵ Man arbetar överskridande med traditionellt biblioteksutbud och ingår i *International Federation of Library Associations and Institutions, Libraries Serving Persons with Print Disabilities Section*, vars syfte är att främja internationellt bibliotekssamarbete.

MIK-verksamhet

Daisy-konsortiet består av blindbibliotek och institutioner runt om i världen som gemensamt arbetar för en världsomspännande övergång från analoga till digitala talböcker och ett framtida globalt bibliotek. Målet är att utveckla och bibehålla en gemensam standard för att producera, distribuera och lagra information i ett tillgängligt format så att olika länder kan köpa och låna talböcker av varandra.³⁶ Sverige representeras av det Svenska Daisy-konsortiet (SDK) där MTM, läns- och högskolebibliotek samt funktionshindervisorganisationer ingår. SDK:s viktigaste uppgift som medlem i *Daisy Consortium* är att sprida kunskap om tillgängliga medier och inkluderande publicering i Sverige.

Examensarbeten: MTM uppmuntrar arbeten som bidrar till att utveckla MTM:s verksamhet.

Låneverksamhet: MTM gör sitt utbud tillgängligt genom biblioteket legimus.se.³⁷ Detta gör man i enlighet med upphovsrättslagens paragraf 17 så att bibliotek och andra institutioner kan ladda ned och förmedla litteratur till personer med läsnedsättning. Biblioteken kan även registrera användare så att dessa själva kan använda biblioteket legimus.se. MTM har också ett särskilt uppdrag att tillgängliggöra kurslitteratur till studenter på högskola och universitet.

Produktion, distribution av litteratur och tidningar i tillgängligt format för personer med läsnedsättning.

SDK-konferens: Svenska Daisy-konsortiets (SDK) årliga konferens (13–14 november 2014) som är öppen för alla, inkluderar SDK:s årsmöte.

³⁵ *Projekt*. <http://www.mtm.se/forskning-och-samverkan/projekt/>. 140410.

³⁶ *Daisy Consortium*. <http://www.mtm.se/forskning-och-samverkan/internationellt/daisy-consortium/>. 140410.

³⁷ <http://www.legimus.se/>. 140410.

MIK-material

Äppelhyllvardag – folkbibliotekens arbete med tillgängliga medier för barn (2014). I rapporten redovisas en intervjuundersökning kring hur sex olika bibliotek arbetar med sina Äppelhyllor, den hylla i biblioteket som visar tillgängliga medier för barn med funktionsnedsättning. Bakom undersökningen står Kärnhusgruppen, en av MTM:s referensgrupper.³⁸

3.3.2 Statens kulturråd

Generaldirektör: Staffan Forssell
E-post: kulturradet@kulturradet.se
www.kulturradet.se

Kulturrådet har i uppgift att med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. Ett av de områden Kulturrådet omfattar är barn och ungdom.

MIK-anknytning

Kulturrådet ska verka för barns och ungdomars rätt till yttrandefrihet och se till att barn och ungdomar får möjligheter att delta i det konstnärliga och kulturella livet, att de får uppleva kultur, och att de själva får skapa.³⁹ Barns och ungas rätt till kultur är en prioriterad fråga inom den nationella kulturpolitiken. Rätten till kultur stadgas i FN:s konvention om barnets rättigheter och handlar om barns rätt att delta i kulturlivet, att få yttra sig och att få tillgång till konst, kultur och information.⁴⁰

MIK-verksamhet

Barnbokssatsningar: Kulturrådet stöder ett antal projekt kring barn- och ungdomslitteratur och annat som främjar barns läsning, såsom *Läsambassadören* och *Barnens bibliotek*.⁴¹ Myndigheten fördelar också statligt litteraturstöd till förlagen för barnböcker av hög kvalitet. Stödet beslutas av en arbetsgrupp av experter.

³⁸ *Äppelhyllvardag Folkbibliotekens arbete med tillgängliga medier för barn*, (Börjesson, L., 2014), Stockholm: Myndigheten för tillgängliga medier (MTM-rapporter) http://www.mtm.se/Global/Publikationer/Affischer%20och%20broschyrer/Appelhylla_rapport_webb.pdf. 140410.

³⁹ *Barn och ungdom*. http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/barn_och_ungdom/. 140410.

⁴⁰ *Barn och ungdomsstrategi*. http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/barn_och_ungdom/Strategi-Barn-och-unga/. 140410.

⁴¹ *Barn och ungdom*. http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/barn_och_ungdom/. 140410.

Bolla är en nationell webbplats om barn- och ungdomskultur som drivs av Kulturrådet. Bolla vill inspirera genom att visa goda exempel på barn- och ungdomsprojekt som bygger på eget skapande (av sådant som film, musikvideor, teater och litteratur) inom olika konstområden, samt förmedla nyheter och aktuell forskning om barn- och ungdomskultur. Bolla vill sprida kunskap om olika arbetssätt som främjar barns och ungas delaktighet och möjligheter till eget skapande. Bolla riktar sig i första hand till dem som arbetar med barn- och ungdomskultur, t.ex. lärare konstnärer och tjänstemän.⁴²

Skapande skola: Målet med skapande skola är att eleverna ska få tillgång till kulturens alla uttrycksformer och att deras möjligheter till eget skapande ökar. Stöd ges till projekt där estetik, kultur och skapande tar plats i undervisningen. Fördelningen mellan de olika konstformerna har över tid haft en tyngdpunkt på elevens eget skapande. Här ligger litteratur i topp, vilket kan antas ha att göra med det fokus som i skoldebatter och annat lagts vid läsförmågan. Inom litteraturen ryms olika typer av texter, som berättande, rappande och manusskrivande, i direkt samklang med vad som anges i kursplanen i svenska. Konst/bild/form och teater/drama är de vanligaste verksamhetsområdena. Därefter kommer musik, dans och film.⁴³ Det går att söka medel och arrangera projekt kring film och medier, genom Skapande Skola.⁴⁴ Här finns också nära kopplingar till arbetet med Skolbio, Regionala resurscentrum, filmpedagogiskt arbete och medieanalys.

MIK-material

Bokkatalog: Kulturrådet ger varje år ut en katalog där ett kvalitetsurval av ny barn- och ungdomslitteratur lyfts fram. Målet är att stimulera barn och unga till läsning, men katalogen ska även fungera som en handledning för vuxna.

3.3.3 Statens Medieråd

Direktör: Ewa Thorslund
E-post: registrator@statensmedierad.se
www.statensmedierad.se

Statens medieråd har i uppdrag att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och att skydda dem från skadlig mediepåverkan. Statens medieråd bildades

⁴² *Bolla*. <http://www.bolla.se/om-bolla/>. 140410.

⁴³ *Fördelningen av medel till skapande skola läsåret 2014/2015, sammanfattning och iakttagelser*. <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/Skapande-skola/Fordelning-av-medel-till-Skapande-skola-lasaret-20142015-sammanfattning-och-iakttagelser/>. 140410.

⁴⁴ *Skapande skola. Arbeta med film- och medier i skolan*. http://www.skolbio.goteborg.se/bilder/document_559.PDF/. 140410.

2011-01-01. Uppdraget omfattar uppgifter som kommittén Medierådet (tidigare Vårdsskildringsrådet) hade 1990–2010 och det arbete med att fastställa åldersgränser för film avsedd att visas vid en allmän sammankomst eller offentlig tillställning som myndigheten Statens biografbyrå tidigare utförde. Myndigheten ska vidare följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation, och myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

MIK-anknytning

Statens medieråd arbetar med information och upplysning om bland annat mediepåverkan, internet, film och datorspel. Man sprider också information om medie- och informationskunnighet i skolan, samt artiklar om aktuella publikationer, konferenser och lagändringar på medieområdet. Statens medieråd tar fram material som vänder sig till lärare, bibliotekarier, andra nära-barn-professionella och föräldrar och har också en särskild webbplats riktad dessa, MIK-rummet (se nedan).

Som framgår ovan kan stora delar av myndighetens arbete kopplas till MIK-området. Vid sidan av myndighetens arbete med att besluta åldersgränser för film som visas offentligt ser man också MIK som centralt i arbetet med att skydda barn mot skadligt medieinnehåll.

MIK-verksamhet

Europeiskt samarbete: Arbetet med att stärka och skydda barn och unga i sin medieanvändning pågår internationellt. Statens medieråd samarbetar med andra organisationer i 31 länder i Europa i nätverket *Insafe*.⁴⁵ Detta gäller en säkrare användning av internet bland barn och unga. Samarbetet fokuserar på att sprida kunskap samt öka medvetenheten hos både barn och vuxna om möjligheter och risker kring internetanvändning. I EU-nätverket *Insafe* (som även inkluderar länder utanför EU) representerar Statens medieråd och BRIS Sverige, genom att driva ett s.k. *Safer Internet Centre*. Arbetet utgör sedan 2012 en integrerad del i myndighetens MIK-arbete och delfinansieras av EU:s *Safer Internet Programme*.⁴⁶

Evenemang: *Safer Internet Day* arrangeras varje februari av de europeiska nätverken *Insafe* och *INHOPE* med stöd från EU, för att uppmuntra en säkrare användning av digitala

⁴⁵ *ins@fe*. <http://www.saferinternet.org/>. 140410.

⁴⁶ *Self-regulation for a Better Internet for Kids*. <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/self-regulation-better-internet-kids/>. 140410.

medier bland barn och unga. I Sverige är det Statens medieråd som arrangerar *Safer Internet Day*.

Handledningar: Statens medieråd ger ut handledningar kring centrala MIK-frågor (se nedan).

Kampanjer: Statens medieråd kan engagera sig i kampanjer. Ett exempel är Europarådets *No Hate Speech Movement*, där regeringen gav myndigheten uppdraget att genomföra den svenska kampanjen. Denna genomförs i syfte att höja kunskapen, särskilt hos barn och ungdomar, om främlingsfientlighet, sexism och liknande former av intolerans på nätet och för att mobilisera för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och jämställdhet på internet. I uppdraget ingår att ta fram kampanjmaterial med särskilt fokus på att motverka främlingsfientlighet bland barn och unga, samt att genomföra ytterligare satsningar för att sprida *No Hate Speech Movement*.⁴⁷ Ett annat exempel var Europeiska informationssäkerhetsmånaden (2013) – en kampanj inom EU för att öka medvetenheten om informationssäkerhet i hemmet och på arbetsplatser. Sveriges deltagande i kampanjen 2013 organiserades av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i samverkan med Post- och telestyrelsen (PTS).⁴⁸ Ytterligare exempel på kampanjer är *Spel spelar roll. Du spelar roll* (2012). Syftet med kampanjen var att starta en diskussion kring datorspelande. I kampanjen uppmanade Statens medieråd vuxna att engagera sig när det gäller barns och ungas spelande. Kampanjen invigdes med premiärvisningen av mikrodokumentären *Spela roll* i närvaro av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth. Statens medieråd tog fram filmen i samarbete med branschorganisationen Dataspelsbranschen.⁴⁹

Safer Internet Day är ett årligt återkommande europeiskt arrangemang där internetsäkerhet uppmärksammas. Under 2014 pågick arrangemanget under en vecka med MIK i fokus – MIK-veckan (se nedan).

Konferenser: Statens medieråd presenterar material och håller föreläsningar eller workshoppar vid konferenser med MIK-anknytning. Exempelvis under Skolforum som arrangeras av Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, och de svenska läromedelsförlagens

⁴⁷ Uppdrag att förlänga kampanjen *No Hate Speech Movement* och att genomföra särskilda insatser mot främlingsfientlighet. <http://www.regeringen.se/sb/d/18382/a/237488/>. 140520.

⁴⁸ Ny kampanj: *Tänk först - klicka sedan*. <http://www.statensmedierad.se/Kunskap/Internet/?cat=8/>. 140410.

⁴⁹ Ny kampanj. *Spel spelar roll. Du spelar roll*. <http://www.statensmedierad.se/Kunskap/Datorspel/Ny-kampanj-Spel-spelar-roll-Du-spelar-roll/>. 140410.

branschorganisation, Svenska Läromedel. Myndigheten var 2014 också medarrangerande partner för konferensen Framtidens lärande, som arrangeras av Datorn i Utbildningen.⁵⁰

MIK-veckan: I februari 2014 arrangerade Statens medieråd en MIK-vecka för att sprida medie- och informationskunnighet via olika aktiviteter på nätet. Under veckan lanserade myndigheten aktuella rapporter och resurser kring barns och ungas medieanvändning, i syfte att öka medie- och informationskunnigheten och fördjupa förståelsen för barns och ungas medievardag. MIK-veckan vände sig till nära-barn-professionella och föräldrar. MIK-veckan sammanföll med *Safer Internet Day* 2014.⁵¹

Nordiskt samarbete: Statens medieråd samarbetar med sina nordiska motsvarigheter kring konferenser, studier, barnpaneler m.m. Bland annat anordnas ett nordiskt filmgranskarmöte varje år för att utbyta erfarenheter. Myndigheten arrangerade 2013 tillsammans med Nordicom ett nordiskt expertmöte om MIK (se vidare 3.3.4).

Nyhetsbrev: Statens medieråd skickar ut ett nyhetsbrev varannan månad med de senaste artiklarna som har publicerats på myndighetens webbplats.

Rapporter: Statens medieråd ger ut rapporter kring centrala MIK-frågor. Några av dem är resultatet av särskilda regeringsuppdrag. Ett sådant exempel är *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*.⁵² Rapporten var ett led i regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism. Statens medieråd fick i uppdrag av Justitiedepartementet att beskriva förekomsten av antidemokratiska budskap på internet och i sociala medier. En forskargrupp anlätades och fokus lades på grupper som riktar sig till ungdomar och som uppmanar till våld för en politisk, religiös eller ideologisk sak. Denna kartläggning finns även på engelska under titeln *Pro-violence and anti-democratic messages on the Internet*.⁵³

Statistik: Statens medieråd publicerar vartannat år statistik över barns och ungas medieanvändning. Dels i *Ungar & medier* (sedan 2005) som omfattar statistik över 9–18-åringars medieanvändning, med ökande fokus på internet. Dels i *Småungar & medier* (sedan 2010) som omfattar statistik över 0–8-åringars medieanvändning (baserat på information från föräldrar). Ytterligare en sammanställning är *Föräldrar & medier* (sedan 2013) som är en undersökning om föräldrars attityder till barns medieanvändning.

⁵⁰Statens medieråd deltar vid årets Framtidens lärande. <http://www.statensmedierad.se/Kunskap/Medie-informationskunnighet/Statens-medierad-Framtidens-larande/>. 140520.

⁵¹*Safer Internet Day 2014*. <http://www.saferinternet.org/web/guest/safer-internet-day/>. 140410.

⁵²*Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*. http://www.statensmedierad.se/upload/Rapporter_pdf/V%C3%A5ldsbejakande%20och%20antidemokratiska%20budskap%20p%C3%A5%20internet.pdf/. 140410.

⁵³*Pro-violence and anti-democratic messages on the Internet*. http://www.statensmedierad.se/upload/_pdf/Pro-violence_and_anti-democratic_messages_on_the_Internet.pdf/. 140410.

MIK-material

Handledningar: Statens medieråd ger ut handledningar kring centrala MIK-frågor. Ett sådant exempel är *Lärarhandledning Ungar & Medier 2010* som myndigheten tog fram i samarbete med Mediekompass.⁵⁴ Rapporten består av lektionsövningar att använda i klassrummet med tips på hur man kan diskutera medievanor och medieanvändning tillsammans med elever (2011). I samarbete med Mediekompass har myndigheten också tagit fram *Lektionsmaterial för de yngre barnen* baserat på rapporten *Småungar & Medier*.⁵⁵ Materialet är utformat för förskolan upp till årskurs 5. Materialet fokuserar främst på källkritik. *Expert på medier – digital kompetens i Lgr 11* (2011) är en handbok som med utgångspunkt läroplanen ger förslag på hur lärare kan använda medier i undervisningen – och samtidigt stärka elevernas digitala kompetens.⁵⁶ Även den är framtagen i samarbete med Mediekompass.

Jag <3 internet – för högstadiet. Dina rättigheter och skyldigheter online.

Lärarmaterial för högstadiet och gymnasiet (2014): (Finns även en version från 2013 för mellanstadiet). Detta elev- och lärarmaterial för högstadiet och gymnasiet innehåller övningar och lektionsupplägg och handlar om bilder, upphovsrätt, internetsäkerhet, hat och mobbning och sex och pornografi på internet.⁵⁷ Lärarhandledningen har tagits fram av Statens medieråd i samarbete med bland andra Barnombudsmannen, Datainspektionen, Mediekompass, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Skolverket/Kolla Källan och Surfa Lugnt.

MIK-rummet är en webbaserad resurs för lärare, föräldrar och bibliotekarier. MIK-rummets olika huvuddelar utgår från delar av den definition av MIK som myndigheten arbetar utifrån. Det handlar om tre teman, var och en av dessa med flera underrubriker, enligt följande. (1) *Mediers roll i samhället:* Medielandskapets utveckling – Sociala mediers uppkomst och roll – Medielogik – Publicister i det nya medielandskapet – Tryck och yttrandefrihet – Etiska regler och sändningstillstånd. (2) *Finna, analysera och kritiskt värdera:* Informationssökning – Sökmotorer, Nyheter och den journalistiska metoden –

⁵⁴ *Lärarhandledning Ungar och medier 2010.*

<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Lararhandledning-Ungar--Medier-2010/>. 140410

⁵⁵ *Lektionsmaterial för de yngre barnen.*

<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Lektionsmaterial-for-de-yngre-barnen2/>. 140410.

⁵⁶ *Expert på medier – digital kompetens i Lgr 11*

<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Handbok-till-medioundervisning-Lgr-11-/>

⁵⁷ *Jag <3 internet.* <http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/jag-hjartar-internet-hg/>. 140410

Bilder – Källkritik – Mediernas finansiering – Olika typer av reklam – Kvinnor och män i medier. (3) *Kommunicera och skapa*: Detta gör barnen på nätet – Språk och kommunikation – Den sociala webben – Datorspelande – Mobbning och kränkningar på nätet.

Under varje underrubrik finns faktatexter med tillhörande reflektionsfrågor. Därtill kommer lektionstips med länkar till pedagogiskt material, med rekommenderad ålder angiven. Flertalet av dessa hänvisningar går till UR eller Mediekompass. Det finns också länkar till relevanta partier i läroplaner (Lgr11 och Lgy1), samt filer och dokument att ladda ned. I MIK-rummet ingår också statistik från *Ungar & medier* och *Småungar & medier*. MIK-rummet är framtaget av Statens medieråd för att stärka nära-barn-professionellas MIK-medvetande som ett led i myndighetens arbete att stärka barn som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Detta har skett i samarbete med bland andra UR, Konsumentverket och Svensk Biblioteksforening. Projektet delfinansieras av EU:s *Safer Internet Programme*.⁵⁸

Nosa på nätet. De första stegen mot ett vaket nätanvändande: Detta material riktar sig till förskoleklass och lågstadium. Materialet omfattar *Superundersökarna* (2011), en sagobok om källkritik för barn framtagen i samarbete med Skolverket, en lärarhandledning och en PowerPoint-presentation för lärare, baserade på *Småungar & medier* (se ovan), diskussionsfrågor till föräldramöten, samt ett diplom till de barn som har arbetat med Nosa på nätet.⁵⁹

Det unga internet – om bibliotek och mediekunnighet (2012) är en gemensam informationsskrift om barn, bibliotek och digitala medier framtagen av Statens medieråd i samarbete med Svensk Biblioteksforening.

3.3.4 Centrum för lättläst

Direktör: Ann Katrin Agebäck
E-post: info@lattlast.se
www.lattlast.se

Centrum för lättläst har regeringens och riksdagens uppdrag att göra texter tillgängliga för människor som av olika anledningar har lässvårigheter eller är otränade läsare. Målgrupper för Centrum för lättlästs verksamhet är bland andra personer med funktionsnedsättningar, personer med dyslexi och invandrare, äldre och lässvaga unga. Det finns undersökningar

⁵⁸ *Samarbeten*. <http://mik.statensmedierad.se/samarbeten/>. 140410.

⁵⁹ *Nosa på nätet. Lärarhandledning*. <http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Nosa-pa-natet--lararhandledning/>. 140410.

som visar att 13 procent av Sveriges vuxna befolkning, eller cirka 800 000 personer, har en läskompetens som innebär att de har ett uttalat behov av mer lättillgängliga texter. Centrum för lättläst arbetar för *alla* medborgares rätt till böcker, nyheter och information utifrån var och ens förutsättningar. Centrum för lättläst ger ut böcker, nyheter i tidning och på webb och samhällsinformation. Man arbetar även med att stimulera diskussionen kring lättläst och tillgänglighet, och har ett intensivt samarbete med olika förmedlare av lättlästa texter som skola, bibliotek och omsorg.⁶⁰ I propositionen *Lättare att läsa* (2013/14:134) föreslår regeringen att Centrum för lättlästs verksamhet från 2015-01-01 ska övergå till Myndigheten för tillgängliga medier. Beslut är ej ännu fattat.

MIK-anknytning

En viktig del av MIK handlar om tillgängliggörande av medier och information på bred front, till alla medborgare, i alla åldrar, efter förmåga. En sida av detta är att informationen ska vara begriplig. En del av arbetet inom Centrum för lättläst är riktat mot skolor och vänder sig till barn. Det handlar då bland annat om lättlästa och begripliga texter som är skrivna på ett enkelt och lättfattligt sätt.⁶¹ Däremot är inte analys av medier eller egen medieproduktion i sig några huvudfrågor för Centrum för lättläst.

MIK-verksamhet

Centrum för lättlästs verksamhet riktar sig till dem som av olika anledningar har lässvårigheter eller är otränade läsare, oavsett åldersgrupp. Bland annat erbjuder man ”läsombud” som läser högt för äldre, och andra.⁶² Man har en (webb)tidning som heter *8 dagar*. Den erbjuder nyhetsmanifattningar på ett begripligt och tillgängligt sätt.⁶³ De delar av Centrum för lättlästs verksamhet som riktar sig till skolbarn och unga gör det främst genom att vända sig till deras lärare och till bibliotekarier, som får fungera som länk till eleverna. Man driver också LL-förlaget, som ger ut lättlästa böcker.

MIK-material

Lektioner är tillgängliga via Lärarrummet för lättläst. Några av dem omfattar en timme, andra omfattar många timmar.⁶⁴

⁶⁰ *Om oss*. <http://www.lattlast.se/om-oss/>. 140410.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Läsombud*. <http://www.lattlast.se/lasombud/>. 140410.

⁶³ *8 sidor*. <http://8sidor.se/>. 140410.

⁶⁴ *Lektioner*. <http://www.lattlast.se/larare/lektioner/>. 140410.

Lärrarhandledningar är mer omfattande än lektionerna. Ibland utgår de från mer än en bok, de greppar också över större områden.⁶⁵

Lärarrummet för lättläst erbjuder information och inspiration till lärare och andra som möter elever med behov av lättlästa och tillgängliga texter. Här finns allt från korta tips till uppslag för en hel serie av lektioner.⁶⁶

Paket för skolbibliotek: Centrum för lättläst har satt samman ett paket med 15 böcker och en prenumeration på Centrum för lättlästs tidning 8 SIDOR. Det finns paket för år 6–9, gymnasiet, vuxenundervisning och Svenska för invandrare.⁶⁷

3.3.4 Nordicom

Direktör: Ulla Carlsson
E-post: info@nordicom.gu.se
www.nordicom.gu.se

Nordicom (Nordiskt informationscenter för medie- och kommunikationsforskning) samlar in, bearbetar och förmedlar kunskap till olika brukargrupper i Europa och övriga världen. Arbetet syftar till att utveckla mediekunskapen och bidra till att forskningens resultat synliggörs i behandlingen av mediefrågor i både offentlig och privat verksamhet. Nordicoms verksamhet bygger på kontakter med en rad intressenter, forskare, medieföretag, politiska beslutsfattare, myndigheter, organisationer, lärare, bibliotek m.fl., inte bara i de nordiska länderna utan över hela världen. Nordicom är inte en myndighet, utan en institution inom Nordiska Ministerrådet förlagd till Göteborgs universitet med nationella dokumentationscentraler vid universiteten i Århus, Tammerfors, Reykjavik, Bergen och Göteborg.⁶⁸ Den svenska finansieringen av verksamheten administreras av Kulturdepartementet.

MIK-anknytning

Det var Nordicom som lanserade begreppet medie- och informationskunnighet (MIK) i Sverige 2012/2013 (se Carlsson 2013). Detta skedde utifrån ett långvarigt engagemang i och kring *The International Clearinghouse on Children, Youth and Media*. I detta låg också att särskilt betona lärarutbildningens betydelse i sammanhanget.

⁶⁵ *Lärrarhandledningar*. <http://www.lattlast.se/larare/lararhandledningar/>. 140410.

⁶⁶ *Lärarrummet för lättläst*. <http://www.lattlast.se/larare/>. 140410.

⁶⁷ *Paket för skolbibliotek*. <http://www.lattlast.se/larare/skolbibliotek/>. 140410.

⁶⁸ *Om Nordicom*. <http://www.nordicom.gu.se/sv/om-nordicom/>. 140410.

MIK-verksamhet

Nyhetsbrev: Nyhetsbrev från *The International Clearinghouse on Children, Youth and Media* presenterar principiella, teoretiska och empiriska artiklar som omfattar olika aspekter av MIK.

Årsböcker: Årsböckerna från *The International Clearinghouse on Children, Youth and Media* presenterar principiella, teoretiska och empiriska fall som omfattar olika aspekter av MIK.

Nordiskt expertmöte: Nordicom arrangerade tillsammans med Statens medieråd 2013-10-02 ett nordiskt expertmöte om MIK. Mötet var ett initiativ från det svenska ordförandeskapet i Nordiska Ministerrådet 2013 i syfte att markera frågorna om medie- och informationskunnighet (MIK) på den politiska agendan och skapa en tydligare nationell och nordisk samordning. Konklusionerna från mötet sammanfattas i Carlsson 2014.

Övriga publikationer: Nordicom har genom *The International Clearinghouse on Children, Youth and Media* sedan länge lyft de globala och transnationella perspektiven på MIK. I linje med detta har Nordicom också publicerat och lanserat rapporter från UNESCO, däribland *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011). I denna rapport förklarar man olika begrepp och visar hur man kan arbeta med MIK i lärarutbildningen. Genom ett samarbete mellan Nordicom, Svenska Unescorådet, Skolverket, Statens Medieråd, Svenska Filminstitutet och Filmpedagogerna, gjordes svenska bearbetningar av UNESCO-rapporten, vilket resulterade i två publikationer: Carlsson, Ulla (2013) *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället. Skolan och demokratin*. Denna bok innehåller en svensk bearbetning av UNESCO:s ramverk, samt artiklar med analyser och reflektioner, där svenska forskare och praktiker utifrån sina specifika ämneskunskaper och erfarenheter diskuterar hur medie- och informationskunnigheten kan stärkas genom skolan. Den andra delen, *Medie- och informationskunnighet i skolan och lärarutbildningen*, är en direktöversättning av UNESCO-dokumentet i sin helhet.

MIK-material

Lärandemoduler: Ramverk och undervisningspraktiker innehåller olika medieresurser som kan användas i arbetet med MIK i skolan och inom lärarutbildningar.⁶⁹

⁶⁹ *Medie- och informationskunnighet i skolan och lärarutbildningen*.

<http://www.nordicom.gu.se/sv/clearinghouse/om-medie-och-informationskunnighet-mik>. 140410.

3.4 Näringsdepartementet

Ministrar: It- och energiminister: Anna-Karin Hatt.

Näringsminister: Annie Lööf, Infrastrukturminister: Catharina Elmsäter-Svärd.

Antal myndigheter: 22, varav tre affärsverk och en domstol.

MIK-relevanta kommissioner: Digitaliseringskommissionen.

MIK-relevanta myndigheter: VINNOVA.

MIK-anknytning

Näringsdepartementet har MIK-anknytning inom ett område, IT-politiken.

IT-politiken: IT-politiken omfattar i princip alla politikområden, däribland de för denna kartläggning relevanta områdena skola och demokrati. Utbyggnad av höghastighetsbredband, marknadsstyrd telekom, IT-säkerhet, mer IT i myndighetsfären och förbindelser med internationella satsningar tillhör de övergripande satsningarna.⁷⁰

I oktober 2011 presenterade Näringsdepartementet *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige*. Den digitala agendan beskrivs som “ett verktyg för att samordna regeringens insatser och åtgärder på IT-området” och som ett avstamp “för en process som ska leda till att Sverige blir bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter”.⁷¹ En förutsättning för den digitala agendan är begreppet *digitalt innanförskap*. Detta anges handla om “möjligheten att delta i alla aspekter av samhällslivet och att kunna utöva sina rättigheter och skyldigheter som medborgare [...] oavsett personliga förutsättningar som ålder, funktionsnedsättning och kunskapsnivå eller andra förutsättningar som kan beskrivas som ekonomiska, kulturella och etniska.”⁷² Den digitala agendan syftar till att samordna insatser inom IT-området. Fyra strategiska områden med utgångspunkt i användarens perspektiv pekas ut där insatser ska prioriteras: lätt och säker användning, tjänster som skapar nytta, infrastruktur samt IT:s roll för samhällsutvecklingen.

Det finns ingen statlig myndighet som har ett övergripande ansvar för de IT-politiska frågorna. Regeringen har därför inrättat en *Digitaliseringskommission*. Kommissionens uppdrag är att verka för att målen i den digitala agendan uppnås. Arbetet med den digitala agendan bygger till stor del på samverkan med det omgivande samhället. En form av samverkan är arbetet med signatärskap där aktörer undertecknar en avsiktsförklaring att aktivt bidra till och vara dialogpartners i regeringens digitaliseringsarbete. Regeringen har

⁷⁰ *Målet för it-politiken*. <http://www.regeringen.se/sb/d/2373/>. 140410.

⁷¹ *Digitala Agendan*. <https://digitaliseringskommissionen.se/rapporter/den-digitala-agendan/digital-agenda-for-sverige/>. 140320.

⁷² *Digitalt innanförskap*. <https://digitaliseringskommissionen.se/rapporter/den-digitala-agendan/latt-och-sakert-att-anvanda/digitalt-innanforskap/>. 140320.

även uppmuntrat till framtagandet av *regionalt signatärskap*. I dagsläget har samtliga län gått med som *signatärer* och arbetar med att ta fram egna regionala digitala agendor. Ofta är det länsstyrelse, kommunala samverkansförbund, landsting och företrädare för näringslivet som tillsammans har signerat en avsiktsförklaring om att ta fram en regional digital agenda.⁷³

Som övergripande mål för IT-politiken anges att “Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter”.⁷⁴ För detta krävs ökad digital delaktighet och att fler vill och kan använda digitala tjänster. Det krävs också fler tjänster som gör att kvinnor och män upplever att de har nytta av att använda internet. En förutsättning för detta är att det finns tillgång till bredband i alla delar av landet.

Målet för den digitala agendan kan relateras till internationella rankningar där man vill att Sverige ska befinna sig bland de bästa nationerna i världen. Det är också viktigt att Sverige ligger i topp på områden som exempelvis jämställdheten inom IT-sektorn, demokrati och mänskliga rättigheter och som ännu inte finns med i ovanstående rankningar. “Det kan också till exempel vara fråga om mätning av elevers förmåga att använda datorer.”⁷⁵

Den svenska digitaliseringspolitiken är kopplad till EU-kommissionens övergripande strategi för tillväxt under åren 2010–2020, *Europa 2020. En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*. Det som kan sägas ha mest konkret relevans i relation till MIK-området är det mål som beskrivs som främjande av digital kompetens, digitala färdigheter och digital integration.⁷⁶

3.4.1 Digitaliseringskommissionen

Ordförande: Jan Gulliksen.
E-post: info@digitaliseringskommissionen.se
www.digitaliseringskommissionen.se

Digitaliseringskommissionens uppgift är att verka för att det IT-politiska målet uppnås och att regeringens ambitioner inom området fullföljs. I uppdraget ingår att följa, beskriva och analysera utvecklingen utifrån nyckelindikatorer som är av betydelse för måluppfyllelsen. Kommissionen tillsattes i juni 2012. Kommissionen har i huvuduppdrag att utforma ett förslag till handlingsplan för genomförande av uppdraget att verka för det IT-politiska målet

⁷³ *Digitaliseringskommissionen. se.* <https://digitaliseringskommissionen.se/>. 140320.

⁷⁴ *Mål för ny it-strategi. Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.* <http://www.regeringen.se/sb/d/15224/a/177272/>. 140320.

⁷⁵ *Om digitala agendan.* <http://www.regeringen.se/sb/d/14375/a/177038/>. 140320

⁷⁶ *Meddelanden från kommissionen. Europa 2020. En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla (10-03-03).* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:SV:PDF/>. 140520.

och att analysera utvecklingen i förhållande till det IT-politiska målet. Man ska visa på digitaliseringens möjligheter, kommunicera den digitala agendan och dess innehåll och vara administrativt ansvarig för de s.k. signatärerna som ställer sig bakom den digitala agendan. Kommissionen ska också samverka med olika aktörer i samhället för en ökad digitalisering.

Digitaliseringskommissionen arbetar med den digitala agendans 22 sakområden. Flera av dessa är relevanta i förhållande till MIK. Bland de sakområden som anges kan följande sägas ha MIK-relevans.

– *Demokrati*: Inom ramen för arbetet med att stärka demokratin är prioriterade frågor goda möjligheter till insyn och inflytande, lokal- och kommunal demokrati, förstärkta möjligheter till inflytande i den demokratiska processen samt vidgat inflytande med hjälp av e-verktyg.

– *Digitalt innanförskap*: För att delta i dagens samhälle och tillgodogöra sig utbildning, samhällstjänster, socialt deltagande liksom underhållning och förströelse förutsätts i växande utsträckning ett digitalt innanförskap. Den ökande handeln med varor och tjänster på internet ställer också konsumenterna och företagen inför nya möjligheter och utmaningar. Det digitala innanförskapet handlar om “möjligheten att delta i alla aspekter av samhällslivet och att kunna utöva sina rättigheter och skyldigheter som medborgare [...] oavsett personliga förutsättningar som ålder, funktionsnedsättning och kunskapsnivå eller andra förutsättningar som kan beskrivas som ekonomiska, kulturella och etniska.”⁷⁷

– *Digital kompetens*: Skolan ger morgondagens arbetskraft kunskaper och färdigheter. Den digitala kompetensen hos allmänheten beräknas öka med tiden. Mer än 97 procent av alla 15-åriga elever har tillgång till dator hemma. Svenska 15-åringar har bättre läsförståelse när det gäller digital läsning än i traditionell läsning enligt en OECD-rapport.⁷⁸ Som ett särskilt mål anges att öka andelen unga som söker sig till IT-relaterade ämnen och utbildningar i högskolan. Särskilt gäller detta unga kvinnor. Vidare menar man i samma rapport att elevernas intresse för matematik, teknik och naturvetenskap bör stimuleras via IT redan i grundskolan.

– *Skola och undervisning*: Enligt skollagen ska skolan använda de lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Grundskolans kursplaner och gymnasieskolans ämnesplaner anger vilka kunskaper som ska förmedlas men anger inte hur undervisningen ska utföras.

⁷⁷ *Digitalt innanförskap*. <https://digitaliseringskommissionen.se/rapporter/den-digitala-agendan/latt-och-sakert-att-anvanda/digitalt-innanforskap/>. 140320.

⁷⁸ *PISA 2012 Results. What Students Know and Can Do. Student Performance In mathematics, Reading and Science*. Volume I. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-I.pdf/>. 140320.

Ansvar för frågor som rör IT inom skolområdet åligger de kommunala och fristående skolhuvudmännen. Frågor om digitala lärverktyg och läromedel är enligt Digitaliseringskommissionen en fråga för skolhuvudmännen och den kommersiella läromedelsmarknaden. Inom ramen för EU-kommissionens meddelande *En digital agenda för Europa* finns förslag som syftar till att "inkludera e-lärande i nationella politiska strategier för modernisering av utbildning, inklusive läroplaner, bedömning av resultaten och vidareutbildning av lärare och andra utbildare".⁷⁹

Enligt läroplanen för grundskolan ansvarar skolan för att varje elev efter genomgången grundskola "kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande".⁸⁰ Motsvarande läroplansmål finns även för gymnasieskolan. Med andra ord ska alla elever i sin skolgång erhålla den digitala kompetens som behövs i dagens samhälle. Digitaliseringskommissionen omfattar även en expertgrupp bestående av barn och ungdomar, som kallas Lilla kommissionen. I denna ingår fyra flickor och fyra pojkar mellan 7 och 19 år från olika delar av Sverige. Lilla kommissionens roll är att fungera som diskussionspartner och framtidsrådgivare åt kommissionen.

Sverige hör till de länder som har flest elever med tillgång till dator i hemmet, men användning av datorer i skolan och elevers förmåga att använda datorer är placerade på ett medelvärde bland OECD-länderna. En annan strategisk fråga gäller användning av IT som hjälpmedel för en effektiv administration av skolan samt IT-användningen inom lärarutbildningen.

– *Tillgång till kultur*: Kulturella verksamheter, samlingar och arkiv ska i ökad utsträckning bevaras digitalt och tillgängliggöras elektroniskt för allmänheten. Alla statliga institutioner som samlar, bevarar och tillgängliggör kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation ska ha en plan för digitalisering och tillgänglighet.

MIK-relevanta utredningar, publikationer

– *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige* (2011).

– *En digital agenda i människans tjänst – en ljusnande framtid kan bli vår*.

Digitaliseringskommissionen (SOU 2014:13).

⁷⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX:52010DC0245/>. 140320.

⁸⁰ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/curriculum.htm?tos=gr&a=2#anchor_2

3.4.2 VINNOVA

Generaldirektör: Charlotte Brogren
E-post: vinnova@vinnova.se
www.vinnova.se/sv/

VINNOVA är Sveriges innovationsmyndighet. Myndighetens uppgift är att främja hållbar tillväxt genom att förbättra förutsättningarna för innovation och att finansiera behovsmotiverad forskning. Varje år investerar VINNOVA cirka 2,7 miljarder kronor i olika insatser.⁸¹

MIK-anknytning

Innovativ IKT 2014. Digitalisering för framtidens skola: Våren 2014 presenterade VINNOVA denna satsning riktad till skolans olika huvudmän, IT-företag och forskare. Trettio miljoner kronor avsätts till projekt som främjar digitalisering av skolan. Stödet gäller två utlysningar. En gäller planeringsbidrag kring innovativa testmiljöer. Den andra, mer omfattande satsningen, gäller innovationsprojekt. Ansökningarna måste komma från en organisation. Det kan till exempel vara IT-företag, läromedelsproducenter, skolor eller högskolor. Projekten genomförs med fördel tillsammans med samarbetsparters. Utgångspunkten för projekten ska vara elevernas, lärarnas och rektorernas behov samt läroplanens krav. Satsningen kan finansiera framtagandet av nya innovativa digitala lösningar för skolans behov, eller att se till att digitala lösningar som befinner sig i ett tidigt skede kan skalas upp markant. VINNOVA avser att med detta stöd finansiera både mindre projekt (i storleken 50 till 300 tusen kronor) och större projekt (mer än 1 Mkr). Den förväntade projekttiden bör vara ett till två år.⁸²

3.5 Socialdepartementet

Ministrar: Barn- och äldreminister: Maria Larsson, Socialminister: Göran Hägglund,
Socialförsäkringsminister: Ulf Kristersson, Civil- och bostadsminister: Stefan Attefall.
Antal myndigheter: 57
MIK relevanta myndigheter: Barnombudsmannen (BO)

MIK-anknytning

Socialdepartementet har MIK-anknytning inom ett område, barnets rättigheter. Barnets rättigheter är ett så kallat sektorsövergripande politikområde. Det innebär att insatserna berör

⁸¹ Om VINNOVA, <http://www.vinnova.se/sv/Om-VINNOVA/>. 140410.

⁸² Digitalisering för framtidens skola. Innovationsprojekt. http://www.vinnova.se/PageFiles/751312430/Digitalisering_for_framtidens_skola_Innovationsprojekt.pdf/. 140410.

nästan alla delar av samhället och ingår i de flesta politiska områden. Arbetet utgår från FN:s barnkonvention.⁸³

Barnets rättigheter är på flera sätt kopplat till MIK-området, inte minst i linje med hur MIK diskuteras inom ramen för UNESCO. Det handlar om barns rätt till tillgång till kultur, information och möjligheter att delta och göra sin röst hörd. Det inbegriper också barns rätt till skydd mot information som kan vara till skada för välbefinnandet och faror på nätet.

3.5.1 Barnombudsmannen (BO)

BO: Fredrik Malmberg
E-post: info@barnombudsmannen.se
www.barnombudsmannen.se

Barnombudsmannen (BO) har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. BO bevakar hur barnkonventionen efterlevs i samhället och driver på dess genomförande i kommuner, landsting/regioner och hos myndigheter. Myndigheten ska uppmärksamma brister i tillämpningen av barnkonventionen och i enlighet med detta föreslå förändringar i lagar och förordningar.

MIK-anknytning

Barns och ungas rättigheter och intressen utifrån FN:s konvention är på flera sätt kopplade till MIK-området, i linje med hur detta diskuteras inom ramen för UNESCO:s ramverk. Det gäller bland annat barns rätt till tillgång till kultur, information och möjligheter att delta och göra sin röst hörd. Det gäller barns rätt till skydd mot skadligt medieinnehåll och risker på nätet Dessa och andra mediedimensioner i förhållande till barns och ungas rättigheter och intressen är dock inte något som nuvarande BO arbetar profilerat med.⁸⁴

3.6 Utbildningsdepartementet

Ministrar: Utbildningsminister Jan Björklund. Jämställdhets- och biträdande utbildningsminister Maria Arnholm.

Antal myndigheter: 22

MIK-relevanta myndigheter: Barn och elevombudet (BEO), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten.

⁸³ *Mål och prioriteringar för barnets rättigheter.* <http://www.regeringen.se/sb/d/14856/a/168938/>. 140320.

⁸⁴ *Många nya uppdrag för Barnombudsmannen.* <http://www.barnombudsmannen.se/i-media/nyhetsbrev/2013/10/manga-nya-uppdrag-for-barnombudsmannen/>. 140410.

MIK-anknytning

Utbildningsdepartementet har MIK-anknytning på följande områden: forskning, förskola, förskoleklassen, grundskola, gymnasieskola, särskolan, universitet- och högskola, ungdomspolitik.

Forskning: Forskning tillhör grunden för kunskapsutvecklingen i samhället.

Grundforskning styrs av forskarens nyfikenhet och kan definieras som ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer. *Tillämpad forskning* är samma slags sökande efter ny kunskap men med en bestämd tillämpning i sikte. *Behovsmotiverad forskning* utgår från ett problem eller en frågeställning inom en sektor och kan innehålla element av både grundforskning och tillämpad forskning. När forskningen är sådan att den spänner över flera discipliner talar man om *mång- och tvärvetenskap*.⁸⁵

MIK utgör i sig inte ett särskilt forskningsområde. Snarare har MIK och frågor om litteracitet kopplingar till flera olika ämnesområden t.ex. Andraspråk och tvåspråkighet, Barn- och ungdomsvetenskap, Biblioteks- och informationsvetenskap, Filmvetenskap, Informatik, Pedagogik, Litteraturvetenskap, Medie- och kommunikationsvetenskap, Medieteknik, Människa-datorinteraktion, Specialpedagogik, Utbildningsvetenskap, Statsvetenskap etc.

Förskola: Förskolan riktar sig till barn från ett år tills de vid sex års ålder börjar i förskoleklassen eller vid sju år den obligatoriska grundskolan. Förskolan har till syfte att stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barn en trygg omsorg. Verksamheten utgår från en helhetssyn på barnet och barnets behov samt utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Förskolan ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och förbereda barnen för fortsatt utbildning.

Förskolan har sedan hösten 1998 en egen läroplan i form av en förordning. Sveriges riksdag och regering fastställer läroplanen. Därmed markeras förskolans betydelse som det första steget i det livslånga lärandet. Inom dessa ramar avgör sedan kommunen eller den enskilda huvudmannen hur verksamheten ska bedrivas.

Användningen av medier kan sägas ingå i ett första utvecklande av olika litteraciteter. I ökande utsträckning sker detta med koppling till medier som pektdatorer/surfplattor.

Förskolan omfattade år 2012 drygt 84 procent av alla 1–5-åringar. År 2012 fanns det drygt 482 000 barn i förskolan där cirka 100 000 vuxna arbetar.⁸⁶

⁸⁵ Vad är forskning? <http://www.regeringen.se/sb/d/2470/140320>.

⁸⁶ Förskola. <http://www.regeringen.se/sb/d/1482/nocache/true/dictionary/true/>. 140320.

Förskoleklassen: Syftet med förskoleklassen är att skapa en brygga mellan förskola och skola. Detta är en frivillig skolform inom skolväsendet, men verksamheten styrs sedan hösten 1998 av samma läroplan som den obligatoriska grundskolan. Utbildningen i förskoleklassen ska stimulera elevers utveckling och lärande, förbereda dem för fortsatt skolgång, samt utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Förskoleklassen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap. I förskoleklassen ingår lek och skapande som väsentliga delar i det aktiva lärandet.

Förskoleklassen har en gemensam läroplan med grundskolan och fritidshemmet, Lgr 11. Inom dessa ramar avgör sedan kommunen eller den enskilda huvudmannen hur verksamheten ska bedrivas. Från och med höstterminen det år barn fyller sex år ska kommunen erbjuda alla barn plats i förskoleklass. 2011/12 gick 93 728 barn i förskoleklass (vilket är cirka 96 procent av alla sexåringar).⁸⁷ Antalet anställda beräknades 2011/12 vara 11 730 personer.⁸⁸

Grundskola: I Sverige gäller nioårig skolplikt med rätt till utbildning från sju års ålder. Skollagen anger att alla barn och ungdomar ska ha tillgång till en likvärdig utbildning oberoende av kön, geografisk hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden. Särskilt stöd ska ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Vid sidan av kommunala skolor finns det fristående skolor.⁸⁹

MIK-arbete inom grundskolan bedrivs i många ämnen och är särskilt framskjutet i kursplanerna för svenska, samhällskunskap och bild även om begreppet inte används specifikt.

2011/12 gick 888 658 barn i grundskolan. Lärarkåren omfattade samtidigt 73 619 heltidstjänster.⁹⁰

Gymnasieskola: Gymnasieskolan är en avgiftsfri och frivillig skolform, men alla kommuner är enligt lag skyldiga att erbjuda alla ungdomar som har avslutat grundskolan en gymnasieutbildning, fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Nästan alla (98,5 %) fortsätter direkt från grundskolan till gymnasieskolan.⁹¹

⁸⁷ *Förskoleklassen*. <http://www.regeringen.se/sb/d/6460>, *Utbildningsstatistisk årsbok 2013*. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0524_2012A01_BR_00_UF01BR1201.pdf/. 140320.

⁸⁸ *Utbildningsstatistisk årsbok 2013*. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0524_2012A01_BR_00_UF01BR1201.pdf/. 140320.

⁸⁹ *Grundskolan*. <http://www.regeringen.se/sb/d/3708/>. 140320.

⁹⁰ *Utbildningsstatistisk årsbok 2013*. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0524_2012A01_BR_00_UF01BR1201.pdf/. 140320.

⁹¹ *Övergång mellan grundskola och gymnasium*. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/laget-i-forskola-skola/beskrivande-data/overgang-mellan-grundskola-och-gymnasieskola-1.217772/>.140520.

MIK-arbete inom gymnasieskolan bedrivs i många ämnen och är särskilt framskjutet i ämnesplanerna för svenska, samhällskunskap och bild även om begreppet inte används specifikt.

Läsåret 2012/13 gick cirka 350 000 ungdomar i gymnasieskolan och cirka 38 000 lärare arbetade där, motsvarande knappt 30 000 heltidstjänster.⁹²

Universitet och högskolor: Det finns 14 universitet och 20 högskolor med statlig huvudman, samt ett tiotal enskilda utbildningsanordnare (stiftelser etc.). Universitetens och högskolornas huvuduppgift är att bedriva utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund och beprövad erfarenhet, samt bedriva forskning och konstnärlig forskning. Man ska också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultaten tillkomna vid lärosätet kommer samhället till nytta. Verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

Av särskild betydelse för MIK riktad till barn och unga är **lärarutbildningen**, och kopplingar till olika ämnen inom lärosätet. Ämnen som medie- och kommunikationsvetenskap, medieteknik och journalistik kan tillsammans med utbildningsvetenskap och pedagogik sägas vara av central betydelse för MIK.

MIK-relevanta utredningar, skrifter

SOU 2010:28 *Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT* (Teknikdelegationen).

För att skapa särskilt fokus på Sveriges utveckling inom matematik, naturvetenskap, teknik och IKT föreslår regeringen fastställa en nationell kompetensstrategi och tillsätta en nationell kommission. Detta ska öka intresset och höja kunskapsnivåerna inom de angivna ämnesområdena. Teknikdelegationen föreslår ett antal satsningar relaterade till skola, samhälle och högskola.

MIK-relevanta kommittéer, kommissioner

Svenska Uneskorådet är Sveriges nationalkommission till UNESCO. I uppdraget ingår att bidra till att genomföra den vid var tid gällande UNESCO-strategin. I nuvarande uppdrag ingår att bidra till att genomföra regeringens UNESCO-strategi för perioden 2008–2013 (dir. 2011:115). Kommittén ska bistå regeringen med råd, underlag, förslag och yttranden i frågor

⁹² *Ibid.*

som rör UNESCO:s verksamhet och Sveriges deltagande i denna verksamhet. Man ska informera, sprida kännedom om och skapa intresse i Sverige för UNESCO:s verksamhet.

Svenska Uneskorådet har ställt sig bakom den MIK-rapport från UNESCO som refereras i kapitel 2.

3.6.1 Barn och elevombudet (BEO)

BEO: Caroline Dyrefors Grufman
E-post: beo@skolinspektionen.se
www.skolinspektionen.se/sv/beo/

Barn- och elevombudet (BEO) inrättades av regeringen den 1 april 2006. BEO ska arbeta för att motverka kränkningar av barn och elever i skola och förskola. BEO är en del av Skolinspektionen, men har samtidigt ett självständigt tillsynsuppdrag. Tillsammans med Skolinspektionen övervakar BEO den del av skollagen som gäller kränkande behandling mot barn/elever. Enligt skollagen råder det nolltolerans mot kränkningar i förskolan och skolan. Alla barn och elever har rätt att vistas i en skolmiljö som är fri från diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Arbetet mot kränkande behandling är också en viktig del i att tillgodose elevers och barns rätt till god utbildning i en trygg miljö.⁹³

MIK-anknytning

Ett av de områden BEO arbetar med är "kränkningar på internet". Man ger upplysningar via sin webbplats, som främst riktar sig till föräldrar. "Skollagen kräver att den som driver skolan utreder mobbning och kränkningar som sker på skolan eller har anknytning till skolan. En lärare som ser en kränkning måste anmäla det till rektorn. Det spelar ingen roll om det skett i korridoren, på skolgården eller på internet. Nätmobbning är precis lika allvarligt som andra typer av mobbning och kränkningar. Skolan är skyldig att utreda händelsen. Om det inte sker kan du göra en anmälan till oss."⁹⁴

MIK-verksamhet

Anmälningar till BEO: BEO får in cirka 600 anmälningar om året, många av dem "handlar om nätkränkningar, men ytterst sällan bara om detta."⁹⁵

⁹³ Om BEO. <http://www.skolinspektionen.se/sv/BEO/Om-BEO/>. 140410.

⁹⁴ Kränkningar på internet. <http://www.skolinspektionen.se/sv/BEO/For-foraldrar/krankningar-pa-internet/>. 140402.

⁹⁵ UR samtiden. Sociala medier i skolan. <http://www.ur.se/Produkter/176514-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Skolans-ansvar-vid-natmobbning/>. 140204.

Nätkränkningar: En UR-producerad film där BEO Caroline Dyrefors Grufman svarar på frågor från lärare och skolpersonal om nätkränkningar.⁹⁶

3.6.2 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (f.d.

Ungdomsstyrelsen)

Generaldirektör: Alice Bah Kuhnke
E-post: info@mucf.se
www.mucf.se

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Mucf) tar fram och sprider kunskap inom ungdomspolitikens fem huvudområden: utbildning och lärande; hälsa och utsatthet; inflytande och representation; arbete och försörjning; samt kultur och fritid. Mucf arbetar också med politiken för det civila samhället. De huvudsakliga målgrupperna för verksamheten är ungdomar, ungdomsorganisationer, organisationer samt beslutsfattare och tjänstemän som arbetar med ungdomsfrågor och inom politiken för det civila samhället. Mucf tar fram kunskap om levnadsvillkoren för Sveriges 1,6 miljoner barn, unga och unga vuxna mellan 13 och 25 år, inom områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid och inflytande, vilken presenteras i form av årlig statistik och i tematiska rapporter. Mucf anordnar utbildningar och workshoppar inom olika områden, bland annat i samarbete med universitetsvärlden, och stöder kommuner i arbetet med kommunal ungdomspolitik, samt arbetar för att unga ska ha en bra fritid och kunna vara med i föreningar. Myndigheten samarbetar också inom internationell ungdomspolitik. Mucf fördelar bidrag till: barn- och ungdomsorganisationer, etniska organisationer, kvinnoorganisationer, hbtq-organisationer; internationellt ungdomssamarbete framför allt inom EU. Man stöder också projekt som handlar om arbete och utbildning, demokrati- och inflytandefrågor, diskriminerings- och jämställdhetsfrågor samt rasism- och extremismfrågor. Mucf ska också verka för att ungdomsperspektivet utvecklas i andra myndigheters verksamheter och vara ett stöd i kommunernas arbete med kunskapsbaserad ungdomspolitik. En del av detta arbete är det myndighetsövergripande Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor.

⁹⁶ UR *samtiden. Sociala medier i skolan*. <http://www.ur.se/Produkter/176515-UR-Samtiden-Sociala-medier-i-skolan-Fragor-och-svar-om-natmobbing-av-unga/>. 140404.

MIK-anknytning

Mucf följer och informerar om flera områden ur ungdomsperspektiv. Det gäller skola, fritid och kultur men även demokratifrågorna har MIK-kopplingar. Myndigheten presenterar också statistik inom dessa områden och kan ge föreningsbidrag som vetter åt MIK-hållet. Mucf har gett ut flera rapporter som tar upp MIK-relaterade frågor (se nedan).

MIK-verksamhet

No hate speech movement. Konferens om näthat: (mars 2014) (i samarbete med Statens Medieråd).⁹⁷

Unga, sex och internet är ett projekt som bedrevs 2008–2013 inom ramen för regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel. Syftet var att förebygga och motverka att unga blir sexuellt utnyttjade på nätet. Detta resulterade i flera publikationer från forskares kartläggningar av fenomenet till undervisningsmaterial riktat både till vuxna som arbetar med ungdomar och direkt till de unga. Bland dessa kan man nämna forskarrapporten *Se mig – unga om sex och internet* (2009) som undersökte ungas attityder om och erfarenheter av exponering på internet.⁹⁸ *Men fråga mig bara!* (2009) är en vägledning för vuxna som arbetar med barn och unga där sexuell exploatering och hur den kan upptäckas beskrivs.⁹⁹ *Jag syns, jag finns* (2010) där ungdomar resonerar kring sitt eget och andras beteende på nätet.¹⁰⁰ *Ses offline?* (2010) är ett metodmaterial och lärarhandledning för åldersgruppen 13–18 år som tar upp samma typ av frågor som *Jag syns, jag finns* men här är målgruppen främst högstadiet och gymnasiet.¹⁰¹ *Utsatt – unga, sex och internet* (2012) sammanfattar de viktigaste resultaten från projektiden.¹⁰² Projektet sammanfattas i *Ett filter i huvudet* (2014).¹⁰³ Inom ramen för projektet bedrevs också en omfattande föreläsnings- och utbildningsverksamhet, däribland högskolekursen *Unga, sex och internet* i samarbete med Umeå universitet.

MIK-material

I flera av de rapporter Mucf ger ut förekommer MIK-relevanta data och information om barn, unga och medier. Här är några exempel.

⁹⁷ *No Hate Speech Movement*. <http://www.mucf.se/no-hate-speech-movement/>. 140510.

⁹⁸ *Se mig. Unga om sex och internet*. <http://www.mucf.se/publikationer/se-mig/>. 140502.

⁹⁹ *Men fråga mig bara*. <http://www.mucf.se/publikationer/men-fraga-mig-bara/>. 140502.

¹⁰⁰ *Jag syns, jag finns*. <http://www.mucf.se/publikationer/jag-syns-jag-finns/>. 140502.

¹⁰¹ *Ses offline? Ett metodmaterial om unga, sex och internet*. <http://www.mucf.se/publikationer/ses-offline/>. 140502.

¹⁰² *Utsatt. Unga, sex och internet*. <http://www.mucf.se/publikationer/utsatt/>. 140502.

¹⁰³ *Ett filter i huvudet*. <http://www.mucf.se/publikationer/ett-filter-i-huvet/>. 140502.

Adda en Vuxen. Om ungdomsarbete på Internet (2011): Skriften innehåller exempel på hur föreningslivet och kommunala ungdomsverksamheter har genomfört insatser för unga på internet.¹⁰⁴ *När var hur om ungas kultur – En analys av ungas kulturutövande på fritiden* (2011): Dåvarande Ungdomsstyrelsen analyserade på regeringens uppdrag i vilken utsträckning unga utövar kultur på fritiden. I studien finns också data om eget kulturskapande och -konsumtion på nätet.¹⁰⁵ *Nätkränkningar – En studie av svenska ungdomars normer och beteenden* (2014) är en undersökning utförd av forskare vid Rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet om svenska ungas erfarenheter av och attityder till kränkningar på nätet.¹⁰⁶ *Hat på nätet – Vad får du inte skriva på nätet?* (2014) är en juridisk handbok om juridiken kring näthat och vilka lagar och regler som gäller för vad man skriver i sociala medier och andra internetsammanhang.¹⁰⁷ *Får man skriva vad man vill på internet?* (2014) är lärarhandledningen till *Hat på nätet*.¹⁰⁸

3.6.3 Skolverket

Generaldirektör: Anna Ekström
E-post: registrator@skolverket.se
www.skolverket.se/

Skolverket är förvaltningsmyndighet för skolan, förskolan, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet.

Utfärdande av lärarlegitimationer, upplysning och uppföljning kring läroplaner och ämnesplaner, samt skolutveckling och kompetensutveckling tillhör det som ingår i Skolverkets uppdrag. Skolverket har ett regeringsuppdrag att främja användningen av informations- och kommunikationsteknik i förskolor, skolor och verksamheter samt hos skolhuvudmän.¹⁰⁹ Det är Skolinspektionen som granskar att skolorna uppfyller de krav som ställs.

Skolverket ska främja att alla barn och elever får tillgång till en utbildning och verksamhet som är likvärdig och av god kvalitet i en trygg miljö. Skolverket ska bidra till

¹⁰⁴ *Adda en vuxen*. http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/adda-en-vuxen.pdf/. 140410.

¹⁰⁵ *När var hur om ungas kultur. En analys av ungas kulturutövande under fritiden*.

<http://www.mucf.se/publikationer/nar-var-hur-om-ungas-kultur/>. 140502.

¹⁰⁶ *Nätkränkningar. En studie av svenska ungdomars normer och beteenden*.

<http://www.mucf.se/publikationer/natkrankningar/>. 140502.

¹⁰⁷ *Hat på nätet. Vad får du inte skriva på nätet?* <http://www.mucf.se/publikationer/hat-pa-natet/>. 140502.

¹⁰⁸ *Får man skriva vad man vill på nätet. En lärarhandledning till skriften hat på nätet*.

<http://www.mucf.se/publikationer/far-man-skriva-vad-man-vill-pa-internet/>. 140502.

¹⁰⁹ *Uppdrag till Statens skolverk att främja användningen av informations- och kommunikationsteknik (U208/8180/S)*.

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.177249!/Menu/article/attachment/itiskolan_regeringsuppdrag2008.pdf

goda förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för elever. Skolverket tar fram måldokument för verksamheterna samt kunskapskrav, föreskrifter, allmänna råd och nationella prov. Myndigheten ansvarar också för den officiella statistiken på skolområdet och genomför nationella uppföljningar och utvärderingar. Skolverket ansvarar för svenskt deltagande i internationella kunskapsmätningar. Därtill ska Skolverket bidra till god kvalitet i svensk utbildning genom att ansvara för nationella insatser som utvecklar verksamheterna och fortbildar personalen. Myndigheten fördelar finansiellt stöd och bidrag till verksamheterna och svarar för särskild utbildning för rektorer. Skolverket ska också sprida information om forskning till verksamheterna.

MIK-anknytning

IT-satsningar: Från det att Skolverket bildades 1991 och ersatte Skolöverstyrelsen (SÖ) har det gjorts en rad satsningar på IT i den svenska skolan. Dessa har fokuserat på att ge lärare stöd i att använda IT i sitt arbete. I begränsad omfattning har de handlat om satsningar på infrastruktur. En annan dimension har varit att öka tillgången till digitala resurser av olika slag.

Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och de grundläggande värden som det demokratiska samhället omfattar. Skolan ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform och inom fritidshemmet ska vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning.

Läroplaner: Det finns en läroplan för var och en av skolformerna med tillhörande kurs- och ämnesplaner.¹¹⁰ I dessa finns skrivningar av direkt relevans för MIK. Av grundskolans läroplan framgår att skolans generella uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden, och att skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Vidare ska eleverna “kunna orientera sig i en komplex verklighet med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ [---]. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva

¹¹⁰ *Läroplaner, ämnesplaner och kursplaner.* <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/>. 140410.

ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.”¹¹¹

I kursplanerna framhålls också att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sina förmågor att själv söka information och kunskap.

Uppföljning av IT-användning: Skolverket ska kontinuerligt följa upp barns, elevers och lärares IT-användning och IT-kompetens i förskola, skola och vuxenutbildning. Uppföljningen ska ske i enlighet med myndighetens förslag i redovisningen av uppdraget att utarbeta en plan för förbättrad uppföljning av IT-användning och IT-kompetens i förskola, skola och vuxenutbildning (U2007/1716/S). Uppföljningen ska även avse skolornas administrativa IT-användning liksom deras åtgärder för att med hjälp av IT kommunicera skolans och verksamhetens arbete till hemmen. I undersökningen ingår frågor om källkritik och säker internetanvändning. Uppföljningen görs var tredje år.¹¹²

Uppdrag: Skolverket har pågående uppdrag av särskild MIK-relevans (se nedan). Ett är att “främja användningen av informations- och kommunikationsteknik”.¹¹³ Detta uppdrag ingick tidigare i Skolverkets instruktion men gavs också inriktning genom särskilt uppdrag som förnyades ungefär var tredje år. I samband med bildandet av Myndigheten för Skolutveckling 2003 fördes uppgiften över till den nya myndigheten. Myndigheten för Skolutveckling var då nationellt ansvarig för arbetet med IT i skolan och drev i linje med detta flera MIK-relevanta verksamheter, som *IT för pedagoger*, *Länkskafferiet*, *Multimediabyrån*, *Kolla källan* och *PIM*. Denna uppgift fick Skolverket tillbaka när Myndigheten för Skolutveckling avvecklades 2008-09-30. Verksamheterna har utvecklats och i några fall avvecklats och samlas från och med 1 juli 2014 i projektet IT i skolan samtidigt som digitaliseringen av undervisningen ges större uppmärksamhet också i andra projekt.

MIK-verksamhet

Fortbildningsmaterial: Skolverket bedriver flera verksamheter av stark MIK-relevans (se nedan). Flertalet av dessa är webbaserade och utgör därmed också MIK-material (se nedan).

¹¹¹ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/curriculum.htm?tos=gr&a=1#anchor_1/. 140410.

¹¹² *IT-användning och it-kompetens i skolan*. <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/utvarderingar/it-i-skolan/it-anvandning-och-it-kompetens-i-skolan-1.196655/.140502>.

¹¹³ *Uppdrag till Statens skolverk att främja användningen av informations- och kommunikationsteknik (U208/8180/S)*. http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.177249!/Menu/article/attachment/itiskolan_regeringsuppdrag2008.pdf/. 140410.

Digitala lärresurser: Skolverket har fortsatt arbetat för att öka tillgängligheten till digitala lärresurser som man har erbjudit lärare, bland annat via Skolverkets webbplats. Detta sker bland annat genom sökmotorn Spindeln i vilken omkring 300 000 lärresurser kan hittas. Tidigare drev Skolverket också Länkskafferiet, en databas med kvalitetssäkrade resurser som numera finns vid Umeå Universitet (se 5.11).

MIK-material

IT i skolan: IT i skolan är samlingsnamnet för Skolverkets aktiviteter inom ramen för uppdraget att främja användande av informationsteknik i skolan och är också en del av Skolverkets webbplats. Arbetet fokuserar på att bidra till lärares förutsättningar att arbeta med digitala verktyg i skolan genom artiklar som beskriver inspirerande exempel och som kan användas inom ramen för det egna kollegiala lärandet. En omfattande omvärldsbevakning sker också vilken bland annat dokumenteras via Omvärldsbloggen (se nedan). En viktig resurs är också den forskningsbevakning som sedan några år sker inom området. Ett alltmer viktigt fokus för Skolverkets arbete är att integrera IT i myndighetens olika utvecklingsinsatser som exempelvis Matematiklyftet och Läslyftet.

Kolla källan: Kolla källan är en del av IT i skolan med egen avdelning på webbplatsen. Kolla källan samlar och utvecklar olika former av stöd- och inspirationsresurser för skolans arbete med informationssökning, källkritisk granskning, upphovsrätt och internetsäkerhet för barn och unga. Materialet vänder sig i första hand till lärare och skolbibliotekarier, men det finns också material som riktar sig direkt till elever.¹¹⁴

Multimediabyrån: Skolverket (och tidigare Myndigheten för skolutveckling) har regeringens uppdrag att utveckla IT- och medieanvändningen i förskola och skola. Multimediabyrån är en del av detta uppdrag och erbjuder pedagoger inspirations- och stödmaterial för att kunna utveckla ett mediepedagogiskt förhållningssätt i undervisningen. Det kan bland annat innebära att eleverna i större utsträckning får använda digitala verktyg för sitt skapande och berättande. Här har lärare kunnat lära sig att bearbeta bilder, skapa musik, redigera film, publicera på internet eller skapa multimediala presentationer. Dessa kurser och resurser har lärare kunnat använda själva, hemma vid sin egen dator, eller tillsammans med en grupp arbetskamrater. Multimediabyråns webbplats tillhandahöll pedagogiskt material och filmer för kurserna. Enligt beslut av Skolverkets dåvarande generaldirektör fick inte Multimediabyrån vidareutvecklas efter 2009, då systemet för

¹¹⁴ Om Kolla källan. <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/om/>. 140410.

arkiven är från 1997 och fungerar dåligt eller inte alls med nya webbläsare och plattformar.¹¹⁵ De tjänster för gruppforum, videomöten, webbpublicering och annat som Skolverket har tillhandahållit vid Multimediabyrån anses ha spelat ut sin roll i och med att sådana tjänster är tillgängliga på många sätt, inte minst i samspel med sociala medier.

Till de teman som Multimediabyrån har omfattat har hört flera centrala MIK-områden, såsom reklamfilm, eleven som journalist, spel och lärande, analyser av reklamfilm, nyheter, filmmusik med mera.¹¹⁶

Omvärldsbloggen drivs av Skolverket och är en del av arbetet med IT i skolan. Omvärldsbloggen behandlar och diskuterar aktuella frågor och problemställningar kring IT i skolan, både i Sverige och i resten av världen.¹¹⁷

PIM står för “praktisk IT- och mediekompetens” och startade 2005 som en del av ett regeringsuppdrag till Skolverket (Myndigheten för skolutveckling) i syfte att främja utveckling och användning av informationsteknik i skolan. Skolverket startade Skoldatanätet “IT för pedagoger”, en webbsida, för att stötta kompetensutveckling för lärare, och de kommuner som gick med i PIM skrev ett måldokument.¹¹⁸

PIM-materialet kan användas både enskilt och i ett arbetslag som studerar tillsammans. PIM-handledningarna kan även användas som manualer i det dagliga digitala arbetet, t.ex. när lärare och elever behöver få direkt hjälp med att till exempel bearbeta sina bilder från digitalkameran. PIM syftar till att stödja lärarna att nå en hög digital kompetens, använda datorn som kommunikationsverktyg, förstå programvaror samt kunna lagra, hantera och producera information. Det handlar också om att förstå risker med internet, att kritiskt kunna reflektera över information som finns och känna ansvar hur man använder olika nätverk.

PIM har erbjudits som en fortbildningsmöjlighet i avtal med kommuner. De lärare som har genomgått PIM har kunnat nå olika nivåer, varav den högsta nivån är att kunna fungera som samordnare och examinator för kollegor. Enligt uppgift har cirka 30 000 lärare i 100 kommuner genomgått PIM.¹¹⁹

I juli 2013 beslutade Skolverkets generaldirektör Anna Ekström att avveckla PIM. Beslutet innebär att alla skolor och förskolor måste ha avslutat sin PIM-utbildning före den 1 juli 2014. Bakgrunden till beslutet är att efterfrågan på PIM har minskat. Det saknas också

¹¹⁵ Arkiv. <http://www.multimedia.skolverket.se/Arkiv/>. 140410.

¹¹⁶ Tema. <http://www.multimedia.skolverket.se/Tema/>. 140410.

¹¹⁷ Omvärldsbloggen. <http://omvarld.blogg.skolverket.se/>. 140320.

¹¹⁸ Vad är PIM. <http://pim.skolverket.se/xp/handledning/om-pim/vad-ar-pim/>. 140410.

¹¹⁹ 100 Kommuner, 30 000 Lärare. http://pim.skolverket.se/upload/1924/pim_broschyr_sv_090216.pdf/. 140410.

medel för att fortsätta driva verksamheten. Skolverket har sedan 2011 inte fått några riktade medel för att driva regeringsuppdraget om IT i skolan där PIM ingår. Skolverket anger att man inte planerar att ta fram något annat eller nytt material som liknar PIM.¹²⁰

Spindeln: Spindeln är en söktjänst för digitala lärresurser för skolan som har funnits sedan tidigt 2000-tal. Tjänsten är speciellt framtagen för att pedagoger och elever lätt ska kunna söka efter digitalt material för skolarbete, och användaren kan enkelt infoga Spindeln på sin webbplats. I dagsläget går det att söka bland fler än 300 000 kvalitetsgranskade och öppna (fria) digitala lärresurser. De flesta har Creative Commons-licens och får användas, förändras och spridas fritt. Detta gör Spindeln till Sveriges största tjänst för att söka och hitta öppna digitala lärresurser. Via Spindeln når man även UR:s utbud (kap. 7), men även om mycket av detta är fritt kräver delar av det att skolan eller kommunen har avtal för att man ska få använda det.¹²¹

Skolbibliotek: Skollagen säger att elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Det gäller både kommunala och fristående skolor. Skolverket har inget uppdrag kring skolbibliotek, men det är en mindre, egeninitierad basuppgift, där myndigheten bland annat lyfter goda exempel på skolbiblioteksverksamhet. Det kan till exempel handla om digitalisering, skolbibliotek på en-till-en-skolor eller samarbete med lärare när det gäller att handleda elevers källkritiska arbete.¹²²

Publikationer: Skolverket har publicerat en rad rapporter (fler än 20) som på olika sätt tar upp medier, IT, IKT, källkritik etc. inom skolans ram.¹²³ Bland dessa kan man nämna: *Creative Commons – en guide för lärare* (2011), en broschyr som förklarar hur den öppna licensieringsmodellen *Creative Commons* fungerar och hur man kan använda den i skolan. *Digitala lärresurser i en målstyrd skola* (2009) är dokumentationen av symposiet Digitala lärresurser i en målstyrd skola. Syftet var att belysa olika aspekter av hur digitala lärresurser blir tillgängliga och användbara i den pedagogiska verksamheten. *It-användning och it-kompetens i skolan* (2013) är den senaste av de uppföljningar av barns, elevers och vuxnas

¹²⁰ *PIM avvecklas 1 juli 2014*. <http://pim.skolverket.se/EN/>. 140410.

¹²¹ *Hitta fria digitala lärresurser med Spindeln – hur funkar det?* <http://www.frepa.org/2013/05/hitta-fria-digitala-larresurser-med-spindeln-hur-funkar-det/>. 140410.

¹²² *Skolbibliotek*. <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/skolbibliotek/>. 140410.

¹²³ http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FResultSet%3Fw%3D%2BNATIVE%28%27sokord%2Bph%2Bis%2B%27%27It%2Bi%2Bskolan%27%27%29%26order%3Dnative%2528%2527ordernr%252FDescend%2527%2529%26upp%3D0%26r%3D0%26rpp%3D20/. 140410.

IT-användning och kompetenser som Skolverket genomför vart tredje år. *Kolla källan!* *Källkritik på Internet. En lathund* (2008) är en folder med exempel på vad man skall tänka på när man söker och utvärderar information på Internet.

3.6.4 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Generaldirektör: Greger Bååth

E-post: spsm@spsm.se

www.spsm.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning. Det gör man genom specialpedagogiskt stöd, undervisning i specialskolor, tillgängliga läromedel och statsbidrag.¹²⁴

MIK-anknytning

För många barn och unga med funktionsnedsättningar erbjuder datorer förbättrade möjligheter att skriva, läsa och räkna och att få tillgång till information. Förutsättningen är att IT-miljön utformas så att den blir tillgänglig för alla. Genom datorn och andra medier kan barn och unga med funktionsnedsättningar också berätta om och gestalta sina erfarenheter.¹²⁵ Med hjälp av IT kan läsandet, skrivandet och räknandet underlättas för många.¹²⁶

MIK-verksamhet

Alternativa verktyg: Olika personer lär sig på olika sätt och kan därmed behöva olika verktyg för att nå målen för sin utbildning. Här kan IT vara till hjälp för barn och unga med funktionsnedsättningar. Det kan till exempel handla om att få tillgång till talsyntes, anpassade programvaror, eller särskilt utformade verktyg som t.ex. alternativa tangentbord eller punktskriftsskärmar.¹²⁷

Skoldatatek: SPSM fördelar också stöd för att starta skoldatatek i kommunerna. Vid skoldatateken kan skolpersonal få utbildning och support på alternativa verktyg i lärandet samt låna utrustning för att prova med elever. Målgruppen är pedagoger som arbetar med elever med läs- och skrivsvårigheter eller koncentrationssvårigheter. Skoldatateken kan

¹²⁴ *Organisation och uppdrag.* <http://www.spsm.se/sv/Om-oss/Organisation-och-uppdrag/>. 140410.

¹²⁵ *It i lärandet.* <http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/>. 140410.

¹²⁶ *Stöd med it.* <http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/Stod-med-it/>. 140410.

¹²⁷ *Alternativa verktyg.* <http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/Stod-med-it/Alternativa-verktyg/>. 140410.

också vara ett stöd för pedagoger som arbetar med elever med andra former av funktionsnedsättningar.¹²⁸ SPSM bidrar också med specialpedagogiskt stöd kring IT och lärande, kompetensutveckling och anpassade läromedel. Det finns idag över 150 skoldatatek i landet.

MIK material

Läromedel: SPSM erbjuder alternativa läromedel i såväl analoga som digitala former samt möjligheter för skolor och lärare att diskutera utformning av nya sådana läromedel, medier med rådgivare från SPSM.

Videoföreläsningar: SPSM erbjuder via sin webb videoföreläsningar som är inspelade i samband med konferenser som Framtidens lärande.¹²⁹ Här finns också videoföreläsningar från konferensen SETT (Scandinavian Educational Technology Transformation) som är Skandinavien största mässa/konferens om det moderna och innovativa lärandet och som arrangeras för tredje gången 2014.¹³⁰

3.7 Slutsatser och reflektioner

Flera departement har kopplingar till MIK. Utbildningsdepartementet har en särskild roll i relation till MIK inom skolans ram, men även Kulturdepartementet spelar en viktig roll i detta. Ny teknik och nya nätkulturer gör att frågor med koppling till Justitiedepartementet ökar i betydelse. Sambanden mellan informations- och kommunikationsteknologi och arbetsmarknad gör Näringsdepartementet centralt. De grundfrågor som gäller barns och ungas rättigheter och möjligheter till deltagande, information och demokratisk fostran och personlig trygghet och uttrycksmöjligheter berör inte bara Socialdepartementet utan samtliga departement. Samordning av MIK-frågor saknas på departementsnivå.

Genomgången har visat att det finns ett antal myndigheter som i kraft av sina ansvarsområden och verksamheter är relevanta MIK-aktörer.

Det finns projekt där myndigheter samverkar med andra aktörer, men det är svårare att hitta bryggor mellan myndigheterna. Ett exempel på hur myndigheter kan samverka är Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor. Det är ett myndighetsövergripande samarbetsorgan, som omfattar ett tjugotal myndigheter där Myndigheten för ungdoms- och

¹²⁸ *Skoldatatek*. <http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/Skoldatatek/>. 140410.

¹²⁹ *Videoföreläsningar*. <http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/It-i-larandet/Videoforelasningar/>. 140410.

¹³⁰ *Sett 7–8 maj 2014. Kistamässan*. <http://www.settdagarna.se/Konferens/>. 140510.

civilsamhällsfrågor (f.d. Ungdomsstyrelsen) har huvudansvaret.¹³¹ Arbetet inom nätverket har sin utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Samarbetet sker i form av ämnesgrupper som bemannas av handläggare från de myndigheter som anmält intresse att arbeta med en viss fråga. Inom varje ämnesgrupp har en myndighet sammanhållande ansvar för gruppens verksamhet.

Samordningsforumet omfattar myndighetschefer/stf. myndighetschefer, som i genomsnitt samlas en gång per halvår och diskuterar frågor av intresse för nätverket.¹³² Bland de myndigheter som ingår i nätverket, märks utöver Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Statens medieråd och Skolverket följande myndigheter med MIK-relevans: Konsumentverket, Barnombudsmannen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Datainspektionen, Post- och telestyrelsen, och Skolinspektionen.¹³³ För att åtgärda bristen på samverkan mellan myndigheter skulle en arbetsgrupp om MIK kunna bildas inom ramen för Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor.

¹³¹ *Myndighetsnätverk för barn och ungdomsfrågor*. <http://www.mucl.se/myndighetsnatverk-barn-och-ungdomsfragor/>. 140410.

¹³² *Myndighetsnätverk för barn och ungdomsfrågor*. <http://www.konsumentverket.se/PageFiles/140108/Presentation%20av%20myndighetsn%C3%A4tverket%20f%C3%B6r%20barn-%20och%20ungdomsfr%C3%A5gor.pdf/>. 140402.

¹³³ *Vem gör vad? Broschyr om myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor* (2012). <http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Vem-gor-vad//>. 140402.

4 Andra allmänoffentliga MIK-aktörer

Tre aktörer som är centrala för MIK i Sverige är biblioteken, de tre public service-bolagen SR, SVT och UR samt stiftelsen Svenska Filminstitutet (SFI). De tre public service-bolagen har som grundval att de ska vara publicistiskt (och på andra sätt) autonoma visavi staten, och de agerar dessutom på konkurrensutsatta marknader, men de är samtidigt bundna till den politiska sfären i och med finansieringsformer, styrdokument och av historiska skäl. Public service-bolagen lyder under Radio- och tv-lagen och styrs utöver denna genom sändningstillstånd och anslagsvillkor som utfärdas av regeringen efter beslut i riksdagen. Stiftelsen Svenska Filminstitutet leds av en styrelse utsedd av regeringen och finansieras dels genom statliga medel och dels genom det filmavtal som tecknas mellan staten och filmbranschens parter. Även biblioteken har en koppling till staten i och med att Kulturdepartementet med hänvisning till bibliotekslagen lyfter fram litteraturen och läsningen och med det också biblioteken som ett av sina centrala områden. Under Kulturdepartementet ligger Kungliga Biblioteket (KB) som är Sveriges nationalbibliotek och en statlig myndighet med nationellt samordnings- och utvecklingsansvar för bibliotekssektorn, dit även skolbiblioteken räknas. Vidare är biblioteken underställda statlig och kommunal finansiering och förvaltning.

Det finns flera skillnader mellan dessa tre aktörer. Trots detta har de samlats i ett gemensamt kapitel eftersom de i enlighet med UNESCO:s resonemang kan ses som en särskild kategori av aktörer i förhållande till MIK. De har uppstått och agerar utifrån ideal och idéer om den moderna demokratin, informationsfrihet, debatt, upplysning, bildning och spridning av kultur och konst. Detta är också uttryck för en mediepolitisk ideologi som eftersträvar en öppen och inkluderande medieoffentlighet baserad på tanken om mediernas sociala ansvar. De tre aktörerna presenteras här i bokstavsordning och kartläggs utifrån de kriterier som används i rapportens övriga delar, det vill säga:

- MIK-anknytning*
- MIK-verksamhet*
- MIK-material*

4.1 Bibliotek

I detta avsnitt lyfts bibliotekens roll fram. Att biblioteken är av fundamental betydelse för MIK, framgår av den nya bibliotekslagen (2013:801).¹³⁴ Lagen gäller både kommunala folkbibliotek och andra offentligt finansierade bibliotek. Här anges vad som ska vara det allmänna biblioteksväsendets huvudsakliga syfte, och att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Vidare fastslås att bibliotek ska vara tillgängliga för alla, anpassade till användarnas behov, främja läsning och tillgång till litteratur, samt ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. UNESCO framhåller också bibliotekens fundamentala betydelse som central "informationsresurs" i en hållbar och demokratisk MIK-utveckling, detta gäller inte minst i förhållande till lärarutbildning (se Carlsson 2013). MIK-begreppet används också allt oftare i bibliotekssammahang, inte minst av Svensk biblioteksförning.

4.1.1 Folkbibliotek

Av bibliotekslagen framgår att folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet. Alla ska, oavsett bostadsort, ha tillgång till landets samlade biblioteksresurser och alla kommuner ska upprätta biblioteksplaner.¹³⁵ Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. Man ska också verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.¹³⁶

Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar. Allteftersom har bibliotekens utbud och mediebegrepp vidgats. Utöver böcker tillhandahålls även film, musik, tidskrifter, dagstidningar, tecknade serier och, på sina håll, spel.

¹³⁴ *SFS 2013:801 Bibliotekslag*. http://www.lagboken.se/dokument/Andrings-SFS/1832985/SFS-2013_801-Bibliotekslag?id=195352/.140320.

¹³⁵ *Biblioteksplan 2.0*. <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2013/10/SkriftBiblioteksplan.pdf/.140320>.

¹³⁶ *Folkbiblioteken*. <http://www.kb.se/bibliotek/Bibliotek/Folkbibliotek/>

4.1.2 Kungliga biblioteket

Sedan den första lagen om pliktleveranser stiftades 1661 har i stort sett alla publikationer som utgivits i Sverige samlats in. Numera gäller det även musik, fiktiv och icke-fiktiv film samt radio- och tv-utsändningar. KB sparar för framtida generationer, och oavsett innehåll och form; ingenting får kastas. Lagen om pliktleveranser har utökats till att gälla visst e-material och delar av den svenska webben. KB:s samlingar består av cirka 18 miljoner objekt och över 7 miljoner timmar ljud och rörlig bild. KB har allt ifrån handskrifter och böcker till radiosändningar, filmer och datorspel.¹³⁷

Detta material kan i linje med vad som tas upp i Carlsson (2013) ses som en informationsresurs som kan användas i många olika MIK-relaterade sammanhang.

4.1.3 Skolbibliotek

I den skollag som trädde i kraft den 1 juli 2011 (2009/10:UbU21, rskr 2009/10:370) fastslås att elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller även fristående skolor. Skolbiblioteket ska utgöra ett stöd i elevernas utbildning och bidra till att de når de uppsatta kunskapsmålen. För att detta ska fungera krävs skolpersonal med kompetens om hur skolbiblioteket kan användas som resurs i lärandet.¹³⁸ I skolbiblioteken ska det utöver böcker även finnas tillgång till andra medier. Skolbibliotekarier kan vara delaktiga i informationssökning, källkritik, och annat MIK-relaterat arbete. Trots det lagstadgade kravet på skolbibliotek saknade 29 % av grund- och gymnasieskolorna sådana vid den senaste kartläggningen av skolbiblioteksbeståndet 2012. Närmare hälften av alla elever saknar tillgång till ett skolbibliotek eller skolbibliotek som är bemannat.¹³⁹

4.1.4 Universitets- och högskolebibliotek

Universitets- och högskolebibliotek riktar sig inte till minderåriga men är en nyckel i relation till MIK-arbete inom lärarutbildning. Flera universitets- och högskolebibliotek är också engagerade i IKT- och MIK-delar inom lärarutbildningarna. Via universitets- och

¹³⁷ *KB nationens minne*. <http://www.kb.se/om/.140320>.

¹³⁸ *Skolbiblioteken i dokumenten*. <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/skolbibliotek/konferensreportage/dok-1.192325/.140320>.

¹³⁹ *Skolbibliotek 2012: grundskolor, ungdomsgymnasier*. Stockholm: Kungliga biblioteket. http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/statistik/Skolbibliotek2012/Skolbibliotek2012_web20120821.pdf/.140320.

högskolebiblioteken kan lärarstudenter (och andra) också få tillgång till MIK-relevanta material som exempelvis UR tillhandahåller.

4.2 Public service

Public service har länge setts som en viktig del av den europeiska mediekulturen. Detta gäller också i förhållande till frågor om ansvar för utbudet i förhållande till barn, stöd för att uppmuntra barnen i mediekunnighet samt i tillhandahållandet av information för barn och unga. En central uppgift för public service är att tillgängliggöra utbud på icke-kommersiella grunder och därigenom verka demokratifrämjande genom en blandning av information, underhållning och utbildning. Ett område där svensk public service har varit framträdande är program särskilt riktade till barn och unga. Att göra program för barn och ta särskild hänsyn till deras behov är något som föreskrivs i sändningsavtalen för samtliga tre programbolag inom svensk public service: Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR). Samtliga drivs som självständiga aktiebolag utan vinstintresse och finansieras främst via tv-avgiften.

Mycket har förändrats sedan tiden för klassisk "barn-TV" och "skol-radio" fram till dagens konkurrensutsatta multimediala värld. Numera konvergerar medier tekniskt och innehållsligt och utbudet levereras på olika men samverkande digitala plattformar som fylls av strömmande och interaktiva medieinnehåll, med möjligheter för deltagande och produktion från användarnas sida. Det samtida medielandskapet är komplext, men följande kan konstateras om dagens public service-utbud för, om, med och delvis av barn.

Sveriges Television (SVT) sänder sedan 2008 alla barnprogram i Barnkanalen (årligen cirka 5 000 timmar). Det är också den tv-kanal för barn som flest småbarnsföräldrar tycker är bäst.¹⁴⁰ Barnkanalen har som mål och vision att utbudet ska vara relevant för alla barn oavsett kön, var de bor och var de kommer ifrån. Vidare ska utbudet vara nyskapande och underhållande, och ta vara på barns hunger efter att lära sig saker. SVT:s utbud ska produceras och publiceras med barns perspektiv i åtanke och i dialog med sin publik. Det ska också ge hopp, inspirera och väcka barns fantasi.¹⁴¹

Barnkanalen är mer än tv. På webben finns Bolibompa, vilket både är en sändningsrubrik inom den televiserade Barnkanalen och ett namn för material som finns tillgängligt online. Det sistnämnda består till stor del av ett webbarkiv där användaren kan välja mellan korta

¹⁴⁰ Sandstig, G (2011) "Småbarnsföräldrars syn på televisionens barnkanaler" i Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red.) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

¹⁴¹ *Om barnkanalen*. <http://blogg.svt.se/barnkanalen/om-barnkanalen/.140410>.

segment av strömmande barn-tv. Här kan (yngre) barn lära sig om och delvis själva bidra till sådant som handlar om djur, matlagning, pyssel, teckningar, med mera. Utöver dylika playfunktioner omfattar webbdelen av Barnkanalen även interaktiva delar med spel och pyssel.¹⁴² Dessutom figurerar Barnkanalen som blogg, på Instagram och Facebook, och i särskilda hänvändelser till föräldrarna.¹⁴³

Sveriges Radio (SR) har också ett utbud för barn. Det omfattar en del FM-sänd radio, men består främst av webbaserad verksamhet. I den automatiserade webbkanalen, *Radioapans knattekanal* spelas ny barnmusik blandat med sånger, barnpop och visor under alla veckodagar. Inom ramen för Radioapan erbjuds olika “klickbara” alternativ och vissa interaktiva möjligheter med spel, pyssel, ljudexperiment, bokstavslekar och annat. *Junior i P4* heter den del som vänder sig till barn som har kommit lite högre upp i skolåldern. Totalt sett har dock utbudet i både SR och SVT en tydligare profil mot barn i förskoleåldern och i tidiga skolåren.

Utbildningsradion (UR) är det tredje programproducerande bolaget inom public service. Det som skiljer UR från SVT och SR är UR:s uttryckliga uppdrag att producera och sända kunskapsprogram som breddar, kompletterar och förstärker det som andra gör inom utbildningsområdet. Man har också ett särskilt ansvar att tillhandahålla material för personer med funktionsnedsättning samt språkliga och etniska minoriteter.¹⁴⁴

UR driver *Kunskapskanalen* tillsammans med SVT och man sänder även i SR:s och SVT:s kanaler. UR:s nyckelord är att man ska vara “trovärdiga, nytänkande och användbara”. Programmen ska kunna användas från förskola till högskola och i det livslånga lärandet.¹⁴⁵

Många av UR:s program har ett långt liv även efter sändning, eftersom de finns tillgängliga via webben. För att programmen ska hålla hög kvalitet och landa på rätt kunskapsnivå utgår UR till stor del från Lgr 11 när de producerar program för barn och ungdomar. Dessutom har UR täta samarbeten med experter och referensgrupper. UR:s radio- och tv-program finns tillgängliga på UR Play i minst sex månader efter sändning. Dessutom finns allt material tillgängligt via AV-/Mediecentraler. Där kan lärare titta strömmande via webben. Folkhögskolor och studiecirkel har tillgång till UR:s program via Folkbildningskanalen och ur.se och universitet och högskolor via UR Access.

¹⁴² <http://www.svt.se/barnkanalen/>.140320.

¹⁴³ *Frågor och svar för föräldrar*. <http://www.svt.se/barnkanalen/for-foraldrar/>

¹⁴⁴ *Medier gör språket levande*, <http://www.ur.se/>.140410.

¹⁴⁵ *VD har ordet*, <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/Foretagsfakta/Vd-har-ordet/>.140410.

MIK-anknytning

En del av UR:s uttalade strategi är att radio- och tv-programmen samt satsningarna på nätet ska vara tillgängliga och komma till nytta i utbildningssammanhang, från förskola till universitet. Programmaterialen ska vara möjliga att nå för lärare, elever, studenter, studiecirkeldeltagare, främst via webben och vara “tydligt målgruppsanpassade för utbildningens och folkbildningens behov”.¹⁴⁶ Flera av de program och serier som omfattas av detta tar upp hur medier fungerar, produceras, styrs och upplevs.

MIK-verksamhet

Kunskapsbanken kallar UR sitt programarkiv. Det består enligt uppgifter från UR av mer än 11 000 UR-program framtagna för alla skolstadier och olika utbildningssammanhang. Av dessa är över 9 000 program fritt tillgängliga för alla via ur.se.¹⁴⁷ Övriga program är av rättighetsskäl tillgängliga bara för de som är anslutna, främst högskolor och universitet, till UR Access. Också skolor med egna avtal – eller via kommunen, en mediecentral eller Nationalencyklopedins skolsatsning NE Skola – kan vara anslutna och därmed ha tillgång till dessa program. Folkhögskolor och studieförbund når programmen via Folkbildningsnätet.¹⁴⁸

UR:s målgruppsindelning är baserad på skolans stadier, från förskola till vuxenundervisning. En annan och särskild målgrupp är lärarutbildningar. Således är programmens teman och tilltal anpassade till målgruppen och de kunskapssammanhang vari programmen förmodas bli använda. UR-utbudet är också indelat i sjuotton olika pedagogiska teman. Bland dessa finns några med en tydlig MIK-profil, t.ex. “Didaktikens verktyg”, “Källkritik – genomskåda mediebruset”, samt “Påverka och påverkas i en demokrati” och “Genrepagogik”. UR-barn är program för barn som tar upp alla möjliga frågor. Här finns också (CD-ROM liknande) webbspel och interaktiva tjänster som rimkaraoke, och moduler för att leka och lära med siffror, med mera.¹⁴⁹ I linje med läroplaner och kursplaner så är MIK-temana särskilt tydliga i ämnena bild, samhällskunskap och svenska.

MIK-material

Antalet serier, enstaka tv- och radioprogram och särskilda webbplatser i UR:s arkiv är mycket omfattande, och kan räknas i tusental för respektive målgrupp. De flesta av

¹⁴⁶ *Via aktiva pedagoger når vi ut*, <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/Om-webbplatsen/.140410>.

¹⁴⁷ *Banbrytande avtal mellan UR och Copyswede*, <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/Pressrum#/.140410>.

¹⁴⁸ *Välkommen till Kunskapshuset*, <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/Foretagsfakta/Vd-har-ordet/.140410>.

¹⁴⁹ *UR Barn*, <http://www.ur.se/Barn/.140410>.

programmen saknar uppenbar MIK-koppling, men det finns ett antal serier och satsningar för respektive målgrupp som har sådan. De program som presenteras nedan är endast ett axplock ur UR:s omfattande produktion av MIK-relaterat material.

Förskola: För förskolan är det främst bland de program som har ämnesklassificerats som "bild" som man finner den tydligaste MIK-orienteringen. Detta sker genom att programmen lyfter fram de yngsta barnens rätt, behov och förmåga till att skapa medieringar kring sig själva och sin värld. Här finns program med samtal och funderingar kring hur val av färger, fototeknik och annat inverkar på bildens uttryck, uppfattningen om världen, och beskrivningen av sig själv. Bland materialet kan nämnas *Självporträttet* (fem tv-program) och *Mina bilder* (nio tv-program).¹⁵⁰

Förskoleklass – åk 3: För F-3 finns det flera program som rör bild. Mycket handlar om att måla och skapa, men här finns också material kring hur man dubbar film. Program med MIK-tema finns också inom ämnet svenska. Dessutom finns ett mer profilerat MIK-tema från och med F-3: "Information och media". *Magiska biblioteket* (radio). "Jakob och Emma hittar till ett magiskt bibliotek där de möter märkliga karaktärer. Där finns en vresig vaktmästare, medhjälparen Bokormen och en bibliotekarie som kämpar mot onda krafter. Här finns också en bokläsningsapparat som introducerar bra böcker."¹⁵¹ *Mediedjungel. Mediekunskap för de yngsta* sorterar under temat Information och media. I denna tv-serie ingår avsnitt om nyheter, reklam, kvällstidningar, killar och tjejer i medier, internet, etc. Serien uppges fungera även för årskurs 4-6.¹⁵² *Datakidz* är en annan tv-serie under samma tema. Den riktar sig till 7-10-åringar. I denna ska några barn klara kluriga uppdrag med hjälp av en dator, internetuppkoppling och mycket fantasi. Meningen är att serien ska visa vad man kan göra med datorer och internet genom att ta upp konkreta problemställningar. När de fyra vännerna löser sina uppdrag stöter de på komplexa frågor som: "Varför får man inte ladda ner all musik? Vad ska man göra när man vill träffa webbkompisar på riktigt? Eller: Varför "fastnar" man i dataspel – och kan det vara farligt?!"¹⁵³ Till dessa serier finns det lärarhandledningar.

Åk 4-6: I ämnet bild för årskurs 4-6 ingår både serier i konsthistoria och om att göra egen film med skolans videokamera eller den egna mobilkameran. Bildkultur och särskilt

¹⁵⁰ *Förskola/Bild*,

http://www.ur.se/Produkter?fixedfilter=typicalagerange%3Bpreschool&ur_subject_level_one=bild/.140410.

¹⁵¹ *Magiska biblioteket*. <http://www.ur.se/Produkter/180276-Magiska-biblioteket-Slutet-gott-allting-gott/.140410>.

¹⁵² *Mediedjungel*. <http://www.ur.se/Produkter/106445-Mediedjungeln-Radio/.140410>.

¹⁵³ *Lärarhandledning, Datakidz*, http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/100130_Datakidz.pdf/.140410.

filmberättande står i centrum också för flera av programmen under temat Information och media. *Enter* heter en tv-serie som tar upp möjligheter och faror med internet. Några av de områden som tas upp är datorspel, att träffas offline, maktkampen om nätet samt offentligt och privat.¹⁵⁴ *Tystnad, tagning* är tv-program om hur det går till att göra film: skriva manus, fotografera, klippa, trickfilma etc. Man får här följa barn som gör egna filmer på ett filmkollo och genom reportage och animationer tas filmskapande upp ur olika aspekter. I slutet av varje program visas slutresultatet, den färdiga filmen.¹⁵⁵ *Är det sant?* är en tv-serie där huvudrollsfiguren, nyhetsankaret Anna Ankare och hennes reporter Jenny Josefsson gör alla tänkbara misstag som journalister. "De kollar inte sina källor, blir lurade av företag som gör smyg reklam, köper manipulerade bilder, gör nyheter om oviktiga saker och ifrågasätter inte könsdiskriminerande uppgifter". I varje avsnitt får de vägledning av en "sanningsröst" och olika experter som hjälper dem att lära sig av sina misstag. Programmet ställer hela tiden frågan: Är det sant? Syftet med serien är att eleverna ska förstå hur medierna fungerar, uppmana dem till källkritiskt tänkande och ge dem en förståelse för deras egen roll som publicister på bloggar och i sociala medier.¹⁵⁶

Åk 7–9: För högstadiet finns det program för bildämnet som tar upp allt från konstaktioner till specialeffekter. Medieteman återkommer även i program för samhällskunskapen. *Källkritik. Genomskåda mediebruset:* Seriens sex avsnitt omfattar frågor om nyhetsvärdering och trovärdighet, PR-strategier, reklam, hur makthavare försöker tysta journalister m.m.¹⁵⁷ *Mediatiden* är en serie under temat Information och media som kan användas i svenska, samhällskunskap och även andra ämnen. Denna tv-serie är en kritisk granskning av medier med utgångspunkt i ungas missnöje med traditionella medier. Serien tar upp pressetik, yttrandefrihet, censur, medborgarjournalistik, propaganda och källor.¹⁵⁸

Gymnasieskolan: Också på denna nivå finns det en orientering mot filmproduktion. *Garage* är en tv-serie med omkring 80 avsnitt som tar upp olika aspekter av film, tv, musik, reklam, skådespeleri, artisteri, gatukultur och annat.¹⁵⁹ *Medialized* är en programserie i sju fristående avsnitt om den globala mediebranschen och dess konsumenter. Enligt den lärarhandledning som i samarbete med Mediekompass togs fram till serien passar

¹⁵⁴ *Enter*, <http://www.ur.se/Produkter/133738-Enter-Spelar-roll/.140410>.

¹⁵⁵ *Tystnad. Tagning*, <http://www.ur.se/Produkter/142321-Tystnad-tagning%21-Om-filmtrick/.140410>.

¹⁵⁶ *Är det sant? Om serien*, <http://www.ur.se/Produkter/177419-Ar-det-sant-Att-vara-pa-internet/.140410>.

¹⁵⁷ *Källkritik. Genomskåda mediebruset*, <http://www.ur.se/Tema/Kallkritik-genomskada-mediebruset/.140410>.

¹⁵⁸ *Mediatiden*, <http://www.ur.se/Produkter/173486-Mediatiden-Vem-kan-man-lita-pa/.140410>.

¹⁵⁹ *Garage*, http://www.ur.se/Produkter?product_type=programtv&q=garage#programtv-page=5/.140410.

Medialized både till samhällskunskapen generellt och till samhällskunskap med inriktning medier, information och kommunikation.¹⁶⁰

4.3. Svenska Filminstitutet

Svenska Filminstitutet (SFI) är en stiftelse som grundades 1963 av staten och filmbranschens olika organisationer. SFI har i uppgift att stödja produktion, distribution och visning av värdefull film, att bevara och tillgängliggöra det svenska filmarvet, samt att representera den svenska filmen internationellt. Uppdragen finns definierade i filmavtalet, filmpropositionen och i det årliga regleringsbrevet från Kulturdepartementet.¹⁶¹ SFI:s verksamhet finansieras dels genom statliga medel, dels genom filmavtalet som bland annat inbegriper den tioprocentiga avgiften på biobiljettintäkter.¹⁶² Sedan länge har SFI haft i särskilt uppdrag att stödja film för barn och unga. En del av detta är produktionsstöd. Historiskt sett har SFI också haft biografdistribution av barnfilm. Denna avtrappades under 2000-talet och upphörde slutligen helt 2009. SFI har även publicerat egna barnfilmtidskrifter. Sedan 1980-talet har man ett skolpedagogiskt uppdrag som går ut på att tillgängliggöra kvalitetsfilm till skolbarn genom skolbioverksamhet, filmpedagogisk verksamhet, produktion av lärarhandledningar för arbete med film i skolan samt stöd till barns och ungas egen filmproduktion. Delar av detta har med tiden kopplats samman också med andra medier än film och anslutits till bredare mediepedagogiska ansatser, bland annat med kopplingar till *Skapande Skola*.

MIK-anknytning

SFI är en av de aktörer som uttryckligen använder MIK-begreppet. Man lyfter särskilt fram att MIK har en plats i Lgr11 och att alla lärare därmed "har ett ansvar för att förmedla film".¹⁶³ Den enhet inom SFI som ansvarar för barn och unga anger att man har en nära dialog med andra stödgivande myndigheter och organisationer på statlig, regional och kommunal nivå, inte minst avseende barn och unga. Man fördelar också det filmpedagogiska stöd som kan sökas av kommuner och skolor. Enheten har ett samordningsuppdrag för regionala frågor och för SFI:s barn- och ungdomsarbete. Dialogen omfattar också arbetet

¹⁶⁰ *Medialized*, http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/168000-168999/168248-1_101942_Medialized_paginerat.pdf.140410.

¹⁶¹ Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende anslagen 1:2, 2:1, 3:3, 5:2, 7:3, 8:2, 8:3, 8:6, 10:1, 11:1, 11:3 och 13:1. <http://www.esv.se/sv/Verktyg--stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14784/>. 140320.

¹⁶² *Om SFI*. <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Verksamheten/>.140420.

¹⁶³ *Använd film i ditt arbete med barn och ungdomar!*, <http://www.sfi.se/PageFiles/2056/InfobladSt%C3%B6dBarnUnga.pdf>.140420.

med film som upplevelse, resurs och kunskapskälla i skolan, t.ex. i samtal om värdegrund och demokrati. Genom sin verksamhet med film i skolan stödjer SFI filmpedagogiskt arbete i skolor och kommuner över hela landet. Syftet är att stärka barns och ungdomars möjlighet till kvalitativa filmupplevelser, deras möjlighet att fördjupa sina kunskaper om film, och att själva kunna uttrycka sig i rörliga bilder.¹⁶⁴

SFI har en särskild handlingsplan för barn, unga och film. Denna har fyra handlingsmål: 1) Öka antalet svenska barnfilmer. 2) Öka tillgången till ett brett utbud av kvalitetsfilm för barn och unga, i detta ingår bland annat att arbeta för att öka antalet filmtitlar för skolbiovisningar. 3) Öka barns och ungdomars kunskap om film och rörlig bild. 4) Ge barn och unga möjlighet att själva skapa med rörlig bild. Till handlingsplanen hör också att utveckla nationell samordning och kunskapsutveckling inom området. I detta finns en genomgående satsning på MIK, men det är under det tredje målet man finner flest och tydligast hållpunkter för MIK-arbete och starkast kopplingar till skolan. Här anges att SFI ska profilera skolbioverksamheten genom att varje år erbjuda fördjupande projekt kring ett visst tema, förbättra användbarheten och utbudet av filmpedagogiskt material på webbplatsen (www.sfi.se/filmiskolan) och ta fram publikationer om främst svensk film för att erbjuda verktyg till arbetet med film i skolan. Man ska också ta fram en skrift som kopplar det filmpedagogiska arbetet till den aktuella läroplanen (Lgr 11).¹⁶⁵

MIK-verksamhet

Film i skolan: Genom verksamheten Film i skolan stödjer SFI filmpedagogiskt arbete i skolor och kommuner över hela landet. Syftet är att stärka barns och ungdomars möjlighet till kvalitativa filmupplevelser, deras möjlighet att fördjupa sina kunskaper om film och att uttrycka sig med rörliga bilder. För att utveckla det filmpedagogiska arbetet i skolor och kommuner erbjuder SFI ett ekonomiskt stöd främst riktat till kommuner. Detta stöd ges för att initiera och vidareutveckla filmpedagogiska satsningar. En del i detta är *Skolbio*. SFI distribuerar själva inte film. Det sköts genom privata aktörer som SFI länkar till. Skolbio handlar om filmvisningar för skolklasser på biograf under dagtid. Till många av de filmer som ingår i Skolbioverksamheten tar SFI fram filmhandledningar. Filmhandledningarna är pedagogiska material, som hjälper läraren att arbeta med sina elever om filmen i fråga före

¹⁶⁴ *Omvärld*. <http://www.sfi.se/sv/om-svenska-filminstitutet/Verksamheten/Organisation/Omvarld/>.140420.

¹⁶⁵ *Handlingsplan för barn och ungdom 2012–2014*.

<http://www.sfi.se/PageFiles/2056/Handlingsplan%20Barn%20och%20ungdom%202012-2014.pdf>.140420.

och efter skolbiovisningen, men de fungerar också som rekommendationer om vilka filmer som kan vara intressanta för skolbiovisningar.¹⁶⁶

Knattebio är en term för film för de allra yngsta, i form av kortfilmer och filmpaket med kortare speltid. Sedan 2011 har Folkets Bio tagit över ansvaret för denna verksamhet.

Regionala resurscentrum (1997–2010): Under en lång period finansierade SFI och landstingen gemensamt uppbyggnaden och utvecklingen av regionala resurscentrum för film och video. Tanken var att dessa skulle bidra till att barn och ungdomar fick möjligheter till filmupplevelser, eget filmskapande och talangutveckling. Sedan 2011 är detta stöd införlivat i den så kallade Samverkansmodellen.¹⁶⁷ Kulturrådet beslutar, efter samråd med övriga berörda myndigheter och med utgångspunkt i kulturplanerna, om nivån på bidragen till respektive landsting/region. Således pekar man från centralt håll inte ut vilka institutioner och verksamheter som ska få stöd, utan lämnar sådana beslut till region/landsting. Landstingen eller regionerna får statliga bidrag till regional kulturverksamhet som de i sin tur fördelar till regionala kulturaktörer. Idag finns det 19 sådana regionala resurscentrum för film och de arbetar, på olika sätt och i olika former, med filmpedagogisk och bredare mediepedagogisk verksamhet. Man samlas också i den ideella föreningen filmochmediepedagogik (FOMP).

Stöd till filmkulturell verksamhet för barn och ungdom: SFI fördelar stöd till kommuner och skolor med syftet att ge barn och ungdomar möjlighet till kvalitativa filmupplevelser och till fördjupade kunskaper om rörliga bilder.¹⁶⁸ Stödet kan användas för verksamhet inom både skola och fritid, och till satsningar som innebär: utveckling av filmpedagogisk verksamhet, kompetensutveckling av skolpersonal, insatser som främjar barns och ungdomars eget skapande, filmvisning på biograf för barn och unga och utforskande av filmarvet.¹⁶⁹

MIK-material

Filmer: De filmer som visas inom ramen för Skolbioverksamheten ger upplevelser men är främst tänkta att användas som underlag för pedagogiskt arbete, i anslutning till kursmål och läroplaner. SFI har upphört med egen distribution, den sker som

¹⁶⁶ *Om att boka film för skolan.* <http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Filmbolag/.140420>.

¹⁶⁷ *Regional kultursamverkan.* <http://www.kulturradet.se/verksamhet/Modell-for-kultursamverkan/.140420>.

¹⁶⁸ *Använd film i ditt arbete med barn och ungdomar!*
<http://www.sfi.se/PageFiles/2056/InfobladSt%C3%B6dBarnUnga.pdf/.140420>.

¹⁶⁹ *Stöd till filmkulturell verksamhet för barn och ungdom.* <http://www.sfi.se/sv/varastod/Stod-till-barn-och-unga/.140420>.

redan har nämnts genom andra aktörer, men i och med sina filmhandledningar ger SFI underlag för film- och mediepedagogiskt arbete.

Filmhandledningar: Inom ramen för *Film i skolan* tar SFI fram filmhandledningar som fungerar som underlag för film- och mediepedagogiskt arbetet i skolan. På SFI:s webb finns en sökfunktion för filmhandledningar med ett stort antal angivna titlar.¹⁷⁰

Publikationer: Här ingår dvd-boxar med sammanställda och undervisningsorienterade underlag, men också trycksaker och rapporter.¹⁷¹

Skolbiotips: Under rubriken *Skolbiotips* tipsar SFI i egna "filmkrönikor" om filmer som är bra att arbeta med i skolan. Allt är indelat efter skolans olika stadier.¹⁷²

Temapaket: Förutom att producera filmhandledningar till skolbiofilmer arbetar *Film i skolan* också med årliga tematiska skolbioprojekt. Dessa består av "paket" med ett antal filmer, och tillhörande texter, kringmaterial, referenser till andra filmer med liknande tematik, och förslag på klassrumsövningar.¹⁷³

4.4 Slutsatser och reflektioner

Biblioteken, public service-bolagen och Svenska Filminstitutet är sedan länge av central betydelse för MIK i Sverige. Bibliotekens samlade och specifika betydelse för MIK i relation till skolor (från förskola till universitet) och för lärarutbildning kan inte nog framhållas. Biblioteken har med tiden kommit att bredda och fördjupa sitt arbete med böcker men också med andra typer av medier (film, musik, spel etc.). Biblioteken är också centrala vad det gäller tillgång till IT genom att erbjuda datorer och internet för besökare. Detta gör att också även de som saknar egen tillgång, får möjlighet att utnyttja informationsresurser, publicera sig och delta i olika nätverk och offentligheter. Skolbiblioteken och folkbiblioteken har särskilda avdelningar och särskilt utbildad personal som kan möta barn och unga i sökandet efter olika källor, information och medieupplevelser.

Svenska Filminstitutet har sedan länge en omfattande verksamhet kring skolbio och kan genom denna sägas ha varit centrala för hela MIK-området. SFI har en fortsatt central roll i filmpedagogiskt arbete, men detta har med tiden även vidgats till filmens relation till multimedier och andra visningsplattformar än de traditionella.

¹⁷⁰ *Filmhandledningar*. <http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/filmhandledning/.140420>.

¹⁷¹ *Våra publikationer*. <http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Publikationer1/.140420>.

¹⁷² *Skolbiotips*. <http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Skolbiotips/.140420>.

¹⁷³ *Teman och projekt*. <http://www.sfi.se/sv/filmiskolan/Teman-och-projekt/.140420>.

Public service-medierna intar en särställning i medielandskapet. Frågor om barn och unga och vilka former för radio och tv som kan vara engagerande, lärorika och upplysande finns med i grundtanken bakom public service. Av de tre programbolagen är det UR som intar den mest framskjutna positionen i förhållande till MIK. Man använder också MIK-begreppet flitigt. UR riktar en stor del av sin verksamhet till skolan och samarbeten med skolans värld. UR har också tillgängliggjort mängder av material som kan användas i skolsammanhang. Delar av detta mediematerial handlar om medie- och informationskunnighet.

Någon fast form för samverkan mellan dessa tre allmänoffentliga aktörer är svår att finna. Att så inte har varit fallet kan bero på de grundläggande medieskillnader som har funnits mellan böcker, film, radio och tv. I dagens multimediala klimat, med flerdimensionella sändningsplattformar och mottagningsmöjligheter skulle det vara möjligt med nya former för samarbeten.

5 Civilsamhälle

Hittills har rapporten kartlagt MIK inom ramen för departement och myndigheter samt andra offentligt finansierade aktörer. Andra viktiga aktörer är de organisationer, föreningar, stiftelser och andra som tillhör civilsamhället. De agerar inte primärt utifrån en politisk eller ekonomisk logik utan på mer eller mindre ideella grunder. Det handlar om allt från ideella föreningar och Kooperationer till trossamfund, stiftelser och olika typer av ideella nätverk. Sverige är ett samhälle med många ideella organisationer och föreningar.¹⁷⁴ Några av dem arbetar med upplysning, information, kunskapsspridning, pedagogisk verksamhet som behandlar MIK-frågor, även om MIK ännu inte är en etablerad term i civilsamhället. Detta kapitel omfattar organisationer, föreningar, stiftelser och nätverk som arbetar med frågor som tillgång till informationsteknologiska medier i skolan, digital kompetens, medier, demokrati och medborgarskap, risker på nätet, filmpedagogik etc. Kapitlet följer samma uppbyggnad som de tidigare: först sägs något kort om respektive organisation, förening, stiftelse och vad de i stort sysslar med. Därefter kartläggs de ur MIK-synpunkt utifrån följande rubriker.

- MIK-anknytning
- MIK-verksamhet
- MIK-material

5.1 BRIS

Ordförande. Ulf Spendrup
Generalsekreterare: Kattis Ahlström
E-post info@bris.se
www.bris.se

Barnens rätt i samhället (BRIS) är en ideell, partipolitiskt och religiöst obunden förening som verkar för barns rättigheter i Sverige. BRIS stöds bland annat med hjälp av privata donationer och bidrag från företag.¹⁷⁵

¹⁷⁴ *Framtidens civilsamhälle. Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen* (2012) (Tomas Harding), Stockholm: Regeringskansliet. Se <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:566826/FULLTEXT01.pdf>. 140410.

¹⁷⁵ *BRIS historik*. BRIS bildades den 1 september 1971 av författaren Gunnel Linde och journalisten Berit Hedeby efter att en treårig flicka hade blivit misshandlad till döds av sin styvfar tidigare under året. <http://www.bris.se/?pageID=376/>. 140410.

MIK-anknytning

BRIS konstaterar att internet, datorer och mobiltelefoner har stor betydelse i ungas vardag. Under perioden september 2012 till augusti 2013 handlade mer än en fjärdedel av BRIS IT-relaterade kontakter med barn om kränkningar och hot.¹⁷⁶

MIK-verksamhet

En viktig del av BRIS arbete är att ge stöd och hjälp till barn som är utsatta och som mår dåligt. BRIS har anställda kuratorer och volontärer som är tillgängliga för samtal via telefon och webben. På BRIS-webben finns det en avdelning för barn och unga och en för vuxna. BRIS erbjuder också föreläsningar och utbildningar baserade på organisationens mångåriga kunskap och erfarenhet av samtal med barn och unga.

MIK-material

*Barnen, Bris och it. Ungas vardag online – en sammanställning av Bris kontakter (2014)*¹⁷⁷. Det empiriska underlaget för rapporten består av kontakter (i *BRIS-mejlen* och *BRIS-chatten* samt samtalsbeskrivningar i *BRIS Vuxentelefon om barn*) som handlar om datorer/mobiler/internet. Sammanlagt rör det sig om 555 kontakter – 371 mejl och 194 chattar. Utifrån olika teman, som till exempel Kärlek och kompisar, Kränkningar och hot samt Familjekonflikter, ger rapporten en övergripande bild av hur unga beskriver sin vardag online. Det ojämförligt vanligaste temat bland de IT-relaterade barnkontakterna är Kärlek och/eller kompisar. I dessa barnkontakter är det uppenbart hur stor roll internet, datorer och mobiltelefoner har i ungas kärleks- och kompisrelationer och i hanterandet av dem.¹⁷⁸

5.2 Det digitala skollyftet (Skollyftet)

E-post: redaktion.skollyftet@gmail.com

Det digitala skollyftet är en del av Skollyftet, som startade på Twitter 2011. Skollyftet är en webbaserad samlingsplats och kurs med ett nätverk och aktiviteter i olika sociala medier (Facebook, Twitter, mikroblogger) för lärare och andra som är verksamma i skola och förskola. Syftet med Skollyftet är att främja en likvärdig skola och att ta vara på och sprida

¹⁷⁶ *Ny rapport: Barnen, Bris och it 2014*. <http://www.bris.se/?pageID=148&id=3177/>. 140410.

¹⁷⁷ *Barnen, bris och it 2014. Ungas vardag online – sammanställning och analys av BRIS kontakter*. http://bris.se/upload/Articles/RAPPORT_Barnen_BRIS_it%202014.pdf/. 140402.

¹⁷⁸ Ibid.

goda exempel och den kompetens som redan finns bland lärare. Huvudsponsorer till det Digitala Skollyftet är Lärarförbundet och SKL.¹⁷⁹

MIK-anknytning

I det digitala lärarlyftet delar man erfarenheter och frågor kring hur man kan arbeta med IKT på olika sätt i skolan genom inspirationsföreläsningar och aktiviteter från deltagarna via bloggar, Facebookgrupper och i tweets märkta #digiskola. Detta kallar man "det utvidgade kollegiet".

MIK-verksamhet

Digital badge: En del av Det digitala skollyftet är att man kan få badges som bevis på att man har utvecklat sina förmågor att använda sociala medier och digitala hjälpmedel i undervisningen. För att uppnå detta ska man ha arbetat i "en icke-hierarkisk anda av 'sharing is caring' och för en hållbar skolutveckling". Den som har fått en sådan badge har uppvisat kompetens i att använda digitala verktyg för kommunikation, lärande och skapande, lär ut och lär av andra i det utvidgade kollegiet online, och använder sina färdigheter på ett sätt som gynnar skolan.¹⁸⁰

MIK-material

Tips och länkar: Via det utvidgade kollegiet får lärare tillgång till olika uppslag, appar, länkar, material etc. som kan inspirera och användas i den egna undervisningen.

5.3 Filmcentrum (riks)

Ordförande: Charlotte Lilliestierna Ehrén
E-post: distribution@filmcentrum.se
riks.filmcentrum.se

Kulturföreningen *FilmCentrum* startades 1968 av oberoende filmare för att distribuera av sina egna filmer. Numera arbetar FilmCentrum med import och distribution av kvalitetsfilm (spelfilm, dokumentärfilm och kortfilm) från hela världen, för barn och vuxna. FilmCentrum distribuerar film med institutions- och biblioteks rättigheter och bedriver pedagogisk verksamhet, arrangerar seminarier, kurser och filmprogram samt förmedlar filmare och föreläsare. Sådan verksamhet bedriver FilmCentrum i distrikt, på flera orter i landet: Filmcentrum Stockholm, Filmcentrum Syd i Malmö, Filmcentrum Norr i Umeå och

¹⁷⁹ Sponsorer. <http://www.digitalaskollyftet.se/om/sponsorer/>. 140410.

¹⁸⁰ *Digitala skollyftets badges*. <http://www.digitalaskollyftet.se/digitala-skollyftet-badge/>. 140410.

Filmcentrum Väst i Göteborg. Distrikten arbetar även med produktion och stöd till oetablerade filmare. I Malmö, Göteborg och Stockholm finns även lokala FilmCentrum-distrikt som arbetar med regional produktion, erbjuder kursutbud och driver visningsverksamhet. Huvudkontoret, FilmCentrum Riks, finns i Stockholm.

MIK-anknytning

En del av FilmCentrums verksamhet är orienterad mot barn och unga via skolan och lärarna. För att underlätta för lärare och andra att använda film i undervisningen framställer FilmCentrum temapaketer med filmer och böcker för olika åldrar. Till många filmer finns det filmhandledningar och/eller diskussionsunderlag för lärare och för användning i klassen.

MIK-verksamhet

Filmdistribution: FilmCentrum distribuerar och samordnar filmarbeten till skolan. Det kan handla om enskilda filmer med olika temaingångar till hela paket med flera filmer, anpassade för olika årskurser. Dessa filmpaket är framtagna i samarbete med pedagoger och yrkesverksamma i skolan och har koppling till läroplanen.¹⁸¹ FilmCentrum samarbetar med *Skapande Skola* och med Svenska Filminstitutet.

Film och samtal: FilmCentrum erbjuder aktuella svenska kort- och dokumentärfilmer som kan användas som ingång till tematiska diskussioner i skolsammanhang. För vissa av dem kan regissören bakom filmen komma till skolan och föreläsa. Med sin egen film som utgångspunkt berättar hen om sin film, sina personliga erfarenheter kring filmprocessen och diskuterar tillsammans med skoleleverna de frågor som filmen aktualiserar.¹⁸²

Minibio handlar om filmvisning för de allra yngsta. Syftet är att erbjuda kvalitetsfilm för barn i åldrarna 3–5 år, baserade på populära barnböcker och att utveckla former och metoder för filmvisningar anpassade till de yngsta barnens behov (genom film, samtal, lek och eget skapande utveckla barnens språkkunskaper och uttryckssätt etc.).¹⁸³

Skolbio: FilmCentrum samarbetar med Svenska Filminstitutet (SFI) och anordnar skolbiovisningar i samarbete med SFI.

¹⁸¹ *Tema filmfördjupning*. <http://riks.filmcentrum.se/media/user/files/FC-SkSk-HT11-lowres.pdf/>. 140410.

¹⁸² *Film och samtal*. <http://riks.filmcentrum.se/pa-bio/>. 140403.

¹⁸³ *Minibio – filmvisning för de allra yngsta*. <http://riks.filmcentrum.se/minibio/>. 140410.

Filmfördjupning: FilmCentrum erbjuder filmverksamhet som är kvalitetsmärkt utifrån *Skapande skolas* kriterier.¹⁸⁴ FilmCentrum distribuerar och samordnar filmarbeten till skolan, alltifrån film med olika temaingångar via besök av filmare eller filmpedagoger, till hela filmpaket anpassade för olika årskurser. Filmvisningarna kan kopplas till besök av de filmpedagoger som FilmCentrum förmedlar: “riktig kompetens; bra film med professionella workshopledare och metoder”.¹⁸⁵ FilmCentrum kan också ge råd till lärare om hur man kan arbeta med film i skolan och kan skraddarsy lösningar för olika skolor och kommuner.

Medieguider: FilmCentrum har tillsammans med UR tagit fram temapaketen med utgångspunkt i utvalda dokumentärfilmer, kompletterade med UR-material, länktips och annat material för arbete i klassrummet. Filmerna finns tillgängliga för streaming genom institutionell video-on-demand via FilmCentrum eller via lokala AV-/Mediecentraler.¹⁸⁶

5.4 Filmpedagogerna (Folkets Bio)

Kontakt: Johan Holmberg, Fredrik Holmberg, Mikael Kowalski
E-post: info@filmpedagogerna.se
www.filmpedagogerna.se

Filmpedagogerna är en del av riksorganisationen och kulturföreningen Folkets Bio som startades 1973 för att skapa visningsmöjligheter för svenska filmer producerade utanför de stora bolagen. Idag importerar, distribuerar och visar Folkets Bio film från hela världen, och man anordnar festivaler och aktiviteter som sätter in film i ett större sammanhang. Folkets Bio har 17 biografier runt om i Sverige. Dessa ägs av Riksföreningen Folkets Bio men drivs av lokalföreningarna.

Folkets Bio har varit verksamma inom det filmpedagogiska området under de senaste 30 åren. Från början skedde arbetet främst på ideell basis, men när Svenska Filminstitutet startade sin skolbiosatsning i slutet av 1980-talet var det många lärare som upplevde brister i sin egen film- och medieutbildning, och i detta kom Folkets Bio att hjälpa kommunerna med skolbiosatsningen. Hösten 1992 startade Filmpedagogerna verksamhet med föreläsningar i Göteborg. De första föreläsningarna var inriktade på grundläggande filmkunskap, och teman kring film, rasism och könsroller. Idag föreläser Filmpedagogerna om allt från Shakespeare på film, sagor och myter till reklam och medier. Särskilt aktiva med lärarfortbildning,

¹⁸⁴ *Filmcentrum/Skapande skola*. <http://riks.filmcentrum.se/vill-du-arbeta-med-film-i-skolan/>. 140403.

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Medieguider*. <http://riks.filmcentrum.se/film-i-skolan/dok-tema/>. 140410.

elevföreläsningar och skolbio har man varit i Göteborgsområdet, men Filmpedagogerna har hela Sverige som arbetsfält och man arbetar även i internationella sammanhang.¹⁸⁷

MIK-anknytning

Filmpedagogerna menar att arbete med film och andra medier med barn i skolan måste ta sin utgångspunkt i elevernas populärkulturella intressen och egna medievanor, och att traditionellt berättande medier som bok och film behöver kombineras med ny teknik. Så här beskriver Filmpedagogerna själva vidden av sitt arbete: "Jobbar du med film i skolan? IKT? Ett-till-ett? Interaktiva läromedel? Media? Språk? Vi har arbetat och undervisat i dessa frågor i 20 år. Numera är Filmpedagogerna Folkets Bio en partnerorganisation med UNESCO! Vi arbetar såväl lokalt som globalt med frågor som berör MIK.[...] Vi erbjuder ALLA hjälp med att sätta Film och Media i ett sammanhang!"¹⁸⁸

Bland de partners som Filmpedagogerna nämner finns UNESCO, Nordicom, Skolverket och UR samt utbildningsföretaget Mediapoolen.¹⁸⁹ Filmpedagogerna tillhör tillsammans med Statens medieråd, UR, Nordicom och Svenska biblioteksförningen också dem som har lanserat och flitigast använt MIK-begreppet (jfr Carlsson 2013).

MIK-verksamhet

Elevföreläsningar: Filmpedagogerna erbjuder föreläsningar under flera olika teman, bland annat: Bok till film – film till bok. Att läsa film, Sociala medier i skolan, Filmmusik och musikvideor, Reklam, Kvinnor och män i media, Källkritik, Nyheter, Vi och dom, Filmhistoria, Sagor och Myter, Tv-serier och såpor.¹⁹⁰

Lärofortbildningar: Filmpedagogerna ger ett antal olika lärofortbildningar. Där förmedlar de sina perspektiv och metodik och sina analysmetoder kring MIK, IKT, nya medier, film, en-till-en, eget filmskapande, läromedelsproduktion och sociala medier till lärare, som sedan kan arbeta vidare på egen hand i sina klasser.¹⁹¹

Samarbeten: I ett samarbete med *Skapande skola* görs olika projekt, i vissa av dem gör eleverna egna skapande verksamheter, detta gäller bl.a.: *Göra egna filmer; Filmskolan; Reklamfilmens Fantastiska Värld; Film i klassrummet med Smartphone/surfplatta och*

¹⁸⁷ *Rapport Folkets Bio - Filmpedagogerna och deras verksamhet i Göteborg*, <http://www.filmpedagogerna.se/Filmpedagogernarapport.pdf/>. 140410.

¹⁸⁸ *Filmpedagogerna*. <http://www.filmpedagogerna.se/>. 140410.

¹⁸⁹ *Mediapoolen*. <http://www.mediapoolen.se/>. 140410.

¹⁹⁰ *Elevföreläsningar*. <http://www.filmpedagogerna.se/elev.htm/>. 140410.

¹⁹¹ *Lärofortbildning*. http://filmpedagogerna.se/lecture_type/lararfortbildning/. 140521.

redigera i YouTube.¹⁹² Filmpedagogerna har gjort uppdrag för, samarbetat med och publicerat sina material via Skolverkets *Multimediabyrån*.¹⁹³ De har också arbetat inom och i anslutning till SFI:s skolbioverksamhet och är medlemmar i *FOMP*.¹⁹⁴

MIK-material

MIL for teachers är en webbplats under uppbyggnad som utgår från UNESCO:s rapport *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011). Denna rapport finns som tidigare har nämnts också på svenska (Carlsson 2013). Webbplatsen är uppbyggd efter de lärandemoduler som UNESCO beskriver och tillhandahåller fria ljud-, film- och text-resurser som lärare kan använda i sin undervisning. Filmpedagogerna gör detta arbete i samarbete med Svenska Unescorådet, Statens medieråd och Nordicom.¹⁹⁵

Reklamfilmens fantastiska värld (1998) är en film, med tre delar, som Filmpedagogerna gjorde för Konsumentverket, men den har spritts och använts i många sammanhang, bland annat av Multimediabyrån. Här går man igenom reklamfilmens historia och retorik, samt grundläggande filmanalys.¹⁹⁶

5.5 Regionala resurscentrum för film (RRC)

Ordförande: Henrik Thorson
Tel: 08-690 51 10
E-post: henrik.thorson@filmivarmland.se
www.filmresurscentrum.se

Regionala Filmresurscentrums samarbetsråd är en ideell förening med uppgift att främja regionala resurscentrum för film och deras intressen samt arbeta med information, opinionsbildning och övriga gemensamma frågor. Medlemskap är öppet för de regionala resurscentrum som erhåller stöd från Svenska Filminstitutet. Samtliga landets 19 resurscentrum är medlemmar och deltar i samarbetsrådets arbete genom möten, arbetsgrupper och styrelsearbete.

¹⁹² *Filmpedagogerna Folkets Bio*. <http://www.filmpedagogerna.se/MIKblad2014.pdf/>. 140410.

¹⁹³ *Multimediabyrån. Film i klassrummet*.

<http://www.multimedia.skolverket.se/Skuggan/4616/filmiklassrummet/>. 140410; *Berättandets grammatik*.

<http://www.multimedia.skolutveckling.se/Tema/Mediekunskap/Berattandets-grammatik/>. 140410.

¹⁹⁴ *Filmpedabloggik*. <http://filmpedabloggik.blogspot.se/>. 140410.

¹⁹⁵ *MIL for teachers*. <http://www.mil-project.org/>. 140410.

¹⁹⁶ *Reklamfilmens fantastiska värld 3. Lärarhandledning*.

http://www.konsumentverket.se/Global/Konsumentverket.se/Best%20och%20ladda%20ner/Filmer/Dokument/KOV_1%20a4rarhandledning_reklamfilmens.pdf/. 140410. Se även

http://www.multimedia.skolutveckling.se/mmb_new/root/reklam/Master05_060411.swf/. 140410.

MIK-anknytning

Regionala resurscentrum för film (RRC) formulerar tre övergripande frågor för sin verksamhet med att stödja distribution av film och verksamhet som Skolbio, filmpedagogik, medieundervisning. 1) Hur skapar man ett klimat som gynnar gamla och nya kreatörer inom filmområdet? 2) Hur får man medborgare att utveckla sin mediekompetens och hur tillvaratar man unga talanger? 3) Hur fångar man upp ny teknik och främjar den struktur som redan finns för gemensamma filmupplevelser, som biografen, bygdegården eller biblioteket?

MIK-verksamhet

Policymaking: Som utgångspunkt för sitt arbete formulerar man följande: "Den rörliga bilden tar allt större plats i samhället som kommunikatör av olika budskap. En viktig uppgift är här att främja medborgarnas möjligheter att skaffa sig en grundläggande kompetens i rörlig bild. En kompetens som är nödvändig för att kunna påverka och verka i 2000-talets demokratiska samhälle. Gränserna mellan olika digitala medier suddas alltmer ut. Datorspel blir filmer, filmer blir datorspel, böcker blir film, mobiltelefoner visar tv-klipp och konst och så vidare. [...] Idag ligger mycket av RRC:s fokus på skolan, filmaren och biografstrukturen. Framöver kommer även andra samhällsfunktioner att ha stort behov av den upparbetade kompetens som RRC besitter. Ett exempel är unga medborgares krav på samhällets förmåga att kommunicera med rörliga bilder."¹⁹⁷ Man ingår också i *FOMP*.¹⁹⁸

5.6 FOMP (filmomediepedagogik)

Ordförande: Daniel Lundqvist
Tel: 0783-828935
E-post: daniel@buff.se
www.filmomediepedagogik.se

FOMP är en medlemsförening och ett nätverk för organisationer, företag och personer som arbetar med film- och mediepedagogik. Bland medlemmarna finns såväl enskilda mediepedagoger och föreläsare som kommuner med profilerade medie- och kulturaktiviteter. Till medlemmarna hör också landets Regionala filmresurscentrum, Folkets bio och Filmpedagogerna samt barn- och ungdomsfilmfestivalen BUFF.

¹⁹⁷ *Utmaningar*. http://www.filmresurscentrum.se/sites/default/files/article/bilaga/Pionjare_RRC.pdf/. 140410.

¹⁹⁸ *Filmpedagogik*. <http://filmpedagogik.blogspot.se/>. 140410.

MIK-anknytning

På sin webbplats skriver FOMP att allas tillgång till alla (medie-) språk är en förutsättning för att kunna tala om verklig demokrati. Tillsammans med sina medlemmar vill man stimulera film- och mediepedagogisk verksamhet och stärka mediemedvetenheten runt om i landet. Man vill vara en stark opinionsbildare i frågor som rör film och medier i skolan, tillhandahålla en levande webbsida för att informera om hur man kan arbeta med film i skolan; regelbundet informera om aktuella frågor som rör film och mediepedagogik, arrangera och initiera fortbildning och i övrigt stödja sina medlemmar.

5.7 Ifous

VD: Per Reinolf
E-post: per.reinolf@ifous.se
www.ifous.se

Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skolan) är ett fristående forskningsinstitut som verkar för att skapa nytta för svensk skola och förskola genom att bevaka, stödja och påverka forskning och utveckling som kommer till nytta i lärares och ledares vardag. Man vill också stärka konkurrens- och innovationsförmågan i ett nationellt och internationellt perspektiv. Detta gör man genom att stimulera och finansiera forskning samt nyttiggöra forsknings- och utvecklingsresultat inom svensk skolsektor. Ifous vill vara en nationell strategisk kunskapsresurs och bidra till att skapa debatt samt ökad kunskap för skolsektorns lärare och ledare. Medlemskapet är för skolhuvudmän eller enskilda skolor, och verksamheten finansieras av medlemmarna, samt genom bidrag och donationer. Företaget är icke vinstdrivande, det vill säga att överskott återinvesteras inom verksamheten och dess behovsområde. Ifous erbjuder verksamhetsnära forskning, utveckling och därtill relaterad implementering, samt innovationsledning och utbildning. Resultatet av arbetet ska märkas i klassrummet och därmed i elevers motivation och kunskap.¹⁹⁹

MIK-anknytning

Digitala verktyg används allt oftare i både förskolor och skolor och allt fler inför eller planerar att införa en-till-en, dvs. en dator per elev. Här vill Ifous undersöka hur IKT-verktygen påverkar lärandet och hur pedagogiken kan förändras och utvecklas med hjälp av IKT.

¹⁹⁹ Om Ifous. <http://ifous.se/about/>. 140410.

Digitalisering i skolan: Detta FoU-program startade våren 2014 med målet att utveckla lärandet med hjälp av digitala verktyg. Med genomförandet av s.k. en-till-en-projekt (att alla elever ska ha en egen dator) följer behov av nya arbetsformer, som stärker elevernas framtidskompetenser och fördjupar kunskaper och förståelse inom de olika ämnena. Frågan är hur undervisning och bedömning kan utvecklas så att läroplanens och kursplanernas krav på användning av digitala verktyg för att nå vissa lärandemål uppfylls? Dessa frågeställningar behandlas i detta FoU-program, som påbörjades under vårterminen 2014.²⁰⁰ Arbetet inleddes under 2012 med en förstudie för att kartlägga nuläge och behov.²⁰¹ Förstudien innehåller också en kunskapsöversikt. Följande kommuner deltar: Göteborg, Helsingborg, Olofström, Skellefteå, Tierp, Vellinge, Östersund.²⁰²

5.8 Friends

Ordförande: Sara Damber
E-post: info@friends.se
www.friends.se/

Friends är en icke vinstdrivande stiftelse. Man arbetar för att stoppa mobbning i skolor och idrottsföreningar. Arbetet sker långsiktigt genom utbildning, rådgivning, uppföljning och opinionsbildning. Syftet är att skapa ökad kunskap och ett ökat engagemang. Verksamheten finansieras genom stöd från företag, stiftelser och privatpersoner samt genom arvoden från de utbildningar som Friends erbjuder. Organisationen har idag närmare 40 anställda med bakgrund som pedagoger, lärare, idrottstränare, beteendevetare etc. Friends finns i hela landet och representeras genom fyra regionkontor. Sedan starten 1997 har man samarbetat med cirka 1 500 skolor.²⁰³

Friends arbetssätt utgår från att det är vuxnas ansvar att stoppa mobbning. Man arbetar med en "hela-skolan-ansats" vilket innebär att all skolpersonal, ledning, elever och föräldrar involveras. Friends ger kunskap och erbjuder verktyg (som böcker, filmer, föreläsningar och webbtexter) så att de som arbetar med barn och unga blir bättre rustade att arbeta mot mobbning och kränkningar. Det handlar ofta om att öka kunskapen kring hur och varför mobbning uppstår, samt hur man förebygger den. Normkritik och genustänkande ingår

²⁰⁰ *Digitaliseringen i skolan*. <http://ifous.se/programomraden-forskning/digitalisering-i-skolan/>. 140402.

²⁰¹ Förstudien genomfördes av Jan Hylén och presenterades vid ett seminarium för de medverkande kommunerna i mars 2013.

²⁰² *Förstudie*; <http://ifous.se/wp-content/uploads/201303-Ifous-Digitalisering-i-skolan-J.pdf> /. 140402.

²⁰³ *Om Friends*. <http://www.friends.se/friends/om-friends/>. 140410.

också i Friends utbildningar.²⁰⁴ Friends beskriver sig som en kunskapsorganisation med forskningsförankring, vars arbetssätt grundar sig i tankar om interventionsforskning, med insatser som både kan vara förebyggande och ingripande.²⁰⁵

MIK-anknytning

Ett av de områden där Friends utbildar skolor, förskolor och idrottsföreningar gäller kränkningar på nätet. Friends uppger att var tredje bland barn och unga svarar att de blivit utsatta för en kränkning via mobil, dator eller surfplatta under det senaste året.²⁰⁶

MIK-verksamhet

Cyberbullying: Detta var den första svenska konferensen om e-mobbning. Målgrupperna var i första hand forskare och skolpersonal. Konferensen hölls 11–12 maj 2014 i samarbete med Göteborgsregionens Kommunalförbund, Göteborgs universitet, Göteborgs Stad och *International Bullying Prevention Association*.²⁰⁷

Föreläsningar och utbildning: Genom utbildning hjälper Friends skolor att utveckla arbetet mot kränkningar på nätet. Man riktar sig till elever, personal och vårdnadshavare. Friends menar att livet online suddar ut gränsen mellan skoltid och fritid och därför behöver alla vara delaktiga för att arbetet ska bli framgångsrikt.²⁰⁸

Samarbeten: Friends arbetar med att ge rekommendationer till skolor, föräldrar och elever om vad man kan göra för att förebygga kränkningar på nätet.²⁰⁹ Dylika råd är även en del av kampanjen *No Hate Speech Movement*, som Statens Medieråd har fått regeringens uppdrag att genomföra i Sverige.²¹⁰

MIK-material

Schysst på nätet är en pedagogisk handbok om e-mobbning. Detta projekt görs i samarbete med datasäkerhetsföretaget Symantec. Syftet är att öka kunskapen kring och ta fram verktyg för att förbättra insatser mot kränkningar på nätet.²¹¹

²⁰⁴ *Arbetsätt*. <http://www.friends.se/om-friends/arbetsatt/>. 140410.

²⁰⁵ *Friends forskningsförankring*. <http://www.friends.se/forskning/>. 140410.

²⁰⁶ *Friends på nätet*. <http://www.friends.se/natet/>. 140410

²⁰⁷ *12 maj. Fokus skola: Cyberbullying*. <http://www.cyberbullying.se/>. 140410.

²⁰⁸ *Friends utbildningar om nätet*. <http://www.friends.se/natet/friends-utbildningar-om-natet/>. 140402.

²⁰⁹ *Våra rekommendationer*. <http://www.friends.se/projekt/schysst-pa-natet/vara-rekommendationer/>. 140402.

²¹⁰ *Vad är No Hate Speech Movement?* <http://nohate.se/vad-ar-nohate/>. 140402.

²¹¹ *Schysst på nätet. En pedagogisk handbok om e-mobbing*. [http://www.friends.se/\\$-1/file/schysst-pa-natet.pdf/](http://www.friends.se/$-1/file/schysst-pa-natet.pdf/). 140410.

5.9 Friskolornas riksförbund

Ordförande: Mikaela Valtersson
E-post: info@friskola.se
www.friskola.se

Friskolornas riksförbund är en branschorganisation för utbildning och barnomsorg i enskild regi. Friskolornas riksförbund ansluter förskolor, grundskolor och gymnasieskolor. Man har cirka 850 medlemmar. Organisationen vill skapa opinion och förståelse bland allmänheten för medlemmarnas verksamhet och kring entreprenörskap och välfärdsföretag.

MIK-anknytning

Friskolorna sorterar under samma skollag och läroplaner som kommunala skolor och frågor om MIK och IKT är något som är aktuellt även här. Bland medlemmarna finns flera skolor med profilerade satsningar på elevdatorer etc.

MIK-verksamhet

Friskolornas riksförbund ingår i Nationellt forum för skolans digitalisering.

5.10 Föreningen/Stiftelsen Datorn i Utbildningen (DIU)

Ordförande: Peter Becker
E-post: peter.becker@diu.se
www.diu.se

Föreningen *Datorn i Utbildningen* samverkar med den icke-vinstdrivande stiftelsen *Datorn i Utbildningen*. Man ger ut tidskriften *Datorn i Utbildningen*. *Datapedagogisk tidskrift för svensk skola* samt arrangerar den årliga utbildningsmässan *Framtidens lärande* och delar i samband med denna ut *Guldäpplet* (se nedan).²¹²

MIK-anknytning

Datorn i Utbildningen (DiU) har sedan mitten av 1980-talet arbetat med att långsiktigt bygga nätverk för erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling kring IT och lärande i svensk ungdomsskola. DiU vill synliggöra lärande med digitala verktyg och arbetsformer och bidra till skolans kunskapsbildning och det nationella samtalet om skolutveckling med IT. Sedan 2004 har föreningen utvecklats till att bli en nationell aktör som arrangerar olika aktiviteter och bygger nätverk mellan skolor, kommuner, organisationer, myndigheter och forskare kring en skola med moderna arbetsformer som utvecklar kompetenser i takt med tiden. Av

²¹² Om *datorn i utbildningen*. <http://www.diu.se/diu.asp?val=fdiu/>. 140410.

föreningens stadgar framgår att föreningen är öppen för alla som är intresserade av användning av IKT och lärande, oberoende av myndigheter och kommersiella intressen. Föreningen ska tillvarata medlemmarnas intressen i fråga om fortbildning, utveckling av och information om läromedel, programvara och maskinvara. De senaste åren har föreningen främst koncentrerat sitt arbete kring digitala kompetenser i skolan som är nödvändiga för alla i dagens samhälls- och arbetsliv, inte minst för ett livslångt lärande; samt på strategier för att integrera IT i lärandet; på det personliga planet i skolan och i kommunen och inom nationen i sin helhet. En del av detta lobbyarbete är rapportserien *DiU-rapporter*, som DiU delvis gör i samarbete med myndigheter, organisationer och företag inom telekom och digitala läromedel. I rapporterna lyfter man fram fördelar med IT i skolan.²¹³

MIK-verksamhet

Framtidens Lärande är en årlig konferens som DiU sedan 2009 arrangerar i samarbete med bland andra Skolverket, KK-stiftelsen, SKL och .SE. Målgrupper för denna konferens är politiskt förtroendevalda och tjänstemän inom utbildningsområdet, nationellt och lokalt, beslutsfattare och skolutvecklare, drivande skolledare och pedagoger, lärarutbildare, forskare samt företrädare för samhälle och IT-bransch.²¹⁴

Guldäpplet är ett lärarstipendium som årligen delas ut till en eller flera lärare som förnyat lärandet med stöd av IT i egen undervisning och som inspirerat elever och kollegor. Guldäpplet utdelas av Stiftelsen Yngve Lindbergs minne vars partners är Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Sveriges Kommuner och Landsting, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Gleerups Utbildning AB, Netsmart AB, Tieto Education tillsammans med grundarna Föreningen DiU och stiftelsen DiU.²¹⁵ Priset delas ut vid *Skolforum*, den utbildningsmessa som Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund och branschföreningen Svenska Läromedel är huvudmän för.

DiU genomför **Seminarier** tillsammans med myndigheter och organisationer, senast kring digital kompetens i grundskolans nya kursplaner.

Kurser: Sedan 1999 anordnar tidskriften *Datorn i Utbildningen* kurser tillsammans med utbildningsföretaget Kunskapsmedia AB.²¹⁶ Ofta förläggs kurserna på skolorna, och de

²¹³ Exempelvis *DIU-rapport 2/2013 Läs och skriva digitalt - en nyckel till framgång i skolan och livet*, och *Beslutboken. Fem nationella åtgärder för att främja it i skolan*. Se, <http://www.diu.se/diu.asp?val=konferens/>. 140410.

²¹⁴ *Framtidens lärande är här och nu*. <http://www2.diu.se/framlar/om/framtidens-larande-nasta-steg-10-11-april-2014/>. 140420.

²¹⁵ *Vi lyfter fram lärare som utvecklar skolan med it*, <http://www.diu.se/guldapple/>. 140410.

²¹⁶ *Kunskapsmedia AB*. <http://www.kunskapsmedia.se/>. 140410.

utarbetas och genomförs tillsammans med lärare som medverkat i *Datorn i Utbildningen*. Det handlar främst om kurser där man som lärare får möjlighet att pröva hur datorn kan användas i undervisningssituationer.²¹⁷

Mik-material

Datorn i utbildningen. Datapedagogisk tidskrift för svensk skola fungerar som medlemstidskrift för de som är med i föreningen DiU. *Datorn i Utbildningen* ges ut av Stiftelsen DiU och utkommer med åtta nummer per år. Man skriver bland annat om de aktiviteter som föreningen, stiftelsen genomför i olika sammanhang, med politiska beslutsfattare, skolansvariga, näringsliv och andra.²¹⁸ Man skriver också om skolor och projekt där IT och IKT står i centrum. Man har också lyft fram behovet av en nationell digital strategi för skolan. Många artiklar och reportage skrivs av lärare och skolledare.²¹⁹ Annonserna är främst företag som arbetar med IT-produkter avsedda för ungdomsskolan och för lärarutbildning.²²⁰ *Datorn i Utbildningen* är fylld av artiklar med MIK-relevans. Här finns en betoning på teknik och programvaror, men andra MIK-tematiseringar ingår också, såsom artiklar om Medieverkstäder, Multimedier, Nya medier, Skoltidning.²²¹

Studietips: Till varje nummer av DiU utarbetas ett antal studietips kring teman och artiklar i tidningen i samverkan med bland andra lärare. Studietipsen är en idébank för lärare och skolledare så att de själva ska kunna organisera fortbildningen på sin skola. Grunden är olika artiklar i tidningen. Tipsen innehåller förslag på lektionsupplägg och bakgrundsmaterial.

5.11 Länkskafferiet

Utgivare: Umeå Universitet (tidigare Skolverket)
www.lankskafferiet.org

Länkskafferiet är en nationell söktjänst för skolan. Målgrupper är elever, lärare, pedagoger och bibliotekarier. I Länkskafferiet finns korta beskrivningar av utvalda webbplatser och andra digitala lärresurser som passar för skolarbete. Dessa är främst avsedda för elever i förskolan och grundskolan, men även för gymnasieelever. Lärare kan hitta material för lektionsplanering på flera av webbplatserna. Alla webbplatser är indelade i ämneskategorier

²¹⁷ *Kurs på din skola.* <http://www.diu.se/diu.asp?val=kurs/>. 140420.

²¹⁸ *Lappa och laga räcker inte. Skolan behöver förändras från grunden.* <http://www.diu.se/nr1-14/nr1-14.asp?artikel=s10/>. 140410.

²¹⁹ *Att skriva i DIU.* <http://www.diu.se/diu.asp?val=skriva/>. 140410.

²²⁰ *Annonsera i DIU.* <http://www.diu.se/diu.asp?val=annons/>. 140410.

²²¹ *Sök i DIU:s databas.* <http://www.diu.se/databas/sok.asp/>. 140410.

och märkta med en flagga som anger språk och ett förslag till passande ålder. Webbplatserna är, med få undantag, tillgängliga utan kostnad. Länkskafferiet utvecklades ursprungligen 1995 av Lunds universitetsbibliotek och har drivits av Myndigheten för skolutveckling (2005–2008) och Skolverket (2008–2011). När skolverket lade ned det 2011, flyttade Länkskafferiet till Umeå universitet där det sedan dess bedrivits med små medel. I nuläget drivs verksamheten helt ideellt, länkarna tycks vara aktiva men inga nya sådana har lagts till sedan februari 2013.²²²

MIK-anknytning

Länkskafferiet innehåller cirka 4 500 länkar till webbplatser inom många olika ämnen. Här finns också material för lärares lektionsplanering och handledning, samt råmaterial för att skapa egna digitala lärresurser. Några av de teman som omfattas är även innehållsligt MIK-relaterade: Dagstidningar och Tidskrifter; Journalistik, Nyhetstjänster; och Radio och tv. Länkskafferiet syftar till att främja skolors tillgång till digitala lärresurser i skolarbetet och att vara ett stöd i arbetet med informationssökning och källkritik. Länkskafferiet är även tänkt att stödja lärares och elevers skapande av egna digitala lärresurser genom att en del av länkarna innehåller material som tillåter bearbetning och återpublicering i nya former.

MIK-verksamhet

Källkritik: Syftet med Länkskafferiet är inte att varje källa ska vara granskad på det sätt som man granskar tryckta läromedel. Det går heller inte, då digital information är ständigt föränderlig. Ansvar för informationen i de källor man når via Länkskafferiet vilar på ansvarig utgivare för respektive källa. Faktainformationen i källorna är redaktionellt granskad endast i övergripande drag. Därför uppmanas lärare och elever att jämföra informationen de finner via Länkskafferiet med olika källor i Länkskafferiet och andra källor på internet, samt med tryckta och digitala uppslagsverk eller annan tryckt litteratur. Man kan vidare fundera över vem som står bakom informationen och se när den publicerades. Genom en sådan process tränas elevernas källkritiska tänkande.²²³

5.12 Lärarförbundet

Ordförande: Eva-Lis Sirén
E-post: kontakt@lararforbundet.se
www.lararforbundet.se

²²² Om länkskafferiet. <http://www.länkskafferiet.org/om/>. 140420.

²²³ Källkritik. <http://www.länkskafferiet.org/for-larare/kallkritik/>. 140410.

Läraryrket är ett fackförbund inom Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) med ca 234 000 medlemmar. Man organiserar personal inom förskola, skola, högskola och vuxenutbildning. De största medlemsgrupperna är förskollärare, lärare i grundskolan, studerande på lärarutbildningar, fritidspedagoger och skolledare, som tillsammans utgör tre fjärdedelar av förbundets medlemmar. Cirka sex procent av medlemmarna är lärare i gymnasieskolan. Man ger ut ett tiotal medlemstidningar och har ett förlag som ger ut böcker om läraryrket. Man tillhandahåller också filmer, föreläsningar och annat material genom www.lararkanalen.se.

MIK-anknytning

Läraryrket har drivit frågan om att det ska skapas en nationell IT-strategi för skolan. Det handlar bland annat om att alla lärare ska ha tillgång till en egen dator. Man säger dock att det intressanta inte är själva datorerna utan den förändrade metodik som IT-tekniken kan medföra.²²⁴ Läraryrketets ordförande Eva-Lis Sirén har på olika sätt uttalat sig och engagerat sig i frågan om skolans digitalisering, genom intervjuer, debattartiklar och deltagande i debatter etc.²²⁵ Läraryrketet argumenterar för en trestegsprocess: där man lyfter behovet av en nationell strategi, att digitaliseringen måste garantera likvärdighet mellan olika kommuner och skolhuvudmän, samt att lärarna måste beredas möjligheter till kompetensutveckling.²²⁶ En annan MIK-fråga där Läraryrketet har engagerat sig gäller skolbiblioteken. En undersökning som har genomförts av Läraryrketet och Centrum för lättläst visar att var tredje grundskola saknar ett bemannat skolbibliotek, en brist som drabbar elever med lässvårigheter särskilt negativt.²²⁷

MIK-verksamhet

Digitala skollyftet: Läraryrketet är huvudsponsor för den webbaserade digitala fortbildningen Digitala skollyftet, som vänder sig till alla lärare och skolledare (se vidare 5.2).

²²⁴ *Digitaliseringen i skolan – krävs en nationell strategi?*
<http://www.lararkanalen.se/video/8385959/0/digitaliseringen-i-skolan-en/>. 1404010.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ *Tre viktiga steg mot mer digital skola.*
<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/004CE0AF?OpenDocument/>. 140403.

²²⁷ *Var tredje skola saknar bemannat skolbibliotek.*
<http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/documents/002A5A78?OpenDocument/>. 140202.

MIK-material

Lärarkanalen är Lärarförbundets webb-tv-kanal. Där beskrivs hur lärare kan arbeta med klassbloggar, Wikipedia, Creative commons, geocaching, spel och temaarbete på en webbplats i undervisningen. Detta visas genom videoupptagningar från frukostseminarier och föreläsningar om digitalt lärande.

Min kollega är ett antal lärare och skolledare från olika skolformer som fungerar som bollplank för medlemmar i Lärarförbundet. Via telefon eller e-post besvarar de yrkesrelaterade frågor, t.ex. om digitalt lärande och frågor om att utforma lektioner, med IT-engagerade lärare och IKT-coacher.

5.13 Lärarnas Riksförbund

Ordförande: Bo Jansson
www.lr.se

Lärarnas Riksförbund är ett SACO-förbund som enbart organiserar behöriga lärare samt studie- och yrkesvägledare. Man är rikstäckande och har nära 90 000 medlemmar och 300 kommunföreningar fördelade över 29 distrikt. Några av de frågor Lärarnas Riksförbund fokuserar på är vikten av behöriga lärare och ett förstatligande av skolan. Lärarnas Riksförbund ger ut månadsmagasinet *Skolvärlden* till vilken även hör en webb-tv-kanal.

MIK-anknytning

Rapporter: Lärarnas Riksförbund är engagerade i frågor om skolans digitalisering, och man har publicerat ett antal rapporter i anslutning till MIK-området. I *IT i undervisningen – om lärares syften, användande och hinder* (2013) konstateras bland annat att det finns en relativt bra spridning av datorer i den svenska skolan men att de inte används i så stor utsträckning som är möjligt och önskvärt.²²⁸ I *Lokala prioriteringar och nationella intressen. En rapport om skillnader i svensk skola* (2013) tas inte IT-frågor upp specifikt, men här påvisar Lärarnas Riksförbund olikheter mellan kommuner och försämrade nationella skolresultat.²²⁹

²²⁸ *IT i undervisningen – om lärares syften, användande och hinder.*

<http://www.lr.se/download/18.efedd3213df4d49ddc390a/1366113603230/IT+i+undervisningen+201304.pdf>. 140410.

²²⁹ *Lokala prioriteringar och nationella intressen. En rapport om skillnader i svensk skola.*

http://www.lr.se/download/18.1171153f1407143378d6414/1378729276790/Lokala+prioriteringar+och+nationella+intressen_high.pdf. 140410.

Tävlingen Innovativa lärare är ett samarbete mellan Lärarnas Riksförbund och Microsoft. 2013 fokuserade denna tävling på hur man kan använda teknik i undervisningen för att skapa ett bättre digitalt lärande.²³⁰

MIK-material

Skolvärlden: Via sitt månadsmagasin och dess tillhörande webb-tv-kanal ges tips från lärare till andra lärare på hur man kan använda IT i undervisningen.²³¹

5.14 Nätvandrarna (Fryshuset)

Ansvarig: Helena Meyer
Tel: 0739-502224
E-post: Helena.meyer@fryshuset.se
natvandrare.fryshuset.se

Nätvandrarna startade 2007 för att möta ett ökat behov av vuxenkontakter på internet. Nätvandrarna är en del av verksamheten vid Fryshuset, som mer övergripande vänder sig till alla ungdomar, men har ett särskilt engagemang för unga som befinner sig i någon form av destruktivt utanförskap. Att det finns lättillgängliga vuxna förebilder på internet menar Nätvandrarna är viktigt för att motverka känslor av ensamhet och att inte vara sedd av vuxenvärlden. Projektet Nätvandrarna har tidigare haft finansiering från Allmänna Arvsfonden och World Childhood foundation. För närvarande finansieras det av Gålostiftelsen, Kronprinsessan Margarethas minnesfond och Stockholms stad.²³²

MIK-anknytning

Nätvandrarna har främst bedrivit verksamhet på olika ungdomsmötesplatser, s.k. communities på nätet, exempelvis *Kamratposten.se*, *ungdomar.se*, *habbo.se*, *quiser.com* och *Jesper.nu*. Under en period provades nätvandring i onlinespelet *World of Warcraft*.

MIK verksamhet

Nätvandring: Uppgiften som nätvandrare är att lyssna och agera bollplank, i samtal kring ungdomars funderingar. Vid allvarliga problem ges stöd online, eller så slussas de unga vidare till någon annan lämplig instans inom Fryshusets nätverk.²³³

²³⁰ *Tre innovativa lärare till final.*

<http://www.lr.se/opinionpaverkan/nyhetsarkiv/nyheteryrkesverksammedlem/treinnovativalararetillfinal.5.55dbd/b1513e18100cca121f.html/>. 140402.

²³¹ *Den digitaliserade skolan - så mycket bättre?* <http://www.youtube.com/watch?v=neix7tTNtrk/>. 140410.

²³² *Fryshuset. Nätvandrarna, natvandrare.fryshuset.se/*. 140502.

²³³ *Till vuxna. Vi vill mobilisera vuxna på nätet.* <http://natvandrare.fryshuset.se/till-vuxna/>. 140410.

Föreläsningar: Fryshusets Nätvandrare har mångårig erfarenhet av socialt arbete på internet, ungas nätvardag och det positiva och negativa med världen online.

Man skraddarsyr föreläsningar och utbildningar för den aktuella kunden. Man har föreläst för föräldraföreningar, skolpersonal, arbetsförmedlare, barn- och ungdomar, riksdagspolitiker, socialtjänst och fritidsverksamheter, både inrikes och utrikes. Nätvandrare har i flera år deltagit tillsammans med Fryshuset under politikerveckan i Almedalen.²³⁴

5.15 Nätvaro (Diskrimineringsbyrån)

Chef: Lina Gidlund
E-post: natvaro@diskrimineringsbyran.se
natvaro.diskrimineringsbyran.se

Nätvaro är ett projekt som drivs av Diskrimineringsbyrån Uppsala (DU). DU arbetar för att förebygga och motverka diskriminering samt verka för likabehandling, bland annat genom informationsarbete och kurser i skolsammanhang. DU är en av tolv antidiskrimineringsverksamheter i Sverige och är medlem i samarbetsforumet Sveriges Antidiskrimineringsbyråer.²³⁵ DU är också svensk kontaktpunkt för det internationella nätverket INACH – International Network Against CyberHate.²³⁶

MIK-anknytning

Nätvaro är ett projekt (2012–2014) som stöds av Allmänna Arvsfonden. Syftet med projektet är att upplysa om, förebygga och motverka “diskriminering, hatbrott och den typ av kränkningar som omfattas av skollagen när detta tar sig uttryck på internet”.²³⁷ Här arbetar DU med ärenden som utgör brott enligt svensk straffrätt, för att få en tydligare praxis kring vad som gäller på nätet.²³⁸ Inom ramen för Nätvaro har DU flera utbildningar kring näthat och nättivism.²³⁹ Målet är att informera, stötta och utbilda personer och organisationer utifrån olika behov. Inom projektet erbjuder man nättivistkurser och skolutbildningar, i samarbete med olika samarbetspartners.

²³⁴ *Fryshuset i Almedalen: Är internet det största som har hänt inom socialt arbete med unga?*

<http://www.mynewsdesk.com/se/fryshuset/events/fryshuset-i-almedalen-aer-internet-det-stoersta-som-har-haent-inom-socialt-arbete-med-unga-28123/>. 140410.

²³⁵ DU startade sin verksamhet 2005 och ägs av Uppsala Föreningsråd. DU är ett led i Föreningsrådets arbete med integrationsfrågor i Uppsala kommun. Uppsala Föreningsråd är även huvudman för Centrum för Ideellt Arbete (C.I.A.) som erbjuder vägledning, utveckling och stöd för enskilda medborgare, föreningar och andra som har intresse av den ideella sektorn. <http://www.diskrimineringsbyran.se/>. 140410.

²³⁶ Målet för detta i huvudsak europeiska nätverk är att verka för att de mänskliga rättigheterna ska följas på internet och att motverka näthat (hatbrott, diskriminering och kränkningar på internet). www.inach.net/. 140502.

²³⁷ *Vad är näthat?* <http://natvaro.eu/vad-ar-nathat/>. 1404010.

²³⁸ <http://natvaro.diskrimineringsbyran.se/>. 140410.

²³⁹ Ibid.

MIK-verksamhet

Anmälningar: På Nätvaros hemsida finns ett formulär man som privatperson kan fylla i om man blivit utsatt för näthat. Med Nätvaro vill DU inspirera människor att själva vara aktiva på nätet för att sprida kunskap om mänskliga rättigheter och motverka näthat.

Föredrag och debatt: Almedalen 2013 *Mänskliga rättighetsdagarna* (2013) “Näthat – vad är det och vad kan göras åt det?”. The European Legal Students’ Association (ELSA) som firas i hela Europa vid samma tidpunkt. 2013 hade ELSA fokus *Human Rights on Internet*.

Konferenser: DU arrangerade 2013 konferensen *Nätaktivism och politiskt ansvarstagande* “för att utarbeta strategier och förslag till hur vi kan samverka för att skapa en internetmiljö fri från diskriminering, kränkningar och trakasserier, samt sätta frågan om näthat i ett internationellt och lokalt sammanhang”.²⁴⁰ DU arrangerade 2013 konferensen *Ung och HBTQ på nätet*.

Nätaktivistutbildning: DU anordnade 2013 en pilotutbildning om näthat och bemötande av personer som utsatts för kränkningar, hatbrott och diskriminering på internet. Utbildningen riktade sig till organisationer och föreningar som ofta kommer i kontakt med näthat eller som själva stöttar personer som blivit utsatta för kränkningar, diskriminering eller hatbrott på nätet.

MIK-material

DU har gett ut ett antal publikationer. *Agera mot näthat #för dig som vill förändra* (2013) är en handbok för hur ideella föreningar och organisationer kan arbeta mot hat på nätet.²⁴¹ *Hur ser ungdomar på kränkningar som sker på nätet? En studie om elever i årskurs 9 i Uppsala kommun* (2012) är en undersökning av niondeklassares erfarenheter av och attityder till nätkränkningar.²⁴² *Nätaktivism boken #för dig som vill förändra* (2013) “riktar sig till alla oss som gillar nätet och tycker att det är dåligt att en del använder internet för att skriva taskiga saker och sprida hat. ”Boken innehåller råd om hur man själv kan agera för att arbeta mot hat och kränkningar på nätet.²⁴³ *Näthat – Juridisk lathund* (2013) är en handbok om

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ *Agera mot näthat #för dig som vill förändra*. http://natvaro.eu/wp-content/uploads/2014/02/Agera-mot-nathat_2014.pdf. 140410.

²⁴² *Hur ser ungdomar på kränkningar som sker på nätet?* http://natvaro.eu/wp-content/uploads/2013/09/N%C3%A4tvaro_DU_rapport_Juli2012.pdf. 140410.

²⁴³ *Nätaktivism boken #för dig som vill förändra*. http://natvaro.eu/wp-content/uploads/2014/02/Nataktivistboken_2013.pdf. 140410.

vilka lagar och regler som är tillämpliga på näthat, och hur man kan då till väga för att driva en rättssak.²⁴⁴

5.16 SKL

VD: Håkan Sörman
E-post: info@skl.se
www.skl.se

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) är en politiskt styrd arbetsgivar- och intresseorganisation för alla kommuner, landsting och regioner i Sverige. Medlemmar är Sveriges 290 kommuner och 20 landsting inklusive regionerna Gotland, Halland, Skåne och Västra Götaland.²⁴⁵ SKL har till uppgift att teckna centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor. I övrigt har SKL i uppgift att stödja och bidra till att utveckla medlemmarnas verksamhet. SKL fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning och erbjuder service och rådgivning inom alla de frågor som kommuner, landsting och regioner är verksamma inom. SKL erbjuder även kurser och konferenser inom ett brett spektrum av ämnen.

MIK-anknytning

Allmän prioritering av e-samhället och IT i skolan: Inom ramen för en generell satsning på e-samhället prioriterar SKL frågor om IT i kommunernas och landstingens verksamhet. Genom *Strategi för E-samhället* vill SKL stödja utvecklingen inom den kommunala sektorn.²⁴⁶ Ett av de områden SKL satsar på när det gäller arbetet med e-samhället är skolan. Att utveckla arbetet med digital kompetens eller medie- och informationskompetens anses vara ett av de centrala uppdragen för alla skolor.²⁴⁷

CeSam: Center för E-samhället (CeSam) är ett programkontor inom SKL. Man arbetar med innovation och verksamhetsutveckling som tar stöd av IT. CeSam omfattar flera områden inom kommuner och landsting. Tre av dessa har (kan ha) MIK-anknytning. Först och främst gäller det skolan, men också områdena demokrati och delaktighet, och kultur och fritid.

²⁴⁴ *Näthat – Juridisk lathund*. <http://natvaro.eu/wp-content/uploads/2014/03/Juridisk-lathund-1.0.pdf/>. 140410.

²⁴⁵ SKL är en politiskt styrd organisation. Kongressen, som är SKL:s högsta beslutande organ, anger inriktningen för vårt arbete samt utser styrelse och ordförande. Mellan kongresserna leder styrelsen det politiska arbetet. Till sitt stöd har styrelsen förtroendevalda politiker i delegationer och beredningar.
http://www.skl.se/om_skl

²⁴⁶ *Strategi för E-samhället*. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/strategi-for-esamhallet/. 141004.

²⁴⁷ *Skolans digitalisering*. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/skolans_digitalisering

Nationellt forum för skolans digitalisering: SKL samlar myndigheter och organisationer i ett forum för att driva på digitaliseringen av skolan. Medlemmar i detta forum är Friskolornas Riksförbund, Föreningen Sveriges Skolchefer, Idéburna Skolors Riksförbund, IT & Telekomföretagen, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Näringsdepartementet, Riksarkivet/Digisam, Skolledarförbundet, Skolverket, Specialpedagogiska Skolmyndigheten, Statens Medieråd, SVEA – Sveriges elevråd, Sveriges Elevkårer, Sveriges Kommuner och Landsting, UR, Utbildningsdepartementet, VINNOVA samt Örebro Universitet.²⁴⁸ Detta forum har sin grund i en överenskommelse mellan SKL och regeringen.²⁴⁹ Utgångspunkten var rapporten *Lägesrapport om it i skolan. Nationellt forum för it i skolan.*²⁵⁰

MIK-verksamhet

Digitalt skolbibliotek: Detta projekt ingår i *Skola i E-samhället*.²⁵¹ Projektet stöds av VINNOVA och tar sin utgångspunkt i skollagen (SFS 2010:800) där det anges att det är skolans och rektors ansvar att eleverna har tillgång till skolbibliotek. Traditionellt tolkas skolbibliotek som ett fysiskt rum med böcker, samtidigt sker det en snabb utveckling av skolans verksamhet och pedagogik vilket till stor del beror på elevers tillgång till digitala enheter. “Det innebär snabba förändringar av barns och ungas medievanor, där internet, digitala och inte minst sociala medier i snabb utsträckning vinner mark och förändrar de förväntningar som elever och föräldrar har på en modern, framgångsrik skola. I och med den ökande användningen av digitala verktyg i skolan (t.ex. laptops, pektdatorer, smarta telefoner) ökar även behovet av digitala lärresurser.”²⁵²

Därför menar man att det finns ett stort behov av att samla de resurser som behövs för lärandet och göra dem tillgängliga och lättare att hitta. Om detta kan samordnas med en utvecklad digital skolbibliotekstjänst menar man att synergivinsterna blir stora och måluppfyllelsen bättre. Det behövs också verktyg som gör det möjligt att arbeta med såväl licensierade som fria lärresurser, möjlighet för lärare att själva skapa och dela lärresurser,

²⁴⁸ *Nationellt forum för skolans digitalisering*, http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/skolans_digitalisering/forum-for-it-i-skolan/. 140410.

²⁴⁹ *Överenskommelse med regeringen om främjandet av digitaliseringen*. http://www.skl.se/press/nyheter_2/nyheter-2013/overenskommelse-med-regeringen-om-framjande-av-digitalisering/. 140410.

²⁵⁰ *Lägesrapport om it i skolan. Nationellt forum för it i skolan*, http://www.skl.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=b691ea66-750c-4e9d-a862-8c6ad9d40a34&FileName=Nationellt+forum+f%C3%B6r+digitaliseringen+av+skolan.pdf/. 140410.

²⁵¹ *E-samhället*. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/. 140410.

²⁵² *Digitalt skolbibliotek - status i CeSams VINNOVA-projekt*. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/vinnova-projekt_1/projektinfo-digitalt-skolbibliotek/. 1404010.

söka i samtliga resurser på ett effektivt sätt samt möjliggöra för lärare och elever att själva publicera sitt material.

Guldtrappan är en ny utmärkelse från 2014 som SKL lanserar tillsammans med stiftelsen Datorn i Utbildningen. Medan Guldäpplet lyfter fram enskilda lärare som varit framträdande i användning av digitala verktyg så uppmärksammar utmärkelsen Guldtrappan kommuner som gått i bräsch för digitaliseringen av skolan. Detta nyinstiftade pris kommer att delas ut årligen i samband med konferensen Framtidens lärande. Vinnaren utses genom en öppen nomineringsprocess. Utöver priset tilldelas vinnaren en inbjudan att presentera sitt utvecklingsarbete vid Framtidens lärande. Den första vinnaren koras vid konferensen Framtidens Lärande 2015. Som bakgrund till instiftandet av Guldtrappan anger SKL att Digitaliseringskommissionen konstaterat att den svenska skolan har halkat efter övriga länder i användandet av IT i lärandet.²⁵³ Sedan tidigare delar SKL tillsammans med *Datorn i Utbildningen* ut Guldäpplet till enskilda pedagoger i samband med den årliga utbildningsmässan *Skolforum*.

LIKA är ett digitalt verktyg som ska fungera som ett stöd för rektorer att följa upp, prioritera och planera insatser inom IT i skolan. Verktöget består av tre delar – självskattning, sammanfattning och handlingsplan. Rektorerna gör självskattningen och får en sammanfattning och ett förslag på handlingsplan baserat på skattningen. Handlingsplanen kan användas både i det praktiska arbetet och i det systematiska kvalitetsarbetet.²⁵⁴

Molntjänster i skolan: En viktig del inom skolans digitalisering är användningen av molntjänster. SKL arbetar bland annat med vägledning och stöd åt de kommuner och landsting som använder sig av sådana tjänster. Många kommuner och landsting vill använda sig av molntjänster i sin verksamhet, ofta inom skolan. Molntjänster kan spara pengar och göra information mer tillgänglig för kommuner och landsting. SKL är även aktiva för att åstadkomma dialog och samverkan med de aktuella molntjänsteleverantörerna och med Datainspektionen, Skolverket och andra aktörer i frågor som rör molntjänster och anpassning till förutsättningar och villkor som gäller för kommuner och landsting.²⁵⁵

²⁵³ Nyinstiftad utmärkelse ska inspirera till digitalisering av skolan. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/webb-tv-och-nyhetsbrev/nyheter_5/nyinstiftad-utmärkelse-ska-inspirera-till-digitalisering-av-skolan/. 140410.

²⁵⁴ Verktöget ska underlätta digitaliseringen av skolor. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/skolans_digitalisering/verktuget-lika-stod-till-rektorer/. 140410.

²⁵⁵ Använd molntjänster på rätt sätt. http://www.skl.se/vi_arbetar_med/e-samhallet/webb-tv-och-nyhetsbrev/nyheter_5/anvand-molntjanster-pa-ratt-satt/. 140410.

Unos Uno är namnet på ett projekt som SKL och ett tiotal kommuner runt i Sverige har tagit initiativ till. I projektet följde tre pedagogikforskare från Örebro Universitet 23 skolor som införde en dator till varje elev, under 2010–2013.²⁵⁶ Projektet redovisas i *Att förändra skolan med teknik. Bortom en dator per elev.*²⁵⁷

5.17 Surfa Lugnt

Ordförande: Kristina Axén Olin
Tel: 070-8654081
E-post: marko@agentkommunikation.se
www.surfalugnt.se

Surfa Lugnt är en ideell förening som har funnits sedan 2005. Man arbetar samordnande i ett nationellt initiativ för att höja vuxnas kunskaper om barns och ungas vardag på internet. Syftet är att bejaka det positiva som finns i ungas liv på nätet, som engagemang, kommunikation och kunskapsutbyte, och samtidigt ge föräldrar och andra vuxna mer kunskap att hantera till exempel e-mobbning och integritetsfrågor.

Surfa Lugnt samlar myndigheter, företag och organisationer som tillsammans arbetar för att höja vuxnas kunskaper kring ungas vardag på internet och som inspirerar vuxna att engagera sig i ungas nätvardag.²⁵⁸ Följande anges som partners i Surfa Lugnt: Socialdepartementet, Barnombudsmannen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Statens Medieråd, Fryshuset, Rädda Barnen, Kamratposten/KP-webben, .SE samt Bredbandsbolaget, Childhood Foundation, Dataföreningen, Post- och telestyrelsen, Telenor, samt IT & Telekomföretagen.

MIK-anknytning

Förbättra vuxnas kunskaper om barns och ungas vardag på Internet: Detta vill Surfa Lugnt göra genom att ge föräldrar och andra vuxna mer kunskap om hur man kan hantera till exempel e-mobbning och integritetsfrågor.

²⁵⁶ *Unosuno*.<http://unosuno.oru.se/course/about.php/>. 140410.

²⁵⁷ Grönlund, Åke (2014) *Att förändra skolan med teknik. Bortom en dator per elev*. Örebro: Örebro universitet.http://www.skl.se/BinaryLoader.axd?OwnerID=b92bdeac-b3a0-4f8e-b616-a48f596fb3fc&OwnerType=0&PropertyName=EmbeddedImg_e4b635a8-6138-4744-b6dc-2de64a39f9f2&FileName=Bok+och+antologi+Unos+Uno++Att+f%C3%B6r%C3%A4ndra+med+teknik.pdf&Attachment=False/. 140410.

²⁵⁸ *Barn och unga har rätt till en positiv nätvardag där vuxna finns och bryr sig*. <http://surfalugnt.se/om-surfalugnt/>. 140410.

Samordning: Surfa Lugnt vill som redan nämnts samla myndigheter, företag och ideella organisationer som tillsammans arbetar för att höja vuxnas kunskaper kring ungas vardag på internet och som inspirerar vuxna att engagera sig i ungas nätvardag.

Förmedla expertis inom internetsäkerhet och barn- och ungdomsfrågor, genom en gemensam plattform för kommunikations- och utbildningsinsatser mot föräldrar, lärare, pedagoger och andra viktiga vuxna.

MIK-verksamhet

Föreläsningar: Surfa Lugnts utbildningsinsatser består bland annat av föreläsningar med Surfa Lugnts metodmaterial. I samarbete med UR har man anordnat seminariedagar om säkerhet på nätet för barn och unga.²⁵⁹

Kommunikation: Kommunikationen sker via hemsidan, i PR- och opinionsaktiviteter samt kampanjer. Via hemsidan kan vem som helst få tillgång till information och utbildningsmaterial.

Surfa Lugnt-Priset instiftades i samband med Safer Internet Day 2012. Priset är på 25 000 kronor och uppmärksammar positiva internetsatsningar som främjar kommunikation och kunskapsutbyte mellan unga och vuxna på nätet.

MIK-material

På www.surfalugnt.se finns det tips och råd på tolv språk – tillsammans med information, artiklar och forskning om ungas nätvanor och länkar till samarbetspartners. Där kan man också ställa frågor till en expertpanel inom internet- och ungdomskommunikation där svaren publiceras direkt på hemsidan. I Surfa Lugnts blogg kommenteras den pågående internetdebatten ur ett socialt perspektiv.

Ett filter i huvet är namnet på en föreläsning framtagen i samarbete med Ungdomsstyrelsen, som lärare eller andra vuxna kan använda. Den finns som PDF och PPT med "talarmanus" som man kan använda till.²⁶⁰

40 minuter om ungas nätvardag: Detta är också en föreläsning som lärare kan använda, där det finns ett färdigt talarmanus.²⁶¹

²⁵⁹ UR samtiden. *Ett datorfilter i huvudet*. <http://www.ur.se/Produkter/180592-UR-Samtiden-Ett-datorfilter-i-huvudet-Att-oka-ungas-kunskap-om-natet/>. 140410.

²⁶⁰ *Ett filter i huvet*. <http://surfalugnt.se/lankar/>. 140410.

²⁶¹ *Talarmanus för Surfa Lugnts föreläsning 40 minuter om ungas nätvardag*. http://surf_alugnt.se/wp-content/uploads/talarmanus_40_minuter_om_unga_och_natet.pdf/. 140410.

5.18 Svensk biblioteksforening

Ordförande: Calle Nathanson
Generalsekreterare: Niclas Lindberg
E-post: info@biblioteksforeningen.org
www.biblioteksforeningen.org

Svensk biblioteksforening är en ideell förening som har sitt säte i Stockholm och är indelad i sex regionföreningar (Skåne, Stockholm/Uppsala/Gotland, Väst, Västernorrlands- och Jämtlands län, Västerbotten, Östergötlands och Jönköpings län). Föreningen har verkat sedan 1915, då Sveriges allmänna biblioteksforening bildades. 1921 grundades Svenska bibliotekariesamfundet. När dessa två organisationer gick samman 2000 antog man namnet Svensk biblioteksforening. Av stadgarna för Svensk biblioteksforening framgår att föreningen bland annat ska tydliggöra bibliotekens betydelse i den demokratiska processen, främja läsning och bildning, samt verka för ett effektivt och dynamiskt svenskt bibliotekssystem av hög standard.²⁶² Sedan 2010 delar föreningen ut ett forskningsinitierande stöd (för närvarande 200 000 kr per år) för arbeten med koppling till biblioteks- och informationsvetenskapen, det akademiska ämne som fokuserar på informationshantering och bibliotekens verksamhet, ett ämne som erbjuds vid fem universitet i Sverige.²⁶³ Svensk biblioteksforening skriver följande. "Bibliotek är en resurs som ger alla fri tillgång till information, kunskap och kultur och som inspirerar till att ta del av det. Därmed ges människor möjlighet att använda sin demokratiska rättighet att utvecklas, tänka, tala och skriva fritt. Svensk biblioteksforening vill se en värld där alla människor har tillgång till bibliotek i livets olika skeenden."²⁶⁴

MIK-anknytning

Svensk biblioteksforening har tagit till sig MIK-begreppet och låtit det träda in som paraplybegrepp för den terminologi som man tidigare har använt, exempelvis begreppet informationskompetens. Svensk biblioteksforening har gjort MIK till tema då den har arrangerat en forskardag och expertnätverksträff om skolbibliotek.²⁶⁵

²⁶² *Stadgar för Svensk biblioteksforening*. <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/01/Stadgar-SvBiblioteksforening-SV-120328.pdf>. 140410.

²⁶³ *Biblioteks och informationsvetenskap*. http://sv.wikipedia.org/wiki/Biblioteks_och_informationsvetenskap#H.C3.B6gskolor_och_universitet/. 140410.

²⁶⁴ *Om föreningen*. <http://www.biblioteksforeningen.org/om/>. 140410.

²⁶⁵ *Forskardagens 2013. Bibliotekens betydelse för medie- och informationskunnighet*. <http://www.biblioteksforeningen.org/var-verksamhet/konferenser-3/konferensarkiv/2013-2/>. 140410.

MIK-verksamhet

Expertnätverk kring MIK: I samband med att Statens medieråd arrangerade MIK-veckan i februari 2014 presenterade Svensk biblioteksforening ett faktablad om biblioteken och MIK.²⁶⁶

Rapporter: Svensk biblioteksforening ger ut rapporter om olika aspekter av bibliotekens arbete, inte minst med läsfrämjande verksamheter. *Det unga internet – om bibliotek och mediekunnighet* beskriver barns och ungdomars medievanor i relation till bibliotekens arbete. Den innehåller forskning, goda exempel och barnens egna röster, som inspiration i bibliotekens arbete med barn och digitala medier. Rapporten är framtagen i samarbete med Statens medieråd.²⁶⁷

MIK-material

Lärrarhandledning: Svensk biblioteksforening arbetar för att främja biblioteksutveckling. Som ett nytt led i utvecklingsarbetet publicerar foreningen studiepaket till vissa av sina rapporter. Rapporten *Barn berättar* tar upp 10-åringars syn på läsning och bibliotek.²⁶⁸

Medie- & informationskunnighet – en forskningsantologi: Som titeln antyder är detta en forskningsantologi som bl.a. presenterar MIK-begreppet ur ett historiserande perspektiv, olika lärandeaktiviteter i skolor och bibliotek och medborgarskapsfrågor i anslutning till MIK.²⁶⁹

5.19 Umo.se

Huvudman: Stockholms läns landsting
Tel: 08-123 137 42
E-post: liselotte.nordh-rubulis@sll.se
www.umo.se/

UMO, din ungdomsmottagning på nätet, är en webbplats för alla som är mellan 13 och 25 år. UMO kan också användas som kunskapskälla av lärare inom ramen för deras skolundervisning. På UMO kan man hitta svar på frågor om sex, hälsa och relationer. UMO drivs av Stockholms läns landsting, på uppdrag av alla Sveriges landsting.

²⁶⁶ *Expertnätverket för skolbibliotek har MIK som tema på första mötet,* <http://www.biblioteksforeningen.org/2014/03/03/mik-tema-for-nasta-mote-med-expertnatverket-for-skolbibliotek/>. 140410.

²⁶⁷ *Det unga internet – om bibliotek och mediekunnighet* (2012) <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2012/05/Det-unga-internet.pdf/>. 140410.

²⁶⁸ *Barn berättar.* <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/12/Studiehandl-Barn.pdf/>. 140410.

²⁶⁹ Rivano Eckerdal & Sundin (2014). *Medie- och informationskunnighet – en forskningsantologi.* <http://www.biblioteksforeningen.org/material/medie-och-informationskunnighet-en-forskningsantologi/>

MIK-anknytning

UMO tar på sin sajt bland annat upp sådant som kan hända på nätet som knyter an till ungas sexualitet, hälsa och relationer.

MIK-verksamhet

www.umo.se: På sajten finns ett stort antal tematiskt indelade informationssidor, en del av dessa har MIK-koppling genom att de handlar om nätrelaterade frågor.

Sexuell exploatering på nätet: UMO har fått i uppdrag av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att ta fram material för att förebygga att unga utsätts för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier.²⁷⁰

MIK-material

UMO har en mängd material relaterat till problem på nätet. *Att tänka på när man umgås på nätet* är en film med tips om hur man undviker problem när man umgås på nätet.²⁷¹ *Illa behandlad på nätet – det här kan du göra!* innehåller råd om hur man kan agera om något obehagligt har inträffat när man varit på nätet.²⁷² *Johnnys tips till den som råkat illa ut på nätet* ger råd om var man vänder sig och vad man kan göra om man har råkat ut för något på nätet.²⁷³ *Kärlek på nätet* handlar om att experimentera med sin identitet, sexualitet, skicka bilder, att vara ihop på nätet och träffas utanför internet.²⁷⁴ *Om saker som händer på nätet* är ett bildspel med personer som har varit med om både positiva och negativa saker på nätet.²⁷⁵

5.20 Stiftelsen för Internetinfrastruktur

VD. Danny Aerts
E-post info@iis.se
www.iis.se

Stiftelsen för Internetinfrastruktur (.SE) ansvarar för internets svenska toppdomän .se. De registrerar och administrerar domännamn för företag, privatpersoner och organisationer, och

²⁷⁰ *Umo förebygger sexuell exploatering på nätet.* <http://www.umo.se/Om-Umo/UMO-info/UMO-info-februari-2013/UMO-forebygger-sexuell-exploatering-pa-natet/>. 140410.

²⁷¹ *Att tänka på när man umgås på nätet.* <http://www.umo.se/Karlek--vanskap/Att-tank-pa-nar-man-umgas-pa-natet/> 140410.

²⁷² *Illa behandlad på nätet. Det här kan du göra.* <http://www.umo.se/Vald--krankningar/Utsatt-pa-natet-det-har-kan-du-gora/> 140410.

²⁷³ *Johnnys tips till den som har råkat illa ut på nätet.* <http://www.umo.se/Vald--krankningar/Johnnys-tips-till-den-som-rakat-illa-ut-pa-natet/> 140410.

²⁷⁴ *Kärlek på nätet.* <http://www.umo.se/Karlek--vanskap/Karlek-pa-natet/> 140410.

²⁷⁵ *Om saker som händer på nätet.* <http://www.umo.se/Karlek--vanskap/Bildspel--om-saker-som-hander-pa-natet/>. 140410.

ansvarar för teknisk drift av det nationella domännamnsregistret som omfattar 1,3 miljoner registrerade .se-domäner. I stiftelsens urkund anges att de ska främja en god stabilitet i infrastrukturen för internet i Sverige och främja forskning, utbildning och undervisning inom data- och telekommunikation med inriktning på internet. Som sitt övergripande mål anger .SE att de vill “skapa ett Internet för alla”. Inom arbetet med “Digital delaktighet” vill man informera och engagera grupper som präglas av “digitalt utanförskap”. Genom “Internetfonden” stöder .SE icke-kommersiella projekt som bidrar till att utveckla internet i Sverige. *Internetdagarna* är en årlig konferens för personer som på olika sätt jobbar med internet, 2014 anordnas den för 15:e året.

MIK-anknytning

En del av .SE arbetar med frågor om internet i skolan med lärare och elever som målgrupper.²⁷⁶ Stiftelsen vill skapa kopplingar mellan skolan och omvärlden, och bidra till att göra eleverna till “aktiva användare på internet i stället för passiva konsumenter”.²⁷⁷ En central del i detta arbete är tävlingen *Webbstjärnan* (se nedan).

MIK-verksamhet

Internetfonden är .SE:s stöd till ickekommersiella projekt som på olika sätt utvecklar internet i Sverige genom tillämpad forskning, kunskapsspridning om internet och dess användning, eller annan utveckling och användning av internet på ett innovativt sätt. Sedan Internetfonden startade 2004 har 281 projekt fått dela på drygt 58 miljoner kronor. Flera av dessa är skolnära projekt.²⁷⁸

Webbambassadörsutbildning är namnet på en kostnadsfri utbildning i webbpubliceringsverktyget WordPress. Den riktar till lärare, som är verksamma i svenska ungdomsskolan, har deltagit i *webbstjärnan* med sina elever, och som vill lära andra lärare om *Webbstjärnan*, WordPress och internet i skolan.²⁷⁹

Webbstjärnan framstår som kärnan i den del av verksamheten vid .SE som är inriktad på skolan och på barn och unga. Denna skoltävling, där både grundskole- och gymnasieelever kan delta, har anordnats årligen sedan 2008. Syftet är att utveckla internet och internetanvändningen bland lärare och elever och att de ska lära sig mer om

²⁷⁶ *Vi på Webbstjärnan*, <http://www.webbstjarnan.se/om-webbstjarnan/vi-pa-webbstjarnan/>. 140410

²⁷⁷ *Webbstjärnan*. <https://www.iis.se/vad-vi-gor/webbstjarnan/>. 140410.

²⁷⁸ *.se stöder internetanvändning i undervisningen*, <http://news.cision.com/se/se/r/se-stoder-internetanvandandet-i-undervisningen,c9451150/>. 140410.

²⁷⁹ *Ambassadörsutbildning*. <http://www.webbstjarnan.se/blogg/seminarier/ambassadorsutbildning-for-dig-som-vill-lara-ut-wordpress-i-skolan-16-juni-2014-i-stockholm/>. 140410.

webbpublicering. Det hela går ut på att skolklasser publicerar skolarbeten på internet, men tävlingens fokus ligger på innehåll, inte tekniska lösningar. Eleverna ges möjlighet att skapa innehåll för nätet och få praktiska kunskaper om internet som kunskapskälla och mediekanal, samt får lära sig mer om källkritik och upphovsrätt på webben. 2013–2014 anmälde sig 3 212 lag till Webbstjärnan och totalt var över 65 000 elever med och tävlade. Deltagande skolklasser får diplom, och den årliga vinnaren får 20 000 kronor vid en särskild gala i maj varje år.²⁸⁰ Inga förkunskaper i webbpublicering behövs och det är gratis att delta i tävlingen.

MIK-material

Internetguider: Sedan 2007 har .SE publicerat Internetguider som handlar om hur internet fungerar och om nätanvändning ur olika perspektiv. Några av dessa rapporter är riktade till skolelever och/eller lärare.²⁸¹ Det finns i dagsläget ett tjugotal internetguider. Flertalet av dessa vänder sig inte specifikt till barn och unga eller tar upp frågor ur dessa perspektiv utan tar på ett mer generellt sätt upp sådant som IT-säkerhet, identitetsfrågor på nätet och upphovsrätt. Två guider är mer specifikt orienterade mot barn och unga ur ett MIK-perspektiv. *Ungas integritet på nätet. En guide för föräldrar, pedagoger och andra viktiga vuxna* beskriver “hur barn och unga använder internet i dag, vilka förhållanden som råder och hur spelplanen för kommunikation och umgänge har förändrats på grund av nätet”.²⁸² Den andra publikationen som är orienterad mot MIK för barn och unga är *Vuxenvärlden – hallå!* Texten beskrivs som en extra fördjupning i ämnet unga och internet. “Här finns övningar som går att göra i klassrummet, med kollegor och på föräldramötet”.²⁸³

Webbstjärnan har en särskild webbplats som både informerar om tävlingen och som fungerar som en pedagogisk resurs. Här finns verktyg för att hjälpa lärare att enkelt komma igång. Webbstjärnan erbjuder också kostnadsfria workshoppar och seminarium för lärare som vill komma igång med webbpublicering och lära sig mer om webbens möjligheter. Det finns även flera guider att ta del av inom webbpubliceringsverktyget WordPress, för vilket Webbstjärnan har support för via mejl och telefon. Det finns även nedladdningsbara övningar.²⁸⁴

²⁸⁰ *Tävlingen*. <http://www.webbstjarnan.se/tavlingen/>. 140410.

²⁸¹ *Internetguider*, <https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/>. 140410.

²⁸² *Ungas integritet på nätet*, <https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/ungas-integritet-pa-natet/>. 140410.

²⁸³ *Vuxenvärlden – hallå! Ett diskussionsmaterial kopplat till "Ungas integritet på nätet"*.

https://www.iis.se/docs/Vuxenvärlden_halla_webb.pdf/. 140410.

²⁸⁴ [www.webbstjarnan.se /](http://www.webbstjarnan.se/). 140410.

Öppna digitala lärresurser är ett projekt (läsåret 2013–2014) som finansieras av Internetfonden, med överskott av domännamnsintäkterna från .SE. Detta projekt med öppna lärresurser sker i samarbete med Webbstjärnans bloggskola. Den är länkad till Lärarförbundet och Lärarnas riksförbund och målsättningen är att öka webbpublicering och skapande och nyttjande av fria lärresurser i lärares undervisning och elevers inläring i svenska

5.21 Slutsatser och reflektioner

I detta kapitel har tjugo aktörer som kan räknas till det civila samhället och är aktiva inom MIK-området kartlagts. I vissa fall står någon aspekt av MIK i centrum för hela verksamheten (som hos Filmpedagogerna). Hos andra ingår någon MIK-fråga (t.ex. nätmobbning) som del i en bredare verksamhet med barn och unga i fokus. Några organisationer är helt ideella medan andra ligger närmare politiska och ekonomisk kraftfält och resurscenter. Varje organisation har sin profil och sina strategier. Denna genomgång ger ett underlag för att peka på att det finns vad man kan kalla olika “intressekluster” och sakfrågeallianser inom MIK-området. Det är också något som märks i konkreta aktiviteter, projekt, pedagogiska material, mässor och evenemang där flera aktörer samverkar. I vissa fall sker dessa samarbeten med företag eller myndigheter.

Det går att urskilja åtminstone tre sådana “intressekluster” där ett antal aktörer samlas och samverkar kring en eller flera huvudfrågor och vissa begrepp och aktiviteter som gör det gemensamma synligt.

Det första intresseklustret handlar om digitalisering av skolan och inkluderar bl.a. de två centrala fackliga organisationerna för yrkesverksamma lärare, Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund. Deras perspektiv på MIK är minst sagt centralt för vad både dagens elever möter och för framtida tankar om vilka kompetenser som ska ses som centrala för lärare. Två andra organisationer som är viktiga i detta kluster och som också agerar nära den politiska sfären är Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Datorn i Utbildningen (DiU). Det MIK-gemensamma man har sinsemellan gäller primärt skolans digitalisering och ökad användning av digitala lärmiljöer och digitala läromedel i skolan. En konkret samarbetsyta för detta är konferensen och utbildningsmässan Framtidens lärande som DiU gör i samarbete med Lärarnas Riksförbund och SKL och där många läromedelsproducerande företag är utställare. Ett huvudtema för denna sammankomst är strategier för och praktiker gällande digitaliseringen av skolan. En annan sida av detta kluster är att Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund i samarbete med svenska läromedelsbranschen samlas kring frågor om

digitala lärmiljöer och digitala läromedel inom ramen för den årliga utbildningsmässan Skolforum. Lärarförbundet och SKL är även involverade i "Digitala Skollyftet" som är del av ett uppprop som bland annat gäller den fortsatta digitaliseringen av skola och undervisning.

Det andra intresseklustret på området är kanske mindre teknikorienterat och inte lika nära skolpolitik och läromedelsbranschen. Det är här MIK-begreppet har sin starkaste hemvist. En av aktörerna i detta intressekluster är Nordicom, som genom forskningsinformation och policymaking vill påverka det politiska fältet att på allvar och långsiktigt ta ansvar för MIK. Det var också Nordicom som ansvarade för utgivningen av UNESCO-rapporten varigenom MIK-begreppet och intresset för lärarutbildningens roll i sammanhanget kom upp från början. Svenska biblioteksforeningen tillhör också dem som har plockat upp MIK-begreppet. Mest drivande kring MIK i tillsammans med bland andra Nordicom, Filmpedagogerna, Svenska filminstitutet och Svenska biblioteksforeningen är Statens medieråd. De frågor som står i centrum här handlar om litteracitet i bred bemärkelse och medier och medborgarskap. Därutöver har Statens medieråd flera andra allianser kring andra frågor, exempelvis då det gäller risker online.

Ett tredje intressekluster man kan peka på finns i och kring filmpedagogiken i Sverige. Filmpedagogiskt arbete i och kring skolan har förekommit i större skala sedan åtminstone 1980-talet och här finns också nätverk, samverkansmönster, format för verksamheten etc. som är väl inarbetade och etablerade. Kanske är det också här man finner mest material för MIK-arbete som tar sin utgångspunkt i (kritisk) analys av film eller andra typer av medietexter. En i detta intressekluster central nod med relativt små resurser, är Filmpedagogerna i Göteborg som tillhör Folkets Bio. De har varit med och lanserat MIK-begreppet och har likt andra inom det filmpedagogiska fältet samlats inom det filmpedagogiska nätverket FOMP och andra kontaktytor varigenom erfarenhetsutbyte kan ske. Överlag är filmpedagogiken ett område med sina egna strukturer, nätverk och inarbetade relationer till skolan, inte minst genom det mångåriga arbete som skett inom ramen för Svenska Filminstitutets skolbioverksamhet. Andra länkar går till Skapande skola och de satsningar som Skolverket under ett antal år gjorde på att utveckla MIK bland yrkesverksamma lärare.

Möjligen kan man peka på ytterligare ett kluster som karakteriseras av att man än så länge har relativt begränsade samsarbetsytor. Det handlar om organisationer som BRIS, Friends, Nätvandrarna och andra som arbetar för att skydda och stödja barn som på något sätt är utsatta eller barn som kan blir det. Det gemensamma ligger här i att man i fråga om

MIK har fokus på risker på nätet och hur man genom upplysning kan skydda barn från kränkningar, mobbning, hot, identitetskapningar etc.

Till detta kommer vad som kan beskrivas som en särskild sektor inom civilsamhället, det MIK-engagemang som mer utgår från enskilda, privata aktörer och debattörer vilket är en växande grupp. Vad det handlar om är bloggare, föreläsare och debattörer som verkar inom olika MIK-frågor. Också här vill många förebygga risker på nätet. Andra engagerar sig för digitaliseringen av skolan. Ett exempel på det sistnämnda är lärare som på olika webbplatser och i bloggar tipsar varandra om lektionsupplägg, mediematerial som kan användas i undervisningen etc. En annan kategori i sammanhanget är enskilda mediepedagoger, varav många arbetar med film och video. Dessa mediepedagoger, nätdebattörer och andra profilerar sin verksamhet utifrån ett eget engagemang i någon MIK-fråga som de "brinner för" men samtidigt ska de också kunna fungera som konsulter, föreläsare och experter som säljer kunskaper och sitt engagemang på en marknad. På många sätt är de en viktig komponent i dagens svenska MIK-landskap. I denna kartläggning har de utelämnats på grund av utrymmesbrist och behovet av avgränsning, men man kan konstatera att det i denna grupp finns personer som återkommer också i anslutning till de aktörer som kartlagts denna rapport.

Samtidigt som man kan peka på olika länkar och förgreningar mellan de ovan nämnda så tycks det inte finnas någon mer samlad samordning, arbetsdelning, skapande av gemensamma mål, eller frågor som spänner över hela MIK-fältet: tillgång till teknik och medier, skola och lärande, uttrycksformer, kritiskt tänkande och medborgarskap.

6 Privata aktörer

I detta kapitel ligger fokus på privata aktörer med kopplingar till MIK-området. Detta område är mycket stort och vad som här anges är bara några exempel på aktörer som i första hand tillhandahåller material (likt AV-centraler) som kan användas i arbetet med MIK. Det kan handla om filmer eller videomaterial, eller om digitala verktyg som används i MIK-sammanhang. Detta delområde har begränsats av utrymmes- och avgränsningsskäl, och flera kommersiella aktörer som bedriver MIK-verksamhet tas inte upp här. Detta kommenteras ytterligare i det sista avsnittet i detta kapitel där slutsatser och reflektioner presenteras. Kartläggningen av de privata aktörer som har inkluderats görs enligt följande mall.

- *MIK-anknytning*
- *MIK-verksamhet*
- *MIK-material*

6.1 Swedish Film, Film och skola, Cinebox och Filmo

E-post: info@swedishfilm.se
www.swedishfilm.se

Swedish Film AB säljer utbildningsfilmer på dvd och samarbetar bl.a. med SVT, BBC och med fristående filmare och tv-bolag över hela världen. De distribuerar uteslutande filmer inom det så kallade institutionella rättighetsområdet, det vill säga film för visningar som inte sker på biograf eller i privata hem. De har tre olika varumärken Filmo, Cinebox, Film och Skola) som distribuerar MIK-relaterat material.

Filmo startades 1938 och erbjuder "pedagogiskt intressanta och underhållande filmer av hög kvalitet" och filmer med koppling till Lgr 11 och GY 11.²⁸⁵ Filmerna distribueras på dvd eller strömmande över nätet.

Cinebox distribuerar filmer med studiehandledningar till Sveriges Mediacentraler, skolor, föreningar och bibliotek. Man inriktar sig främst på de lägre stadierna och framhåller att deras material har koppling till Lgr 11 och GY 11.²⁸⁶ Filmerna distribueras på dvd eller strömmande över nätet.

²⁸⁵ Välkommen till Filmo. Bra utbildningsfilm och skolfilm. <http://filmo.se/#140410>.

²⁸⁶ Välkommen till Cinebox. <http://cinebox.se/.140410>.

Film och skola är det tredje varumärket inom Swedish Film AB. Via denna webbtjänst kan man på årsbasis köpa användningsrätt till strömmande utbildningsfilmer.²⁸⁷ Film och skola tillhandahåller filmer för alla skolans stadier, från förskolan till vuxenskolan. Bakgrunden till Film och skola är tekniskskiftet från dvd till strömmande film; de senaste tre åren har användandet av dvd i Sveriges skolor gått ned med cirka 70 procent.²⁸⁸

MIK-anknytning

Filmer och filmhandledningar för skolbruk erbjuder tematiska och ämnesrelevanta material för barn och unga, från förskola till gymnasium. Målgruppen är lärare, som via webbplatsen också kan beställa lärarhandledningar till delar av filmerna och programmen. Här anges också kopplingar till läroplaner. Det gäller både ämnesdidaktiska frågor och värdegrundsfrågor.

MIK-verksamhet

Bland de teman som knyts till svenska, samhällskunskap och bild hittar man sådant som instruerar i grundläggande videofilmade och filmdramaturgi; information om hur man arbetar effektivt med marknadsföring; hur det går till att jobba journalistiskt; och en granskning av pornografins effekter.

MIK-material

Evas superkoll är korta filmer kring olika teman som kan kopplas till medier och samhällskunskapsämnet.²⁸⁹ *Porrskadat* är en film för högstadiet med frågor kring pornografi. Programmet ställer frågor som följande: Är pornografi oproblematiskt? Kan pornografi skada? Hur påverkar den kvinnors sexualitet och kroppsuppfattning?²⁹⁰ *The Suspense of Disbelief* är en videoguide i berättarteknik och dramaturgi, tänkt att användas inom svenskämnet på högstadiet. Programmet tar upp hur man tänker och skriver för film för att göra det hela spännande och intressant för den som ska titta.²⁹¹ *Lär dig videofilma* är en undervisningsfilm med syfte är att lära ut grunderna i filmteknik och videokamerors funktioner.²⁹² *Lär dig berätta med rörliga bilder* är en grundkurs i "klippandets berättarteknik". Filmen är tänkt att användas i klassrum med lärare som undervisar i rörlig

²⁸⁷ *Varför film och skola?* <http://www.filmochskola.se/Om-tjansten/Varfor-Film-och-Skola/>.140410.

²⁸⁸ *Om oss.* <http://www.filmochskola.se/Om-oss/Hjalp1/?id=5284/>.140410.

²⁸⁹ *Evas superkoll. Säsong 1. Del 1–5.* <http://www.filmochskola.se/Filmer/E/Evas-Superkoll/Evas-Superkoll-del-16-2013/>.140410.

²⁹⁰ *Porrskadat – Tjejer.* <http://www.filmochskola.se/Filmer/P/Porrskadat--tjejer/>.140410.

²⁹¹ *The suspense of disbelief.* <http://www.filmochskola.se/Filmer/T/The-Suspense-of-Disbelief/>. 140410.

²⁹² *Lär dig videofilma.* <http://www.filmochskola.se/Filmer/L/Lar-dig-videofilma/>.140410.

bild. Filmen berör begrepp och områden som pan, tilt, jumpcuts, blickriktning, parallellklippning, med mera.²⁹³ *Marknadsföring. Analys och strategi*: Detta program har två delar. Den första tar upp frågor om vad reklam är, varför den finns och hur man kan tänka när man planerar en reklamkampanj. Det finns också praktiska exempel på detta för eleverna.

6.2 KP-webben

Chefredaktör och ansvarig utgivare: Lukas Björkman

E-post: lukas.bjorkman@kp.bonnier.se

www.kpwebben.se

Kamratposten (KP) ges ut av Bonnier AB och är Sveriges största och äldsta barntidning. KP startades 1892. I dag är upplagan cirka 55 000. Sedan början av 2000-talet finns KP även på internet. Såväl tidningen som sajten är reklamfri. Intäkterna kommer från prenumerationer. Kamratpostens målgrupp är barn och unga mellan 8 och 14 år. I tidningen och på webbplatsen skrivs om aktuella och allmängiltiga saker på ett lättförståeligt och neutralt sätt.

MIK-anknytning

KPwebben.se skapades 2007 och var fram till 2012 KP:s communitysajt för ungdomar 8–16 år. Communitydelen lades då ned på grund av bristande lönsamhet och webbplatsen innehåller idag en blandning av material från tidningen, blogginlägg, spel, korta reportage och barns egna texter om allt från skola till vardagsintressen. Man uppmärksammar ofta frågor om ungas internetanvändning.

MIK-material

KP-bloggen: Här skriver de som jobbar med KP och KPwebben. I vissa inlägg ger man råd, tips och uppmaningar till läsarna i frågor gällande bl.a. datavirus, grooming, källkritik, nätmobbning och säkert surfande.²⁹⁴

Tidningsskolan: Medarbetare från KP kommer till en skolklass, efter beställning och mot ersättning, för att berätta om och visa hur man gör en tidning. Man har med sig den utrustning som behövs. “Vad slutresultatet blir är omöjligt att säga på förhand. Kanske slutar det med att alla elever gör var sitt häftigt tidningsomslag. Eller kanske din skola skapar en

²⁹³ *Lär dig berätta med rörliga bilder*. <http://www.filmochskola.se/Filmer/L/Lar-dig-beratta-med-rorliga-bilder/>. 140410.

²⁹⁴ <http://kpwebben.se/Lasa/Allt-annat/Skicka-vidare-annars/>. 140410.

<http://kpwebben.se/Lasa/Fakta/Sant-och-falskt-pa-natet/>. 140410.

<http://kpwebben.se/Lasa/Allt-annat/Sa-surfar-du-sakrare/>. 140410.

<http://kpwebben.se/Lasa/Allt-annat/Saker-pa-natet/>. 140410.

egen tidning som lever kvar långt efter att KP åkt sin väg. Och kanske blir just du chefredaktör eller stjärnreporter? Som avslutning får alla som varit med ett personligt presskort – precis som en äkta KP-reporter”.²⁹⁵

6.3 Lektion.se

Utgivare: Lektion Sweden AB
E-post: info@lektion.se
www.lektion.se

Lektion.se är en idébank med lektionstips, gjord av lärare, för lärare. Den innehöll 2014-05-16 totalt 19 768 olika lektionstips. I lektionsdatabasen kan lärare söka och hämta lektionsmaterial och ladda upp egna lektionstips. På webbplatsen finns också ett forum där lärare kan kommunicera med kollegor över hela landet och en samling med medlemmarnas länktips. Här finns också Leverantörsarkivet där man kan söka bland 15 000 företag som levererar material, tjänster och utbildningar till Sveriges alla skolor. lektion.se omfattar även ett jobbarkiv med lediga lärarjobb i hela Sverige.²⁹⁶

MIK-anknytning

På bloggen ligger förslag och upplägg på olika lektioner inom många ämnen, hit hör Svenska, Samhällskunskap och Bild. Det finns ett hundratal förslag på lektionsupplägg som relaterar till sökord som “media”, “medier” etc. inom områden som reklamanalys, källkritik, filmanalys, användning av medier som ämnesdidaktiskt verktyg etc. Sökord som “appar” “ipads” “IT” och “IKT” leder också till ett hundratal lektionstips.²⁹⁷

MIK-material

Lektionsupplägg: Under rubriken “lektioner” kan lärare välja ämne och nivå. Här finns bland annat mer än 100 förslag på lektionsupplägg som tar upp hur man kan arbeta med film i skolan. Dessa tips kommer från ett stort antal lärare.

²⁹⁵ KP:s tidningsskola. <http://kpwebben.se/Om-KP/Tidningsskolan/KP-tidningsskolan/>. 140410.

²⁹⁶ Om lektion.se. <http://lektion.se/about/>.140410.

²⁹⁷ Äntligen allt nyttigt på ett ställe. <http://lektion.se/lessons/>.140410.

6.4 Learnify

Ägare SAGRI Development AB
E-post: info@learnify.se
www.learnify.se

Learnify utvecklar verktyg tillsammans med svenska skolor för att förenkla användningen av digitala lärresurser i skolan. Man har även arbetat med lärarfortbildning inom ramen för PIM. Learnify har som vision att göra det enklare, billigare och bättre att använda digitala verktyg.²⁹⁸

MIK-anknytning

Learnify uppger inte att man sysslar med särskilda ämnesinnehåll, men hela tjänstens digitala miljö som ligger i linje med vad MIK-begreppet omfattar.

MIK-verksamhet

Hela verksamheten är till sin karaktär, om än inte i allt innehåll, nära kopplat till en bred förståelse av MIK.

MIK-material

Kursplatser är en del av tjänsten Samarbeta och kommunicera, där lärare kan blogga och kommunicera med sina elever, Kursplatser liknar i strukturen de sociala medier som barnen annars använder.²⁹⁹

Learnify-biblioteket: Här finns “tusentals lärrresurser” som är kopplade till kursplanerna och skapade av andra yrkesverksamma pedagoger. Här finns Wiki-tjänster och länkar till UR.³⁰⁰

Skapa egna lärrresurser: I Learnifys databas kan lärare och elever skapa egna läromedel, såsom filmer, texter, och dela dem med andra.

6.5 Media Smart

Ägare: Sveriges Annonsörer
E-post: mediasmart@annons.se
www.mediasmart.se

Media Smart är ett kostnadsfritt läromedel som riktar sig till barn i grundskolan. Syftet är att ge dem ett verktyg för att utveckla förmågan att förstå och tolka reklam och information på

²⁹⁸ Om oss. <http://www.learnify.se/about/>. 140410.

²⁹⁹ Samarbeta och kommunicera. <http://www.learnify.se/learnify#cooperate/>. 140410.

³⁰⁰ Hitta och använd digitala lärrresurser i Learnify, <http://www.youtube.com/watch?v=0eJ0cnguRjQ/>. 140410.

ett effektivt sätt, vilket bidrar till att "skapa konstruktivt kritiskt granskande konsumenter".³⁰¹ Media Smart lanserades 2006 av Sveriges Annonserer och finns idag i åtta länder i Europa.³⁰² Media Smart drivs i samarbete med Kunskapskraft & Media (KKM).³⁰³ Verksamheten bygger på att stödföretag ställer sig bakom initiativet och finansierar planering, produktion och distribution av gratis utbildningsmaterial till skolorna. Stödföretagen består annonsörer samt medie- och reklambyråer. De medverkar för att visa att de tar ansvar för vad de annonserar för och hur de gör det. Innehållet i utbildningsprogrammet har tagits fram av oberoende pedagoger.

MIK-anknytning

Media Smart är ett digitalt läromedel som ska göra barn i grundskolan mediekritiska. Bland annat ska det lära dem att urskilja vad som är reklam och vem som är avsändare. Eleverna ska också kunna känna igen olika kommersiella budskap, oberoende av medium. Media Smart uppger sig inte förespråka reklam, utan säger att man vill diskutera fenomenet.³⁰⁴ Media Smart erbjuder onlinebaserade lektionsförslag avpassade för skolans olika stadier. Utöver övergripande instruktioner för lektionen till läraren, och på gymnasienivå till elever, innehåller varje lektionsupplägg förslag på övningar, länkar och filmer, bilder eller annat material som kan användas i klassrummet. Man har lektioner som vänder sig till alla elever i grundskolan och gymnasiet. Lektionerna samverkar med och kompletterar läroplanerna i Svenska, Samhällskunskap och Bild. De två huvudsakliga målgrupperna är lärare och föräldrar.

MIK-verksamhet

Media Smart för lågstadiet syftar till att ge eleverna en introduktion till reklamens värld. De får möjlighet att lära sig i vilka skepnader reklam kan uppträda, och fundera över i vilka situationer de kan möta reklam samt hur de påverkas av den. Varje lektion är fristående och läraren kan välja att arbeta med dem i den ordning som passar klassen bäst. Till varje lektion finns ett eller flera reklamexempel. Med varje reklamklipp följer frågeställningar som man kan arbeta med individuellt, i grupper eller i helklass.³⁰⁵

³⁰¹ *Om Media Smart*. <http://mediasmart.se/om-media-smart/>.140410.

³⁰² Welcome to Media Smart, <http://www.mediasmart.org.uk/frontpage/>. 140410.

³⁰³ KKM vänder sig till organisationer, företag och myndigheter som har ett intresse av att arbeta med samhällsviktiga frågor mot ungdomar och skola, och hjälper dem att utveckla skolsatsningar. Bland kunderna finns bland andra RFSU, MTG, SR och Skolverket. <http://kkm.se/#/vart-erbjudande-2/>.140410.

³⁰⁴ *Om Media Smart*. <http://mediasmart.se/om-media-smart/> 140410.

³⁰⁵ *Mediasmart för lågstadiet*. <http://mediasmart.se/material/arskurs-1-3/>.140410.

Media Smart för mellanstadiet syftar till att ge eleverna såväl en introduktion till reklam och fördjupning inom områden som reklam, etik, sociala medier och lagar och regler. Övningarna handlar om reklam och källkritik och hur man kan påverkas av olika budskap. När eleverna har avslutat den sista lektionen kan man vara med i Media Smarts egen reklamtävling, *Media Genier*.³⁰⁶

Media Smart för högstadiet syftar till att ge eleverna en fördjupad förståelse och kunskap om reklam. Övningarna går in på områden som etik, lagar och sociala medier. I materialets sista lektion får eleverna arbeta med gymnasievalet och reflektera över betydelsen av att allt fler skolor gör allt mer reklam – är det bra eller dåligt för eleven? Målet är att eleverna ska kunna veta vad som skiljer reklam från information, att de kritiskt ska kunna granska ett reklambudskap samt tyda och tolka en avsändare av ett budskap.³⁰⁷

Media Smarts läromedel för gymnasiet syftar till att ge eleverna fördjupad kunskap om reklam, PR, information och andra budskap samt om varumärken. Lektionerna vänder sig både till lärare och till gymnasieelever som ska göra ett självständigt projektarbete. Målet är att eleverna ska kunna veta vad som skiljer reklam från information, att kritiskt kunna granska ett reklambudskap, samt att tyda och tolka vem som är avsändaren till ett budskap.³⁰⁸

Media Genier är en tävling för mellanstadieelever från hela landet som ska göra egna reklamkampanjer för ideella organisationer. Vinnarna utses av en jury och man kan vinna pengar till klassen.³⁰⁹

MIK-material

För lågstadiet: Vad är reklam? Lektionen syftar till att låta eleverna fundera över vad reklam är och i vilka sammanhang man möter den. Målet är att få eleverna att se att det finns olika typer av reklam och tänka kring vad reklam fyller för funktion i samhället.³¹⁰ *Kändisar och reklam.* Lektionen tar upp ämnet kändisar i reklam och syftar till att eleverna ska fundera över och diskutera hur deras idoler och andra kända människor används för att göra reklam. *Killar och tjejer i reklam.* Denna lektion tar upp varför flickor och pojkar framställs så olika i reklam och vad det innebär? Är det reklamen som speglar samhället, eller tvärtom? *Loggor och varumärken.* En logotyp – eller logga – är ett företags eller ett varumärkes

³⁰⁶ *Mediasmart för mellanstadiet.* <http://mediasmart.se/material/arskurs-4-6/>.140410.

³⁰⁷ *Mediasmart för högstadiet.* <http://mediasmart.se/material/arskurs-7-9/>.140410.

³⁰⁸ *Mediasmart för gymnasiet.* <http://mediasmart.se/material/gymnasiet/>.140410.

³⁰⁹ *Mediagenier.* <http://mediasmart.se/media-smart-for-larare/media-genier/>. 140410.

³¹⁰ *Vad är reklam?* <http://mediasmart.se/material/arskurs-1-3/lektion-1-vad-ar-reklam/>.140410

symbol. Att se en välkänd logotyp kan räcka för att veta vilken produkt eller tjänst som avses, utan att själva produkten visas. Lektionen låter eleverna diskutera hur de känner igen eller kopplar ihop olika företags loggor med deras produkter.

För mellanstadiet: *Vad är reklam?* Lektion 1 syftar till att låta eleverna fundera över vad reklam är och i vilka sammanhang man möter den. Målet är att eleverna ska få en inblick i olika typer av reklam och reflektera över vad reklam fyller för funktion i samhället. *Att granska reklam.* I den här lektionen får eleverna lära sig mer om reklamens syften.³¹¹

För högstadiet:³¹² *Vad är reklam?* Lektionen syftar till att låta eleverna fundera över vad reklam är och i vilka sammanhang man möter den. Målet är att få eleverna att se att det finns olika typer av reklam och vad reklam fyller för funktion i samhället. *Etik och genus. Vad kan du göra?* Lektionen ger en genomgång av vilka regler som finns då det gäller reklam. Eleverna får också lära sig vad man som konsument kan göra om man upplever reklam som oetisk eller diskriminerande och diskutera frågor som rör hur tjejer och killar framställs i reklam. *Kändisar och sponsring.* Lektionen tar upp ämnet kändisar i reklam. Syftet är att eleverna ska fundera över och diskutera hur deras idoler och andra kända människor används för att göra reklam. Lektionen låter även eleverna reflektera över varför företag och organisationer sponsrar olika idrottsstjärnor, tävlingar eller events. *Internet och sociala medier.* Lektionen behandlar de olika marknadsföringsmetoder som används på internet och även bloggarnas betydelse för reklamköpare. *Gymnasievalet. Att välja rätt* är en reflexionsövning om reklam. Varför gör allt fler skolor allt mer reklam och vilken betydelse har det för eleverna? Hur påverkar reklamen från gymnasieskolorna valet av skola och utbildning?

För gymnasiet: *Vad är reklam?* Lektionen syftar till att låta eleverna reflektera över vad som är reklam, vad som är information och vad som är nyheter. Lektionen ger även eleverna en inblick i hur man är källkritisk. Målet är att eleverna får diskutera de olika typerna av budskap och fundera kring vilka som ligger bakom dem. Till lektionen finns även förslag på självständigt projektarbete.³¹³ *Varumärken.* Lektionen syftar till att låta eleverna reflektera över vad varumärken är och hur man förhåller sig till dessa. Eleverna får även diskutera olika typer av varumärken och fundera kring hur man kan påverka sitt eget personliga varumärke. I slutet av lektionen finns förslag på självständiga projektarbeten.

³¹¹ *Att granska reklam.* <http://mediasmart.se/material/arskurs-4-6/lektion-2-att-granska-reklam/>.140410.

³¹² *Media Smart för högstadiet,* <http://mediasmart.se/material/arskurs-7-9/>.140410.

³¹³ *Vad är reklam?* <http://mediasmart.se/material/arskurs-4-6/lektion-1-vad-ar-reklam/>.140410.

För föräldrar: *Media Smart för föräldrar*. Här finns råd och stöd för föräldrar i medierelaterade frågor.³¹⁴ *Öppen medieordlista* är en lista över olika “medieord” som anger vad dessa betyder.

6.6 Mediekompass

Ägare: TU (Tidningsutgivarna)
E-post: lotta.nyblom@mediekompass.se
www.mediekompass.se

Mediekompass är ett pedagogiskt hjälpmedel för lärare som vill använda dagstidningar och pressens innehåll på olika plattformar, på alla nivåer i skolan och inom de flesta ämnen. Bakom *Mediekompass* står ett antal tidningar och medieföretag, främst i västra och södra Sverige, samt TU (Tidningsutgivarna). TU arbetar för att stärka medlemmarnas intressen och verksamheter, och arbetar även för att påverka medielagstiftningen inom EU och pressfriheten globalt.³¹⁵ *Mediekompass* föregicks av *Tidningen i Skolan*.³¹⁶

MIK-anknytning

Mediekompass vill framhålla den pedagogiska fördel som nyheter kan ha inom undervisningen, och visa att seriösa nyhetsmedier genom sitt aktuella innehåll är ett viktigt komplement till traditionella läromedel och en väg till att konkretisera det som annars kan te sig abstrakt.³¹⁷ *Mediekompass* vill också förmedla nyheter om vad som händer inom den föränderliga medievärlden.

MIK-verksamhet

Mediekompass erbjuder nyheter och andra medieinslag som kan användas i undervisningen i de flesta ämnen. Man vänder sig till både lärare och elever, men har främst fokus på lärarna. Målet är att hjälpa dem att utbilda eleverna, bland annat i att förstå skillnader mellan fakta och åsikter i medierapporteringen. Genom *Mediekompass.se* kan lärare hitta lektionstips, kopplade till Lgr 11 och Lgy11, som förser skolan med aktuella nyhetshänder som ger underlag till diskussioner i lärosituationen. Några av de teman som finns för skolans olika årskurser har MIK-profil, exempelvis källkritik, mediekunskap, nyheter och pressetik.³¹⁸

³¹⁴ *Mediesmart för föräldrar*. <http://mediasmart.se/media-smart-for-foraldrar/>.140410.

³¹⁵ *Om mediekompass*. <http://www.mediekompass.se/om-mediekompass/>.140410.

³¹⁶ *Tidningen i Skolan* startades 1963, genom ett samarbete mellan dåvarande Skolöverstyrelsen och Svenska Tidningsutgivarförbundet. 2010 bytte verksamheten namn till *Mediekompass*,

³¹⁷ *Om mediekompass*. <http://www.mediekompass.se/om-mediekompass/>.140410.

³¹⁸ *Lektionstips*. <http://www.mediekompass.se/lektionstips/>.140410.

Lektionstips: Mediekompass erbjuder lektionstips inom olika områden. Några av lektionsuppläggen tar upp mediernas villkor och funktioner i samhället. Det kan handla om skillnader mellan fakta och åsikter, eller källkritik, eller det pressetiska systemet.³¹⁹ Till varje lektionsupplägg finns det tips på förberedelser för läraren och uppgifter och frågor som ska göras tillsammans med eleverna. Det finns olika lektionsupplägg för låg-, mellan- och högstadiet samt gymnasiet.³²⁰ Mediekompass har också tagit fram olika lärarhandledningar i samarbete med Statens medieråd och UR.

Nutidskryss: Varje vecka produceras ett nutidskryss med sex inrikesfrågor och sex utrikesfrågor. Dessutom finns det lokala frågor kopplade till några av de deltagande tidningarna.

Presstationen är ett projekt som vill uppmuntra regelbunden tidningsläsning, online eller offline. Under några veckor får eleverna i uppdrag att arbeta med uppgifter kring olika grundteman som exempelvis mänskliga rättigheter, demokratiska värderingar, hållbar utveckling och IT-kompetens; och de använder då dagstidningar som en viktig källa. Det hela avslutas med en tävlingsvecka, där en klass har chans att vinna 10 000 kronor.³²¹ Alla klasser som deltar får en gratisprenumeration på sin lokaltidning under hela läsåret.³²² Mediekompass anger sju mål för arbetet med Presstationen: (1) Lärare ska uppleva dagstidningen som ett självklart och återkommande inslag i undervisningen (2) Tidningarnas nyhetsredaktioner ska finna uppslag till positiva artiklar om skolan (3) Elever ska utveckla sin läsförmåga och sitt engagemang för omvärlden samt fördjupa sina insikter om mediernas roll i samhället (4) Alla som deltar ska uppleva att det är roligt och meningsfullt att använda dagstidningen i undervisningen (5) Uppdragen ska uppmuntra till samverkan mellan skolan och hemmen (6) Arbetet med Presstationen ska stimulera till användandet av skolans IT-resurser (7) De deltagande klasserna ska uppleva att de är en del i ett större sammanhang och att de får och kan göra sina röster hörda.³²³

Tidningsveckan: Tidningsveckan har arrangerats på flera olika teman under ett tiotal år. Under en tidningsvecka kan eleverna till exempel specialstudera den lokala tidningens olika

³¹⁹ *Kul att veta eller viktigt att veta?* <http://www.mediekompass.se/lektionstips/kul-att-veta-eller-viktigt-att-veta/.140410>; Tema källkritik. Kan man lita på Mia Skäringer eller inte/. 140410.

<http://www.mediekompass.se/lektionstips/tema-kallkritik-kan-man-lita-pa-mia-skaringer-eller-inte/>

³²⁰ *Tidningsveckan.* <http://www.mediekompass.se/startside/tidningsveckan/.140410>.

³²¹ *Vad är presstationen?* <http://presstationen.se/.140410>.

³²² *Presstationen.* <http://www.mediekompass.se/presstationen/.140410>.

³²³ Ibid.

avdelningar, samtidigt som de ska ges möjlighet att följa med i veckans nyhetsflöde. Man uppmanas också att ta kontakt med sin lokala tidning och fråga dem som jobbar där om vad de gör och hur de tänker kring sin tidning. I paketet för 2013 ingick ett lektionsförslag per dag plus en extrauppgift om tidningens annonser. Varje dag hade sitt speciella tema kring en viss genre eller sektion i tidningen. Måndagen fokuserade på lokala nyheter, tisdagen inrikes/utrikes, onsdagen sport, torsdagen familjesidan och fredagen insändare och debatt. Det fanns ett paket för låg- och mellanstadiet, och ett paket för högstadiet och gymnasiet.³²⁴

6.7 SLI Education

E-post: info@slieducation.se
www.slieducation.se

MIK-anknytning

SLI Education är en digital mediecentral som har landets offentliga och privata utbildningsanordnare som sina kunder. SLI har även en fristående funktion riktad direkt till skolor, lärare och elever.

MIK-verksamhet

SLI Education erbjuder via SLI Play och Läshörnan de lärare och elever som tecknar medlemskap strömmande utbildningsfilmer, material från UR och fack- och skönlitteratur. SLI Education är också en komplett mediecentral. Moderbolaget SLI AB erbjuder dessutom IT-lösningar för strömmande medier.³²⁵

MIK-material

Audiovisuella material: Som kund hos SLI Education har man via plattformen SLI.se tillgång till över 15 000 filmer, tv- och radioprogram. Här finns såväl UR:s utbildningsmaterial som spelfilmer och utbildningsfilmer från andra leverantörer för olika åldersgrupper, från förskolan till gymnasiet.

Läshörnan är en abonnemangstjänst genom vilken lärare och elever når tusentals skönlitterära böcker. Materialet har en pedagogisk inramning avsedd för skolans värld.

6.8 Slutsatser och reflektioner

Ett syfte med detta kapitel har varit att visa på bredden och variationen av aktörer som verkar inom och driver på kring olika aspekter av MIK på kommersiella grunder. Här ingår

³²⁴ *Tidningsveckan*. <http://www.mediekompass.se/startsida/tidningsveckan/.140410>.

³²⁵ *Om oss*. <http://slieducation.se/kontakta-oss/kontakta-oss/.140410>.

såväl innehållsproducenter som infrastrukturleverantörer, utbildningskonsulenter och leverantörer av läromedel. MIK och främst de delar som handlar om att leverera information och hårdvaror och mjukvaror till skolan är ett dynamiskt och expansivt område, med skolan som en mångmiljardmarknad.

En nisch som bör kommenteras särskilt är de AV-centraler som till del drivs på kommersiella grunder. SLI Education har avtal med ett antal offentliga och privata utbildningsanordnare och fungerar som AV-central genom att erbjuda tillgång till resurser i form av filmer, böcker och annat. Andra AV-centraler drivs i kommunal eller regional regi. Genomgående har alla dessa och även SLI avtal med UR om att få tillgång till deras material. Andra aktörer som också fungerar som producenter, men framförallt distributörer och grossister av AV-material är Learnify AB och Swedish Film. Det hela kan te sig lite svårgripbart, om inte annat därför att centralerna runt om i landet har olika namn eller begrepp för sin verksamhet. Några av de namn och begrepp som förekommer i detta sammanhang är AV-central, Mediecenter, Mediecentral, Mediecentrum, Pedagogiska central, och Mediotek.³²⁶ Dessa enheter runt om i landet omfattar också verksamhet som kan bestå i allt från att låna eller hyra ut utrustning till att erbjuda fortbildning eller besökande mediepedagoger till skolorna.

Detta kapitel ger exempel på några olika typer av MIK-aktörer inom det privata näringslivet, men det är många som inte har tagits med. Av utrymmes- och avgränsningsskäl valdes de mindre, ofta lokalt baserade kommersiella aktörerna bort.

En ekonomiskt och politiskt tyngre bransch som inte heller har kartlagts här men ändå bör nämnas är tillverkare, grossister och återförsäljare av hård- och mjukvaror tänkta för skolbruk. De är inflytelserika aktörer i digitaliseringen av skolan och deras agerande bör ha konsekvenser för hur man tänker kring MIK. Inte minst har de stor betydelse i de omfattande “en-till-en”-satsningar som pågår i många kommuner runt om i Sverige.³²⁷

Även medieproducenterna kan ha roller att spela i MIK-landskapet. Det man i MIK-sammanhang annars först brukar tänka på när det gäller medieproducenter är medieföretag som sysslar med produktion, distribution och marknadsföring av film, musik, tv, datorspel etc. Att analysera sådana företag och deras produkter har också tillhört kärnan i klassisk MIK-verksamhet. Idag arbetar många av dessa företag – inte minst inom den digitala sektorn – med frågor om brukartrygghet och informationssäkerhet. Hur olika delar av

³²⁶ *Adresser till mediecentralerna*. <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/UR-Access/Skolor/>. 140410.

³²⁷ *Datorn i skolan. En-till-en-kartan*. <http://skoldator.wordpress.com/lista-over-en-till-en-skolor-i-sverige/>.140410.

mediebranschen och då inte minst annonsörsintressena som styr så mycket av utbudet press, radio och tv online och offline skapar egna organisationer och etiska råd har inte heller tagits upp. De arbetar med etik, regler och annat som avser skydd för barn och unga och kvaliteten i de produkter som erbjuds, och gör detta i syfte att skapa en bra och ansvarsfull verksamhet, samtidigt som det ligger i deras intresse att undvika lagstiftad reglering. De stora medieföretagens viktiga roll, frågor om branschetik och möjligheter att ställa krav på medieföretag och deras produkter är något som UNESCO betonar i skrivningarna om MIK. Man menar att det krävs samarbete med medieföretagen och informationsleverantörerna om man ska kunna skapa en långsiktig och positiv utveckling inom MIK-området. Förbud, lagstiftning och reglering ses inte som politiskt gångbara alternativ i en alltmer globaliserad och liberaliserad marknad för medier, information, webb och telekom.

En i sammanhanget ny och växande bransch med stor betydelse i relation till MIK och skolan är de företag som erbjuder skolor sådant som molntjänster, *Creative Commons*-skyddat material och fri information. Dessa nya produkter skapar en ny typ av konkurrens med traditionella producenter av mediematerial och läromedel för skolan. De väcker också frågor om källor, kunskap och makt och hantering av elevers arbete och personuppgifter.

Slutligen bör det återigen nämnas att det finns en flora av enskilda konsulter, föreläsare som bloggar, föreläser och skriver böcker om allt från en-till-en-satsningar, digitala läromedel, mediepedagogiskt arbete till risker online, nätetik och framtiden. Ofta har de ett ben i det civila samhället, ett inom utbildning och ett tredje i mer (små-) företagsekonomiska överväganden.

7 Lärarutbildning

I detta kapitel redovisas den enkätstudie som har kartlagt MIK inom svensk lärarutbildning. De utbildningar som har undersökts är ämneslärarutbildningarna i svenska och samhällskunskap för blivande lärare på högstadiet och gymnasiet samt bildlärarutbildningarna. Kapitlet ger en bakgrund till studien, beskriver genomförandet samt redovisar resultaten. Till detta kommer några reflektioner kring resultaten.

7.1 Lärarutbildning som aktör

Hittills har denna kartläggning handlat om existerande MIK-verksamhet som på olika sätt är riktad till barn och unga. Hur denna kan komma att se ut i framtiden är svårare att uttala sig om. I ett avseende kan man dock blicka framåt. En förutsättning för att barn ska kunna få en relevant MIK-utbildning i skolan är att deras lärare har rätt kompetens, vilket i sin tur betyder att de bör ha genomgått en lärarutbildning där MIK-relevanta kunskaper, tekniker och arbetsformer har haft en framskjuten plats. I och med att lärarutbildningen bedömts som en central MIK-aktör gjordes en enkätundersökning för att kartlägga hur man arbetar med och förhåller sig till MIK.

7.2 UNESCO:s MIK-modell för lärarutbildning

I kapitel 2 i denna kartläggning redogörs för det integrativa MIK-begreppet, med utgångspunkt i UNESCO-dokumentet *Media and information literacy curriculum for teachers* (2011). Detta dokument kan ses som en "läroplan för MIK i lärarutbildningen". Dokumentet har två delar. I den första delen som har bearbetats för svenska förhållanden (se Carlsson 2013), presenteras grundläggande resonemang, principer och modeller för ett helhetsgrepp kring MIK inom lärarutbildning. I den andra delen presenteras ett antal moduler med olika teman och konkreta förslag på övningar och arbetsformer. I den första delen presenteras det man kallar "MIK-modellen för lärarutbildning". Den omfattar tre kunskapsområden:

- Medier och information som källor och form för demokratiska processer
- Bedömningar av medier och information som kunskapsresurser
- Produktion och användning av medier och information för livslångt lärande

UNESCO vill uppvärdera och införliva MIK i lärarutbildningarna och uppmanar till förändringar av styrdokument och organisation liksom av arbetsformer, kunskapssyn och fortbildningen av lärarutbildare. De tre kunskapsområdena är därför knutna till sex

nyckelområden där UNESCO menar att MIK ska infogas. De sex nyckelområdena är policy och visioner, kursplaner och bedömning, pedagogik och arbetsformer, förmedlingsformer, organisation och administration, samt professionsutveckling. Det hela synliggörs i den så kallade MIK-modellen.

Kunskapsfält	A	B	C
Nyckelområde	Medier och information som källor och form för demokratiska processer.	Bedömningar av medier och information som kunskapsresurs.	Produktion och användning av medier och information för livslångt lärande.
<u>Policy och visioner</u>	Att utbilda medie- och informationskunniga lärare.	Att utbilda medie- och informationskunniga elever.	Att skapa ett medie- och informationskunnigt samhälle.
<u>Kursplaner och bedömning</u>	Kunskap om medier, bibliotek, arkiv och andra informationsleverantörer, deras funktioner och vilka omständigheter som krävs för att de ska kunna uppfylla sina funktioner.	Förståelse av kriterier för utvärdering av medietexter och informationskällor.	Färdigheter i att undersöka hur information och medietexter produceras, förståelse för den sociala och kulturella kontexten kring information och medieproduktion; insikter i hur och varför allmänheten använder medier.
<u>Pedagogik</u>	Sammankoppling av medier och information i klassrumssammanhang.	Bedömning av hur medier och andra informationsleverantörer kan användas för problemlösning.	Nyttjande av användargenererat innehåll inom undervisningen.
<u>Förmedlingsformer</u>	Kunskaper om tryckta medier (tidningar, magasin) informationsleverantörer (bibliotek, arkiv, museer, böcker, tidskrifter), databaser.	Etermedier (radio, TV).	Nya medier (internet, sociala nätverk, datorer, mobiler och andra plattformar).
<u>Organisation och administration</u>	Kunskap om klassrummet som rum för lärande.	Samarbeten kring och genom MIK.	MIK som en del i livslångt lärande.
<u>Professionsutveckling</u>	Kännedom om medie- och informationskunighetens betydelse för medborgerlig bildning och för deltagande i samhälleliga beslutsprocesser.	Värdering av hur medie- och informationsresurser kan användas för professionell utveckling.	Ledarskap och agerande som förebild i den medborgerliga användningen av medier och information för utvecklande av studenter och lärare.

Figur 3. MIK-modellen (Carlsson 2013:29)

Till varje nyckelområde hör ett övergripande kunskapsmål som konkretiserar vad blivande lärare (och lärarutbildare) bör ha kunskaper om och handlingsberedskap inför. Vidare anger UNESCO sju baskompetenser inom MIK-området vilka alla lärare bör omfatta och tio hållpunkter för hur man pedagogiskt kan arbeta med MIK.

UNESCO:s MIK-modell var en utgångspunkt för hur formulerandet av frågorna i enkätstudien. En annan utgångspunkt var de nationella direktiven för lärarutbildningen.

7.3 MIK och styrdokument

Dagens lärarutbildning omfattar fyra yrkesexamina: förskolläraryrkes-, grundläraryrkes-, ämnesläraryrkes- och yrkeslärarexamen och de första antagningarna skedde hösten 2011.³²⁸ En tanke bakom den omgjorda lärarutbildningen var att understryka vikten av ämnesstudier och att tydliggöra vissa moment i den utbildningsvetenskapliga kärnan, kurser (motsvarande tre terminer) som alla lärare måste läsa oavsett ämnesval och vilken typ av lärarexamen det är fråga om.

I lärarutbildningar ingår vidare att en del av utbildningen ska genomföras som verksamhetsförlagd utbildning (VFU), vilket innebär att studenterna befinner sig ute i arbetslag på en skola. Där samlar de erfarenheter och kunskaper som ska samspela med läskurserna och det mer teoretiska arbetet på högskolan eller universitetet. På regional nivå finns system för samarbeten mellan lärosätet och skolorna (kommunala och friskolor). En annan pusselbit i lärarutbildningens strukturella system är Regionala utvecklingscentra (RUC). Inom dessa arbetar man bland annat med skolutveckling, forskningskommunikation och kompetensutveckling.

Lärarutbildningarna styrs av högskolelagen. I högskoleförordningen anges de nationella kunskapsmålen för utbildningarna, även om det finns plats för regionala och lokala variationer mellan hur olika lärosäten lägger upp vägen till examensmålen, både i den utbildningsvetenskapliga kärnan och för de ämnesbundna kurserna.

Bland högskoleförordningens nationella mål för blivande lärare som finns det några med klar MIK-koppling. Dels gäller det målet att "förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund". Dels målet att "visa förmåga att använda informationsteknik i den pedagogiska verksamheten och inse betydelsen av olika mediers roll för denna".³²⁹

7.4 Val av utbildningar

Lika väsentliga som de nationella examensmålen är för lärarutbildningen, är läroplanerna för respektive skolnivå och ämne inom vilka lärarstudenterna, de blivande lärarna, en dag ska undervisa. MIK ska inte uppfattas som ett eget ämne likt matematik eller svenska. Tanken med MIK är att det är ett perspektiv som ska genomsyra hela lärarutbildningen vilket även bör gå igen i hela skolväsendet, i samma mening som man kan resonera om IKT och IT i dessa banor.

³²⁸ Den nya lärarutbildningen utgår från utredningen *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109) och regeringens proposition *Bäst i klassen - en ny lärarutbildning* (prop. 2009/10:89, 2009/10:UbU16, rskr 2009/10:248) som antogs av riksdagen 2010.

³²⁹ SFS 2007:129. <http://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20070129.pdf>. 140520.

Lärarutbildningen i Sverige är omfattande. Den omfattar flera examina och ämnesinriktningar och ges vid ett antal lärosäten. Utifrån det faktum att kursplanerna för grund- och gymnasieskolan är mest MIK-profilerade i samhällskunskap, svenska och bild sändes enkäten till de lärosäten som har rätt att utfärda examina i dessa ämnen. Så här står det i kursplanen för svenska för grundskolan:

Undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier. Undervisningen ska även syfta till att eleverna utvecklar förmåga att skapa och bearbeta texter, enskilt och tillsammans med andra. Eleverna ska även stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer. Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor.³³⁰

I syftesbeskrivningen för samhällskunskap för grundskolan kan man läsa följande:

Undervisningen ska ge eleverna verktyg att hantera information i vardagsliv och studier och kunskaper om hur man söker och värderar information från olika källor. Genom undervisningen ska eleverna också ges förutsättningar att utveckla kunskaper om hur man kritiskt granskar samhällsfrågor och samhällsstrukturer. Eleverna ska vidare ges möjlighet att utveckla kunskaper om samhällsvetenskapliga begrepp och modeller. Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förtroendet med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer och arbetssätt. Den ska också bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om, och förmågan att reflektera över, värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utifrån personliga erfarenheter och aktuella händelser uttrycka och pröva sina ställningstaganden i möten med andra uppfattningar.³³¹

Så här ser en del av syftesbeskrivningen för ämnet bild ut:

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur bildbudskap utformas i olika medier. Undervisningen ska också ge eleverna möjligheter att diskutera och kritiskt granska olika bildbudskap och bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om bilder i olika kulturer, både historiskt och i nutid. Genom undervisningen ska eleverna även ges möjlighet att använda sina kunskaper om olika typer av bilder i det egna bildskapandet.³³²

7.5 Studiens genomförande

Enkäten tillsändes samtliga de lärosäten som ger lärarexamen för högstadiet och gymnasiet med inriktning mot samhällskunskap, svenska och bild. Totalt sändes enkäten till 25 utbildningar, varav 19 var svenska-/samhällskunskapsprogram och sex bildlärarprogram.

³³⁰ *Kursplan svenska*, <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/svenska/>. 140410.

³³¹ *Kursplan Samhällskunskap*, <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/samhallskunskap/>. 140410.

³³² *Kursplan Bild*, <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/bild/>. 140410.

Enkäten utformades i samarbete mellan rapportens författare Michael Forsman och Ulf Dalquist, forskningsansvarig vid Statens Medieråd, och omfattade 20 frågor. Frågorna var i huvudsak av kartläggande karaktär och gällde kännedom om, förekomsten av verksamheter och framtidsplanerna kring MIK.

Till enkäten hörde ett följebrev där MIK beskrevs enligt följande:

Medie- och informationskunnighet är ett samlingsbegrepp för de kunskaper som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och olika kontexter. MIK omfattar således både mediekunnighet och informationskunnighet. Vilket kan relateras till de övergripande kunskapsmålen för grundskolan (s 13f) som anges i LGR 11, liksom till ämnesspecifika målen för svenska (s. 225ff) samhällskunskap (s. 202f) och andra ämnen som kan ingå i ämneslärarutbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9. Vi vill veta i vilken utsträckning MIK finns infogat i lärarutbildningen och hur dess betydelse värderas.

Med enkäten bifogades också ut instruktioner och önskemål om att enkäten skulle fyllas i av någon med övergripande utbildningsansvar för de angivna programmen (dekan, akademisk chef, utbildningsledare, programansvarig etc.). Bilagt fanns även en mer utvecklad beskrivning av vad som avses med medie- och informationskunnighet, med utgångspunkt i UNESCO:s definition (Carlsson 2013). Instruktioner och enkätformulär finns i bilaga 1. Efter påminnelser per mejl och telefon besvarade alla tillfrågade lärosäten utom ett enkäten. De data som presenteras nedan är baserade på uppgifter från samtliga sex svenska bildlärarutbildningar och på uppgifter från 18 av 19 svenska-/samhällskunskaps-läroprogram.

Eftersom det rör sig om ett totalurval med minimalt bortfall kan representativiteten sägas vara synnerligen god. Däremot kan validiteten – om man verkligen lyckats mäta det som avsetts – diskuteras. Flera av svaren på de öppna frågorna pekar mot att MIK-begreppet tolkats olika vid olika lärosäten. Trots det bifogade informationsbrevet, är det tydligt att inte alla förstått vad som avsetts, och istället svarar om IT-användning eller digitala verktyg som användning av PowerPoint eller nätbaserade schemaläggningssystem. Till saken hör också att lärarutbildningarna är komplexa och omfattar många personer, ofta från flera olika ämnen. Det kan därför vara många steg mellan den överordnande planeringen för ett program och det konkreta innehållet i en delkurs under en viss termin. Det är uppenbart att det finns stora skillnader i hur insatta de personer som har fyllt i enkäterna är i undervisningen generellt och inom det område frågorna gäller specifikt. Somliga redogör i detalj för kursplaner och kurslitteratur. Andra svarar att de inte vet vad det finns för litteratur på kurserna ifråga. De olika lärosätena skiljer sig också åt i fråga om vilka traditioner man har då det gäller inslag av (digitala) medier i lärarutbildningen. Det innebär att de svar som

ges utgår från verkligheter som kan skilja sig åt i hög grad, vilket gör att både sättet att uppfatta frågorna och sättet att besvara dem kan vara mycket olikartade vilket har betydelse för undersökningens validitet.

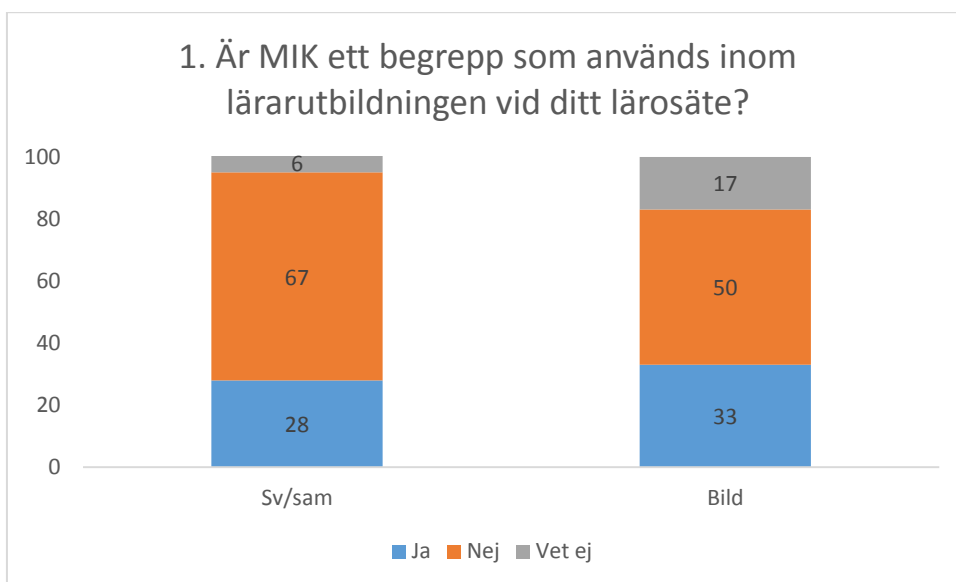
Man ska också ha i åtanke att frågorna enligt följebrevet avsåg både ämnesspecifika kurser och kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, däremot visar inte enkätsvaren vilken av dessa delar svaret primärt gäller.

7. 6 Resultat

I samtliga diagram presenteras resultaten i procentform. Man kan hävda att det är tveksamt att redovisa resultat från endast sex respondenter – som i fallet med bildlärarprogrammen – i procentform. Detta är dock det enda sättet att kunna jämföra de olika ämnesområdena. Läsaren bör dock hålla i minne att 17 % av bildlärarutbildningarna motsvarar endast ett lärosäte.

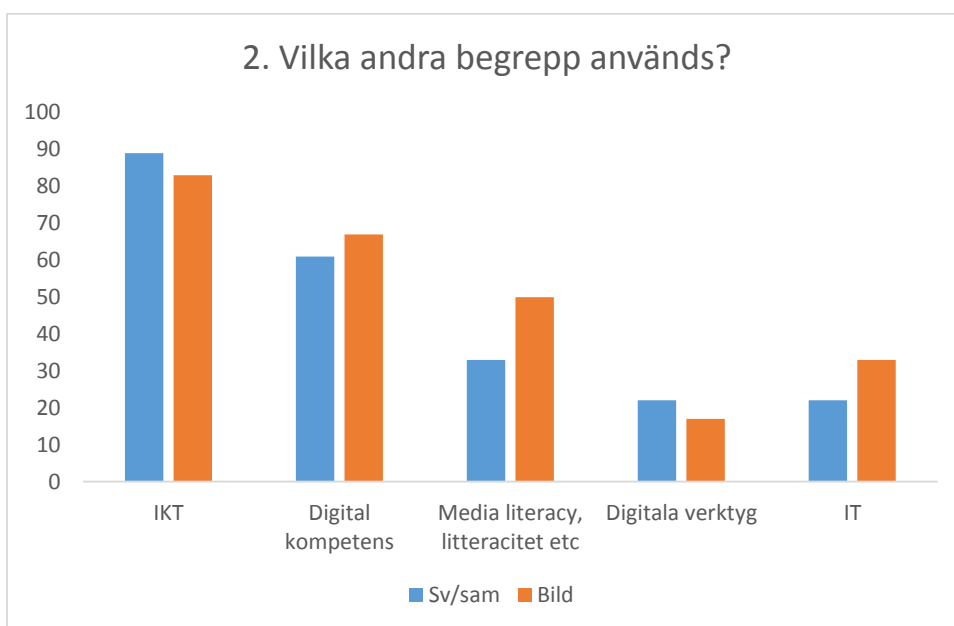
7.6.1 Terminologi

En viktig aspekt av MIK inom lärarutbildningen är begreppet i sig. Kartläggningen av aktörer visar att det finns flera olika begrepp i omlopp, även om MIK-begreppet har fått flera inflytelserika användare på kort tid. Den första frågan gällde därför just begreppsbildningen – använder man MIK-begreppet, är det bekant?

Det visade det sig att MIK är ett begrepp som ännu inte används i någon högre utsträckning inom landets lärarutbildningar. Det är inte förvånande med tanke på att det lanserades först 2013 (Carlsson 2013).

En följdfråga gällde vilka andra begrepp som används för att få en uppfattning om hur och med vilka termer planering och tänkande kring medier sker och därmed också en bild av vilka MIK-relaterade områden som verkar mest framskjutna i kurserna.

Här visade det sig att IKT (Informations- och kommunikationsteknologi) var det överlägset mest använda begreppet. Detta pekar, liksom flera andra iakttagelser, på att MIK-området i hög utsträckning uppfattas som en i grund och botten teknisk fråga. Digital kompetens är det mest förekommande begreppet som uttryckligen syftar på en färdighet hos användarna. Det bör påpekas att denna färdighet ses som just digital och därmed knappast inbegriper alla delar av det som MIK-begreppet omsluter. I svaren förekom även olika varianter av litteracitets-begreppet, *media literacy*, *digital literacy* etc. Svaren indikerar också ett teknikcentrerat synsätt där medier ses som ett verktyg för att så att säga “transportera” ämnesstoff och undervisning snarare än som något som förstås ur ett medieperspektiv. Två citat illustrerar väl hur olika lärosätena ser på hur de medierelaterade inslagen i lärarutbildningarna kan förstås. Det första framhåller de intellektuella färdigheterna som ingår i MIK:

IKT i styrdokumentet, ibland medielitteracitet. Värt att påpeka är emellertid att “kunnighet”, “litteracitet”, “kompetens”, “färdighet”, “förmåga” etc. egentligen är samma grundläggande kognitiva perspektiv på kunskap. På [lärosätets namn] och i forskningen är även det konstruktivistiska identitetsperspektivet starkt och mycket betydelsefullt i relation till diskussionen om nya medier.

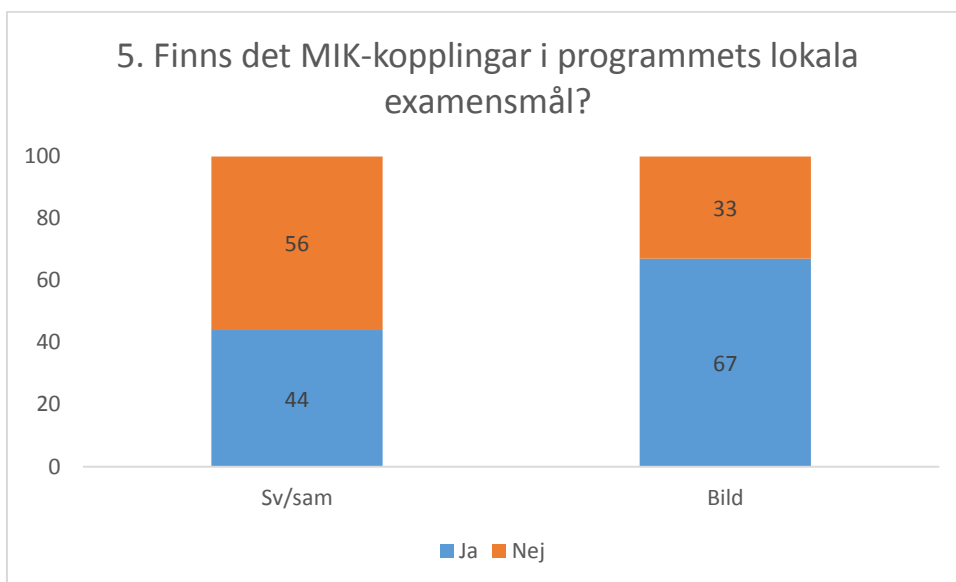
Det andra citatet understryker istället de digitala och tekniska aspekterna av MIK:

Inom lärarutbildningen använder vi oss av “digital kompetens” som en av de 7 nyckelkompetenser som varje student ska utveckla under utbildningen. Inom [lärosätets namn] används begreppet NGL (Nästa

generations lärande/Next Generation Learning) som ett övergripande begrepp som ska genomsyra hela verksamheten. Men även begrepp som IT och IKT förekommer fortfarande, men då oftast då det är just tekniken som åsyftas.

7.6.2 Styrdokument och lärandemål

Som UNESCO och andra påpekar är styrdokument i form av utbildningsplaner och kursplaner viktiga för vilket genomslag MIK får.

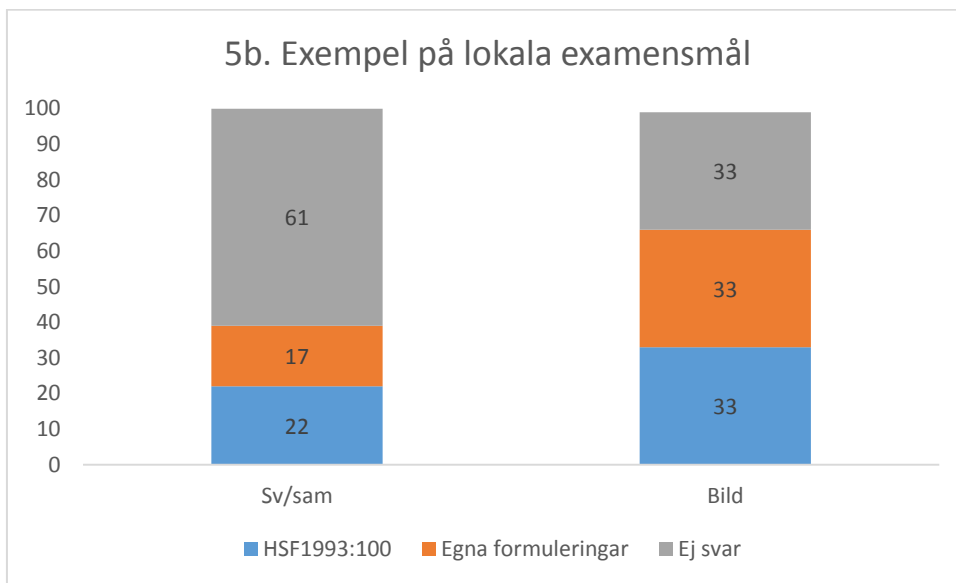

Mindre än hälften av utbildningarna i svenska/samhällskunskap har några kopplingar till MIK i de lokala utbildningsmålen. Bland svaren i denna del finns fler som lyfter fram “verktygsperspektivet”. Som exempel angavs följande ur lärandemålen för termin 1 (utbildningsvetenskapliga kärnan): “visa förmåga att tillämpa IKT som verktyg för kunskapsgestaltning och presentationsform.”

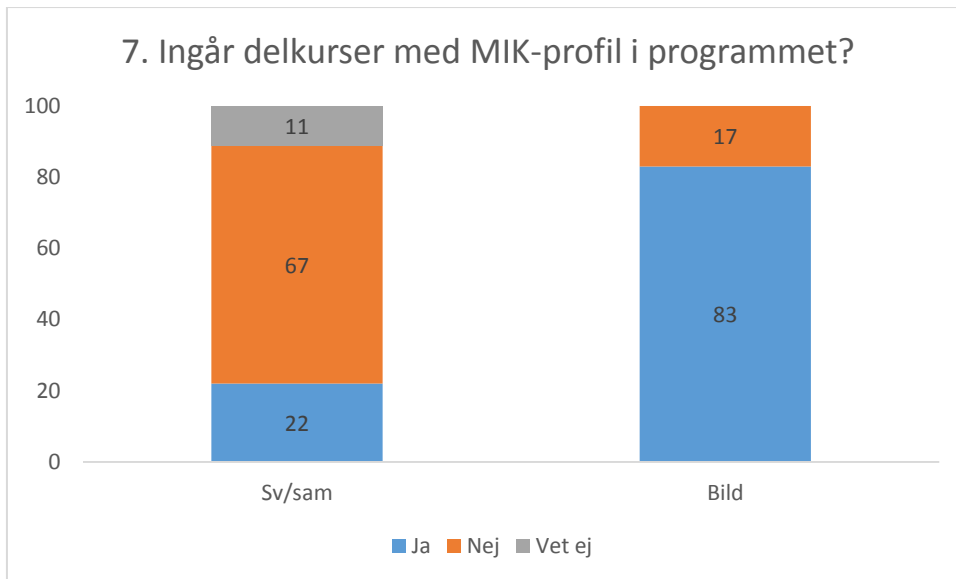
På bildlärarprogrammen angav två av tre preciserade kopplingar till MIK i de lokala examensmålen, även om variationer dem emellan är påtagliga. En ämneslärarutbildning i Bild och lärande för högstadiet och gymnasiet beskrev kursen Skola, värdegrund och demokrati (utbildningsvetenskaplig kärna) så här: “kunna skapa och presentera analyser med hjälp av digitala medier samt reflektera över de valda uttrycksformerna.” Examinationen för denna kurs beskrevs på följande sätt: “Den multimodala texten presenteras i ett seminarium. I presentationen ingår att studenten visar ett kritiskt förhållningssätt till de medier som valts.” De ämnesspecifika kurserna för blivande bildlärare presenterades med långa och detaljerade listor över lärandemål. Detta är några av dem:

- individuellt göra en rörlig bildproduktion
- undersöka ungdomars medievanor avseende rörlig bild
- leda deliberativa samtal bland ungdomar om deras mediepreferenser

- skapa förutsättningar för lärande för unga där rörlig bild är kommunikationsformen
- förklara begreppet visuell representation
- klargöra blickens betydelse som konstruktion för seende
- använda olika analysformer för djupare bildförståelse
- tolka nyhetsbilder och redogöra för deras betydelse i medier
- redogöra för hur skeenden i olika tider har visualiserats i bilder
- förklara bilders betydelse i socialiseringsprocesser
- producera en webbsajt med pedagogiskt syfte
- göra produktion om sociala medier och ungas uppväxtvillkor
- utmana och utveckla lärande med hjälp av medier och bildproduktion
- producera en hemsida, blogg eller annan genre med anknytning till sociala medier där olika perspektiv på kulturbegreppet presenteras
- göra en fältstudie som utmynnar i en multimodal gestaltning

Den vanligast förekommande formuleringen i de lokala examensmålen är tagen ur högskoleförordningen och lyder: “Visa förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna” (HSF 1993:100). Strängt taget rör inte denna formulering förmågan att förstå hur medier och medialisering fungerar utan syftar till att använda digitala medier som verktyg i undervisningen. Sammantaget har endast tre svenska-/samhällskunskapsprogram (17 %) och två bildlärarutbildningar (33 %) egna lokala examensmål som kan sägas inbegripa MIK i någon form. Två av dessa betonar likt högskoleförordningen i huvudsak betydelsen av MIK-relaterade kompetenser som pedagogiska verktyg. Endast tre lokala examensmål understryker vikten av att lärarstudenterna lär sig värdera och/eller förhålla sig kritiskt till medierad information.

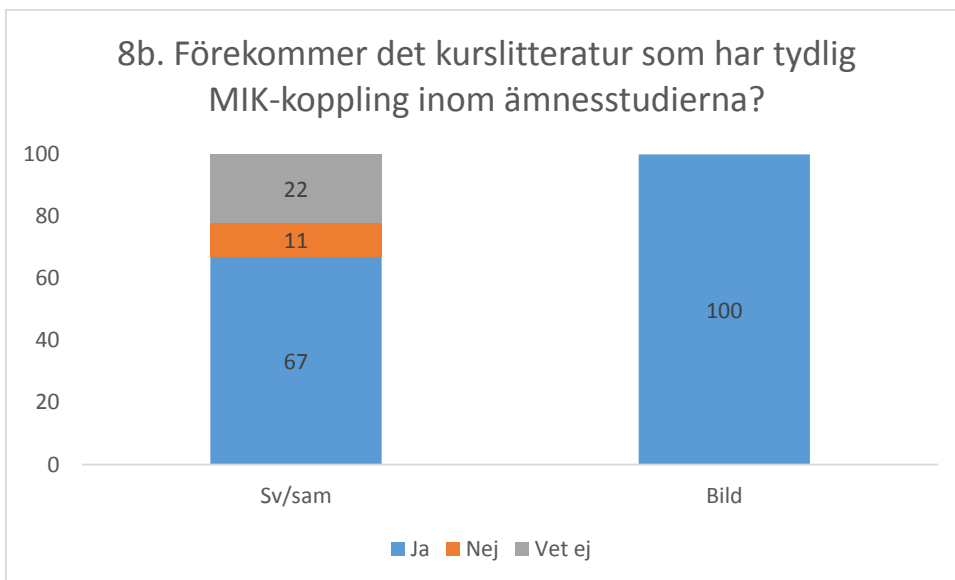
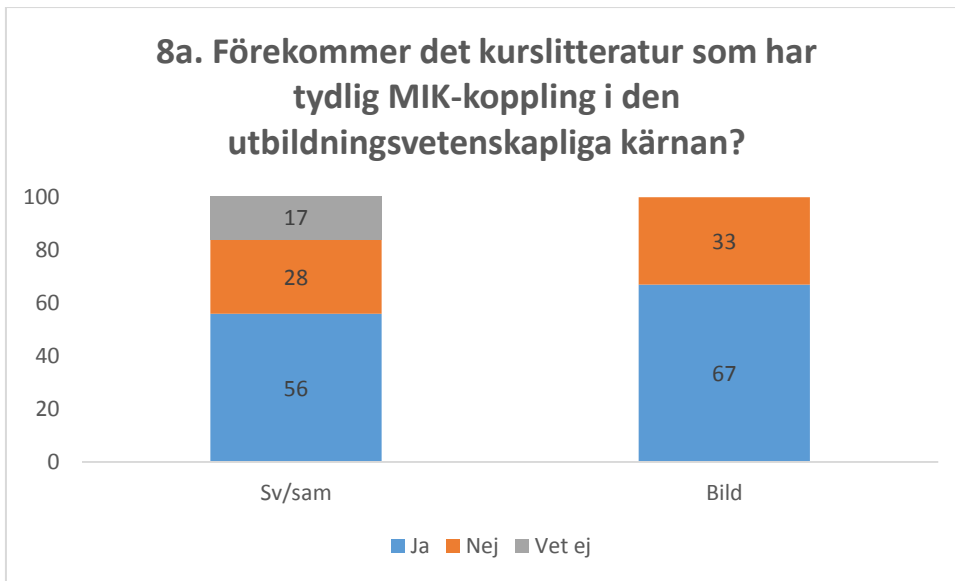

Skillnaderna mellan svenska/samhällskunskap och bildprogrammet är mycket stora avseende delkurser med MIK-profil. Endast 22 % av utbildningarna i svenska/samhällskunskap uppgav att man hade sådana delkurser. Samtliga bildlärarutbildningar utom en uppgav att de har sådana kurser. Att MIK-begreppet tolkats olika vid olika lärosäten framgår tydligt av svaren på denna fråga. Medan en bildlärarutbildning menar att “Alla kurser i programmet Bild och lärande innehåller MIK-profil”, svarar en annan att de inte har några sådana kurser över huvud taget.

De flesta utbildningarna kunde inte besvara frågan om omfattning av MIK-inslag räknat i ECT-poäng. Bland bildlärarutbildningarna var det tre av sex som uppgav poängantal på delkurserna. Dessa angavs omfatta 15, 30 respektive 90 ECT. Från utbildningarna i svenska-/samhällskunskapsprogrammen var det två (av 18) som besvarade denna fråga och uppgav att poängomfattningen var 15 respektive 21 ECT.

7.6.3 Kurslitteratur och examensformer

En annan viktig aspekt av hur kurser profileras och genomförs är vilken litteratur man använder i undervisningen.

Det visade sig att kurslitteratur med MIK-koppling är mer vanligt förekommande inom ämnesstudierna än i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Sådan litteratur är också betydligt vanligare på bildlärarprogrammen. Det är också omfattande skillnader mellan de olika lärosätena avseende vilka exempel på kurslitteratur man ger. Medan någon utbildning uppger trettioalet titlar inom ämnesstudierna finns det dem som nämner en enda bok. Det förekommer också att man anger titlar där MIK-kopplingen är svag eller obefintlig.

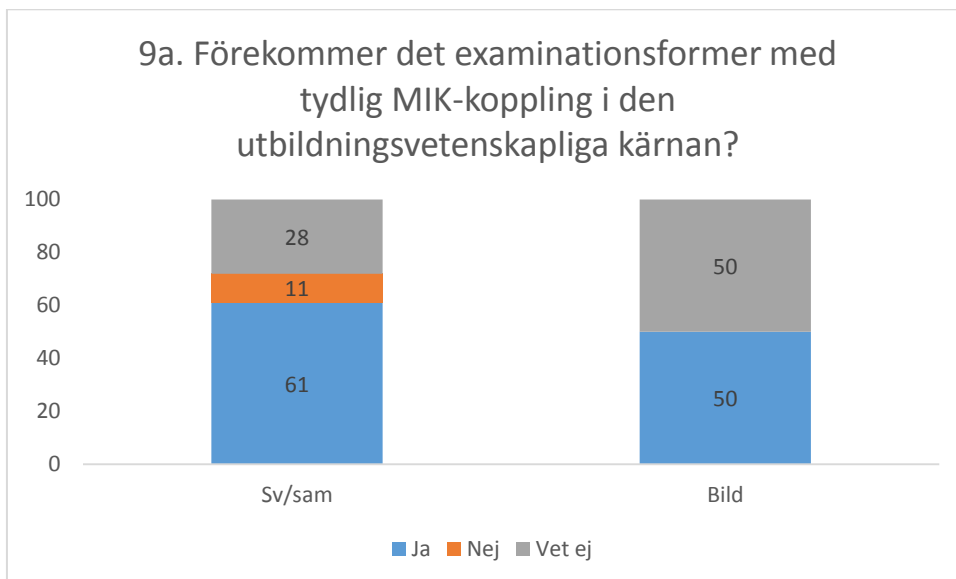
Det är vidare intressant att konstatera att skillnaderna kan vara stora i vilka titlar eller tankar om litteratur som finns, beroende på hur hela grundfrågan om MIK, i förhållande till "tekniska verktyg" uppfattas, vilket också kan ha att göra med olika traditioner och forskningsmiljöer vid lärosätet. Så här svarade en av bildlärarutbildningarna på frågan om kurslitteratur inom ämnesstudierna:

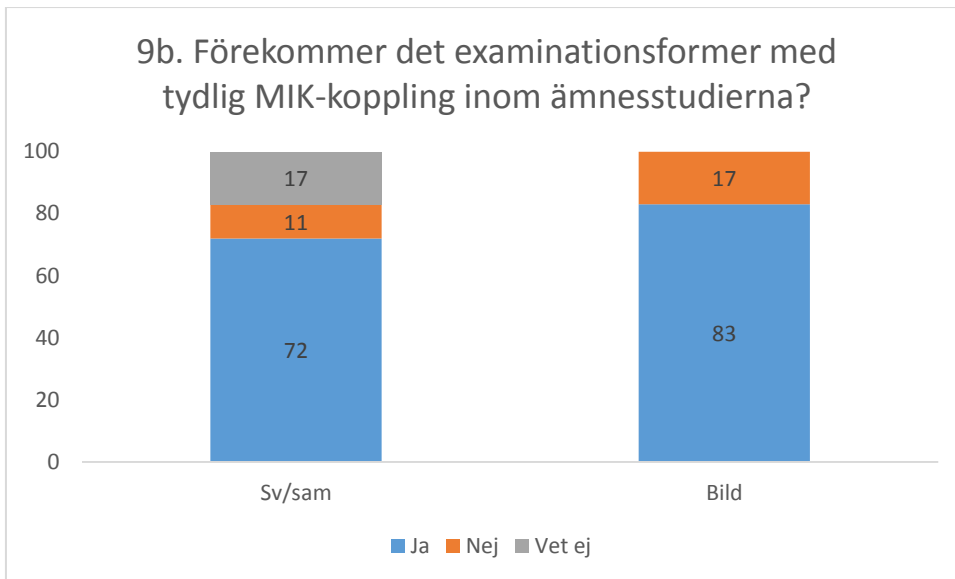
Inom Bild framförallt litteratur från open source. I övrigt försöker vi i första hand att tillämpa och använda oss av program och tekniken på olika sätt i undervisningen.

Ett annat bildlärarprogram svarade med titlar som nästan uteslutande behandlar kritiska/analytiska perspektiv på medier och information:

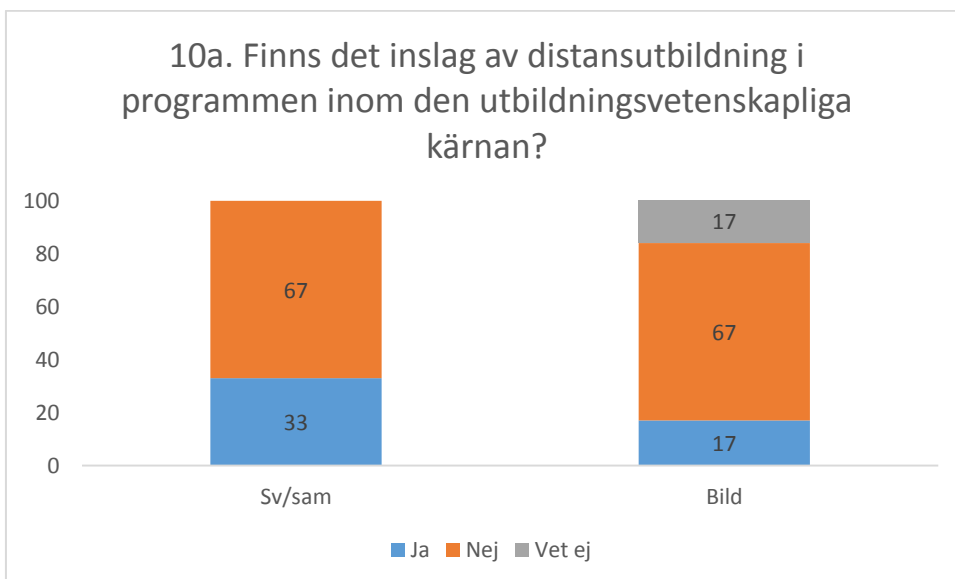
- Jansson, André (2002) *Mediekultur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
Aulin-Gråhamn, Lena, Persson, Magnus, Thavenius, Jan (2004) *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur.
Sturken, Marita & Cartwright, Lisa (2009) *Practices of Looking: an introduction to visual culture*. Oxford: Oxford University Press, kap. 6 och 9 (84 s.).
Turkle, Shirley (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*: Basic Books.
Bergström, Bo (2009) *Effektiv visuell kommunikation*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
Thompson, John B (2002) *Medierna och moderniteten*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
Gripsrud, Jostein (2011) *Mediekultur och mediesamhälle*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
Ekström, Mats (2008) *Mediernas språk* Malmö: Liber.
Hansson, Hasse: Karlsson, Sten-Gösta & Nordström, Gert Z (2006). *Seendets språk – exempel från konst, reklam, nyhetsförmedling och semiotisk teori*. Lund: Studentlitteratur.
Hall, Stuart (2003) (red): *Representation and signifying practises* (London) Sage publications.
Göthlund, Anette (2012): *Möten med bilder: analys och tolkning av visuella uttryck*. Lund: Studentlitteratur.
Jansson, André(2009): *Kommunikation* (Stockholm) Liber.
Aspers, Patrik, Fuehrer, Paul, Sverrisson, Arni (2004) *Bild och samhälle – visuell analys som vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
Kress, Gunter, Selander, Staffan (2010) *Design för lärande*. Stockholm: Nordstedts.

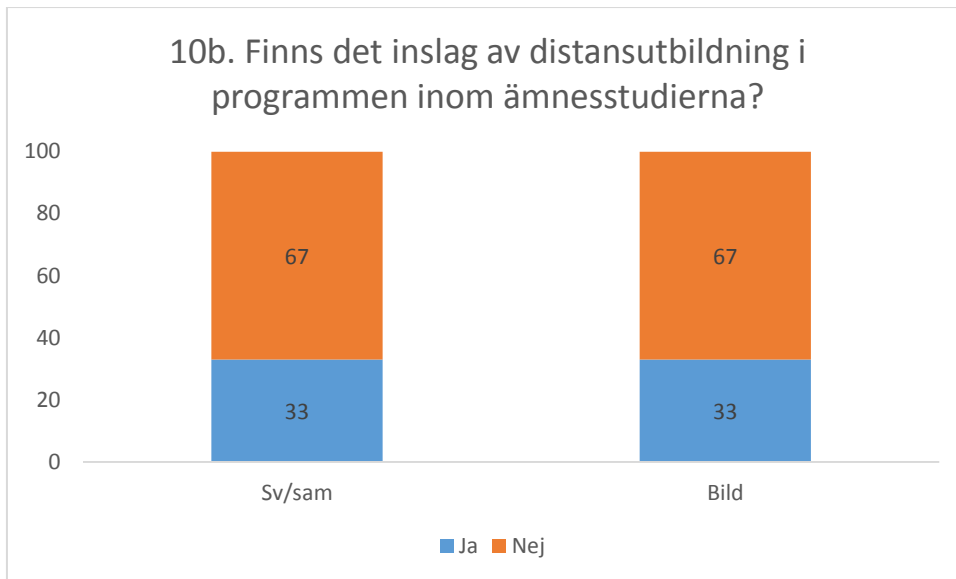
En tredje ämnesföreträdare svarade att sådan litteratur fanns, men att hen inte var tillräckligt insatt i kursplanen för att kunna ange några titlar.

En majoritet av utbildningarna uppgav att man har MIK-kopplingar inom examinationsformerna. Det är dock stor variation på vad man avser med detta. De flesta angav att MIK-inslagen består av användning av digitala presentationsverktyg/PowerPoint, medan endast ett fåtal hänvisar till någon form av analytisk verksamhet, t.ex. av reklam eller film.

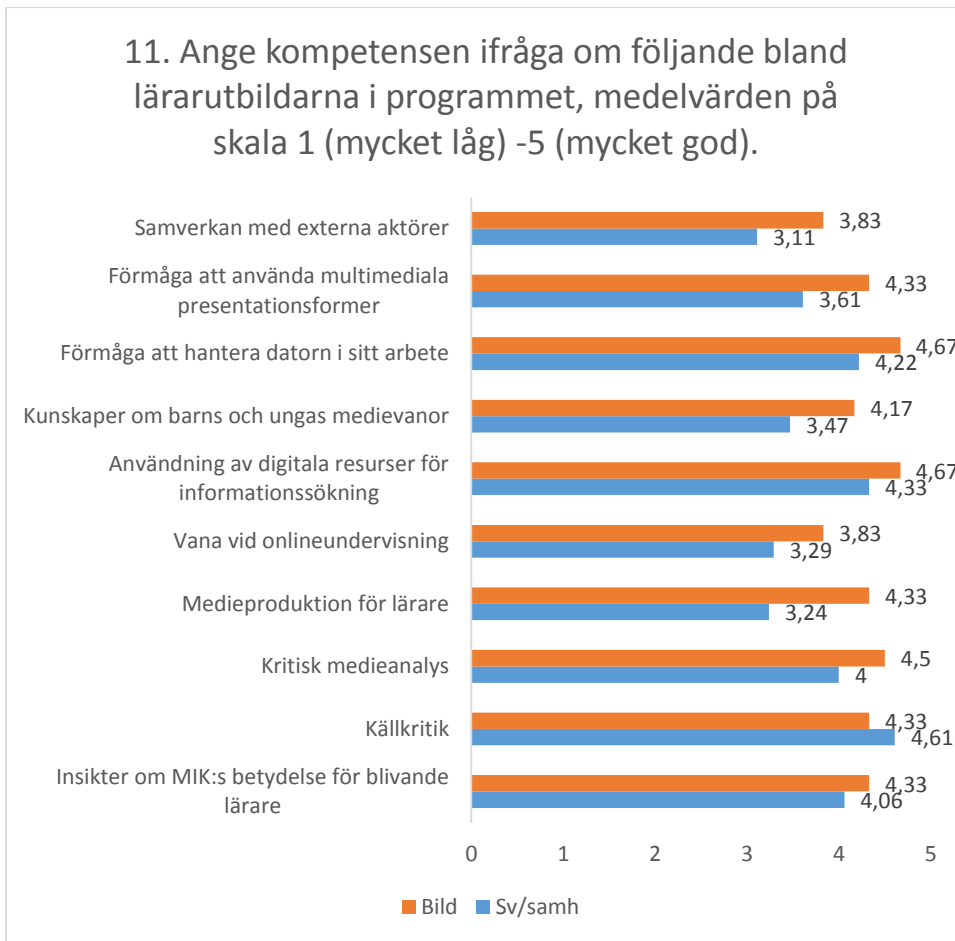

Ett preliminärt antagande var att det skulle finnas samband mellan uppfattningar om MIK respektive IT och IKT och förekomsten av distansutbildning. Tanken var att distansutbildning skulle kunna ses som en förklarande faktor i förhållande till teknikorientering. Det visade sig dock att distansutbildning generellt inte är särskilt utbyggd inom lärarutbildningarna, även om det finns några lärosäten som har haft en stark sådan orientering, bland annat Högskolan Dalarna. Det visade sig också att detta lärosäte samtidigt hade en starkare MIK-orientering än genomsnittet.

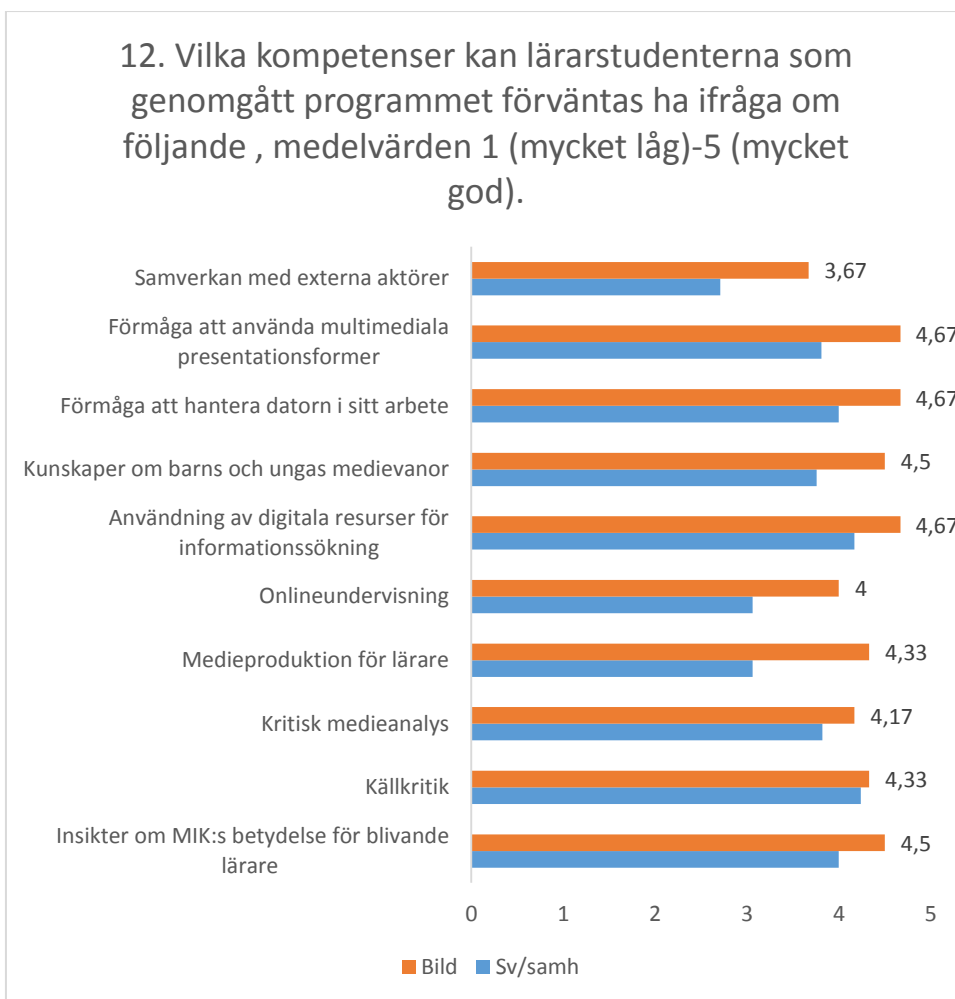
7.6.2 Kompetensfrågor

Respondenterna ombads också skatta de MIK-relaterade kompetenserna hos lärarutbildarna och de studenter som examineras vid lärosätet.

Man kan konstatera att de som besvarat enkäterna generellt anser att lärarutbildarna har goda eller mycket goda kompetenser i fråga om MIK. Detta kan te sig märkligt i relation till svar som anger att MIK inte är ett begrepp som används och att området saknas i kursplaner och läromedel.

Då det gäller bedömningen av lärarutbildarnas kompetens att hantera datorn och använda digitala resurser så skattas dessa mycket högt. Här är det svårt att veta vari detta består och skillnaderna kan vara stora både mellan bildlärare och svenska/samhällskunskap och mellan olika lärosäten. För en blivande bildlärare kan avancerade bildredigeringsprogram vara en naturlig del. Medan avancerad datoranvändning för en svensklärare mer kan peka mot program för språkbehandling, layout etc. Vad som avsågs med “kritisk medieanalys” specificerades inte, men också här gjordes höga kompetensskattningar. Skattningarna låg generellt något högre i svaren från bildprogrammet än för lärare inom svenska/samhällskunskap i alla avseenden utom ett, källkritik.

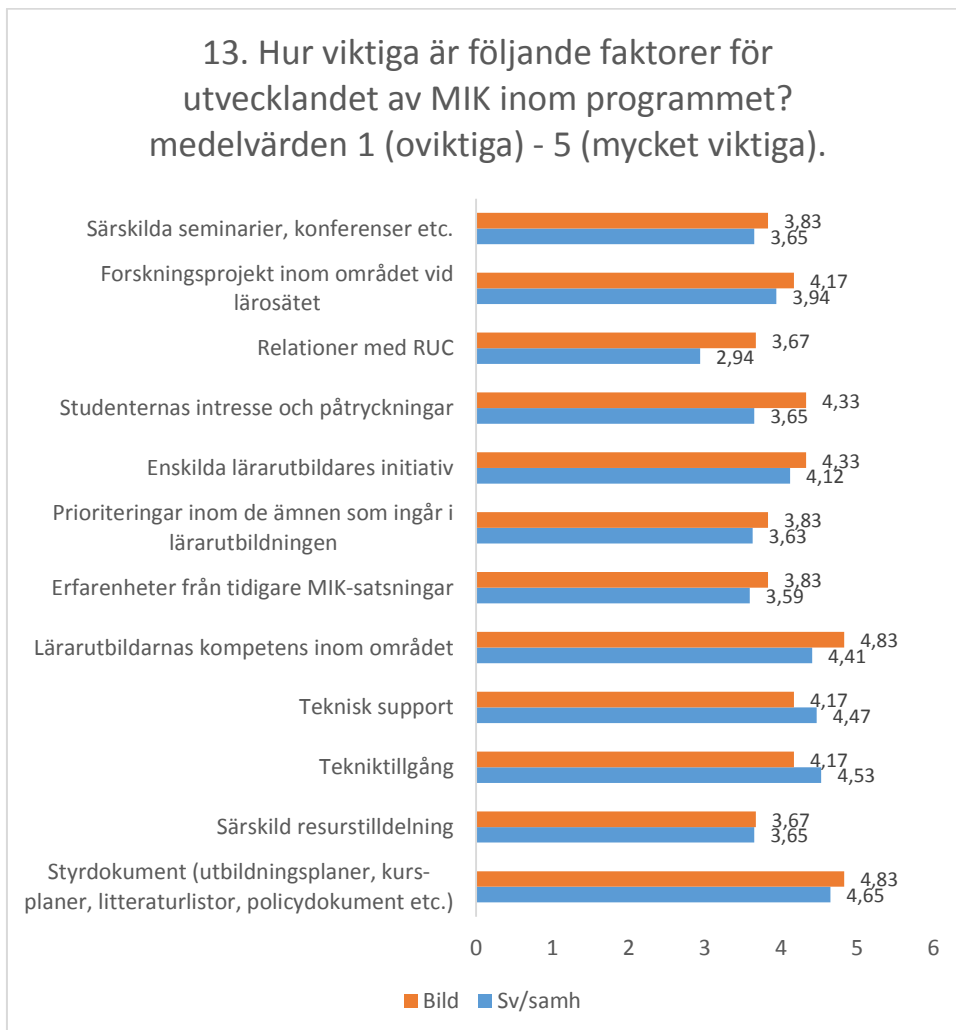

Skattningarna av studenternas kompetenser liknar i stort skattningarna av lärarutbildarnas. Också här skattas bildstudenterna överlag högre än studenterna på svenska/samhällskunskapsprogrammet.

Om man jämför skattningarna av lärarutbildarnas och lärarstudenternas kompetenser framträder några slående skillnader. Inom båda utbildningsprogrammen menar man att de examinerade studenterna kommer att vara bättre än sina utbildare på att använda multimediala presentationsformer och att de kommer att ha större kunskaper om barns och ungas medievanor. När det gäller studenternas förmåga till samverkan med externa aktörer och deras kompetenser inom kritisk medieanalys menar man däremot inom båda programmen att dessa kommer att vara lägre än utbildarnas.

De framtidsbilder som de två utbildningsprogrammen tecknar är olika. På bildlärarprogrammet bedömer man att studenterna efter genomförd utbildning kommer att vara lika bra eller bättre än sina utbildare inom åtta kompetensområden av tio. På svenska-/samhällskunskapsprogrammen gäller detta bara tre kompetensområden – vilket innebär att man bedömer att de nytexaminerade lärarna kommer att vara sämre än utbildarna på sju

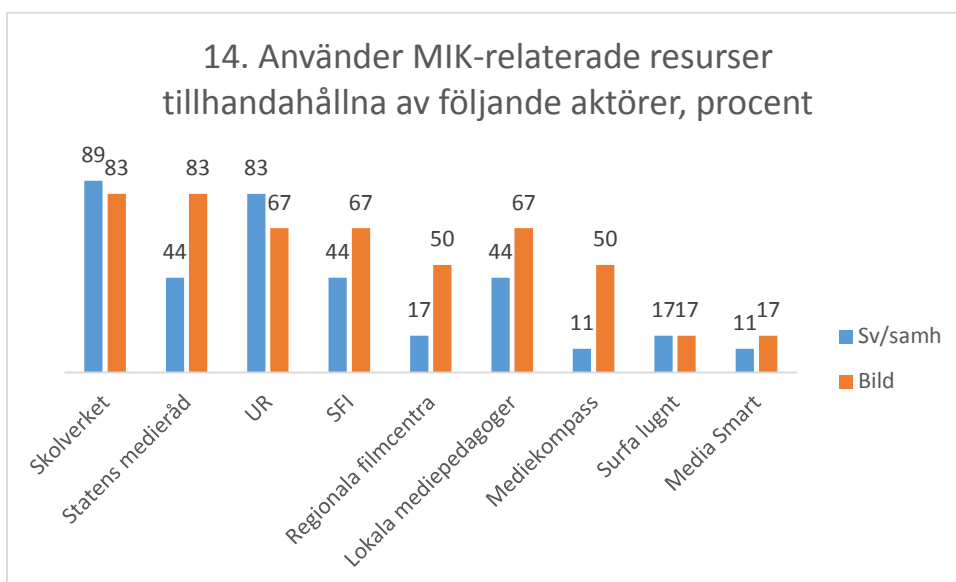
kompetensområden av tio. Störst bedöms skillnaderna på svenska-/samhällskunskapsprogrammen vara avseende studenternas lägre förmågor att samverka med externa aktörer, hantera datorn i arbetet, onlineundervisning och källkritik.

Samtliga faktorer skattas högre vid bildlärarprogrammen än vid svenska-/samhällskunskapsprogrammen utom två: teknisk support samt tekniktillgång. Båda utbildningsprogrammen anser att styrdokument är den viktigaste faktorn för MIK-utveckling, (bildlärarprogrammet ser lärarutbildarnas kompetens som lika viktig). Det förvånar något att enskilda lärarutbildares initiativ ses som förhållandevis viktiga, trots att det är styrdokumentet som anses vara den viktigaste faktorn.

7.6.3 Resurstillgång och framtidsperspektiv

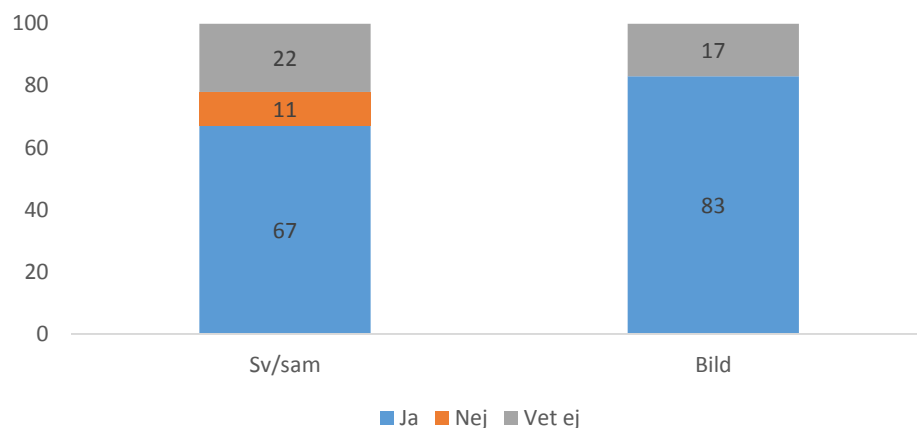
Som denna kartläggning visat finns det en mängd aktörer som arbetar med skolan som marknad för olika typer av MIK-relaterade frågor i allt från en-till-en-satsningar till nätmobbning. Med tanke på antalet aktörer och det material och den expertis som finns där är det intressant att fråga i vilken mån dessa resurser är bekanta och om de används inom lärarutbildningarna.

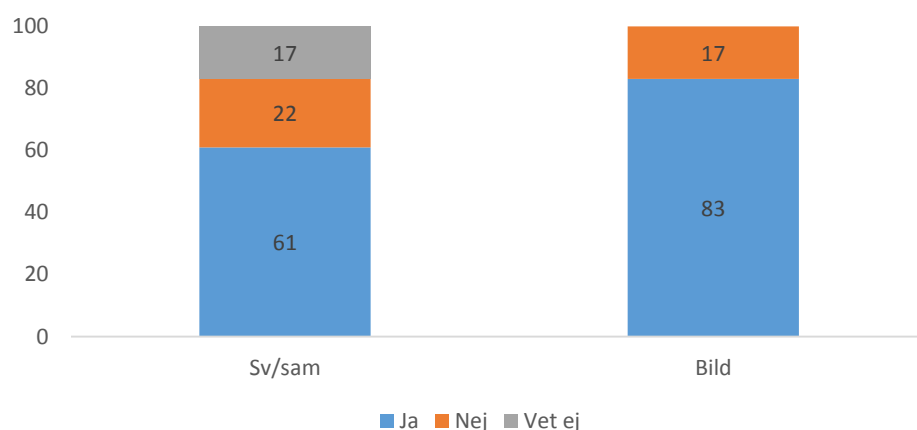
Användningen av de olika MIK-resurserna är generellt högre inom bildlärarprogrammen än i svenska-/samhällsvetenskapsprogrammen utom avseende de två största aktörerna, Skolverket och UR. Bland de övriga resurser som nämns återfinns bl.a. “Spel, som t.ex. Serious Games”, Youtube, “NordenBio/Skolverket”, *Minecraft* samt Prezi (digitalt presentationsverktyg).

En annan sida av resursfrågan är tillgång till teknik och möjligheter till fortbildning inom den egna skolan.

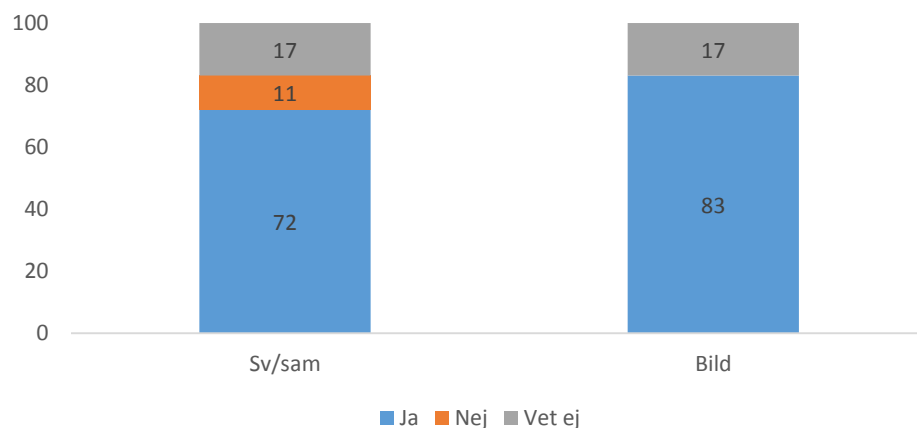
16a. Satsas det särskilda resurser på MIK-området under 2014: tekniskt?

16b. Satsas det särskilda resurser på MIK-området under 2014: ekonomiskt?

16c. Satsas det särskilda resurser på MIK-området under 2014: fortbildning för lärarutbildare?

Flertalet av de lärosäten som ger lärarutbildningar anger att de satsar särskilda resurser på MIK, oavsett om det handlar om teknik, ekonomi eller fortbildning. Dessa satsningar är vanligare inom bildlärarprogrammen än i utbildningarna för svenska-/samhällskunskapslärare. Av de tillfrågade exemplifierade 71 % hur sådana satsningar såg ut. Förutom dessa tre områden angav även några utbildningar att man särskilt satsar på forskning på MIK-relaterade områden (18 %), att man anställer särskilda IKT-coacher/IKT-utvecklare (18 %) samt att man utvecklar onlineutbildningen (12 %).

Vi uppdaterar löpande våra datasalar med hård- och mjukvara. Vi finansierar bl.a. en licentiand med inriktning mot rörlig bild, en av våra bildlärarutbildare som läser forskarutbildning på halvtid. Vi har en undervisande lektor som forskar om ungdomars visuella kommunikation på nätet. Lärarna fortbildar sig fortlöpande avseende såväl praktiska som teoretiska kunskaper.

Vi har tillsatt en särskild IKT-utvecklare med uppdrag att driva utvecklingen av IKT inom lärarutbildningen. Vad gäller tekniken så är den redan väl utvecklad vid högskolan för att kunna genomföra nätbaserad undervisning. Bl.a. har vi rustat bildsalen med den senaste tekniken för att kunna visa olika typer av "laborationer". Dessutom har vi köpt in ett stort antal "plattor" som lärarstudenter kan använda i undervisningen.

Vi, inom Bild, letar ständigt efter nya utmaningar, uppmanas att gå fortbildning om vi behöver och försöker dela med oss av de erfarenheter och kunskaper vi har i lärarlaget, kollegiet och på [lärosätets namn].

Vid institutionen har ny utrustning införskaffats till undervisningssalarna, dvs. en teknisk och därmed ekonomisk satsning har gjorts. Det har även satsats på att lärarna ska använda Ipads inom undervisningen. Vi har haft återkommande IT-seminarier om Ipads med HumFaks IT-coach inom ämnet.

Digital kompetens och IKT i lärarutbildningen är en grupp som arbetar aktivt med kompetensutveckling för lärare och lärarstudenter, t.ex. i form av digitalfika.

Vi bedriver under 2014 ett projekt med syfte att utveckla kurser med hjälp av olika digitala utbildningsinsatser, i samarbete med Interactive Institute. Kontinuerlig kompetensutveckling med insatser från avdelningen Lärstöd.

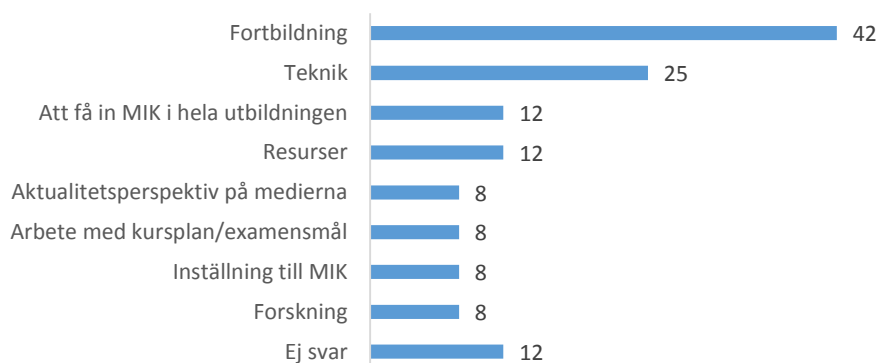
Vi har under 2014 två stora satsningar 1, att använda surfplattor i undervisningen med studenter. 2, att förnya onlineundervisningen.

Bland svaren framträder en tydlig tendens: att det är satsningar på att digitalisera undervisningen och arbete med digitala verktyg i utbildningen av de blivande lärarna som flertalet lärarutbildningar ser som prioriterat och som förknippas med framtiden.

Denna fråga följdes upp av en öppen fråga om vad man ansåg viktigast för utvecklandet av MIK inom lärarutbildningen under de kommande 4–5 åren.

17. Vad är viktigast för utvecklandet av MIK inom lärarutbildning under de kommande 4-5 åren?

Procent

Då frågan ställdes på detta sätt hamnade fokus mer på lärarutbildarna än på tingen i sig. Här ska också sägas att formuleringen “Att få in MIK i hela utbildningen” kan behöva förklaras. Detta avser de svar där man underströk vikten av att MIK-perspektivet måste genomsyra hela utbildningen och inte bara knyts till en isolerad delkurs. “Inställning till MIK” representerar de svar där man menar att MIK idag inte uppfattas som en central del av utbildningen och att dess status måste höjas. Det är svårt att jämföra bild- respektive svenska-/samhällskunskapslärarutbildningarna, men man kan konstatera att samtliga som nämnde teknik som viktigast var svenska-/samhällskunskapsprogram, liksom nio av tio av dem som nämnde behovet av fortbildning.

7.7 Slutsatser och reflektioner

Ett övergripande resultat av enkätundersökningen är att MIK-begreppet inte är särskilt väl förankrat eller känt inom svensk lärarutbildning. En annan aspekt är att gränsen mellan MIK och IT, IKT och termer som mer kan peka mot teknisk utrustning än pedagogiska mål där perspektiv på medier ingår kan vara otydlig för många. Detta kan ha påverkat hur vissa av frågorna har besvarats.

En av frågorna gällde just begreppsanvändningen. Här visar det sig att MIK är en term som används av ett fåtal. De begrepp som dominerar är IT och IKT vilket kan ses som indikationer på ett “verktygstänkande” där medier ses som ett sätt att transportera ämnesinnehåll, snarare än att medierna kopplas till frågor om medialisering och medborgarskap. Då det gäller styrdokument och lokala examensmål är det få svar som ger exempel på lokala examensmål som går utanför grundformuleringen i Högskoleförordningen. Endast tre lärosäten av de totalt 24 som besvarade enkäten har lokala

examensmål som understryker vikten av att lärarstudenterna lär sig värdera och/eller förhålla sig kritiskt till medierad information. Med tanke på att styrdokument ses som den enskilt viktigaste faktorn för utvecklandet av MIK inom utbildningsprogrammen pekar detta på behovet av tydligare skrivningar i de centrala styrdokumenterna för att utveckla MIK på lärarutbildningarna. Skrivningarna om medieinslag i utbildningen i läroplanerna för grundskolan (LGR 11) och Gymnasieskolan (Gy 11) är betydligt mer långtgående än den som återfinns i den tjugo år gamla Högskoleförordningen. Det är svårt att tänka sig att den lärare som endast har "förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna" (HSF 1993:100) kan ge sina elever den undervisning de har rätt till.

Här förelåg det återigen skillnader mellan bildlärarprogrammet och svenska/samhällskunskap såtillvida att bildlärarutbildningen i större utsträckning sa sig knyta an till MIK i sina styrdokument och examensmål. Det var också bildlärarutbildningarna som i dessa avseenden gav de längre och mer utförliga svaren.

Utbildningsplaner styr utbildningsprogram, medan kursplaner vanligtvis omfattar en termin som i sig delas upp i olika delkurser. Frågorna om förekomsten av skrivningar kring MIK gällde uttalade MIK-inslag på delkursnivå. Här pekade majoriteten av svaren gällande utbildningarna i svenska och samhällskunskap mot att mediekopplingar antingen saknades eller att de bestod i användning av vissa programvaror och tekniker. Att knappast någon av de tillfrågade utbildningarna kunde ange eller uppskatta hur många poäng (ECT) som består av MIK-inslag kan också ses som en indikation på att MIK-tänkande har lång väg kvar inom lärarutbildningarna. Också kopplingarna mellan kurslitteraturen och MIK var med enstaka undantag svaga.

Då det gäller bildlärarutbildningen var resultaten delvis annorlunda. Det var i dessa utbildningar man fann de tydligaste MIK-kopplingarna. Det kan bero på att bildämnet i grunden har ett perspektiv som är mer orienterat mot medieproduktion, i och med att de blivande lärarna själva arbetat med att skapa bilder, analysera bilder och undervisa med och om bilder.

Sammantaget förefaller det vara mycket stora skillnader mellan lärosätena i fråga om inslagen av och medvetenheten om MIK. Också tillgången till utrustning, graden av satsningar och stöd från ledning, styrdokument och andra delar i infrastrukturen varierar. Vissa lärarutbildningar säger sig ha omfattande MIK-inslag. På andra högskolor och universitet förekommer MIK knappt alls. Det är en slutsats som är problematisk i och med att skolan har ett utjämnade uppdrag som går ut på att ge alla elever likvärdiga möjligheter.

För att framtidens grund- och gymnasieskola ska kunna garantera god och likvärdig MIK-undervisning för alla elever behöver också lärarutbildningarna förstärkas. Enligt enkäten finns det också ett stort och uppdämt behov av tydlighet i frågan och ett stort behov av fortbildning.

Det har gjorts några uppsatsarbeten kring medietänkandet inom lärarutbildningen, oftast med fokus på IKT. Det finns en studie från slutet av 1990-talet om hur lärarutbildningar då förhöll sig till mediefrågor (Stigbrand 1997). Något som då var genomgående i lärarutbildningarna och som även denna enkätundersökning antyder är att MIK-frågor, förr och nu, hänger på eldsjälar medan strukturer, styrdokument och långsiktighet saknas. Kanske är det så att eldsjälar, som tenderar brinna ut ska ses som ett tecken på avsaknad av långsiktiga strategiska satsningar. Enkätstudien indikerar en önskan om tydligare styrdokument och mer fortbildning. Detta kan tolkas som att frågorna läggs utanför den faktiska praktiken inom lärarutbildningarna och bland lärarutbildarna. Förmodligen finns det redan en del lokal utvecklingsverksamhet, men det saknas gemensamma forum för reflektion kring hur man didaktiskt och pedagogiskt arbetar med MIK, eller vad begrepp som IT och IKT står för i relation till de frågor om bildning, medborgarskap, kunskap som MIK signalerar.

8. Resultat och reflektioner

I detta kapitel redovisas undersökningens huvudresultat. Utgångspunkten är de frågor som ställdes i början av rapporten. Kapitlet omfattar även reflektioner kring resultaten.

Bakgrunden till föreliggande kartläggning är den kartläggning av våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet som Statens medieråd 2013 avrapporterade som ett led i regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism. Där slog myndigheten fast att ett sätt att skydda barn och unga mot våldsbejakande och antidemokratiska budskap är att stärka deras förmåga till medveten medieanvändning. Genom att undervisa barn och unga i medie- och informationskunnighet ökar man deras möjligheter att själva genomskåda vinklade eller falska påståenden, oavsett om dessa förekommer på internet eller i analoga medier. Statens medieråd konstaterade också att det saknades överblick över vilka aktörer och vilka verksamheter som finns på området, något som denna kartläggning kan åtgärda.

I inledningen till föreliggande rapport angavs syftet med studien att brett och inkluderande kartlägga aktörer från olika sfärer som på olika nivåer är engagerade i pedagogiskt orienterat arbete inom eller i anslutning till MIK-området med barn och unga i fokus samt att frilägga länkar mellan olika aktörer, verksamheter och pedagogiska material samt diskutera dessa i förhållande till MIK-begreppet.

Utgångspunkten för detta arbete har varit vad som här har kallats ett integrativt MIK-begrepp, i enlighet med UNESCO:s rekommendationer. Det innebär att både frågor om mediekunnighet och informationskunnighet finns med och att även sådant som rör informationsteknologi och nya sociala och digitala medier har inkluderats. Inledningsvis ställdes följande frågor:

- Vilka är de centrala aktörerna inom MIK-området?*
- Vad utmärker deras MIK-verksamhet?*
- Vilka former av pedagogiska material görs tillgängliga av olika aktörer?*
- Vilka teman och perspektiv är de mest framskjutna kring MIK i Sverige för närvarande?*
- Vilka förbindelser finns mellan olika aktörer?*
- Hur kan MIK-området tydliggöras och förstärkas?*

8.1 Centrala aktörer och förbindelser

Kartläggningen har visat att det finns ett stort antal aktörer som har verksamheter och producerar material som kan kopplas till MIK. Det är svårt att fastslå vilka aktörer som är

mest centrala då de verkar med olika förutsättningar och i olika sammanhang, men i de olika intressefälten finns det några som är mer framträdande och det finns aktörer som figurerar i flera kretsar. Ett sätt att beskriva detta är i termer av ett antal intressekluster.

MIK-klustret: Vilka är det som överhuvudtaget använder MIK-begreppet och som i den meningen kan sägas vara centrala aktörer? Statens medieråd är en relativt ny myndighet (från 2011-01-01) som har knutit sina aktiviteter till MIK-begreppet, sedan termen myntades i och med publiceringen av *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället. Skolan och demokratin* (Carlsson 2013). I februari 2014 anordnade myndigheten för första gången “MIK-veckan”. Samtidigt lanserade man också “MIK-rummet”, en pedagogisk resurs för lärare och elever som nås via myndighetens webbplats. Statens medieråd har även på andra sätt lyft fram MIK-begreppet, vilket ses som en av kärnverksamheterna i myndighetens arbete. Enligt myndighetsinstruktionen ska Statens medieråd “verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan”. Statens medieråd kan också beskrivas som något av en nod i “MIK-Sverige” genom de samarbeten som finns med aktörer från i princip samtliga de fält som tas upp i denna kartläggning.

Myndigheten var tillsammans Filmpedagogerna i Göteborg, Skolverket, Svenska Filminstitutet och Svenska Unescorådet involverade i vad man kan kalla lanseringen av MIK-begreppet genom bakgrundsarbetet med att överföra UNESCO-dokumentet *Media and information literacy curriculum for teachers* till svenska. Initiativtagare och huvudansvarig för produktionen var Nordicom, som också publicerade den svenska versionen av UNESCO-dokumentet (Carlsson 2013).

Nordicom är ett nordiskt kunskapscenter för medie- och kommunikationsområdet som samlar in, bearbetar och förmedlar kunskap om medier. En del av Nordicoms verksamhet har sedan 1997 varit *International Clearinghouse on Children, Youth and Media*, ett globalt nätverk finansierat av UNESCO och svenska staten, som länge haft frågor om medie- och informationskunnighet i fokus. Skol- och folkbiblioteken har också genom Svensk biblioteksförening i allt högre utsträckning engagerat sig i MIK-frågorna, och i samarbete med Statens medieråd har man under 2014 inlett ett arbete med att utveckla bibliotekens roll som lokala och regionala MIK-centraler. Även Svenska Filminstitutets skolriktade aktiviteter och delar av UR:s verksamhet kan räknas till MIK-klustret.

De ovan nämnda aktörerna kan sammantaget ses som ett intressekluster, som gemensamt vill närma sig vår tids mediekultur genom MIK-tänkande, och samtliga framhåller i linje med UNESCO, också lärarutbildningens betydelse i sammanhanget. Till stor del handlar verksamheterna om att stimulera, men också skydda barn, och grundar sig i tankar om

mediernas betydelse för demokratin. Via dessa aktörer finns det, på departementsnivå, förbindelser med i första hand Kulturdepartementet. Nordicom skiljer sig från de övriga aktörerna genom att det är en forskningsförmedlande snarare än en allmänt informerande, pedagogisk eller förebyggande verksamhet.

Filmklustret: Ett annat intressekluster utgörs av de aktörer som på olika sätt är involverade i filmpedagogiska verksamheter. Till dessa hör Svenska Filminstitutets skolriktade verksamheter, regionala resurscentra (organiserade i Regionala Filmresurscentrums samarbetsråd), Filmpedagogerna, FOMP och andra i filmpedagogiska kretsar. Den filmpedagogiska verksamheten har en lång historia med väl inarbetade arbetsformer och kontaktytor. Till stor del kretsar arbetet kring att se, uppleva och analysera film och att använda film som ett verktyg i diskussioner om olika sociala och kulturella frågor i skolsammanhang. Perspektivet på medier är textorienterat och vill lyfta fram den tolkande och aktiva mottagaren som även själv kan vara kreativ i skapande arbete och egna uttryck genom att själv göra film. Med tiden har man inom detta intressekluster också öppnat upp mot andra medieformer än film och det finns flera filmpedagoger som arbetar aktivt med pektdatorer och smarta telefoner i sitt pedagogiska arbete med skolelever. Svenska Filminstitutet har länge varit en nod för detta kluster genom sina verksamheter kring skolbio men också i kraft av ekonomiskt stöd som man har gett till olika film- och mediepedagogiska verksamheter.

Digitaliseringsklustret: Ett tredje intressekluster består av de aktörer som driver på i frågor om digitaliseringen av skolan. Jämfört med de två tidigare nämnda klustren framstår detta som politiskt och ekonomiskt tyngre och med större skolpolitiskt genomslag. Här ingår bland annat lärarfackförbunden Lärarnas riksförbund och Lärarförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Datorn i utbildningen (DiU), .SE samt aktörer inom läromedelsbranschen. En av de frågor man samlas kring gäller en-till-en-satsningar – att alla elever i skolan ska ha tillgång till en egen dator. En annan fråga av gemensamt intresse gäller andra digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten. Gemensamma forum för detta kluster är några större utbildningsmässor i samband med vilka de också delar ut priser till innovativa satsningar som rör digitala medier i skolan. Det finns också flera enskilda, engagerade lärare som driver på i frågor om digitalisering av skolan och undervisningen, bland annat inom ramen för olika nätverk i sociala medier. En annan aktör med närhet till dessa frågor är Digitaliseringskommissionen som på uppdrag av Näringsdepartementet verkar för att det IT-politiska målet uppnås och att regeringens ambitioner inom området fullföljs.

Skolverket har en central roll i förhållande till MIK genom satsningarna på PIM och Multimediybyrå med yrkesverksamma lärare som främsta målgrupp. Dessa verksamheter har omfattat både kursmoment inom dator- och programvaruhantering och ett varierat utbud av pedagogiska material för källkritik, medieanalys och egen medieproduktion. Tiotusentals lärare har genom dessa verksamheter fortbildat sig på ett sätt som varit integrerat i kommunerna och skolorna, finansiellt och pedagogiskt. Dessa MIK-verksamheter tillförs inte längre några särskilda resurser och kommer att läggas ned under detta år (2014-07-01).

Kampanj- och organisationskluster: Det finns också samlingar av aktörer som uppstår i samband med konkreta kampanjer eller projekt. Sådana samarbeten kan exempelvis gälla en aktuell sakfråga (t.ex. risker som barn och unga möter på nätet). En del i dessa processer är de organisationer och föreningar som engagerar sig i olika frågor som gäller barn och unga (t.ex. Friends och BRIS). I det samtida medielandskapet är det närmast givet att de flesta frågor om barns och ungas allmänna välbefinnande också handlar om onlinevärlden och de risker som de kan möta genom den ökande användningen av internet och genom att vara ständigt uppkopplade och ständigt tillgängliga. Samarbetena inom dessa intressekluster är ofta projektorienterade och pågår under en begränsad tid.

Läraryrkesutbildningar: En aktör som framhållits och undersökts särskilt i denna kartläggning är läraryrkesutbildningarna. Ett skäl till detta är att UNESCO framhåller läraryrkesutbildningarnas betydelse i det långsiktiga arbetet med MIK. Man skulle kunna tro att läraryrkesutbildningarna i Sverige utgör ett homogent intressekluster, men resultaten från den enkät som sändes till ämnesläraryrkesutbildningar för samhällskunskap och svenska och bildläraryrkesutbildning pekar snarare på motsatsen. Ett av huvudresultaten från enkätundersökningen var att det finns stora skillnader mellan olika läraryrkesutbildningar i hur man förhåller sig till MIK. Det var stora skillnader från lärosäte till lärosäte, men också en övergripande skillnad mellan bildläraryrkesutbildningarna och de i samhällskunskap och svenska. De förstnämnda har överlag mer inarbetade MIK-perspektiv med fokus på kritiska och analytiska förmågor, medan MIK i samhällskunskaps- och svenskläraryrkesutbildningarna i hög grad associeras med en önskan att införa mer informationsteknik i undervisningen.

Dock kan man se läraryrkesutbildningarna som ett potentiellt intressekluster som skulle kunna bli mer homogent i ett antal avseenden i fråga om MIK i och med att man i grunden har många gemensamma frågor att utgå ifrån. Det kan gälla relationerna mellan MIK och digitaliseringen av skolan, relationer mellan MIK och de mål som finns i läroplaner och för läraryrkesutbildningen i stort, och relationer mellan styrdokument och pedagogiska arbetsformer och MIK.

8.2 Centrala teman

I inledningen av denna kartläggning diskuterades MIK i termer av förmågorna att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter.

Vilka är då de centrala frågorna som de olika aktörerna i kartläggningen arbetar med? Nedan presenteras några tematiska områden som framträder. I anslutning till dessa kommenteras också några av de för MIK centrala områden där kartläggningen *inte* har kunnat påvisa så mycket aktiviteter.

Tillgång till medier och information: För att kunna finna och hantera information behöver man tillgång till medier och informationskällor. Man kan urskilja tre delområden av tillgänglighetsfrågan.

För det första handlar det om teknisk och infrastrukturell tillgänglighet. Inte minst gäller denna fråga digitaliseringen av skolan. Till stor del kretsar frågan kring att föra in och tillgängliggöra annan teknik i skolan genom en-till-en-satsningar och genom att eleverna får ökad tillgång till egna datorer, pektdatorer, smarta skärmar och annan teknisk utrustning. Detta är en fråga som dels pekar mot det intressekluster som finns kring digitaliseringen av skolan, dels mot de etablerade nätverk för tillgängliggörande av film som genom åren har byggts upp kring filmpedagogiska verksamheter.

För det andra handlar det om tillgång till onlinebaserat undervisningsmaterial. Här finns det både läromedelsföretag och kommunala eller privata AV-/mediecentraler med ett stort utbud. En sida av tillgängliggörandet har att göra med att alla barn, enligt Skollagen och FN:s barnkonvention ska ges en likvärdig utbildning med likartade möjligheter också i fråga om tillgång till medier och information. Detta kan också ses som en del av skolans utjämningsuppdrag.

För det tredje handlar tillgänglighet om att grupper med funktionsnedsättningar ska ha tillgång till medier och information i format som de kan tillgodogöra sig. Detta är tillsvidare en liten – men viktig – del av MIK som främst är förknippad med den verksamhet Myndigheten för tillgängliga medier, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Centrum för lättläst bedriver.

En viktig aspekt av tillgänglighet är att den information som användaren behöver finns tillgänglig i en form som är möjlig att tillgodogöra sig. Hårdvaror som datorer och mjukvaror för informationssökning är nycklar i detta, men det är också viktigt att framhålla biblioteken och andra informationsleverantörers (t.ex. UR) betydelse i förhållande till tillgänglighetsfrågorna. Detta gäller även i relation till skolans utjämnande uppdrag.

Medieanalys är en viktig dimension av MIK. Det handlar om kunskaper och förståelse för hur medier fungerar, mediehistoria, hur medier styrs och påverkar, och om färdigheter i att kunna tolka och förstå olika mediebudskap. Dessa "textcentrerade" perspektiv var tydligare förr. När behovet av en särskild medieundervisning formulerades på 1970- och 80-talen stod ofta mediekritiska frågor om medier och maktkoncentration, stereotypa framställningsformer, reklam och propaganda i centrum. Då framhölls också vikten av kritiskt tänkande och kritiska perspektiv. Detta är fortfarande något som brukar lyftas fram i medieutbildningar på högskole- och universitetsnivå. men som inte är så påtagligt i MIK-verksamheterna i denna kartläggning.

Källkritiskt tänkande: En särskild aspekt av medieanalys och kritiskt granskande värdering av medier och information är källkritik. Att källkritik har blivit allt viktigare i takt med allt större tillgång till information från olika källor är något som flera av aktörerna i kartläggningen framhåller. Det nämndes också i många av enkätsvaren från lärarutbildningarna. Särskilt i svenska och samhällskunskap, där MIK annars syntes uppfattas som synonymt med IT, framhölls vikten av källkritik. Källkritik framstår allt som oftast som den enda kritiska/analytiska förmåga som uppmärksammas i relation till medier och information.

Egen medieproduktion: Att själv kunna skapa medieinnehåll ingår också i MIK. Dels ses det som ett egenvärde att kunna skapa kulturella uttryck, dels ses det som en pedagogisk väg till ökad medvetenhet om hur medier fungerar. Inte minst ska demokratiperspektivet understrykas: genom att själv kunna skapa information i olika medier får man möjlighet att ge uttryck för sina åsikter och aktivt delta i den demokratiska processen. Att barn och unga ges chans att själva skapa information är något som återkommer hos i stort sett alla aktörer. Det förekommer en rad uppmaningar till aktiv medieproduktion och även stimulans till sådan kreativitet genom olika priser och utmärkelser som delas ut till skolklasser, lärare etc. Faktum är också att samtidens medier gjort det väsentligt enklare för människor i alla åldrar att själva producera och publicera olika typer av mediematerial.

Medier som risk: Ett särskilt område inom MIK består av det som tar upp risker, faror, hot och olika negativa effekter som barns och ungas medieanvändning antas kunna innebära. Här finns det flera aktörer, både på myndighetsnivå och i det civila samhället, delvis i samarbete med varandra, som i kampanjer och annat profilerar sig kring de potentiellt negativa effekterna av medieanvändning och de faror och risker som barn och unga kan möta på nätet i form av exempelvis antidemokratiska budskap, kränkningar, identitetskapningar, sexuellt utnyttjande etc.

8.3 Pedagogiska material

Kartläggningen av pedagogiska material omfattar allt från digitala eller tryckta lärarhandledningar till interaktiva webbplatser, självtester och databaser med audiovisuella material, eller pedagoger som kommer på besök för att föreläsa eller hålla workshoppar. Sådant material presenteras närmare under varje enskild aktör.

Då det gäller pedagogiska material från myndighetshåll eller från organisationer i det civila samhället så är de gjorda för att informera, upplysa, lära och stimulera. Retoriken och tilltalet i dessa kan knytas till tanken om det kompetenta barnet.

När man ser till vilka de övriga aktörer är som tillhandahåller pedagogiskt material möter man här en blandning av privata och offentliga aktörer. De kallas AV-centraler, mediecentraler, resurscentrum, mediatek eller något annat.

En växande sektor utgörs av pedagogiska material som man kanske inte i förstone förknippar med MIK. Det kan vara de digitala läromedel som läromedelsbranschen erbjuder skolan. Dessa är allt oftare multimediala, multimodala och interaktiva och ger länkar till databaser, webbplatser, uppdateringsfunktioner, och ger möjligheter att som elev också vara producent. Möjligen kan även detta medieutbud omfattas av MIK-begreppet, även om de ämnen som behandlas inte behöver ha något med medier att göra, eftersom själva handhavandet av sådant material kan ge större färdigheter i att använda och förstå medierad information. Dock har det av utrymmesskäl varit omöjligt att inkludera detta material i föreliggande kartläggning.

9 Slutdiskussion och förslag

I detta kapitel diskuteras resultaten från denna kartläggning. Avslutningsvis ges några rekommendationer kring vad som kan göras för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare.

9.1 Gemensamma begrepp och mål

Det florerar en rad olika begrepp som har betydelse för hur man närmar sig det som här kallas MIK-frågor. Redan i ansatsen till kartläggning framhölls vikten av att använda ett *integrativt MIK-begrepp* som avser både mediekunnighet och informationskunnighet och inbegriper det som annars benämns IT, IKT, digital kompetens etc. Genom att använda MIK-begreppet kan nya ytor för dialog öppnas, tidigare positioneringar förändras och nya möten och nya former för pedagogiskt arbete om medier och informationshantering i digital och analoga former skapas.

Det integrativa MIK-begreppet härstammar från UNESCO som menar att vår tids medieteknologiska och kulturella förändringar gör ett integrativt tänkande närmast ofrånkomligt. Traditionella medieplattformar konvergerar i allt kraftfullare mobila enheter som kan bära en mängd olika medieformer. Traditionella mediegenerer (t.ex. reklam, spelfilm, nyheter) mixas alltmer med varandra. Gränserna mellan arbete och fritid, lektion och rast, "information" och "underhållning" samt "IKT" och "mediepedagogik" blir mindre givna med bärbara, personliga och ständigt tillgängliga medier.

Med ett integrativt MIK-begrepp kan det bli möjligt att öppna nya förbindelser mellan barnens medievardag och skolans lärandemål. Å ena sidan handlar det om vad barn och unga gör självmant: ser på film, chattar, spelar spel, kommunicerar i sociala medier och så vidare. Å andra sidan handlar det om vilka färdigheter vi vill att barn och unga ska lära sig i skolan: kritiskt värdera och analysera information, söka information, använda specifika IKT-färdigheter etc. Sådana förbindelser skulle kunna handla om hur man ser å ena sidan digitaliseringen av skolan och digitala läromedel och å den andra sidan analyser av mediers berättarmönster och sociala och kulturella funktioner som nära förbundna verksamheter. Det skulle t.ex. kunna handla om utökade samarbeten mellan skolbibliotek och filmpedagoger, eller om att olika departement och myndigheter samverkar långsiktigt, i stället för projektorienterat i MIK-frågor.

9.2 Globala perspektiv saknas

Vad vi avser med MIK-området är tidsbundet, liksom vilka frågor vi förknippar med det. Det handlar om hur man vid olika tider och i olika intressesfärer ser på medier, uppfattningar om skola och lärande, tekniksyn etc. Kartläggningen visar att det finns tids- och aktualitetsfaktorer som inverkar på vilka MIK-frågor och pedagogiska former som framstår som gångbara vid olika tidpunkter. För att få kunskap om vilka frågor och perspektiv som driver MIK i teori och praktik behöver man forskning och historiserande perspektiv. Det behövs även normkritiskt tänkande och förslag till områden som har förbigåtts. Ett sådant område bör nämnas här. Det handlar om att det finns en så stark nationell orientering i MIK-diskursen, medan UNESCO-dokumentet *Media and information literacy curriculum for teachers* är tänkt att fungera globalt och transnationellt. De internationella utblickarna i svensk MIK är få, trots att perspektiv som övergår det nationella stämmer bättre överens med den samtida och globala medieutvecklingen. Några av de frågor som UNESCO och även Nordicom har tagit upp är den globala (sned-) fördelningen av medier och information, hur medier kan användas i förhållande till socialt och ekonomiskt underprivilegierade, och diskussioner om (digitala) klyftor och möjligheter att använda medier och information som verktyg för demokratisk dialog.

Det finns även MIK-frågor av paneuropeiskt slag liksom pågående diskussioner inom EU om MIK-indikatorer samt pågående studier som syftar till att skapa jämförelser mellan olika EU-länder. Det ligger nära till hands att det skulle ske ett systematiskt erfarenhetsutbyte också på närmare håll, ur svensk synvinkel sett. Exempelvis kunde detta gälla Storbritannien och Danmark, länder som har arbetat länge med och har kommit långt i många MIK-frågor.

9.3 Om skolan och medierna

Föreliggande kartläggning har inte tagit upp vad som sker (eller inte sker) i fråga om MIK inom undervisning i grund- och gymnasieskolan. Det finns tidigare utvärderingar av MIK-relaterade verksamheter i skolan, men de har huvudsakligen fokuserat på teknik och IT som verktyg, snarare än på de mer kritiska, analytiska och kreativa aspekterna av MIK.

Exempelvis konstaterade Skolinspektionen (2012) att "informationsteknik genomsyrar i dag alla delar av samhället och borde vara självklar, men är det ännu inte överallt, i det

pedagogiska arbetet”.³³³ I Digitaliseringskommissionens delbetänkande *En digital agenda i människans tjänst – en ljusnande framtid kan bli vår* (2014) konstateras att den svenska skolan står sig relativt väl i en internationell jämförelse vad det gäller tillgången till datorer och digitala verktyg. Däremot används denna utrustning förvånansvärt lite i den pedagogiska verksamheten jämfört med andra europeiska länder med sämre tillgång till sådana resurser. Naturligtvis kan tekniktillgången i Sverige bli (ännu) bättre och inte minst kan skillnaderna mellan olika skolor och skolstadier bli mindre. När Skolverket (2013) gjorde en utvärdering av IT-användning i svenska skolor visade det sig att det fanns en dator per elev i de 5 % bäst utrustade grundskolorna medan drygt 11 elever fick dela på en dator i de 5 % sämst utrustade.³³⁴ Teknicksatsningar ger i sig inte per automatik en bättre utbildning. Det behövs också ett pedagogiskt tänkande om hur man fyller tekniken med innehåll. Vad som saknas tycks vara de kritiska och intellektuella färdigheterna som ingår MIK, snarare än en ensidig satsning på tekniktillgången.

Skolverket kunde i samma rapport konstatera brister i undervisningen avseende källkritik på internet. Nästan var tredje högstadieelev hade inte fått någon sådan. Detta menar Skolverket rimmar illa med styrdokumentet:

Med tanke på skrivningar i kursplaner är det dock oroande att 31 procent av eleverna i åk 7–9 säger sig inte få någon undervisning alls i källkritik. Likaså att drygt hälften av lärarna i årskurs 1–3 säger att de inte alls arbetar med det. Bland eleverna i gymnasial vuxenutbildning är det mindre än hälften som fått lära sig att vara källkritiska till information på internet.”

Givet att 100 % av högstadieeleverna använder internet och 95 % av dem gör det varje dag,³³⁵ är det förvånande att det finns så många som inte fått undervisning i sådan källkritik. En del i detta är att lärarna själva upplever sig sakna den kompetens som krävs: 41 % av grundskolelärarna i samma undersökning svarade att de har ett mycket stort eller ganska stort behov av kompetensutveckling i källkritik. Det verkar heller inte som att kompetensutvecklingsstödet till lärarna är tillräckligt. I en europeisk jämförelse kom Sverige

³³³ Skolinspektionen (2012) *Satsningarna på IT används inte i skolornas undervisning. Vad visade Skolinspektionens granskning?* Dnr. 40-2011:2928, 2012-09-11.

<http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/it/pm-it-iundervisningen.pdf/>. 140520.

³³⁴ Skolverket (2013): *It-användning och it-kompetens i skolan. Rapport 386, 2013.*

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3005/. 140520.

³³⁵ Statens medieråd (2013) *Ungar & medier 2013/13.*

<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Ungarmedier/>

på 21:e plats av totalt 27 länder avseende hur mycket kompetensutveckling avseende IT-användning i undervisning och lärande som lärarna i årskurs 8 fått de senaste två åren.³³⁶

I samma studie undersöktes också utvecklandet av IT-strategier inom skolan ifråga om styrdokument på tre områden: allmän IT-användning, IT-användningen i undervisning och lärande samt IT-användning i specifika ämnen. Ett av resultaten visade att endast 3 % av de svenska eleverna i årskurs 8 går i en skola där samtliga tre strategier figurerar. Motsvarande siffra för Danmark var 49 %.³³⁷

Med tekniska förändringar följer kulturella och sociala förskjutningar. Övergången från analogt till digitalt (som kom senare till skolan än till många andra samhällssektorer) har skapat ett slags "mediekris" inom skolan som institution. Till en del handlar det om generationsfrågor bland lärare och skolledare, men också om synen på kunskapsproduktion. Det gör att medier har blivit något som inte kan undgå inom skolans ram. Etablerade "skolmedier" som läroboken har förlorat sin tidigare ställning, medan barnens privata medieting, mobilerna, kommer in i klassrummet. Återigen kan MIK-begreppet erbjuda öppningar för nytt tänkande, i och med att det integrerar perspektiv på medier som symbolmiljö och kulturella former med informationshantering, lärande och ny teknik.

Självklart ska skolan erbjuda relevant, samhällsnyttig och för individen gångbar utbildning. En minst lika viktig tanke är att skola, lärande, kunskap och pedagogiskt tänkande i grunden är förknippat med upplysning och bildning. Med bildning avses då inte faktakunskaper om kanoniserad kultur utan reflekterade erfarenheter, kritiskt tänkande och allas möjlighet till förverkligande av sin egen potential. Denna typ av upplysningstankar är direkt förbundna med demokrati och idealen om en öppen offentlighet med fri opinionsbildning.

Genom att skapa kunskap om medier (i bred bemärkelse), hur de fungerar, vad som styr dem och vilka tekniska och kulturella traditioner de verkar utifrån får barn och unga kunskaper och färdigheter i att välja, använda och värdera medier.

9.4 Koppling till lärarutbildning

I den enkät som utförts inom ramen för denna kartläggning svarade påfallande många av lärarutbildningarna att tillgång till teknik var en av de viktigaste förutsättningarna för stärkt

³³⁶ European Schoolnet (2013) *Survey of Schools: ICT in Education. Benchmarking Access, Use and Attitudes to Technology in Europe's Schools. Final Study Report*. <https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/KK-31-13-401-EN-N.pdf>. 140514.

³³⁷ Ibid.

MIK-undervisning. En förklaring till den teknikfixering som många lärosäten visade upp, och den splittring när det gäller mer kritiska och analytiska perspektiv till medier som finns inom lärarutbildningen, kan vara att det finns en föreställning om medier som verktyg och något som ligger utanför oss själva. Medierna reduceras till det som är emellan en sändare och en mottagare. Man ser medier som ett verktyg för överföring med mindre hänsyn till hur den mediala och sociala kontexten påverkar hur informationen som förmedlas tolkas.

Hur ska då ett integrativt MIK-begrepp kunna föras in i lärarutbildningarna? En väg till att förankra MIK är nya direktiv och mer styrning från centralt håll. En annan är att samla lärarutbildningarnas företrädare för gemensam inventering av vilka satsningar som har gjorts sedan tidigare, vilka resurser som finns och vad som är möjligt att åstadkomma med detta som utgångspunkt.

Enkätstudien visade att styrdokument är den faktor som lärarutbildningarna anser är viktigast för en ökad satsning på MIK. Det förvånar inte eftersom en majoritet av lärarutbildningarna saknar lokala examensmål eller använder sig av Högskoleförordningens (HSF) formulering att studenten efter genomgången lärarutbildning ska visa "förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna." (SFS 1993:100) Denna formulering är från 1993, samma år som världens första grafiska webbläsare, *Mosaic*, såg dagens ljus. Det är ganska länge sedan. Lärarutbildningarna vill ha utvecklade styrdokument för att kunna stärka MIK – det är hög tid att se över HSF, så att dagens lärarstudenter kan få en chans att uppfylla kraven i läroplanerna. En lärarexamen är formellt likvärdig oavsett vilket lärosäte som delat ut den. I praktiken är dock skillnaderna mellan olika lärosäten så stora att de inte är likvärdiga när det kommer till lärarens förmåga att lära ut MIK till sina elever, delvis beroende på att det centrala styrdokumentet i detta fall är 21 år gammalt och sedan länge omsprunget av teknik- och medieutvecklingen.

9.5 Forskningsförankring

Det finns en svag anknytning mellan MIK och den akademiska forskningen och högre utbildningen. Detta gäller också i relation till de undersökta lärarutbildningarna. Ser man till den högre utbildningen så kan man i Sverige idag studera medie- och kommunikationsvetenskap vid mer än femton lärosäten, och det bedrivs kvalificerad forskning vid många av dem. Dessutom finns det andra medieinriktade ämnen, journalistutbildningar etc. Mycket få av dessa har några uttalade MIK-perspektiv i förhållande till det man lär ut eller forskar om. Andra ämnesområden som kan stå nära MIK

är pedagogik, utbildningsvetenskap, litteraturvetenskap, sociologi och statsvetenskap – en rad andra samhällsvetenskapliga, humanistiska och tekniska ämnen torde också kunna närma sig frågor om medier, lärande och medborgarskap.

Kurser i MIK skulle kunna vara steg på denna väg, och Bibliotekshögskolan i Borås gör ett pionjärbete i och med att man våren 2014 sjösatte kursen *Medie- och informationskunnighet i skolan*. Forskarkurser och forskarskolor som tar upp olika aspekter av MIK är en annan och kanske mer långsiktigt effektiv väg, men här saknas både resurser och nationell samordning.

9.6 Behov av samordning

En slutsats som kan dras utifrån denna kartläggning är att det råder brist på samordning mellan olika aktörer. Som tidigare nämnts finns det några nätverk, särskilt inom film- och mediepedagogik, och några intressekluster, men detta är mer undantag än regel. I stort är koordinationen mellan olika aktörer på MIK-området svag eller obefintlig.

De samarbeten som finns är påfallande ofta projektorienterade och saknar långsiktighet, resultatindikatorer och mätbara mål.

Ett konkret resultat av denna brist på samordning är att resurserna inte fördelas jämt, vare sig geografiskt eller tematiskt. Det finns stora regionala och lokala variationer i fråga om tillgången till digitala verktyg och till kvalificerad undervisning i käll- och mediekritik. På andra områden kan det plötsligt uppstå en mängd aktiviteter och material, som ofta överlappar varandra (just nu pågår många kampanjer och projekt som tar upp mobbning och kränkningar på internet). Andra områden ignoreras i stort av de flesta aktörer, t.ex. globala eller strukturella perspektiv på medie- och informationskunnighet till skillnad från de nationella och individuella perspektiven.

Det finns flera departement som är berörda av MIK. Den genomgripande medialiseringen av samhället och internets gränsöverskridande karaktär talar för att det behövs nya och i grunden departementsöverskridande former för samarbeten. Denna kartläggning visar att sex olika departement, Försvarsdepartementet, Justitiedepartementet, Kulturdepartementet, Näringsdepartementet, Socialdepartementet, och Utbildningsdepartementet ansvarar för områden som alla behandlar MIK, men formell samordning saknas. För att stärka erfarenhetsutbyte och nå samordningsvinster kan en interdepartementell arbetsgrupp för MIK-frågor skapas.

Liknande resonemang kan anläggas på myndighetsnivån. Kartläggningen i kapitel 3 visar att det inte finns några formaliserade myndighetsövergripande forum för MIK-frågor. Den

samverkan som finns är i allmänhet projektorienterad och inbegriper inte alla myndigheter som berörs av frågorna. I sammanhanget kan det av regeringen inrättade myndighetsövergripande Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor nämnas. Nätverket omfattar ett tjugotal myndigheter och tar sin utgångspunkt i FN:s barnkonvention. Bland dem finns Barnombudsmannen, Datainspektionen, Konsumentverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Statens medieråd och Skolverket. Huvudansvaret för nätverket ligger på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.³³⁸ Samarbetet sker i form av ämnesgrupper som bemannas av handläggare från de myndigheter som anmält intresse att arbeta med en viss fråga. Inom varje ämnesgrupp har en myndighet det sammanhållande ansvaret för gruppens verksamhet. Det finns ett antal tematiska arbetsgrupper och ett forum för myndighetschefer.³³⁹ En MIK-orienterad arbetsgrupp saknas, men bör kunna stärka myndighetssamarbetet på området.³⁴⁰

Behovet av en nationell samordning på MIK-området är tydligt. Det skulle sannolikt inte bara förbättra resultaten av MIK-arbetet, utan också sänka kostnaderna eftersom många aktörer idag gör samma sak. Ska man nå framgång med medie- och informationskunnighet, oavsett om målet är att stärka unga mot extremistisk propaganda, att skapa ett konkurrenskraftigt svenskt näringsliv eller att förse unga med de kompetenser som krävs för att delta som fullvärdiga medborgare i den demokratiska processen i 2000-talets genommedierade värld – då krävs samordning.

9.7 Förslag för det fortsatta arbetet

Avslutningsvis summeras de faktorer som framstår som de viktigaste för att skapa förutsättningar för ett framgångsrikt arbete med att stärka barn och barn och unga som medvetna medianvändare.

- Åtminstone de statliga verksamheterna bör enas om att inordna alla dessa termer under det övergripande MIK-begreppet. Det finns en uppsjö av olika begrepp för samma eller näraliggande verksamheter: IT, IKT, digital kompetens,

³³⁸ *Myndighetsnätverk för barn- och ungdomsfrågor*. <http://www.mucf.se/myndighetsnatverk-barn-och-ungdomsfragor/>. 140410/

³³⁹ *Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor*. <http://www.konsumentverket.se/PageFiles/140108/Presentation%20av%20myndighetsn%C3%A4tverket%20f%C3%B6r%20barn-%20och%20ungdomsfr%C3%A5gor.pdf>. 140402.

³⁴⁰ *Vem gör vad? Broschyr om myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor* (2012). <http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Vem-gor-vad/>. 140402.

mediekompetens, digital litteracitet, medielitteracitet, mediekunskap och mediepedagogik är bara några av dem. Att olika aktörer betecknar sina aktiviteter på olika sätt försvårar samarbetet.

- Samordningen av MIK-frågor kan stärkas på flera olika nivåer. En interdepartementell arbetsgrupp är liksom en arbetsgrupp inom ramen för Myndighetsnätverket för barn- och ungdomsfrågor tänkbara samarbetsformer. Även en nationell samordningsfunktion för MIK-området saknas i nuläget. Bristen på samordning gör att lokalt eller regionalt förankrade projekt inte delar erfarenheter och att goda exempel inte sprids nationellt. En sådan samordningsfunktion skulle kunna inventera de faktiska MIK-verksamheterna på lokal nivå, och samla erfarenheter, goda exempel, pedagogiska metoder samt lektionsupplägg i en kunskapsdatabas för nationell spridning. Biblioteken och skolbiblioteken skulle i sammanhanget kunna fungera som lokala och regionala noder för MIK-samordning.
- MIK-områdets centrala frågeställningar, perspektiv på digitaliseringen av skolan och samhällets medialisering behöver förankras i forskningen. Detta kan ske genom satsningar på grundforskning och tillämpade studier. Särskilt behövs satsningar på forskning om MIK-pedagogik och didaktik.
- Styrdokumenten för lärarutbildningarna behöver uppdateras för att svara mot läroplanerna för grundskolan och gymnasiet, och mot medielandskapets utveckling.
- Ett arbete med att utveckla mätbara mål och standardiserade indikatorer för medie- och informationskunnighet i skolans olika stadier bör inledas, liksom att implementera ett sådant perspektiv inom lärarutbildningarna. I nuläget består kunskapen om barns och ungas medie- och informationskunnighet, liksom utvärderingarna av effektiviteten i satsningar på såväl digital teknik som MIK-undervisning, mest av grova uppskattningar. Att utveckla sådana mål och utvärderingsmetoder skulle kunna bidra till att säkerställa vilka pedagogiska metoder som är mest framgångsrika.

Referenser

Av utrymmesskäl presenteras här endast de teoretiska och empiriska rapporter som fungerat som bakgrundsmaterial till kartläggningen. Övriga källor återfinns som fotnoter i den löpande texten.

Aulin-Gråhamn, L., Persson, M, Thavenius, J. (2004). *Skolan och den radikala estetiken*, Lund: Studentlitteratur.

Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture*, Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Börjesson, L (2014) *Äppelhyllvardag: folkbibliotekens arbete med tillgängliga medier för barn*. Johanneshov: Myndigheten för tillgängliga medier.
http://www.mtm.se/Global/Publikationer/Affischer%20och%20broschyurer/Appelhylla_rapport_webb.pdf

Celot, P. & Pérez Tornero, J. M. (red.) (2009). *Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels*. Brussels: European Commission.

Carlsson, U. (2008a). "Grünwald declaration on media education". I Carlsson U. et.al. (red.). *Empowerment through media education, An intercultural dialogue*, Göteborg: Nordicom, s.57–58.

Carlsson, U. (2008b). "The Paris Agenda. 12 Recommendations for Media Education". I Carlsson U. et.al. (red.). *Empowerment through media education. An intercultural dialogue*, Göteborg: Nordicom, s.49–57.

Carlsson, U. (red.) (2013). *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället, Skolan och demokratin, UNESCOs ramverk för lärare och lärarutbildning. Analyser och reflektioner*, Göteborg: Nordicom.

Carlsson, U. (red.) (2014). *Medie- och Informationskunnighet i Norden. En nyckel till demokrati och yttrandefrihet*. (under tryckning) Göteborg: Nordicom.

Celot, Paolo & Pérez Tornero José Manuel (2009). *Study on Assessment Criteria for Media Literacy Levels. A comprehensive view of the concept of media literacy and an understanding of how media literacy levels in Europe should be assessed*, Brussels, October 2009.

Couldry, Nick (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*. Cambridge: Polity.

Couldry, N., Livingstone, S., Markham. T (2010). *Media consumption and public engagement. Beyond the presumption of attention*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Deuze, Mark (2012). *Media Life*. Cambridge: Polity.

Drotner, K. (2008). "Leisure is hard work. Digital practices and future competencies", i Buckingham, D. (red.) *Youth, identity, and digital media*, Cambridge, MA: Heinemann. s. 167–184.

Drotner, K. (2010). "Democratic Digital Literacies. Three Obstacles in Search of a Solution". I Carlsson. U (red.). *Children and Youth in the Digital Media Culture*, Göteborg: Nordicom, s.25–34.

Erstad, O. (2010). "Paths Towards Digital Competencies. Naïve Participation or Civic Engagement". I Carlsson. U (red.). *Children and Youth in the Digital Media Culture*, Göteborg: Nordicom, s.35–50.

European Schoolnet (2013) *Survey of Schools: ICT in Education. Benchmarking Access, Use and Attitudes to Technology in Europe's Schools. Final Study Report*.
<https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/KK-31-13-401-EN-N.pdf>

Forsman, Michael (2014). *Duckface/Stoneface. Sociala medier, onlinespel och bildkommunikation bland killar och tjejer i årskurs 4 och 7*, Stockholm. Statens medieråd.

Grönlund Å. (2014). *Att förändra skolan med teknik. Bortom en dator per elev*. Örebro: Örebro universitet.

Hjarvard, Stig (2013). *The mediatization of culture and society*, London: Routledge.

Hylén. J. (2011). *Digitaliseringen av skolan*. Lund: Studentlitteratur.

IT i människans tjänst: en digital agenda för Sverige. (2011) Stockholm: Näringsdepartementet.

Jenkins, Henry (2006). *Fans, bloggers, and gamers: Exploring participatory culture*. New York: New York University Press.

Jenkins, Henry (2008). *Konvergenskulturen. Där gamla och nya medier kolliderar*. Göteborg: Daidalos.

Kotilainen, S. (2010). "Global Digital Culture Requires Skills in Media Literacies". I Carlsson. U (red.). *Children and Youth in the Digital Media Culture*, Göteborg: Nordicom, s.65–74.

Kupiainen. R. & Sintonen S. (2010), "Media Literacy as a Focal Practice". I Kotilainen S. & Arnolds-Granlund s-B. (red). *Media Literacy Education. Nordic Perspectives*, Göteborg: Nordicom, s.57–68.

Löfving C. (2012). *Digitala verktyg och sociala medier i undervisningen. Så skapar vi en relevant skola utifrån LGR11*, Stockholm. Liber.

Moores, Shaun (2012). *Media, place and mobility*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Oxstrand, Barbro (2013). *Från literacy till mediekunnighet. Lärares uppfattning och förståelse av begreppen mediekunnighet och IKT i skolan och deras syn på medieundervisningen* (Lic.), Göteborg: JMG.

Pérez Tornero, J.M. (2008). "Media literacy. New conceptualizations. New approach". I Carlsson U. et.al. (red.). *Empowerment through media education, An intercultural dialogue*, Göteborg: Nordicom, s.103–116.

Pérez Tornero, J.M. & Pi M. (2013). "Media literacy. Policy in European Union", I Carlsson U. & Hope Culver, S (red.). *Media and information literacy and intercultural dialogue*, Göteborg: Nordicom, s. 327–354.

Potter, W.J. (2013) *Media literacy*, (6:e uppl.) Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Rivano Eckerdal J. & Sundin O. (red) (2014). *Medie- & informationskunnighet – en forskningsantologi*, Stockholm: Svensk Biblioteksförening.

Skolinspektionen (2012) *Satsningarna på IT används inte i skolornas undervisning. Vad visade Skolinspektionens granskning?* Dnr. 40-2011:2928,
<http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/it/pm-it-iundervisningen.pdf>

Skolverket (2013): *It-användning och it-kompetens i skolan*. Rapport 386, 2013.
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3005

Säljö, Roger (2013). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*, Stockholm. Nordstedts.

SOU 2014: 13 *En digital agenda i människans tjänst – en ljusnande framtid kan bli vår*.

Statens medieråd (2013) *Ungar & medier 2013/13*.
<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Ungarmedier/>

Statens medieråd (2013) *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet*.
<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Produkter/Valdsbejakande-och-antidemokratiska-budskap-pa-internet-/140320>

Stigbrand, K. & Lilja-Svensson M. (1997). *Mediekunniga lärare? Om lärarhögskolorna och mediepedagogiken*, Stockholm: Vårdsskildringsrådet.

Tufte, B. (1995). *Skola og medier. Byggesæt til de levende billeders pædagogik*, København: Akademisk Forlag.

Turkle, Sherry (2011). *Alone together. Why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.

Uusitalo, N. (2010). "Constructing Media Literacy as a Civic Competence". I Kotilainen S. & Arnolds-Granlund s-B. (red.). *Media Literacy Education. Nordic Perspectives*, Göteborg: Nordicom, s.69–80.

Unesco (1982) *Grünwald Declaration on Media Education*. Paris: Unesco
http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF.

Unesco (2011). *Media and Information Literacy. Curriculum for Teachers*. Paris:Unesco.
<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-and-information-literacy-curriculum-for-teachers/>

Varis, T. (2010). "Understanding Media Literacy", Children and Youth in the Digital Media Culture", I Carlsson. U (red.). *Children and Youth in the Digital Media Culture*, Göteborg: Nordicom, s.75–86.

Enkät kring medie- och informationskunnighet inom ämneslärarutbildning där svenska och/eller samhällskunskap ingår som huvudämne-för årskurs 7-9 eller gymnasiet

Som ett led i ett regeringsuppdrag ”att kartlägga vilka aktörer som är verksamma inom området för medie- och informationskunnighet och inventera det pedagogiska material som finns på området” (Ju2013/3289/D) genomför Statens Medieråd i samråd med Lärarutbildningskonventet en nationell enkätstudie ifråga om förekomsten av och förutsättningarna för medie- och informationskunnighet (MIK) inom ämneslärarutbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 eller gymnasiet, med svenska som ett huvudämne.

Enkäten bör fyllas i av någon med övergripande utbildningsansvar för de angivna programmen (dekan, akademisk chef, utbildningsledare, programansvarig etc.).

Medie- och informationskunnighet är ett samlingsbegrepp för de kunskaper som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och olika kontexter. MIK omfattar således både mediekunnighet och informationskunnighet. Vilket kan relateras till de övergripande kunskapsmålen för grundskolan (s. 13f) som anges i LGR 11, liksom till ämnesspecifika målen för svenska (s. 225ff) samhällskunskap (s. 202f) och andra ämnen som kan ingå i ämneslärarutbildning med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9. Vi vill veta i vilken utsträckning MIK finns infogat i lärarutbildningen och hur dess betydelse värderas.

Enkätresultaten kommer att ingå i en rapport om det aktuella läget i fråga om MIK i Sverige. Rapporten ska överlämnas av Statens Medieråd till regeringen den 31.5 2014.

Enkätsvaren ska vara oss tillhanda senast den 1.3.

Mejla den ifyllda enkäten till registrator@statensmedierad.se

Frågor besvaras av:

Docent Michael Forsman, undersökningsledare

michael.forsman@sh.se

076-172 44 96

Fil. Dr. Ulf Dalquist, forskningsansvarig Statens medieråd

ulf.dalquist@statensmedierad.se

08-665 14 66

Bakgrund

I rapporten *Medie- och informationskunnighet i nätverkssamhället. Skolan och demokratin*, sv. red Ulla Carlsson (2012), föreslår Unesco att samlingsbegreppet **medie- och informationskunnighet** (MIK) används (det cirkulerar många begrepp: medieliteracitet, digital literacitet, digital kompetens, informationskompetens, IKT etc.). Enligt Unesco har MIK två dimensioner, som omfattar en rad kunskaper som elever och lärare bör besitta.

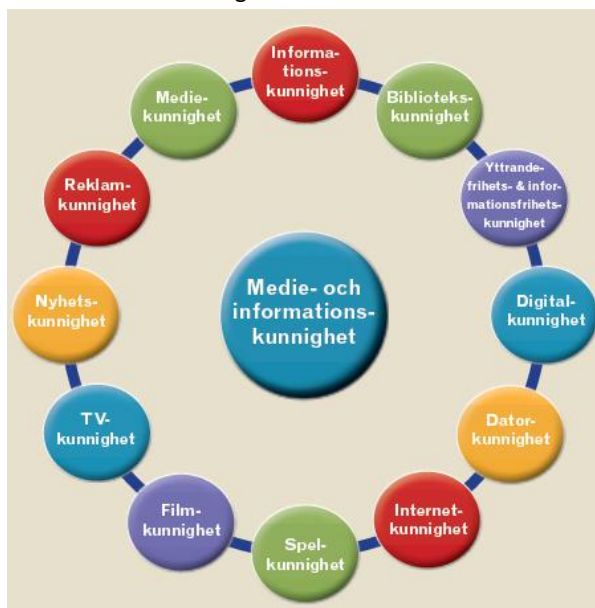
Mediekunnighet

Förstå mediernas roll och funktion i ett demokratiskt samhälle	Att veta vilka förutsättningar som krävs för att medier ska kunna uppfylla sina funktioner	Kunna kritiskt värdera medieinnehåll utifrån mediernas funktioner	Förmåga att använda medier för att kunna uttrycka sig och delta i den demokratiska processen	Använda färdigheter som krävs för att producera eget medieinnehåll
--	--	---	--	--

Informationskunnighet

Definiera och beskriva informations-behov	Söka och använda information	Bedöma information	Sortera information	Använda information på ett etiskt hållbart sätt	Förmedla information	Använda IKT-färdigheter som krävs för att processa information
---	------------------------------	--------------------	---------------------	---	----------------------	--

Unesco använder också det man kallar MIK-ekologin för att illustrerar vidden av MIK.

Betydelsen av MIK inom skolan och på lärarutbildningar ökar. Detta sker i ljuset av den samtida utvecklingen med ständigt närvarande medier (som smarta mobiler, Ipads och lao tops) och konvergerande medie- och informationsplattformar. Det knyter också an till behovet av nya sätt att tänka kring lärande, klassrummet och lärarrollen. Detta gäller såväl i undervisning om medier, som i undervisning och examinationsformer, där informationsteknologier och olika multimodala uttrycksformer används, online och offline. Allra viktigast är att ett modernt och globalt medborgarskap och yttrandefrihet förutsätter tillgång till, kunskaper om, och förmåga att använda och kritiskt reflektera kring medier och andra informationsbärare. En del av detta gäller specifikt barn och unga.

I detta har framtidens lärare och dagens lärarutbildningar mycket viktiga funktioner att fylla. Vi vet att det finns profileringar, kurser och inslag med tydlig MIK-koppling i program och kurser runt om vid landets olika lärarutbildningar, men vi saknar en övergripande bild. Det är mot denna bakgrund denna enkät görs.

Vi har begränsat studien till ämneslärarprogrammet med inriktning mot grundskolans årskurs 7–9 och gymnasiet med svenska och/eller samhällskunskap som huvudämne. Vi gör även en kompletterande studie kring bildlärarutbildningen.

Enkätresultaten kommer att ingå i en rapport om det aktuella läget i fråga om MIK i Sverige som Statens Medieråd ska överlämna till regeringen den 31.5 2014.

Medie- och informationskunnighet (MIK) inom svensk lärarutbildning

Enkät VT 2014

Vänligen fyll i svaren direkt i dokumentet, spara och mejla till: registrator@statensmedierad.se.

Vill man hellre fylla i på papper går det också bra att skriva ut dokumentet, fylla i och posta det till Statens medieråd, Box 27204, 102 53 Stockholm.

Lärosätets namn:	
Programbeteckning/ar:	
(T.ex. Ämneslärarutbildning i svenska och samhällskunskap med inriktning mot årskurs 7–9.)	
Uppgiftslämnarens namn:	
Befattning:	
E-post:	
Telefon:	

1. Är MIK ett begrepp som används inom lärarutbildningen vid ditt lärosäte?

Ja Nej Vet inte

2. Ange vilka andra begrepp som används i sammanhanget (ex. medieliteracitet, digital literacitet, digital kompetens, IKT etc).

3. Vilka MIK-relaterade kunskaper anser ni är viktigast:

a. För lärarutbildare inom programmet?

b. För era studenter att ha när de lämnar programmet?

4. Vilka MIK-relaterade områden och färdigheter anser ni bör ingå:

a. I den utbildningsvetenskapliga kärnan?

--	--

b. Inom ämnesstudierna?

--	--

5. Finns det MIK-kopplingar i programmets lokala examensmål?Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

--	--

6. Inkluderar lärandemålen i kursplanerna för programmet några MIK-aspekter?

a. För den utbildningsvetenskapliga kärnan?

Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

--	--

b. För ämnesstudierna?

Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

--	--

7a. Ingår delkurser med MIK-profil i programmet? Ja Nej Vet inte

7b. Om delkurser med MIK-profil ingår, ange omfattningen av dessa.

Summa ECT:

7c. Om särskilda delkurser med MIK-profil inte ingår, uppskatta omfattningen av MIK-inslag i hela programmet.

Summa ECT:

8. Förekommer det kurslitteratur som har tydlig MIK-koppling:

a. Inom den utbildningsvetenskapliga kärnan? Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

b. Inom ämnesstudierna?

Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

9. Förekommer det examinationsformer med tydlig MIK-koppling:

a. Inom den utbildningsvetenskapliga kärnan? Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

b. Inom ämnesstudierna?

Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

10. Finns det inslag av distansutbildning i programmen?**a. Inom den utbildningsvetenskapliga kärnan?**Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

--

b. Inom ämnesstudierna?Ja Nej Vet inte

Ange gärna exempel:

--

11. Ange kompetensen ifråga om följande bland lärarutbildarna i programmet.

1 = mycket låg, 5= mycket god

	1	2	3	4	5
a. Insikter om MIK:s betydelse för blivande lärare	☐	☐	☐	☐	☐
b. Källkritik	☐	☐	☐	☐	☐
c. Kritisk medieanalys	☐	☐	☐	☐	☐
d. Medieproduktion för lärare	☐	☐	☐	☐	☐
e. Vana vid onlineundervisning	☐	☐	☐	☐	☐
f. Användning av digitala resurser för informationssökning	☐	☐	☐	☐	☐
g. Kunskaper om barn och ungas medievanor	☐	☐	☐	☐	☐
h. Förmåga att hantera datorn i sitt arbete	☐	☐	☐	☐	☐
i. Förmåga att använda multimediala presentationsformer	☐	☐	☐	☐	☐
j. Samverkan med externa aktörer	☐	☐	☐	☐	☐

12. Vilken kompetenser kan lärarstudenterna som genomgått programmet förväntas ha ifråga om följande.

1 = mycket låg, 5= mycket god

	1	2	3	4	5
a. Insikter om MIK:s betydelse för blivande lärare	☐	☐	☐	☐	☐
b. Källkritik	☐	☐	☐	☐	☐
c. Kritisk medieanalys	☐	☐	☐	☐	☐
d. Medieproduktion för lärare	☐	☐	☐	☐	☐
e. Onlineundervisning	☐	☐	☐	☐	☐
f. Användning av digitala resurser för informationssökning	☐	☐	☐	☐	☐
g. Kunskaper om barn och ungas medievanor	☐	☐	☐	☐	☐
h. Förmåga att hantera datorn i sitt arbete	☐	☐	☐	☐	☐
i. Förmåga att använda multimediala presentationsformer	☐	☐	☐	☐	☐
j. Samverkan med externa aktörer	☐	☐	☐	☐	☐

13. Hur viktiga är följande faktorer för utvecklandet av MIK inom programmet?

1 = inte alls viktigt, 5=mycket viktigt

	1	2	3	4	5
a. Styrdokument (utbildningsplaner, kursplaner, litteraturlistor, policydokument etc.)	☐	☐	☐	☐	☐
b. Särskild resurstilldelning	☐	☐	☐	☐	☐
c. Tekniktillgång	☐	☐	☐	☐	☐
d. Teknisk support	☐	☐	☐	☐	☐
e. Läroarbetsutbildarnas kompetens inom området	☐	☐	☐	☐	☐
f. Erfarenheter från tidigare MIK-satsningar	☐	☐	☐	☐	☐
g. Prioriteringar inom de ämnen som ingår i läroarbetsutbildningen	☐	☐	☐	☐	☐
h. Enskilda läroarbetsutbildares initiativ	☐	☐	☐	☐	☐
i. Studenternas intresse och påtryckningar	☐	☐	☐	☐	☐
j. Relationer med RUC	☐	☐	☐	☐	☐
l. Forskningsprojekt inom området vid lärosätet	☐	☐	☐	☐	☐
m. Särskilda seminarier, konferenser etc.	☐	☐	☐	☐	☐

14. Används MIK-relaterade resurser som tillhandahålls av följande aktörer?

a. Skolverket	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
b. Statens medieråd	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
c. Utbildningsradion	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
d. Svenska filminstitutet	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
e. Regionala filmcentra	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
f. Lokala mediepedagoger	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
g. Mediekompass	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
h. Surfa Lugnt	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
i. Media Smart	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
j. Andra, vilka?			

15. Inom vilka delar av programmet har ni kommit längst i fråga om MIK?

Ge gärna något exempel!

16. Satsas det särskilda resurser på MIK-området under 2014?

a. Tekniskt	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
b. Ekonomiskt	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐
c. Fortbildning för lärarutbildare	Ja ☐	Nej ☐	Vet inte ☐

Ge gärna något exempel!

17. Vad är viktigast för utvecklandet av MIK inom er lärarutbildning under de kommande 4-5 åren?

18. Ange gärna titlar och författare på upp till fem examensarbeten med MIK-koppling som ni vill framhålla från de senaste åren.

19. Övriga kommentarer som kan läggas till enkäten utifrån verksamheten och villkoren vid ert lärosäte?

20. Slutligen: Kan du tänka dig att medverka i en telefonintervju (cirka 30 min) där det ges möjlighet att komplettera och fördjupa enkätsvaren?

Ja

Nej

Tack för din medverkan!